הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - CC BY-NC-SA 2.5 אסור בשימוש מסחרי
בס״ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב יוסף דהן שליט״א

מיד מלכים - שער המועדים

חידושים, ביאורים ופנינים מלוקטים מפי מגידים וספרים על סדר פרשיות השבוע ומועדי השנה
מאת הצב״י ע״ה יוסף בן לאבי אדוני ר׳ ניסים דהן ס״ט
שנת תשע״ה לתפלתי
ניתן להשיג על פי כתובת המחבר רחוב וולפסון 14 בני ברק
או במספרי הטלפון: 052-656-0078 יוסף דהן 052-331-2126 ניסים דהן

הסכמות ומכתבי ברכה • הקדמה לעניני מועדים • דרך ההתכוננות לימים הנוראים • ראש השנה • עשרת ימי תשובה • סוכות • עניני ארבעת המינים • שמחת בית השואבה • הושענא רבא • שמיני עצרת - שמחת תורה • חודש חשון • חודש כסלו • חודש טבת • חודש שבט – טו בשבט • חודש אדר – פורים • חודש ניסן • חודש אייר סיון • חג שבועות • תמוז אב • ביאורים בהלל

הסכמות ומכתבי ברכה

מכתב ברכה מהרב הגאון ראש כולל ... דברי ברכה ועידוד מהרב הגאון ראש כולל "ברכת אהרון" ר"ג הרב שמעון בן חיים שליט"א הסכמת הרב מרדכי אמיתי שליט"א ברכת אב ברכת הסבא ע"ה מסעוד ועקנין ס"ט הסכמות נוספות

הקדמה לעניני מועדים

מועדי ה" 'כי אקח מועד אני מישרים אשפט"

דרך ההתכוננות לימים הנוראים

סגולת חודש אלול במה להתחזק באלול ?עצות לזכות בדין ולכתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים אלול - לנצל את ההזדמנות אלול - דרך העבודה בזמן הזה" אריה שאג מי לא ייראי" "דגים שבים באלול "עוד בענין הנ"ל

ראש השנה

ראש השנה - חשיבות ההתחלה" שנהיה מלאים מצוות כרימון "מנהג אכילת תפוח בדבש" כתבנו בספר צדיקים "עצה ליום הדין – ותרנות בקשת בקשות פרטיות בראש השנה

עשרת ימי תשובה

" שובה ישראל עד ה' אלהיך ."עבודת הימים הנוראים – תפלה דרשה לשבת שובה ווארט לשבת שובה ערב יום הכיפורים - בקשת המחילה" יום הכיפורים - יום הטהרה "עשיית תשובה בימים אלו" יום הכיפורים כפורים"

סוכות

סוכות - עראיות ושמחה יחד, הכיצד | ?שבעה אושפזין | רמז לסוכות | רמז בהלכות
סוכה | סוכות - עבודת ה' באהבה | מספר הקרבנות בחג סוכות | הידור מצוה בחג | מה הקשר בין
תיבת נח לסוכה | ?טעם נסיון אומות העולם דוקא במצות סוכה

ענייני ארבעת המינים

רמז במלה "אתרג" | "הדס שוטה" | "על נטילת לולב | "במה חטאה הערבה?

שמחת בית השואבה

ערכה של מצוה אחת | מה השגנו בשמחת בית השואבה?

הושענא רבא

סגולת ליל הושענא רבא

שמיני עצרת - שמחת תורה

מדוע חוגגים את שמחת התורה בסיום קריאתה ולא ביום קבלתה" | ?ושמחת בחגך | "סדר חגי
חודש תשרי מדוע?

חודש חשון

טעם שם החודש חשון | פטירת הצדיקים בחודש חשון

חודש כסלו

יחוד הלב הוא שורש הניסים | הלכות חנוכה רמוזים בפרשת הנשיאים" | הרגיל בנר הויין ליה
בנים תלמידי חכמים | "עוד בענין הנ"ל | ריבוי תורה בחנוכה | למה בפורים יש קריאת מגילה
ובחנוכה אין | ?נס פך השמן לפי הגר"ח מבריסק" | חנוכה 'שמח | " 'תירוץ החתם סופר לקושית
הבית יוסף | מה בין חנוכה לפורים | ?נוסח ברכת ההדלקה | מה יותר חשוב נס נצחון המלחמה או
נס פך השמן | ?ברכת מעין שלש בחנוכה

חודש טבת

דרשה לארבעת הצומות | חומרת צום עשרה בטבת | דברי הרמב"ם בהלכות תעניות

חודש שבט – טו בשבט

" כי האדם עץ השדה | "רמז ב"ט"ו בשבט | "ההבדל בין שבועות לט"ו בשבט | ט"ו בשבט-
הדמיון בין העץ לאדם

חודש אדר – פורים

" משנכנס אדר מרבים בשמחה" [א]" | משנכנס אדר מרבים בשמחה" [ב] | מחיית
עמלק" | מגילה נקראת | "...שליחות במשלוח מנות | טעמים למנהג התחפושות בפורים | :מנהג
אכילת אזני המן | ביאורים במגילה | קבלת התורה מרצון" | יום הכפורים - כפורים" | "שני
תמידים כהלכתם"

חודש ניסן

דרשה לשבת הגדול | רמז בהכשרת כלים לפסח | רמז בבדיקת החמץ | דרוש בענין ביטול
חמץ | חג הפסח – חג המצות | חידוש האמונה בפסח" | ועשית פסח לה | '"אמירת הלל בליל

פסח" נעליכם ברגליכם "יחץ ביאורים וחידושים בהגדה חד גדיא חד גדיא ...מנהג המימונה

חודש אייר סיון

ימי ספירת העומר ניצול הימים הנעלים בין פסח לעצרת בענין פטירת תלמידי ר' עקיבא על שום מה האבילות בימי הספירה?

חג שבועות

" לא בשמים היא "מעלת ניצול חג מתן תורה הקשר בין פרשיות השבוע לחג נתן תורה טעמים למנהג אכילת מאכלי חלב בשבועות רמזים במלה "במדבר "הריוח שבקבלת התורה שבעל פה

תמוז אב

דרוש לימי בין המצרים דרוש שני לימי בין המצרים דרוש לתשעה באב- דקדוק בענין בין אדם לחברו סיבת חורבן בתי המקדש משמעות בית המקדש הציפיה לבית המקדש השלישי כמה רמזים בפסוק "ואהבת לרעך כמוך"

ביאורים בהלל

" את עיני מן דמעה" "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האמים: כי גבר עלינו חסדו" "אנא ה" "'אנא ה' הושיעה נא"

הסכמות ומכתבי ברכה

מכתב ברכה מהרב הגאון ראש כולל "תורה וחיים" ב"ב הרה"ג רבי שמעון בעדני שליט"א

דברי ברכה ועידוד

כבוד הבחור החשוב יוסף דהאן יצ״ו שלום וברכה וכל טוב סלה.

ראיתי את חיבורך ״מיד מלכים״ על התורה וכן את ההמלצות החשובות מגדולים וטובים ועיינתי בכמה עלים לתרופה וראיתי בהם דברים חשובים וראוי וטוב לאומרם בשלחן של שבת לתוספת עונג שבת וישר כוחך בזה.

ולא נצרכא אלא לברכה שתוסיף לעלות בתורה ויראת שמים ותזכה לחבר גם בהלכה ובהצלחה רבה בכל העניינים לעבודתו יתברך.

ביקרא דאורייתא
שמעון בעדני

דברי ברכה ועידוד מהרב הגאון ראש כולל ״ברכת אהרון״ ר״ג הרב שמעון בן חיים שליט״א

דברי ברכה ועידוד

שמח ליבי מאד בראות נכד לאחנו איש ירא ה׳

אוהב התורה ולומדיה כמר יוסף דהן יחשל״א וקם נכדו כשמו יוסף ב״ר ניסים ב״ר יוסף דהן הי״ו

בוצין בוצין מקטפיה ידיע שזכה ואסף כעמיר הגורנה פירושים על חמישה חומשי תורה לקוטי בר לקוטי מדברי גדולים ועצומים דברי חכמים ותורתם בחן ובטוב טעם טעים.

וזה החילו לעשות ובעז״ה עוד יעלה מעלה לחבר חיבורים ועצם השאיפה בגילו הרך לחבר חיבור מעיד כאלף עדים על שאיפתו הטהורה להיות לאילנא רברבה ויוסף עליכם ככם בבראות גופא אמן

ויהי״ר שיהיו הדברים לרפואת מר סבו הנ״ל וסבתו ולכל בני המשפחה אמן

הכותב לכב׳ התורה
ש. בן חיים חבר לשכת הרבנות רמ״ג וראש הכולל

הסכמת הרב מרדכי אמיתי שליט״א

בס״ד חודש סיון תשע״ד

״ויוסף הוא הצדיק הוא המשביר לכל הארץ״

הביא לפני חוברת בשם ״מיד מלכים״,

ועיינתי בה בהתחלה וראיתי בה דברי מוסר מעניינים מאוד.

ותמהתי לראות כמה פעמים חיבר חוברות מעין זו,

הרי הוא עוד תלמיד בישיבה גדולה ויש לו הרבה מה ללמוד גמרא ופוסקים ומתי מוצא לעצמו זמן לעיין בכל לקרוא אותם וללמוד מהם כל זה מרוב השתדלותו ושקידתו בתורה בימים ובלילות. מיני ספרי מדרשים למיניהם וללקט מהם שיחות מוסר בשפה ברורה, להביא בפני הציבור עמנו עמך. אצלו אין בזבוז זמן בלי תורה, כל דקה הוא מנצל לעיין בספרי קודש להפיק מהם תועלת לזכות את הרבים.

ולכן אברך אותו בברכת יישר חיליה לאורייתא ויפוצו מעיינותיו החוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

המצפה לגאולה שלימה

ע״י משיח צדקנו במהרה בימינו אכי״ר

ברכת אב

ליוסי בני אהוב לבי,

האור שבחיי אני גאה מאד בך ומאחל לך שהקדוש ברוך הוא ימלא משאלות לבך לטובה.

מגיל קטן עסקת בזיכוי הרבים. אני מעיד עליך שאתה באמת אוהב את לימוד התורה, מתמיד בלימוד התורה הקדושה.

כאשר אתה לא נמצא איתנו בשבת זה כאילו שיש שבוע בלי יום שבת.

תמיד הארת את הבית עם לימוד התורה שלך.

ושהתורה תאיר לך את הדרך הטובה.

ניסים דהן

ברכת הסבא ע״ה מסעוד ועקנין ס״ט

ב״ה סדרת ואלה שמות לשנת התשע״ד

אשירה לה׳ כי גמל עלי ואודה לה׳ בכל לבי, על שזכיתי לראות את הנכד שלי הבחור ונחמד תפארת בחורים והדרם, צנוע ומעלי מדקדק במצוות ונפשו חשקה בתורה, ותורת אלוקיו בלבו יישר כוחו לאורייתא ; התחיל ללקט חידושים ומדרשים עם מה שזכה הוא עצמו לחדש וקרא שם הספר יד מלכים ששמו רמוז במלת יד ר״ת יוסי דהן הי״ו ועתה עומד עוד לחבר ספר על חגי מועדי ישראל.

ויהא רעוא קמי שמיא שיתן לו ה׳ יתברך רפואה שלימה ובריאות מעליא ויזכה שמעינותיו יפוצו חוצה ויחבר עוד ועוד חוברות של תורה ונזכה כולנו יחד לגאולה שלימה ע״י ביאת משיח צדקנו אמן.

המברכו בהוקרה רבה
הסבא ע״ה מסעוד ועקנין ס״ט

הסכמות נוספות

לא הובאו מסיבות טכניות ומופיעות בספר המודפס

הקדמה לעניני מועדים

מועדי ה׳

בעל השל״ה הקדוש (מסכת סוכה פרק נר מצוה אות לה) מבאר את הפסוק ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה׳ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי : (ויקרא כג, ב) על פי המסופר במדרש (במדבר רבה פרשת פינחס פרשה כא סימן כה) :

שרבי עקיבא היה דורש בשבת כלה, רבבות של עמ״י היו יושבים ושומעים לשכינה היוצאת מפיו, והיות שלא היה מקום שיכיל כמות כזו

של ציבור, היו יושבים בשדה על הרצפה. כאשר קמו וניערו בגדיהם, עלה כל כך הרבה אבק עד שכיסה את השמש.

אפיקורס אחד שראה כבוד תורה כה גדול ולא יכל לסובלו, שאל את ר' עקיבא "מה הטרחא הזו שהנך עושה לעמ"י?".

ענה לו רבי עקיבא: "למועדים האלה שאני מלמד תורה לישראל בחיבה כמו שאומר הפסוק "אלה הם מועדי", תקרא טורח?"

אמר לו המין: "כבר אמר הנביא– "חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי" (ישעיהו א, יד).

השיב ר' עקיבא, "מי כתיב 'חגי ומועדי שנאה נפשי'? לו היה כתוב כן, אכן לא היו צריכים לטרוח, אך לא נכתב כך אלא 'מועדכם וחגכם שנאה נפשי' - אם החג הוא רק להנאתכם ותאוותיכם - אז ה' לא מרוצה, אך אם החג הוא לכבוד ה', זו אהבת נפשו יתברך".

ולפי זה פירש השל"ה את הפסוק "מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש, אלה הם מועדי", כאשר ימים אלו הם "מקראי קודש"– עוסקים

בתורה ועמלים בה, אזי "אלה הם מועדי", מועדי דוקא, שלולא כן זה יכול להכנס בכלל "חגכם ומועדכם שנאה נפשי". (הראשל"צ הרה"ג ר' שלמה משה עמאר שליט"א)

"כי אקח מועד אני מישרים אשפט"

מפרש ה"פלא יועץ" (ערך חול המועד) בשם הקדמונים את הפסוק כך: אדם בא לשמים אחר מאה ועשרים, ונשאל מדוע לא למד תורה. מיד טענתו בפיו: "הרי הייתי פטור משום שעסקתי לפרנסתי, וזו מצוה, והעוסק במצוה פטור המצוה. כמו שאמרו חז"ל על הפסוק "עושה צדקה בכל עת", זה הזן את בניו ובנותיו כשהן קטנים (כתובות נ ע"א).

"אם זו טענתך, נבדוק מה עשית במועדים"– משיבים לו.

פתחו את תיקו, והנה גילו להפתעתם שמיודענו בימים טובים לא פחות ולא יותר משחק בשח, נמצא בישיבת עמי הארצות, ולא פתח כלל את הספר ללמוד.

או אז, באים אליו בטענה, "אם אכן לא למדת כל השבוע משום שלא היה ברשותך זמן, בשבת ומועדים למה לא למדת? הרי לא עבדת למחיתך?!". וזוהי כוונת הפסוק, "כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּטוּ" (תהלים עה, ג), הקב"ה לוקח ובודק טענתו ע"פ המועדים, ואם יעמוד האדם במבחן וילמד אף במועדים סימן שכל מה שלא למד כל השבוע הנו משום שלא יכל ולא יתבע על כך.

דרך ההתכוננות לימים הנוראים

סגולת חודש אלול

אומרת התורה בפרשת עקב לגבי רוצח בשוגג, שאף על פי שחטא יש לו מחסה - עיר מקלט. כאשר הוא נמצא שם אין יד גואל הדם יכולה להזיקו. הפסוק בפרשה זו הוא "וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה" (שמות כא, יג) "אם קרה מקרה של "אִנָּה לְיָדוֹ" כלומר שיהודי בטעות הרג את חברו, "וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם" - יש לו מקום להציל נפשו. חז"ל אומרים כמה ראשי תיבות למילה "אלול", אחד מהם הוא פסוק זה, "**אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ**" וההסבר הוא שברגע שאדם עובר עבירה, הוא יוצר מלאך שרוצה את מזונו, שזה נשמתו של אותו חוטא. אם כן כל זמן שאותו אדם חי זה בזכות חסד של הקב"ה

שמשלם למלאך את שכרו - מזונו משלו דברי התומר דבורה בביאורו למידת "נושא עוון" של הקב"ה בי"ג מידות. ולתועלת הדברים נביא את לשונו: "...שֶׁהֲרֵי לֹא יַעֲשֶׂה הָאָדָם עָוֹן שֶׁלֹּא יִבָּרֵא מַשְׁחִית, כְּדִתְנַן "הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת קוֹנֶה לוֹ קָטֵגוֹר אֶחָד", וַהֲרֵי אוֹתוֹ קַטֵּגוֹר עוֹמֵד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמֵר פְּלוֹנִי עָשָׂאַנִי, וְאֵין בְּרִיָּה מִתְקַיֶּמֶת בָּעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁפָעוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַהֲרֵי הַמַּשְׁחִית הַזֶּה עוֹמֵד לְפָנָיו וּבַמֶּה מִתְקַיֵּם? הַדִּין נוֹתֵן שֶׁיֹּאמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינִי זָן מַשְׁחִיתִים יֵלֵךְ אֵצֶל מִי שֶׁעָשָׂאוֹ וְיִתְפַּרְנֵס מִמֶּנּוּ, וְהָיָה הַמַּשְׁחִית יוֹרֵד מִיַּד וְנוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ אוֹ כוֹרְתוֹ אוֹ נֶעֱנָשׁ עָלָיו כְּפִי עָנְשׁוֹ עַד שֶׁיִּתְבַּטֵּל הַמַּשְׁחִית הַהוּא. וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה כֵּן אֶלָּא נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל הָעַיִן וּכְמוֹ שֶׁהוּא זָן הָעוֹלָם כֻּלּוֹ זָן וּמְפַרְנֵס הַמַּשְׁחִית הַזֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים: אוֹ שֶׁיָּשׁוּב הַחוֹטֵא בִּתְשׁוּבָה וְיִכַּלֶּהוּ וְיִבַּטְּלֵהוּ בְּסִגֻּפָיו, אוֹ יְבַטְּלֵהוּ שׁוֹפֵט צֶדֶק בְּיִסּוּרִים וּמִיתָה, אוֹ יֵלֵךְ בַּגֵּיהִנֹּם וְשָׁם יִפְרַע חוֹבוֹ וכו', אִם כֵּן הֲרֵי זֶה מִדַּת סַבְלָנוּת גְּדוֹלָה שֶׁיָּזוּן וּמְפַרְנֵס בְּרִיָּה רָעָה שֶׁבָּרָא הַחוֹטֵא עַד שֶׁיָּשׁוּב.

יִלְמֹד הָאָדָם כַּמָּה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה סַבְלָן לִסְבֹּל עֹל חֲבֵרוֹ וְרָעוֹתָיו שֶׁהֵרִיעַ עַד שִׁעוּר כָּזֶה שֶׁעַדַיִן רָעָתוֹ קַיֶּמֶת, שֶׁחָטָא נֶגְדּוֹ וְהוּא יִסְבֹּל עַד יִתַּקֵּן חֲבֵרוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּתְבַּטֵּל מֵאֵלָיו וְכַיּוֹצֵא". .

אמנם מה יעשה אדם כדי למחוק לגמרי את החטא?

יחזור בתשובה, ברגע שחוזר בתשובה זו העיר מקלט שלו, מרגע זה ואילך יוכל להיות בטוח שלא ינזק מאותה עבירה.

לכן בזמן הזה כדאי לנצל את ההזדמנות לשוב אל המלך שקרוב אלינו יותר משאר השנה, ויש גם יותר סיעתא דשמיא להתחזק.

ואשרי מי שבא לראש השנה ותשובה בידו. (הרה"ג ר' יצחק דוד גרוסמן שליט"א)

במה להתחזק באלול?

בימים אלו כל אחד שואל את עצמו במה להתחזק בחודש אלול.

אולי נוכל לענות תשובה לשאלה זו על פי המעשה במלך אחד שהתגורר במדינה מסוימת, וחי בדכדוך עמוק ועצבות נוראה. והנה, למרות כל מה שחיפש עצות להשיב אליו את נפשו, לא עלתה אף עצה בידו. בצר לו, קרא למשרתיו ולשריו, וקיוה לקבל מהם עצה ותושיה שהרי כתוב "וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ" (משלי יא, יד).

והנה עלה רעיון, להביא למלך חלילן שישמח את המלך בניגונו הערב. ואכן כך עשו, הביאו חלילן שהיה מגיע יום יום לבית המלך, מנגן לו בחלילו ומשמחו עד מאוד, עד כדי כך שהמלך היה מרוצה ונתן לו תפקיד חשוב בממלכה. אולם מצב זה היה "אליה וקוץ בה", היות וסיפרו למלך שאותו חלילן נכנס לגינת המלך וקטף משם פרחים וענפים ועוד. והדין הוא שהנוהג כן- אחת דתו להמית.

אלא שהמלך ויתר לחלילן, שהרי מי ישמחו וישיב את רוחו אם לא הוא? לאחר מכן שוב נגשו השרים, וסיפרו למלך על מעשיו של החלילן, אך הפעם הוסיפו לספר:

"אמש בא החלילן עם מספרים מיוחדות לקטיפת צמחים לגינה של הוד רממותו, וגזם עשבים ופרחים רבים...".

אך גם כאן המלך ויתר, שהרי מה שוה גינה מפוארת, עם מצב רוח מדוכדך?

אך לבסוף בא החלילן לגינה המלכותית עם טרקטור, ולפתע נתקע בדבר גדול שלא הבחין בו, מיד התהפך, נחבל קשות ונהפך לגידם רחמנא לצלן. או אז, פסק המלך שיש להרוג את החלילן, שהרי כעת כבר לא יכול לנגן לו, ומה תועלת יש בו? לכן אמור הוא לקבל את עונשו גם על מעשיו הקדומים ללא שום רחמים.

אומר המגיד מדובנא, זהו המשל של ימי אלול, כולנו מחפשים עצות לזכות בדין, אך יש לזכור שהעצה היעוצה, היא להרבות בלימוד התורה, וברגע שאדם לומד שוה להקב"ה להחזיקו אף אם יש לו עוונות, וכמו שלמלך היה שוה להחזיק את בעל החליל, כך להקב"ה לימוד התורה שוה מעל הכל, ואם אדם לא לומד תורה ועושה עוונות אז לא שוה לקב"ה להחזיקו.

וכדברי חז"ל "ויתר הקב"ה על שלוש עבירות החמורות ולא ויתר על ביטול תורה" (ירושלמי חגיגה, פ"א ה"ז, וכן במדרש רבה איכה, ט, יא).

אמנם, יש להדגיש שאף על פי שצריך לחזור בתשובה על שאר העוונות, ואין הקב"ה מוותר על שום עוון, וה"אומר אחטא ואשוב אין מספיקין

בידו לעשות תשובה״ (יומא פה:), אך הדבר הנכון ביותר להתחזק בו בימים אלו - הוא לימוד התורה.

שנזכה להתחזק בלימוד וממילא שנזכה לגמר חתימה טובה! (שמעתי מהבה״ח דן בראל נ״ו) (ועיין עוד בדרוש להושענא רבא לקמן בעמ׳ 253 מפי הרה״ג ר׳ ליאור גלזר שליט״א).

עצות לזכות בדין ולכתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים

(מספר מכתב מאליהו, אור יחזקאל וגידולי מוסר)

בחודש אלול אנו מתכוננים לקראת הימים הנוראים. הרבה נוהגים לקבל על עצמם חיזוק בענין מסוים, להזהר מאיזו עבירה שרגיל בה וכדו׳. לפנינו מעט עצות נוספות שאף אם נקיים אחת מהן, יגדל סיכוינו לזכות לחיים טובים ולשלום.

א. להשתדל להיות איש שהרבים צריכים לו, ואז זוכה בזכות הכלל. ולהשתדל לעורר אחרים להכנות ליום הדין ועל ידי זה יזכה בדין.

ב. שיצרף בבקשותיו את הכלל, ויזכה ע״י הכלל, כי הכלל מובטח שיזכה בדין (״כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה׳ אֶת עַמּוֹ״ [שמואל א, יב כב]), אך היחיד הוא בסכנה עצומה (לשון הגה״צ ר״י לוינשטיין). וישתדל להיות חלק מהכלל ע״י ענוה, כי הגאה הלא הוא נפרד ונבדל מהכלל ואז נידון לבדו וסכנתו עצומה רח״ל; ויטרח, וישתדל, ויתפלל, על תקנת הכלל.

ג. לדון את חברו לכף זכות ואז ידונו אותו לכף זכות (שבת קכז:).

ד. ללמד זכות על הכלל.

ה. כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו (ר״ה יז.).

ו. אמרו חז״ל (דברים רבה ה, ה): ״כל מקום שיש דין למטה אין דין למעלה״, פירוש כל שהאדם דן את עצמו למטה היינו שלומד מוסר באמת, ומוצא

את חסרונותיו ופגמיו, אז אין לו דין למעלה משום שבטלים כל מקטרגיו, והיינו שאין לו דין למעלה.

ז. לצמצם מחשבתו עד כמה שיכול, ולבקש חיים, בריאות, פרנסה וכו', לא למען עצמו וטובתו האישית, אלא למען שמו, שיוכל לעבוד את הבורא

יתברך בכל כוחו, בלי כל הפרעה ובמנוחת הנפש.

ח. להזהר מאד בימי ר"ה שלא לכעוס כלל, וינהגו עמו מידה כנגד מידה בהבלגה ובמידת הרחמים, בבחינת נושא עוון וארך אפיים.

ט. קבלת הרצון וההרגש שמתעוררת בו שאיפה עזה לבוא אל המלך ולבקש ממנו: רצוננו לשוב בתשובה לפניך, ובלי זה אין תקוה כלל.

י. כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה (ר"ה טז ע"ב); כאשר בא לר"ה מתוך שברון לב ובהכרה שאין לו מאומה ואין לו סיכוי לזכות בדין, אזי "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה" (תהלים נא, יט), וזאת תקותנו לזכות בדין: אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים, עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו.

יא. האדם בטבעו סבור שחייו וכל צרכיו מונחים לו באמתחתו, אבל אינו כן, אלא צריך לעמול ולהגיע להכרה שאף על חייו הוא נידון. ויתחנן על חייו, לא להנאתו אלא למען שמו יתברך,שיתגלה שמו יתברך ע"י מעשיו ופעולותיו.

יב. יבקש על חייו וכל צרכיו לא בזכות מעשיו, אלא מאוצר מתנת חינם "עשה עמנו חסד והושיענו".

יג. עיקר סכנת האדם בעומדו בדין שלא תעלה בדעתו מחשבת "שָׁלוֹם יִהְיֶה לִי",שעונשו מפורש בתורה "לֹא יֹאבֶה ה' סְלֹחַ לוֹ" (דברים כט, יט), וכדי להתגבר על מחשבה זאת יתבונן מה גודל ותוקף עונשי שמים,וכמה אינשי דמעלי טובה מיניה בכל עינייני עבודת ה', לקו מיד ה' במידת הדין, ויכניס פחד ודאגה גדולה בלבו.

יד. עבודת ר"ה צריכה להיות שמקבל על עצמו עבדות ה' ללא סייג ותנאי וזוהי מלכות; ולפחות ירגיש כן בר"ה.

טו. העובד למען ה׳ מקבל את חייו במתנה, מה שאין כן העושה על מנת לקבל פרס שיתכן ומקבל שכרו בעוה״ז.

טז. אומרת הגמרא (ר״ה ח:) : ״דאמר רב חסדא מלך וציבור, מלך נכנס לדין תחילה וכו׳, ואי בעית אימא מקמי דליפוש חרון אף״, ופירש״י בשביל עוונות הציבור. ומבואר בגמרא שמי שנידון בר״ה מוקדם יותר דינו קל יותר, מכיון שעדיין לא התעורר חרון אף ה׳ בגלל חטאי בני אדם. וביאר **הגאון הצדיק ר׳ יצחק בלאזער** זצ״ל שמי שמתכונן לדין של ר״ה נידון מהראשונים ודינו קל יותר, ומי שאינו מתכונן נידון מאוחר יותר ודינו קשה בגלל חרון אף ; והחכם עיניו בראשו להתכונן הכנה ראויה לדין.

יז. כתב **הגה״צ ר׳ שמחה זיסל** מקלם ״ענין התפילה שיכבוש טבעו ורעיונותיו, להשתפך נפשו להשי״ת, לפשוט מכל הרהורי העוה״ז ; ובמידה שאדם מודד מודדים לו,כשם שכבש רוחו לחשוב בענין התפילה, וכן יכבשו רחמי הקב״ה את כעסו מבלי לבוא במשפט עבדו ״כִּי לֹא יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כָּל חָי״ (תהלים קמג, ב) רק במידת הרחמים, ומזה נבין כמה צריך האדם לייגע את עצמו לפשוט רעיונותיו בתפילה, וכל שכן בראש השנה.

יח. כתב בספר מטה משה בשם **רב האי גאון ורב שישא גאון**, דמי שאומר בכוונת הלב פיוט ״אדון עולם״ קודם התפילה בר״ה ויוה״כ תקובל תפילתו ברצון.

אלול - לנצל את ההזדמנות

היה אב אחד ולו בן יקר ושניהם היו כל המשפחה. הבן הוצרך לצאת לחו״ל

כדי להתפרנס, אך לאב היתה קשה מאוד הפרידה. הבן התעקש והפציר ואמר שיחזור עוד שנתיים לאביו ולבסוף האב אכן נעתר לבקשתו.

הבן התחיל בעסקים והתקדם, ואט אט הלך ונתעשר. וכך מחנות לחנות, ממפעל למפעל, מרשת לרשת, מקבל הרבה טלפונים, קובע הרבה פגישות - עסוק עד למאוד.

כעבור שנתים האב לא חש בטוב ונתקשה לתפקד ככל האדם. התקשר לעסק של בנו אשר מעבר לים, והמזכיר ענה לו. האב ביקש לשוחח עם בנו, אך הוא נענה שינסה מחר. ולמחרת שוב צלצל הטלפון ושוב אותה תשובה.

האב הגיע לשלב שביקש מהמזכיר לומר לבן שהדיבור עם בנו הוא ענין דחוף, הבן לקח את השפופרת ואומר "כן אבא מה רצית?".

האב: "שמע בני יקירי, הרופאים לא נתנו לי הרבה זמן לחיות, בוא אלי ואראה אותך בפעם האחרונה".

הבן השיב- "אבא הנך יודע שאני עסוק מאד וקשה לי לבוא אליך, אבל אתה יכול לבוא אלי וכמובן שהכרטיס על חשבוני...".

האב השיב בחיוב בלית ברירה.

האבא הגיע לאותה ארץ בה גר בנו, והלך בשעת לילה מאוחרת למעונו. אך לצערו כשדפק בדלת הכניסה, פתח אחד המשרתים והתנצל על כך שאינו יכול לדבר עם הבוס מפני שכעת הוא נח את שנתו.

"אמור לו שזה אביו", ביקש האבא, ואכן אחר כמה רגעים המשרת חוזר

ואומר שהבן מבקש שאם יוכל האב לבוא מחר, היות ועבר עליו יום קשה ועמוס בעבודה. "מחר בשעה שתים עשרה בצהרים, ישמח הבן לפגוש אותך בשמחה במלון שממול", סיים העבד את דבריו.

האב הלך משם בבושת פנים, עלה מיד למטוס, וחזר לארץ וכאן נפטר בלא לראות את פני בנו יקירו.

הבן פספס הזדמנות שלא חוזרת, ולמעשה זהו המשל המתואר בשיר השירים: עמ"י משול לבת שכאשר כבר לבושה בבגדי השינה, בא אליה האיש ומבקש "פִּתְחִי לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַּמָּתִי" וגו' (שיר השירים ה, ב), והיא עונה לו "פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי, אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם". כלומר "אין לי כח להתארגן להתלבש, שיבוא מחר". אך אחר כמה דקות חשבה יותר על התנהגותה "קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי", הולכת ופותחת את הדלת שיכנס אותו איש, אבל - "דוֹדִי חָמַק עָבָר".

כך באלול המלך עכשיו קרוב אנו צריכים לפתוח אפילו פתח קטן וה' עוזר עד מאד, "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו כחודו של אולם", לכן החכם ינצל את ההזדמנות ולא ישהה כי הוא זה, שמא יפספס הזדמנות כבירה זו, ואין מזרזים אלא למזורזים... (הרה"ג ר' שי פרי שליט"א)

אלול - דרך העבודה בזמן הזה

בדרך כלל מצוי שאדם רואה דבר מפליא, שומע איזו הנהגה או סיפור ומתלהב ומיד חפץ גם כן להתעלות ;

אבל טמונה פה נקודה עקרונית שאם מיד יפעל בלא שיקול דעת, לפי רגשותיו ולא לפי שכלו, יצא שכרו בהפסדו. משום שכשם שההתעלות שלו באה בין רגע, כך היא תתמוגג מהר כלא היתה.

אם כן מה העצה? יש להתקדם בהדרגה, לא לקפוץ בבת אחת גבוה מדי, לא לעשות שינוי חד כזה שיגרום למצב גרוע מבתחילה.

ואפשר לומר שזה רמוז במאמר חז"ל, שהקב"ה אומר לנו "פתחו לי פתח כחודו של מחט" - הקב"ה לא דורש מאיתנו שנהיה תלמידי חכמים גדולים וצדיקים בבת אחת, אלא שנעשה צעד קטן ועוד צעד קטן אבל בצורה עקבית, ושינוי כזה אף שהוא קטן הנו משמעותי בתנאי שעומדים בו ועמו מתעלים עד שהקב"ה פותח "פתח כפתחו של אולם".

שהרי הבא ליטהר מסייעין אותו (יומא לח:).

אך יתרה מזו, עיקרון זה אפשר ללמוד מהיצר הרע בעצמו, וכמו שביקש דוד המלך ע"ה "מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי" (תהלים קיט, צח), והרי אין לאדם אויב גדול יותר מהיצר הרע. ואחת מתחבלותיו הגדולות היא דרך זו, להחליש את האדם בצעדים קטנים שבלתי נראים וכמעט לא מורגשים.

לדוגמא - יצר הרע לא יאמר לשומרי תורה ומצוות להדליק אש בשבת, שהרי אף לא אחד ישמע לו. אלא מתחיל בדבר קטן כגון להקל בפזיזות

ובלא מחשבה באיסור מוקצה, או דבר שאדם מסתפק אם הוא מוקצה. ולאט לאט כאשר אדם דש בעבירה נעשית לו כהיתר (גמרא יומא פז.) ועובר על איסורים חמורים יותר, ועד שרואים אותו לאחר זמן ולא מאמינים שהוא אותו אחד מלפני כמה שנים.

ולמעשה זו גמרא מפורשת (שבת קה:): "כך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד...".

לפיכך, החכם לא יתן ליצר הרע שום פתח להכנס בו, וכמו שאומר הפסוק "אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד" אגב, שמעתי רמז בענין זה, שיש ב' דברים שאדם צריך שתדיר יהיו לנגד עיניו: יראת הקב"ה, ויראת חטא שעל שניהם נאמר תמיד: "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז, ח), "אשרי אדם מפחד תמיד". (משלי כח, יד), שאדם תמיד יפחד מעבירות שיצרו מכין לו, ושיזכור שאין מושג עבירה קטנה משום:

א. שאמנם חשוב לדעת במה חוטאים (כדי לתקן ולעשות תשובה) אך לא פחות חשוב לזכור לפני מי חוטאים, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אם כן ודאי שאין הפרש מבחינה זו בין עבירה אחת לחברתה.

ב. המשנה אומרת (אבות, פ"ד מ"ב): "בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה", אם כן ברגע שהוא חוטא בעבירה קטנה יגרם לו נזק נוסף וכן על זו הדרך.

נמצא שאין לנו לחפש באלול, קבלות גדולות (שמחזיקות מעמד עד להבדלה של מוצאי יום כיפור), אלא יש להתחזק בדבר קטן, אך להתמיד בו ומזה תהיה לו התעלות עוד ועוד ואל יאמר האדם, הרי מה קושי יש בקבלה קטנה, וכי זו זכות שתספיק בפני יום הדין הגדול והנורא? אלא ידע, שעצם כך שקיבל על עצמו מחויבות, זהו כבר קושי ונסיון. כעין הנאמר גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה (קידושין לא.) ופירשו התוספות משום שמי שחייב בדבר, תמיד דואג ומצטער פן יעבור על הדבר. לכן אפילו קבלה קטנה יכולה להיות סנגור גדול.

ועוד כתב **הגה"צ הרב וולבה** זצוק"ל ב"עלי שור" שהיות ויש לאדם בכוחות נפשו את יצר המרידה, כדאי שלא יקח על עצמו דבר גדול כי אז יקשה עליו מאד לקיימו, אלא יקבל עליו דבר קטן שפחות יתנגד יצרו לביצועו, ועל ידי שיתמיד בו יגיע רחוק.

ובענין כח הקבלה, סיפר חתנא דבי נשיאה **הגאון ר' יצחק קולדצקי** שליט"א, על בחור אחד אשר לא שמר תורה ומצוות, שכאשר נפטר אביו, הציעו לו להתחזק בדבר אחד לעילוי נשמתו, אך הוא לא רצה.

חשב הרב והציע לו משהו קטן: "כל פעם שתיכנס בשבת לבית הכסא, המנע מלהדליק את האור, ובכך תפחית את מספר חילולי שבת". ענה לו אותו בחור: "כבוד הרב, זו בעיה משום שעולה המון כסף להשאיר את האור דולק כל השבת". השיב הרב: "מה תעשה אם אתה הולך בדרך ונהיה צמא מאד, האם לא תעצור ותקנה פחית קולה בכמה שקלים?".

ענה הלה: "ודאי שאקנה".

המשיך הרב: "אבא שלך עכשיו נשרף בשמים למעלה, לא שוה שתשקיע לו כמה שקלים בחיזוק במצוות שבת כדי שיתרענן?!".

מיד הסכים עמו הבחור, והיום מכח מעשה זה הנו כבר שומר שבת כהלכתו.

כך דרכו של יצר הטוב - היום אומר עשה טוב, ומחר עשה עוד מעשה טוב, עד שתקפיד ותקיים את כל התורה כולה.

"אריה שאג מי לא ייראּ"

על ימים אלו שלפני יום הדין כולל יום הדין עצמו, ישנו רמז בפסוק "אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי אלהים דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא" (עמוס ג, ח). "אריה" - ר"ת **א**לול, **ר**"ה, **י**ום הכיפורים, **ה**ושענא רבא.

ונשאלת שאלה, בשלמא שאר הזמנים מובן הקשרם לפסוק, משום שהם ימי דין והמקטרגים שואגים עליו, לכן על האדם לפחד, אך אלול, אין בו דין אם כן מדוע הוא נכלל בפסוק זה?

והתשובה על פי המעשה הבא:

שוטר תנועה עומד לו באחת הצמתים לירושלים, ותופס אנשים פעמים רבות על עבירות תנועה שעונשם הנו קנס כספי גבוה מאד. השוטר אמר לעצמו "אני רוצה עבודה אחרת, קשה לי כל הזמן לשמוע את בכיות הנהגים, ובמיוחד איננני מסוגל להתמודד עם נקיפות המצפון האלו...".

בנימה זו בא למפקד שלו והציע לו שברצונו לעבוד כעת במחלקת מחשבים. אך המפקד ענה ללא היסוס: "בשום אופן! או שתמשיך בעבודתך, או שתלך הביתה!".

מיודענו רצה בכל זאת מנוחה, לפיכך פנה לאחד מידידיו הזקנים ובפיו בקשה כזו: "אני מוכן לשלם לך 25 ש"ח לכל שעה במשך ארבע שעות, שלושה ימים בשבוע, ותפקידך יהיה רק לנסוע בכניסה לירושלים ולאותת לנהגים הבאים אחריך. כאשר תעשה כן, הנוסעים יבינו שיש באזור זה משטרה וינהגו לאט, וכך לא אצטרך לתופסם בעבירות תנועה".

וכמובן הקשיש הסכים לעבודה זו בחפץ לב.

וכך, במשך זמן רב, הקשיש התמיד בעבודתו והשוטר נח. עד שפעם אחת עבר אדם על המהירות המותרת.

מיד בא אליו השוטר ושאל בזעם: "למה עברת על המהירות?! וכי לא ראית שיש איתותים?".

השיב הנאשם לשוטר: "אכן, ראיתי את האיתותים אבל לא שמתי לב". שאל השוטר: "למה לא שמת לב?".

"לא שמתי לב שיש כאן שוטר..." ענה הנהג.

צעק השוטר: "על מעשה זה תשלם אלף שקל קנס! העוזר שלי אותת להזהיר אותך ואתה לא היית כלל בכיוון של נסיעה בזהירות".

אלול - זה השוטר, מגיע אלול, מזהירים את האדם שינצל את זמנו, ולא ישב בחיבוק ידים. ומה הוא עושה? נוהג כרגיל, וכלל לא ניכר על פניו שקרבים ימי המשפט. כשאדם מתנהג בצורה כזו, בא חודש אלול ושואג,

מקטרג - "תראו את פלוני זה, שבמשך כחודש שלם שהיתה לו אפשרות לשפר מעשיו, לא השתנה ולו במקצת, ונשאר בדרכיו המקולקלים!".

לכן, "אריה שאג מי לא ייראי", אות א' מ"אריה" מרמזת על אלול שעל האדם לפחד מכך שנשאר במקום, ולא שינה את עצמו מפני השוטר - חודש אלול. (הרה"ג ר' ירחמיאל קראם שליט"א)

"דגים שבים באלול"

ישנה אמרה ידועה בשם **ר' ישראל סלנטר** שבחודש אלול אף הדגים שבים רועדים. נשאלת השאלה למה דוקא הדגש על הדגים?

ענה אחד מגדולי התלמידים, שהרי בדור המבול היתה גזירת שמד על כל סוגי החיות לבד מן הדגים. והטעם מפני שלא חטאו בחטא של התערבות מין שלא במינו.

אם כן, זהו הרמז שבדגש שדגים שבים רועדים, לומר שלא כל אחד זוכה לרעוד מיום הדין, אלא רק מי שהוא זך ונקי מחטא, אך מי שמלוכלך בעבירות שבידו ישאר אדיש ולא תראה אצלו ההרגשה שהנו נמצא בימי הדין.

לכן, נחזור בתשובה ועל ידי כך נבוא עם ההרגשה הראויה לימי הדין ונזכה לכתיבה וחתימה טובה. (הרה"ג ר' יצחק דוד גרוסמן שליט"א)

עוד בענין הנ"ל

שואל הרב אהרן נישרי שליט"א מה פשרם של **דברי הגר"י סלנטר** זצ"ל שדגים שבים רועדים? לכאורה זו גוזמא גדולה, מה להם ולאלול ור"ה?

הסביר הרב ע״פ דוגמא מהמציאות, אדם שהנו נגר במקצועו ונכנס לבית הכנסת, הדברים הראשונים שמתבונן בהם, הם הסטנדרים, השלחנות, ארון הקודש. בודק ובוחן מה צורתם, האם מסוג עץ כזה או אחר וכו׳.

וכן מתקן מזגנים בודק בתחילה, כמה כוחות סוס יש למזגן שממולו, איזה דגם הוא וכדו׳.

והמענין הוא שכל אחד חושב שגם אחרים מסתכלים על מה שהוא שם לב אליו. ממילא, באותם ימי אלול בתקופתו של ר׳ ישראל סלנט, היתה כזו אימה, כולם הרגישו את ר״ה קרב ובא, וכאשר הדייגים שבנמל ראו את הדגים שתפסו ברשתם, רועדים ומפרפרים, מיד הסיקו שאין זאת אלא משום שהדגים גם כן מרגישים את פחד הדין. ומכאן חשבו כולם שבאלול, אף דגים שבים רועדים...

ראש השנה

ראש השנה - חשיבות ההתחלה

יסוד חשוב נרמז בשמו של החג, **״ראש** השנה״, כלומר עיקר מהלך השנה נקבע ע״פ תחילתה. כמה שאדם ישקיע יותר ויתעלה בשני הימים הטובים של החג כך יזכה לשנה יותר מעולה.

ולכן מתחילים את ליל הסדר עם סימנים, שיש בהם רמז לדבר טוב, שאנו מאחלים כשם שעכשיו ההתחלה טובה, כך כל השנה תהיה ב״ה טובה ועוד מפני חשיבות ומשמעות יום גורלי זה, יש יותר שנוהגים לטבול במקוה, (וכן בערב יום

כיפור). . ובנוסף מקפידים ביתר שאת שלא לכעוס, שהרי זו דרך שאינה חיובית מאד להתחיל בה את השנה.

ופרט נוסף אנו נוהגים בר״ה - שלא לישון משום שמי שישן אזי מזלו גם כן ישן ובספר ערוך השלחן סי׳ תקצ״ז כתב ״ולא ידענו איפה נמצא זה הירושלמי״. ואולי הוא מהמסכתות שאבדו לנו מהירושלמי. . (ובכלל זה מי שיושב משום שכישן דמי).

והוסיף נופך לדברים אלו **הרה״ג מגיד מישרים ר׳ ברוך רוזנבלום** שליט״א, שמצינו גם כן שבכל התחלה חדשה התורה קבעה לנו מצוה, כדי שנתחיל בדרך טובה:

*בן ראשון שנולד לאדם - פדיון הבן. *פרי ראשון שביכר - הפרשת ביכורים. *ולד ראשון מהחמור - פדיון פטר חמור לכהן. * ביום א׳ של כל חודש - מצוה לקדשו. ועוד ועוד מצוות.

וגדולה מזאת מצינו גם בהלכה חשיבות רבה לענין הראשית, וכמו שכתב **הגאון הגדול הראשון לציון הרב יצחק יוסף** שליט״א בילקוט יוסף (הל׳ השכמת הבוקר סי׳ א ס״א):

״**עיקר** היום הוא הראשית וההתחלה, ולכן ראוי שיקדיש ראשית היום בעמדו בבוקר לעבודת השי״ת. וגם מחשבתו הראשונה תהיה לחשוב בגדלות הבורא יתברך, ובחסדו שעשה לו במה שהחזיר לו נשמתו. וגם הליכה ראשונה שלו תהיה לעבודת השי״ת, והדיבור הראשון יהיה בדברי תורה ותפלה, ועשייה ראשונה תהיה לשם השי״ת, ואז הכל נגרר אחר ההתחלה״ ע״כ.

ומאידך מצינו בירושלמי מעשה שמלמדנו מה יכולה להיות התוצאה של ראשית שאינה הגונה.

וכך מובא בירושלמי (חגיגה פ״ב הלכה א׳): אלישע בן אבויה חטא עד מאד אף על פי שרבי מאיר למד תורה מפיו. ולקראת סוף ימיו כפר בבוראו.

ואיך הכל התחיל?

סיפר אלישע לר׳ מאיר, שביום ברית המילה שלו הזמין אביו (אבויה) את גדולי החכמים שבירושלים לברית. אמנם כאשר באו, הברית עוד לא

החלה. לפיכך החליטו ללון בעומקה של סוגיא. ולפתע יצאת אש מלמעלה ולחכה סביבם. כשהבחין אבויה באש, נבהל ושאל לחכמים "רבותי באתם לשרוף את ביתי? ענו לו "חס ושלום, אלא, למדנו בתורה הקדושה ומהתורה עברנו לנביאים, ומשם לכתובים. והיו הדברים שמחים כנתינם מסיני, ולכן ירדה אש מלמעלה והקיפה סביבנו כמו שארע במעמד מתן תורה.

אמר להם אבויה "הואיל וכך הוא כוחה של תורה, אם בני יתקיים, הריני מפרישו לתורה.

וכאן סיפר אלישע מה השפיע מאד על מצבי הרוחני "ולפי שלא היתה מחשבת אבי לשם שמים, לא נתקימה בי תורתי" (ועיין בענף עץ אבות עמ' סג שהקשה מהגמרא (פסחים נ:) לעולם ילמד אדם תורה אף שלא לשמה שמתוך כך בא לשמה, ואם כן מה החיסרון שהקדיש את אלישע לתורה מחמת סיבה שלא לשם שמים ובתירוצו המאיר עינים.) .

מכאן אנו למדים, עד כמה יכולה ההתחלה להשפיע. ואף שעכשיו הדבר לא ניכר, אף על פי כן יש לו השפעה למשך זמן רב.

וכמו שהמשילו חכמי המוסר את ענין זה לעץ, שברגע ששורשו גדל עקום, ככל שיעבור הזמן יגדל יותר ויותר בשיפוע במקום בצורה אנכית. הכל בגלל תחילתו שהיא שלא כסדר.

לכן ישמע חכם ויתקיים בו "טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז, ח) ועם יסוד זה נתחיל את השנה ונזכה ל"תכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה". אמן.

"שנהיה מלאים מצוות כרימון"

סיפר מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל באחד משיעוריו, שכאשר היה צעיר שאל אותו ראש ישיבת פורת יוסף **הגאון הגדול רבי יהודה צדקה** זצוק"ל שאלה: מה הביאור בזה שאנו מבקשים "יהי רצון שנהיה מלאים מצוות כרימון", ולכאורה מה המעלה בזה, והרי הגמרא (חגיגה כז.

ברכות נז.) אומרת על הפסוק "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ" (שיר השירים ו, ז) "אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון"?

השיב מרן זצ"ל - באמת שנזכה למצוות כרימון זו מעלה גדולה, אדם שחי שבעים שנה יבוא למעלה עם שבעים רימונים, כמות מכובדת מאד. אבל אלו הרשעים במשך כל חייהם, עושים מצוות רק כמו רימון אחד... לכן אנו מבקשים כל שנה שירבו זכויותינו כרימון.

שמע הרב את תשובת החכם הצעיר ונהנה מאד. (הוסיף עוד לספר מרן זצ"ל, שאחר כך ראה שכתירוצו כתב הפרי חדש ס' תקפג סק"א. וראיתי ביאור נוסף בפרי מגדים (שם משב"ז סק"ב) שדקדק בלשון הגמרא שהרשעים מלאים מצוות כרימון, ואנו מבקשים ש"ירבו זכויותנו כרימון" לשון רוב, שעניינו שמצוותנו ירבו על שאר העוונות. ...) ושוב ראיתי שכן נדפס בספרו "חזון עובדיה ימים- נוראים" (עמ' צז). והוסיף עוד, שנראה לדייק שרשעים מלאים מצוות כ"פלח הרימון", היינו חלק ממנו, ואנו מבקשים שנהיה מלאים מצוות כרימון שלם.

מנהג אכילת תפוח בדבש

בשעת אכילת התפוח בדבש אנו אומרים "שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה כתפוח בדבש". למה דוקא תפוח ולמה דוקא דבש?

אומר אחד המפרשים, שהמנהג לקחת תפוח הוא על פי מה שהגמרא אומרת (שבת פח.): עם ישראל דומה לתפוח כמו שישראל הקדימו נעשה לנשמע גם עץ התפוח הוא מיוחד שהוא מוציא את הפירות קודם לעלים.

ומה מיוחד בדבש?

הדבש יש בו תכונה שכל מה שנמצא בתוכו נהפך לדבש בתנאי שנפלו דברים חתוכים לתוכו. (ש"ך יו"ד סי' פד ס"ק ל"ז, בשם הרשב"א ור"י). וכך גם נפסק להלכה בשלחן ערוך (יו"ד סי' פד ס' יג) שאם נפלו נמלים לדבש יש לחממו עד שיהיה ניתך ולסננו ומותר באכילה. כך עם ישראל, כאשר שבים בתשובה העוונות שלהם נהפכות לזכויות.

משום כך תפוח בדבש דוקא, שהם מראים את המיוחדות של עם ישראל. ויהי רצון, שנזכה לשנה טובה ומתוקה. (ועיין עוד בהרחבה בשו"ת משנה הלכות ח"ג,

״כתבנו בספר צדיקים״

אנו מוסיפים בתפילה ״כתבנו בספר צדיקים״, העולם שואל מה פשר בקשה זו, שהרי אם צדיק מבקשה, זו בקשה מיותרת שהרי הוא כבר צדיק, ובין כה וכה הוא יכתב בספר זה ; ואם הוא לא צדיק אז מה תעזור בקשה להכנס אליהם במחיצתם, שהרי הוא לא שייך.

אלא אנו מבקשים, ״כתבנו בספר צדיקים״, שאכן אנו יודעים שאין אנו צדיקים, אך מבקשים אנו ומצפים להשתייך לקבוצה זו, וברגע שיש לנו כזה רצון, זו כבר מעלה וזכות לנו, וממילא ה׳ יוכל לכתבנו בספר הצדיקים רק על עצם הרצון. וכן כתב **המהרש״א** (ח״א שם ד״ה ״בדרך״ על דברי הגמרא (מכות י:) ״בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו״, לא כתוב ״הקב״ה מוליך אותו״, אלא מוליכין, והכוונה למלאכים שאדם יוצר ע״י מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו, הם המסייעים לו בדרכו.).

על כל פנים רואים שאף למחשבה יש כח, ואם כן גם עצם הרצון והבקשה להכתב ולהיות עם הצדיקים, בידה לכותבנו עמהם.

(הרה״ג ר׳ שלום יפרח שליט״א)

עצה ליום הדין – ותרנות

מספרת הגמרא במסכת תענית (דף כה:) :

שנה אחת היתה שנת בצורת ולא ירדו גשמים. אי לכך התכנס הקהל ור׳ אליעזר ירד לפני התיבה והתפלל שירד מטר, אך לא נענה. לאחר מכן בא ר׳ עקיבא ונענה. לאחר מכן יצאה בת קול ואמרה ״לא מפני שכוחו של זה עדיף מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו וזה לא״.

שואל רבי ישראל סלנטר (אור ישראל מאמר כח) שתי שאלות על מעשה זה: 1. אם אכן כוחו של ר' אליעזר (רבו של ר' עקיבא) גדול, אז למה לא נענה? 2. ועוד, שהרי זה מעביר על מידותיו אז זה כבר סיבה שכוחו של ר' עקיבא גדול יותר? א

אלא התשובה היא, שהיה אפשר לטעות ולומר שר' עקיבא שבא מבית הלל מקל כמותם, וממילא הוא מעביר על מידותיו. ור' אליעזר שבא מבית שמאי הוא גם כן קפדן ולא מקל אלא מחמיר, ולא מעביר על מידותיו. אך **רבי ישראל סלנטר** אומר זה אפיקורסות לומר כך שהרי שמאי עצמו אומר באבות (פ"א משנה ט"ו) "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", ואם כן איך קפדן יתנהג כך? אלא על כרחנו גם שמאי וגם הלל לא היו קפדנים, אלא כל מחלוקתם היתה לגבי ההנהגה:

בית שמאי– סוברים "יקוב הדין את ההר", ובית הלל סוברים - ללכת לפנים משורת הדין.

ולכן כשר' עקיבא ירד והוא נוהג לפנים משורת הדין, כך גם נהגו עמו בשמים - שאף שלא היה מגיע למתפללים גשם, ירד גשם. אך ר' אליעזר שנוהג כמו עיקר הדין ולא יותר, נהגו עמו גם כן כך, וממילא לא נענתה בקשתו לירידת המטר לעמ"י.

ולפי דברים אלו השאלות מתורצות, אכן ר' אליעזר גדול יותר מר' עקיבא, אך ר' עקיבא מנהגו לפנים משורת הדין וכן נהג עמו הקב"ה כמאמר חז"ל (מכות י:) "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו".

הנה כאן גילו לנו חז"ל סגולה נפלאה למי שרוצה לינצל מיום הדין הגדול, שלא יקפיד אלא יַתֵּר, שינהג בסלחנות, שלא יטור שנאה בלב, ואם כך יעשה, הקב"ה גם ימחול לו על עוונותיו ועל חטאיו. (הרה"ג ר' שלום יפרח שליט"א)

בקשת בקשות פרטיות בראש השנה

עיקר עיסוקנו ביום ראש השנה הוא התפילה לה'. אמנם על מה להתפלל? כבוד שמים? בקשות פרטיות? או בקשות לכלל ישראל?

אומר **הגאון מוילנא** בשם הזֹהר הקדוש - שאין לבקש כלל בקשות פרטיות, ומי שעושה כן, דומה לכלב שמבקש "הב, הב". יש לבקש רק עבור כבוד שמים. מה ההסבר בדבר זה שהוא כל כך חמור?

ניתן לבאר זאת על פי משל:

היתה ממלכה אחת שנהגה באזרחים בתקיפות רבה, והיו עבירות מסוימות שעונשם היה חמור מאד, למשל מאסר של עשרים שנה בכלא. עבירות אחרות בינוניות, עונש קצת קל יותר של חמש עשרה שנה בכלא; ועבירות יותר קלות של עשר שנים בכלא.

אבל פחות מכך אין מה לדבר, היות שחוק זה חוק. אך מי שהוא שייך למשפחת המלוכה, זכאי להשתחרר בלא מאסר כלל ע"י חנינה, שהרי קרוב הוא למלך.

לכן אומר הזֹהר אל לנו לבקש דברים עבורנו, אלא נבקש עבור חפצי שמים, וממילא על ידי כך שנהיה ממשפחת המלוכה נשיג כל צרכנו.

חומרת הדבר היא רק כאשר מבקש בריאות, פרנסה וחיים לצורך עצמו, אך כאשר מבקש בשביל לעבוד את ה' בנחת, זה כבוד שמים, (וכן אפשר לבקש על אחרים - על משפחת המלוכה).

ר' ישראל סלנטר והחזו"א, אומרים שבזמננו, יש ואף רצוי לבקש בקשות פרטיות כמה שרוצים. ונשאלת השאלה, למה היום אחרת?

תשובה לזה גם עפ"י משל:

היה מלך שמדינתו הלכה והשתכללה, והגיע הזמן לשכלל גם את הארמון, ולכן רצה המלך לבנות ארמון חדש.

לצורך כך הכין קבוצות עבודה וגם את בניו שיתף, ובאמת כל הבנים באו, שהרי מי לא רוצה לעזור לבנות ארמון חדש למלך.

הבן הבכור ביקש לעבוד על הכתר;

בן אחר - על כסא המלכות;

אחד הבנים הנוספים אמר "אני אעבוד על הארמון עצמו";

עוד בן אמר שרצונו לעבוד על מערכת הגינון;

הגיע המלך לבן הצעיר, ושאלו: "במה אתה רוצה לעזור?".

השיב הבן באדישות רבה: "אני מבקש פחית קולה...".

מיד נעשה רעש גדול "אתה לא מתבייש? את כולם מעניינת הזכות מי יבנה את הארמון, מי יתקן את הכתר ואותך מעניינת פחית קולה?!".

מיד גזר עליו המלך שבמשך שלוש שנים לא תדרוך כף רגלו בארמון.

למלך היה עוד בן צעיר, אך הוא לא היה שותף כי הוא נהיה צמח רחמנא לצלן; לא מגיב, לא אוכל ולא שותה, ורק ע"י אינפוזיה הוא מתקיים. בתחילה עוד הכיר את אבא ואמא, עכשיו כבר לא.

כל יום אביו המלך בא בשתים עשרה בצהרים לנסות לדובב אותו, אולי יקרה נס אך לצערו אינו מצליח. ולמרות זאת לא מתייאש.

גם לפני טקס חלוקת עבודת הארמון, בא המלך שוב לנסות לדובב אותו עם שאר בניו.

והנה, איזה פלא, העינים נפתחות לאט לאט, המלך מנגב לילדו את המצח, ושואל את הבן בהתרגשות: "מה אתה רוצה בני, מה אתה רוצה בני?". "א...בא, אני צמא, אני רוצה לשתות מים...".

כמובן האב כולו נרגש ושמח ורץ למלא את בקשת בנו. באותו מעמד נכח גם הבן שביקש פחית קולה (שקיבל עונש שלא יכנס לארמון במשך שלוש שנים), ושאל את אביו - "מה זו האפליה הזו? כשאני ביקשתי פחית, קיבלתי עונש כה חמור, וכשאחי מבקש סה"כ מים, אתה כל כך שש ושמח?".

השיב האב: "מה הדמיון, בני זה הוא צמח, בשבילי מספיק לשמוע את המלה "אבא", זה שוה את כל ההנאות שבתבל, אך אתה בריא, אוכל,

שותה, ומתפקד כרגיל ובמקום לעזור בבנין הארמון אתה מבקש פחית קולה, אינך מתבייש?״.

דורות הראשונים, היו קרובים לקב״ה, היתה להם אמונה חושית, אם הם יבקשו בריאות ופרנסה, זה משול לכלב שצווח ״הב הב״. אך בדורנו שאנו רחוקים מההרגשה שהיתה פעם, בדור היתום הזה אומר הקב״ה מספיק לי שתגיד ״אבא״, מה שתבקש לא חשוב לי, אפילו שתבקש רפואה, פרנסה, זה שאתה מראה ״אבאל׳ה, אני בידים שלך, אין לי שום דבר משלי״, זה כבר נקרא שהמלכת אותי עליך. בשביל דורנו זה אלו המלכויות שלנו, לכן העיקר שנבקש מבורא העולמים שיחוס וירחם ויכתבנו בספר החיים. (הרה״ג ר׳ אליהו דיסקין שליט״א)

עשרת ימי תשובה

״שובה ישראל עד ה׳ אלהיך״.

פירש האלשיך הקדוש : ביום הדין, ראש השנה, עשינו תשובה מיראה. הזדונות נהפכו לשגגות. כעת, ״שובה ישראל״ – תעלה את רמת התשובה. ״עד ה׳ אלהיך״ – תשוב מאהבה, תגיע עד כסא הכבוד. ״כי״ – במצבך העכשווי ״כשלת״ – יש עליך כשלונות שגגות. ״בעונך״ – מהזדונות שהיו קודם שהזדונות נהפכות לשגגות. שוב עד ה׳ מאהבה, וזדונות יהפכו לך לזכויות.

עבודת הימים הנוראים – תפלה

[א] מובא במדרש שוחר טוב על הפסוק בתהילים "לָמָּה ה' תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה" (י, א), זהו שאמר הכתוב "וַיְהִי כַאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמֵעוּ" (זכריה ז, יג), אמר ר' יונתן שלש שנים ומחצה היתה שכינה אומרה ומכרזת "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב" (ישעיה נה, ו), ולא היה מי משגיח, וכן הוא אומר "נִדְרַשְׁתִּי לְלוֹא שָׁאָלוּ נִמְצֵאתִי לְלֹא בִקְשֻׁנִי" (ישעיהו סה, א).

אמר ר' חנינא משל לשיירא שהיתה מהלכת בדרך, כיון שחשכה לה, באה אצל הבורגנין (שומר) אמר לה הבורגנין "הכנס לי לבורגן, מפני חיות רעות, ומפני הלסטים", אמרה לו השיירא "אין דרכי ליכנס לבורגני".

כיון שהלך בא עליו אישון לילה ואפלה, חזר ובא אצל הבורגנין, והיה צועק ומבקש עליו שיפתח לו, אמר ליה הבורגנין "אין דרכו של בורגנין להפתח בלילה", ואין דרכו של בורגני לקבל בשעה זאת, בשעה שבקשתי לא רצית, ועכשיו אין אני יכול לפתוח לך".

כך אמר להם הקב"ה לישראל, "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים" (ירמיה ג, כב), "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב" (ישעיהו נה, ו), ואין אחד מהן מבקש לשוב, אמר הקב"ה "אלכה ואשובה אל מקומי הראשון" (ע"פ הושע ב' ט', ה' טו), כיון שנמסרו למלכיות ולאומות, הם צועקים "לָמָּה ה' תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק" (תהלים י, א), אמר להם הקב"ה כשבקשתי מכם לא קבלתם, עכשיו שאתם מבקשים ממני איני שומע לכם, מדה כנגד מדה, הוי אומר "וַיְהִי כַאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמֵעוּ כֵּן יִקְרְאוּ וְלֹא אֶשְׁמָע" (זכריה ז יג). עד כאן לשון המדרש.

וכוונת המדרש שאף בזמן שהיה בית המקדש נחרב, יכול היה עם ישראל לשוב אל ה' שהרי הוא קרוב עוד יותר, אך אף לא אחד השגיח, אף לא אחד ניצל הזדמנות זו.

אותו עיקרון קשור גם לימים אלו, עשרת ימי תשובה, שעליהם נאמר "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב", מי שמנצל זמן זה בצורה הטובה ביותר שלו, יכול להפוך לו את כל השנה הקרובה לטובה וברכה.

[ב] עיקר עבודת ימים אלו היא התפלה.

במסכת ר״ה (יא ע״ב) מובא מאמר חז״ל שמראה לנו עד כמה גדול כוחה בימים אלה. שם כתוב: בר״ה נפקדו שרה, רחל וחנה. ואומר רש״י ״בא זכרונן לטובה ונגזר עליהן הריון״.

וההסבר הוא, שהרי שרה רחל וחנה, היו במצב יותר מסובך מסתם אשה שלא מולידה, להן לא היתה כלל אפשרות להוליד משום שהיו חסרות בית ולד, אין בכלל אפשרות להתעבר.

אך אף על פי כן הקב״ה מתחיל את הבריאה מחדש בראש השנה, אין חזקה - לא כל מה שהיה עד עכשיו ממשיך, הכל ניתן לשינוי, עד כדי כך שאפשר אפילו לזכות בזמן הזה לקבל דבר לא מציאותי.

ואיך זוכים לזה?

אצל חנה מבואר שהתפללה מעומק לבה, וחז״ל למדו הלכות תפלה מחנה. ומסתמא גם שרה ורחל התפללו וזכו לניסים.

כלומר אפשר שאפילו בחור שהוא לא בעל כישרון, ע״י תפלה מעומקא דליבא, שיתהפך לבעל כישרון, אפשר להתפלל לקבל חמימות וחשק בתפילה ואכן לראות תוצאות מפתיעות.

[ג] יש עוד עניין בתפילה, וגם הוא מהגמרא שם (דף יח.):

היה רבי מאיר אומר: שנים שעלו למטה וחוליין שוה, (פירוש חולים במחלה מסוכנת) וכן שנים שעלו לגרדום לידון (לחבל תליה על ידי פסק המשפט) ודינן שוה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל. מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל? זה התפלל ונענה, וזה התפלל ולא נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה? זה התפלל תפלה שלימה (התכוון בתפלתו. רש״י) — נענה, וזה לא התפלל תפלה שלימה - לא נענה. ע״כ.

ישנה שאלה פשוטה על דברי הגמרא, מילא אדם שמתפלל שמונה עשרה בבית כנסת שייך לומר שלא מכוון, שחושב על כל דברי העולם חוץ מהמלים. אך עכשיו שהוא בסכנת נפשות לפני הגרדום, יש לו רק לפנות לבורא עולם, אז איך שייך לומר ״לא התכוון״?

עונה **ר׳ איצל׳ה בלזר זצ״ל**, יש שני סוגים של מתפללים:

א. האחד מתפלל מתוך ייאוש, אין לו מה להפסיד, לא מאמין באמת שהקב״ה יושיע אותו, אומר לעצמו ״כמה עוונות יש לי״ וכו׳...

אינו מאמין שתתקבל תפילתו אז לא נענה, ואכן לא ניצל. (לא מכוון בכל כוחו ולא מאמין שהתפילה תעזור).

ב.השני מאמין מאד בכוחה העצום של התפלה, תפלתו אינה משום שהוא מיואש, להפך הוא יודע כמה כוחה גדול של תפלה מתוך צער - ואז הוא נענה, כי האמין בתפילתו.

ככל שאדם מאמין יותר בכוחה של התפלה כך היא פועלת יותר.

[ד] ענין זה אינו רק בתפילה, אלא בכל דבר כך, השפע שאדם יקבל מאותו עניין תלוי עד כמה הוא באמת מאמין בכוחו.

מסופר שפעם אחת, היה חולה מסוכן שזכה שר׳ ישראל סלנטר בא לדרוש בשלומו ולבקרו.

באותו מעמד דיבר ר׳ ישראל שעה וחצי עמו על אמונה בדברי חז״ל, ולבסוף הביא את הגמרא במסכת שבת ש״חמין במוצאי שבת רפואה״, (קיט ב). (פירש רש״י: א׳ שמתרחץ במים חמין, פירוש ב׳ ששותה משקה חם וזו סגולה לרפואה).

ואכן, מאחר שהאמונה בערה בו עד מאד, החולה שתה את הכוס משקה החם ונתרפא מחוליו.

אבל סתם חולה שישתה חמין במוצאי שבת ולא יאמין לגמרי שיתרפא, אכן ישאר בחוליו.

[ה] מקום נוסף שאנו רואים את כוחה של האמונה הוא מהמעשה בגמרא בתענית (דף ח.) שהיו נער ונערה שנשבעו אחת לשני שכאשר יגדלו הם ינשאו זה לזה, ולצורך עדים להסכם הנ״ל, סכמו שבור וחולדה שהיו שם יהיו עדים.

עבר זמן והנער שכח מהשבועה, והתחתן עם אשה אחרת וגם הוליד ילדים, אך הם מתו במיתה משונה, אחד נפל לבור ומת והשני נשכתו חולדה ומת.

ואז האשה שאלה אותו מה הסיבה למיתות משונות האלו.

חשב והתבונן... ונזכר! הרי הם היו עדים לחתונה אחרת שהיתה אמורה להיות, עם אותה אשה מפעם... ובאמת, התגרש מהראשונה והתחתן עם השניה.

הנה רואים כח האמונה במעשה של האדם או בדיבורו, עד כדי כך שאף החולדה והבור מקיימים את מה שהוטל עליהם.

ואומרת הגמרא, שאם כך בחולדה ובבור, המאמין בהקב"ה על אחת כמה וכמה.

וכן גם בענין עבור הוצאות של חגים ושבתות, שהקב"ה מחזיר את הכסף, יש להאמין שזה כך, בשביל לזכות ב"החזר", (וכמו שאומרת הגמרא בביצה) (טז.).

ואם כן כשאנו נאמין בכח התפילה בימים הנוראים האלה, כל בקשה תראה אחרת, כל התפלה תראה אחרת, עם כח כזה עצום נבקש כל מה שאנו רוצים, שהרי הנביא מבטיח, "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב". כשמרגישים זאת מתפללים יותר טוב, מנצלים כל תפלה בימים הקדושים והנעלים האלה, שבמשך כל השנה לא יחזרו.

וכמו המעשה **שמספר הרב פינקוס** זצ"ל, שראה פעם בעשרת ימי תשובה, אדם שעומד ומחכה בתחנת אוטובוס ולא עושה כלום. הרב כולו היה נסער ואמר לתלמידיו "למה שלא ינצל את הזמן הזה! אפילו שיקרא תהלים! כל רגע בימים האלו חשוב מאד!".

ואם כך ננצל זמננו נזכה שיתקבלו תפילתנו, ולכתיבה וחתימה טובה.

(הרה"ג ר' נפתלי קופשיץ שליט"א)

שמעתי שחלק קורין לשבת זו "שבת שובה" וחלק "שבת תשובה". ושניהם דברי אלהים חיים. שבת שובה על שם ההפטרה "שובה ישראל". שבת תשובה על שם שנמצאת בעשרת ימי תשובה. (הרב משה צבי וקסלר שליט"א).

[א] במדרש תנחומא (פרשת האזינו סימן ד) **נאמר כך**:

"כתיב 'יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ' (במדבר ו, כו) וכתיב 'אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים' (דברים י, יז)". כלומר יש סתירה בפסוקים, כתוב אחד אומר שה' לא נושא פנים, מצד שני נאמר "ישא ה' פניו אליך".

עונה המדרש: "עושה תשובה, נושא לו פנים".

ע"י שאדם עושה תשובה, הקב"ה נושא לו פנים, ועושה עמו לפנים משורת הדין. ממשיך המדרש:

"יכול לכל? ת"ל 'אליך' ולא לאומה מעכו"ם, שנאמר "כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלַם לְמַעַן תִּוָּשֵׁעִי" (ירמיה ד, יד), אם עשו תשובה מוטב, ואם לאו "כִּי אִם תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר וגו' נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי" (שם ב, כב) לכך אמר ישעיה "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב". ע"כ.

כלומר, עם ישראל קיבל מתנה יחודית והיא התשובה, וזו היא ההפטרה שאנו קוראים בשבת זו "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ".

לעומת זאת לגויים אין אפשרות של עשיית תשובה, ולכן לא הקב"ה לא נושא להם פנים.

מדוע תשובה נקראת מתנה?

משום שאינה מן ההגיון. שהרי כיצד אפשר להתייחס לעוול כאילו לא נעשה כלל?

נתאר לעצמנו אדם שעומד לדין על כך שרצח אדם חף מפשע. וכי אם יאמר לשופט שמתחרט מעומק לבו על מה שעשה, יבוטל עונשו לגמרי? ודאי שלא, שהרי את הנעשה אין להשיב, והמצב לא חזר לקדמותו.

אמנם כאשר אנו שבים בתשובה לה' יתברך, נחשב לנו כאילו לא חטאנו כלל. וזה נגד ההגיון, ולכן תשובה היא מתנה. וכמו שבכל מתנה שאדם נותן לחברו, מי שעומד מהצד לא יכול לתבוע ולומר: "גם אני רוצה מתנה! למה רק הוא קיבל..", כך שהקב"ה נותן לנו את מתנת התשובה אומות העולם לא יכולים לתובעה. משום שאז ה' יענה: "מתנה אני נותן לאוהבי ואלו הם ישראל, אתם לא נחשבים לבנים שלי כמותם, לכן אין לכם רשות לבקש מתנה זו".

[ב] אבל בנביא כתוב מפורש לא כדברנו. יונה הנביא נצטוה מה' לעורר את אנשי ארץ נינוה שישובו בתשובה, אחרת נינוה מתהפכת. אך משום שלא רצה שיהיה קטרוג על עם ישראל (כיצד עם של גויים משפר מעשיו בהתראה אחת וישראל למרות כל הנביאים והאזהרות נשארים בסורם), רצה יונה להמנע מלהוכיחם. אמנם לבסוף ראה שאין יכול לחמוק מציווי זה ועשה כרצון ה'. מכל מקום מוכח שמועלת תשובה לגויים, ולא רק לישראל.

וכן מוכח מדברי **רבנו יונה** (בתחילת שערי תשובה) וז"ל:

"מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם **ברואיו**, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו וכו'". "עם ברואיו" היינו כל האנושות לרבות את אלה שאינם יהודים.

וכן משמע **מהרמב"ם** (פ"ג מהלכות תשובה הלכה ג) שכתב ש"שוקלים עוונות וזכויות של כל אחד **מבאי עולם** בראש השנה, והבינוני תולין אותו עדיום הכפורים. אם **עשה תשובה** נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה". עכ"ל.

[ג] שאלה זאת שואל **הרמ"ע מפאנו** (מובא בגיליון הש"ס יומא פו.), והוא עונה כמה תירוצים:

א. תשובה נקראת מתנה כאשר מדובר בנזק בלתי הפיך משום שהוא חידוש, שאף החטא מחול ונעשה כלא היה ולא רק שלא יענש.

אך בחטא שאפשר להחזיר את הנזק לקדמותו, השכל נותן לומר שמחול לאדם ששב.

וזה היה חטא אנשי נינוה, חטא של גזל שניתן להישבון, כמו שאומר הפסוק "וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם" (יונה ג, ח).

באופן זה אף לגוי מועילה תשובה.

ב.אכן לגוי יחיד אין מועילה תשובה, אלא היות ומדובר בציבור גדול של מאה עשרים אלף איש, ה' יתברך התחשב בם וקיבל את תשובתם.

וזו לשון הכתוב: "וַיֹּאמֶר ה' אַתָּה חַסְתָּ עַל הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שֶׁבִּן לַיְלָה הָיָה וּבֶן לַיְלָה אָבָד: וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם וגו'" (שם ד פסוקים י-י"א).

[ד] על כל פנים עדין נשארה קושיא על דברי הראשונים כיצד אמרו שתשובה מועילה לכולם, והרי במדרש נאמר שדוקא ישראל זכו למתנת התשובה.

לביאור הענין נביא משל:

לראובן היה חבר ושמו שמעון. שניהם היו ידידים בלב ובנפש. כה קרובים היו עד כדי שכל עניניו וסודותיו סיפר ראובן לשמעון, ואפילו דברים שהיה מתבייש לספר לאחרים.

והנה למרבה פליאתו, נתגלגלה שמועה לאזני ראובן שחברו שמעון מספר את סודותיו למכיריו. ואחר שבירר וחקר, שמועה זו נתבררה כנכונה.

כמובן כמו כל אחד, מיד הפסיק ראובן את קשריו עם שמעון, והמשיך בחייו כרגיל עד כמה שניתן אחרי עוגמת נפש זו.

כעבור כמה חודשים הגיע יום הכפורים ושמעון בא לבקש מחילה מראובן על העוול שעשה לו.

לראובן היה לב טוב ועשה מאמץ, העביר על מדותיו ומחל לראובן.

אמנם עם כל זאת, את סודותיו הפרטיים מכאן ולהבא ראובן לא יספר לשמעון, למרות שמחל לו. שהרי זה דומה לאדם שנפצע מדבר חד מאד ונתרפא, גם אחר שהפצע עבר מכל מקום הצלקת נשארה.

בשביל שאחד יספר את סודותיו לרעהו צריך שיהיה אימון. כולנו ידידים, אך בכל אופן יש דרגות.

[ה] על הקב"ה כתוב בי"ג מידות רחמים "ה' ה'". אומר **המבי"ט** מה פירוש הכפל?

אלא כך הפירוש: ה' לפני שהאדם יחטא הוא כמו אחר שחטא.

כלומר, לפני שהאדם חוטא הקב"ה מאיר לו פנים, אבל אחר שחוטא אמור להיות שאף שיחזור בתשובה ישאר מכל מקום רושם של העבירה, כמין צלקת של חתך עמוק.

אך למרות זאת אין ה' מתנהג כן, אלא כשם שמאיר לנו פנים בתחילה לפני החטא, כך באותה הרמה בדיוק מאיר לנו פנים אחרי החטא, בתנאי שאנו שבים בתשובה. לא ירדה מדרגת הארת הפנים אלינו אפילו במקצת.

וזהו הכפל בי"ג מידות ה' ה'.

ממילא הוא הענין גם כן לגבי תשובה. בתשובה יש ב' מתנות:

א. עצם התשובה, אפשרות להתנקות מהחטא.

ב. זה שהקב"ה מאיר לנו פנים אחרי החטא כמו לפניו, כאילו לא חטאנו כלל.

את החלק השני הגויים לא קיבלו. אצלם כביכול "הצלקת נשארת".

[ו] בגמרא (ברכות ה:) מסופר על רב הונא, שהחמיצו לו ארבע מאות חביות יין. אמרו לו החכמים לעיין למה קרה לו כן. נתברר שהיה צריך לשלם לאריס ולא שילם, אך טען שהרי האריס בעצמו גנב ואם כן פטור הוא לשלם. אך אמרו לו שאף על פי כן יש לו לשלם.

והנה מספרת הגמרא שאחר ששילם קרה נס:

י"א שהחומץ חזר להיות יין. וי"א שנתייקר מחיר החומץ עד כדי שעלה לשווי של היין.

ונשאלת השאלה: הרי הפירוש היותר הגיוני והמציאותי, הוא שהמחיר עלה שהרי זה דבר שיכול לקרות, ומשתנה ע"י היצע וביקוש. אך למה הגמרא טורחת להביא פירוש אחר שקרה כאן נס?

מבאר ספר "**בינה לעתים**", שיש בסיפור זה רמז לשתי דרגות התשובה:

> סוג א' - שחומץ נעשה ליין, כלומר אין שום רושם של העבירה. נעשה כמי שלא חטא, כשם שלא ניכר ביין זה שהיה פעם חומץ.
>
> סוג ב' - שמחיר החומץ עולה, נמחקה העבירה אך בכל אופן נשאר איזהו רושם של עבירה.

אחר כל זאת, נדע להעריך את מתנת התשובה שקיבלנו, ונשתמש בה כך שנזכה בדין, אמן כן יהי רצון. (הרה"ג ר' יונתן דומב שליט"א - משגיח בישיבת "בית מאיר")

[וארט לשבת שובה]

בפרשת ניצבים שבספר דברים לומדים כמה מענייני התשובה. דייק מרן הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצוק"ל ומצא בפסוקים רמז ל"שובה ישראל". כלומר אלו סוגי אנשים שבים בתשובה ומהו המניע שלהם לכך:

א. "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וגו' וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ" (ל, ב). מלים אלו רומזות על הדרגה הפחות מעולה שבתשובה לאדם שנתקל בקשיים ומכאובים, הפסד ממון וכדו', כאשר מתבונן במעשיו, רואה במה חטא ואז חוזר לאביו שבשמים.

ב. כאשר אדם מסתכל סביבו ורואה את חבריו שסובלים, מקבלים גזירות קשות רח"ל וכדו'. ומיראה זו מתחיל שיפור במעשיו משום שחושש שמא גם אותו תפקוד הרעה. כדברי הכתוב "וְנָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו" (שם, ז).

ג. הדרגה הגבוהה ביותר היא "תשובה מאהבה". עליה אומר הפסוק "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וגו' בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ" (שם, י). כאשר אדם רוצה לעשות נחת רוח לבורא יתברך ורוצה להידבק בו ולדקדק במצוותיו. שב אל ה' מרוב אהבה וחוזר בתשובה כדי להתקרב לבורא באופן המושלם ביותר. (מתוך הספר "מלך ביופיו")

ערב יום הכיפורים - בקשת המחילה

בערב יום הכיפורים, כל אחד ניגש לחברו ומבקש מחילה על השנה שעברה, על צער שגרם לו, על הפסד שעשה לו וכדומה.

וכמובן, עם ישראל רחמנים בני רחמנים כל אחד מוחל וסולח לאלתר. ויש לכאורה להתבונן: כאשר מעליב אדם את חברו באמצע השנה– לא תמיד השני מוכן לסלוח.

והנה, כשמגיע ערב יום הכיפורים, הוא מוציא מפיו מיד את המילים "מחול לך, מחול לך..." וכאן יש לשאול מאי שנא ערב כיפור משאר כל

השנה, למה כאן כל מה שהיה בין שני יהודים אלו עובר כלא היה, מה שאין כן באמצע השנה?

וחשבתי להסביר שאנו מרגישים בימים אלו את עיצומו של הדין, אך מאידך אנו יודעים שיש לנו דיין שונה משאר השופטים שאנו מכירים.

לדוגמא מהנעשה במשפט שלנו, אדם שעבר עבירה מקבל עונש, למרות שיכול להיות שהמעשה היה שלא באשמתו כלל, ובנוסף בסך הכל הוא אדם עם מעשים טובים, כל אלו לא יעזרו לו להפחית את חומרת עונשו, ברוב המקרים.

אבל אצל הקב״ה, האדם קובע לעצמו את העונש– על פי מעשיו. אם חברו ציערו, ואף על פי כן מוחל וסולח, לא מקפיד ודנו לכף זכות, גם בשמים – דנים אותו לכף זכות (שבת דף קכז:), היות ודרכו של הקב״ה היא להתנהג מידה כנגד מידה.

הנהגה זו של לדון לכף זכות אפשר לקחת לכל השנה, לא רק לערב יום הכפורים, שהרי אף אחד מאיתנו לא יכול לומר על עצמו שהוא מושלם, ואין בו חסרונות ובחברו יש חסרונות. אם כן, כמו שהוא נכשל לפעמים גם חברו כך.

דבר נוסף הוא, שאדם לא יכול כלל לדון את חברו, שהרי הלל אומר במסכת אבות (פ״ב מ״ד) ״אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו״ – והיינו שלא ישפוט מעשי חברו, לומר שנהג לא כשורה עד שיגיע לנסיון כמו שחברו נמצא. שהרי למי שנמצא מהצד קל לומר מה לעשות ומה לא לעשות, אמנם בשעה שהיצר הרע מתחזק, אזי קשה לפרוש, אם כן זו לא חכמה לדון את חברו בשעה שהוא כלל לא מתמודד עם כזה יצר הרע.

ובפרט שיתכן שאם היה לו נסיון כמו של חברו לא היה מתגבר. ואם כן בודאי אפשר לדון את החבר לכף זכות.

פירוש נוסף שמעתי **מהרב יצחק פנגר** שליט״א בשם **הרב דסלר** זצ״ל, על משנה זו ״אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו״ - למקומו של הקב״ה. והרי אף פעם אדם לא יגיע למצב כזה שיודע כל מה שעבר על

אותו אדם, כל קשייו ונסיבותיו עד שהגיעה לעבירה זו, ולכן לא יכול לדונו. שהרי יתכן מאד שאם

היה מכיר את עברו של אותו אדם לא היה מסתכל עליו בעין לא טובה ר' יצחק הלוי מברדיצו'ב תיקן תפלה, הכוללת מילים אלו: "יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו וכו' שנראה מעלת חברנו"- (ומלים אלו הנם ג"כ ר"ת של המילים שמח) כלומר שיש לראות את הדברים החיוביים שבחברו, כמו שאומר הפסוק "וראה בטוב ירושלים").

מעלה נוספת לדן לכף זכות שבזה יוכל לכפר על עוון נורא של חילול השם, אם נכשל. ואלו דברי **הגאון הרב דורון דוד גולד** שליט"א (בספרו מראשית השנה): יש ג' אפשריות לתקן את עוון חילול השם החמור, ואף על פי שאדם חושב שאינו שייך לעבירה זו כלל, יכול להיות שדוקא משום דרגתו אנשים חושבים שחטא וילמדו ממנו להרע כמסופר בגמרא (יומא פו.) על רב שאם היה משלם בהקפה, עבורו זה נחשב שעבר על חילול השם.

ואלו הן האפשרויות לכפר:

א. קידוש שם שמים;

ב. להתיגע בלימוד התורה; (שערי תשובה שער ד' אות ט"ז).

ג. אפשרות שלישית לכפר אומר **המשגיח של ישיבת ליקווד** ע"פ רעיון של **המהרי"ל דיסקין** בסוף פרשת קדושים - לדון לכף זכות;

כלומר, אם אדם גדול עושה דבר שלכולם מותר, ואחד חושב שזה לא ראוי לאותו אדם גדול, אז בשמים יאמרו לו שעבר על חילול השם.

ואם יבוא ויטען "הרי אותו אחד היה אמור לדוני לכף זכות, כיון שהמעשה שעשיתי הוא ללא שום נדנוד של עבירה", יאמרו לו בשמים: "וכי אתה שהיית תמיד בעולם הקודם דנת לכף זכות?".

אם יאמר שכן, אז גם משמים יתחשבו בו, אמנם אם לא דן תמיד לכף זכות אז ענוש יענש.

אם כן המרויח העיקרי הוא לא מי שדנים אותו לטובה, אלא מי שדן בעצמו, שמקיים מצוות "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" (ויקרא יט, טו).

"יום הכיפורים - יום הטהרה"

בהרבה מתפילות יום הכיפורים אנו מבקשים עלינו ועל כלל ישראל שנטהר, והכוונה שהקב"ה יזכך את לבנו מטומאת העבירות, וכמו שאומר הפסוק על יום זה "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם **לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ**" (ויקרא טז, ל).

למה מודגש דוקא ענין זה של הלב?

לפי שהלב הוא מרכז הרצונות והשאיפות, ורצוננו בימים נוראים אלו, לזכות שהלב יהיה יותר מרומם וקדוש, וכדברי דוד המלך ע"ה "לֵב טָהוֹר **בְּרָא** לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן **חַדֵּשׁ** בְּקִרְבִּי" (תהלים נא, יב) נקט דוקא "ברא" כמו שכתוב בתחילת ספר בראשית "בראשית **ברא** וגו'" היינו יש מאין, ענין חדש לגמרי. וזאת משום שכל עוון שאדם עושה, מטמאו ויוצר כתם בנשמתו.

פירושו של דבר– עבירה יוצרת מחיצות בינינו לבין ה' יתברך, העוונות סותמים את הלב.

ואף אם אדם למד הרבה תורה ויהיה בקי בה, אין זה אומר שלבו פתוח, מפני שיכול להיות שלבו סתום מלקבל ולהפנים את הדברים, ובשעת נסיון, לבו לא יתעורר למרות כל ידיעותו. וזאת משום שלבו סתום כלומר ללא שום יכולת לקבל השפעה רוחנית.

בשלב זה לב האדם נחשב כמת שאין לו שום חיות.

אם כן יוצא שמי שחוטא בעבירות לבו נעשה סתום ולא מושפע מהתורה שלמד, ולכן העצה לתיקון הדבר היא עשיית תשובה שהיא מכפרת על העוונות, ואז הלב מקבל חיות, לבו נפתח יותר וחוזר האדם לחיים, ולכן בימי תשובה אלו אנו מבקשים "זכרנו לחיים". הכוונה גם לחיים גשמיים וגם לחיים רוחניים. (מתוך "אוצרות ימי אלול" עמ' קסב)

ואפשר להוסיף, שאם מוסיף על עשיית התשובה גם לימוד תורה אזי נקיון הלב איכותי פי כמה וכמה.

וכן שמעתי **מהרה"ג ר' ליאור גלזר** שליט"א בשם אחד האדמו"רים שפירש "פתח ליבי בתורתך"– על פי מאמר חז"ל - על התורה "שהמאור שבה, מחזירו למוטב" (פתיחתא ב דאיכה רבתי), לפיכך האדם מבקש: אם כה חזקה התורה להשיב אנשים מחטא, אז אני גם רוצה שליבי יפתח לקרבת אלוהים, וכיצד אעשה זאת?

רק אם אעמול בתורה ואתחזק בה ככל הנדרש. "פתח לבי" ע"י שאעסוק "בתורתך".

עשיית תשובה בימים אלו

את החובה הגדולה לעשות תשובה בימים אלו אנו רואים מתוך **דברי הרמב"ם** (פ"ג מהלכות תשובה סוף הלכה ג'), שכתב שאם אדם יש לו זכויות ועוונות מחצה על מחצה, אם עשה תשובה נחתם לחיים, ואם לאו נחתם למיתה. לא כתב "עשה מצוה אחת", אלא **"עשה תשובה"**, משום שעיקר עבודת ימים אלו היא עשיית תשובה ובהעדר מצוה זו נחשב שעשה עבירה שמכריעה את הכף לרעה (בשם הגרי"ס זצ"ל).

בעשיית תשובה יש שלושה חלקים: חרטה, וידוי וקבלה לעתיד, כמו שכתבו הראשונים.

והנה בנוסח התפלה תקנו לנו חז"ל רק את נוסח הוידוי לבד, וקשה, הלוא הוידוי הוא חלק מהתשובה וחרטה וקבלה לעתיד זה גם כן חלק עיקרי בתשובה כמו שכתב **הרמב"ם** (שם, פ"ב ה"ב) "וְיִגְמֹר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד

וכו' וְיָעִיד עָלָיו יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֵטְא לְעוֹלָם", אם כן היכן הקבלה לעתיד ביום כיפור? תשובה לזה אמר **מרן הגאון רבי נסים קרליץ** שליט"א (חוט שני חלק ר"ה - יוה"כ, עמוד צ"ז) שיש לומר שאכן אנו כן אומרים בתפילה נוסח של קבלה לעתיד, בבקשת "ותן בלבנו לעזוב דרך רשע וחיש לנו ישע". כלומר, שאנחנו אכן מחליטים לא לחזור לאותם עבירות ששגינו בם, אך היות שאנו מכירים בעצמנו שיכולים עוד להיכשל, אנו חוששים מלהבטיח כן,

אך לפחות אנו מתפללים להשם שיתן לנו את הכוח והאפשרות שנוכל לקיים מה שקבלנו על עצמנו, ואף שזו לא קבלה מפורשת להבא, אך היות שכל אחד קיבל בדעת גמורה בלבו, ולפי מצבו הקבלה היא חזקה ואיתנה שלא יחזור שוב לעוון, אלא רק מבקש עזרה מן שמיא לעמוד בדבריו, וזה נחשב קבלה לעתיד.

לכן דייק הרמב"ם בלשונו - "וְיִגְמֹר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד וכו' וְיָעִיד עָלָיו יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֵטְא לְעוֹלָם". כלומר שלפי החלטתו שכרגע היא חזקה כל כך שבודאי לא ישוב לאותו חטא, ועל זה יעיד עליו יודע תעלומות שכך היא החלטתו, שהרי לא כתב הרמב"ם "עד שיעיד יודע עתידות" אלא "יודע תעלומות", היות שבפנים בלבו הקב"ה רואה שההחלטה היא גמורה שלא ישוב לאותו חטא וזה תשובה שלימה.

ולכן מה שהיה קשה שלכאורה חסר בתפילה את החלק של קבלה לעתיד מתורץ, שהרי אנו רוצים באמת לעזוב את החטא לגמרי ובדעתנו לא לחטוא שוב כלל, וזו תשובה שלימה, ועוד שאנו מבקשים על זה להבא שלא ניכשל וזהו גם כן נחשב קבלה לעתיד.

אולם כל זאת רק אם מתבונן בעצמו שבאמת רוצה לשוב, שבאמת גומר בלבו, אבל אם עדיין לא החליט בלבו שזהו רצונו ואומר "ותן בלבנו לעזוב דרך רשע" מפני שזה הנוסח שכתוב במחזור, ודאי שחסר לו חלק עיקרי בחלקי התשובה. שנזכה לשוב בתשובה שלימה ויבוא גואל צדק במהרה.

"יום הכיפורים כפורים"

בכתבי האר"י מובא משפט ידוע זה. וכן בזוהר הקדוש (תיקוני הזהר דף נז ע"ב) כתב "פּוּרִים אִתְקְרִיאַת עַל שֵׁם יוֹם הַכִּפּוּרִים". ולכאורה צריך להבין מה הקשר ביניום הכפורים לפורים, מהו המכנה המשותף ביניהם? ועוד קשה, שמשמע שפורים גדול מיום הכפורים, הכיצד?

בספר "**ילקוט הגרשוני**" מסביר את ענין זה ע"פ דברי "יד יוסף" על הגמרא בראש השנה (לב ע"ב):

שאלו מלאכי השרת את הקב"ה מפני מה אין עם ישראל אומר שירה בראש השנה (כשם שאומרים בשאר המועדים)?

ענה להם השי"ת – וכי בזמן שהמלך יושב על כיסא דין וספרי חיים ומתים פתוחים לפניו, מתאים לומר שירה?

ופירש ה"**יד יוסף**" שאם כולם היו צדיקים לא היו צריכים לפתוח כלל את ספרי המתים, ואם פותחים אותם על כורחנו שיש כאלו רשעים שהם עבדי יצר הרע. לפיכך לא שייך לומר הלל שנאמר בו "הללו עבדי ה'", והרי הם עבדי יצר הרע.

על פי הקדמה זו מבאר הילקוט הגרשוני את שייכות יום הכיפורים לפורים: אכן אין דמיון לגבי מעלתיום הכפורים, אלא ההשוואה היא כלפי הטעם שאין אומרים בהם הלל. כשם שביום כיפור אין אומרים הלל כי יש כאלו בינינו שהם עובדי יצר הרע, כך בפורים לא אומרים הלל, משום שאז היינו עבדים לאחשורוש (כמבואר במגילה יד ע"א) ולא שייך לומר "הללו עבדי ה'" ואף שהיום אין אנו עבדי אחשורוש, מכל מקום כיון שבזמן מרדכי ואסתר לא תיקנו לומר הלל גם היום אנו לא אומרים [מחצית השקל או"ח סי' תרצ"ג סק"ב]. (הרה"ג ר' שלמה לוינשטיין ועיין לקמן בעמ' 343 ביאור נוסף בדברי האריז"ל)

סוכות

סוכות - עראיות ושמחה יחד, הכיצד?

בתפילות חג הסוכות אנו קוראים לימים אלו "זמן שמחתנו". ולכאורה, אינו מובן למה שם זה נבחר לשבעת הימים שבהם אנו נמצאים בתנאים פחות נוחים מהרגילות, אוכלים מחוץ לבית, ישנים מחוץ לבית, מדברים ומטיילים רוב זמננו תחת עלים ובדירת עראי, ולפעמים צפוף בסוכה האם לזה אפשר לקרוא שמחה? אלא ההסבר הוא, שדוקא ההרגשה והידיעה של העראיות היא זו הנותנת לאדם מצב רוח מרומם של שמחה וסיפוק.

וזאת משום - שבמשך כל ימי השנה האדם חי בביתו היציב והחזק, והנה לפתע גם העשיר בעל הנכסים וגם האביון הדל, עוזבים את ביתם ועוברים להתגורר מתחת סככת ענפים עראיים.

בשעה זו מתחיל האדם להתבונן ולהבין שכל העולם הזה כולו עראי, וכל מה שצבר וכל אשר השיג ועמל עליו - נשאר כאן, בהגיעו לעולם שכולו טוב; מה שנשאר אצלו אלו רק המעשים הטובים שקיים. והראיה שכל נכסי עוה"ז אינם מוכרחים לו לאדם שהרי כולנו כאן, מתחת ענפי עץ בלבד והחיים מתנהלים כסדרם.

ממילא ימים אלו הופכים להיות ימי שמחה, משום שכל אדם נוכח לדעת שכל מה שגרם לו לעצבות, אינם אלא דמיונות שווא זמניים, ולמה שיתעצב על דבר שבכל מקרה לא יהיה שלו?

לכן חג הסוכות (סוכה המסמלת עראיות - שהכל עובר) נקרא "זמן שמחתנו" (שאין על מה להצטער כלל). (הרה"ג ר' זמיר כהן שליט"א בספרו "מפתחות לחיים" עמ' 89).

שבעה אושפזין

בחג הסוכות באים לסוכה מלבד האורחים והחברים גם אברהם, יצחק ויעקב, משה ואהרן, יוסף ודוד. ושמעתי ששואלים למה שבעה אלו דוקא נבחרו לאושפזין בחג הסוכות, האם יש דבר משותף בכל השבעה אושזפזין?

ויש לתרץ ע"פ הרעיון שסוכה מסמלת כמה שיותר עראיות, ואת אפסיות העוה"ז, וכן נראה שכך כל אחד מהאושפיזין הצטיין בזה, הרגיש עצמו עראי ולא גבה לבו: אברהם אמר "יַעַן אֲבָרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל ה' וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר (בראשית יח, כז). יצחק - ביטל עצמו לגמרי ע"י שהסכים להקריב עצמו לעולה תמימה. יעקב - ביקש רק בגד ללבוש ולחם לאכול, לא דרש יותר מהמינימום. משה ואהרן - "וְנַחְנוּ מָה" (שמות טז, ז). יוסף - כאשר אמר "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים" (בראשית מ, ח) - לי אין שום כח משלי לפתור חלומות. דוד המלך - "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם" (תהלים כב, ז).

והרגשה זו של ענוה שבאה מהכרה שאנו כאן עראיים, הולכת בד בבד עם חג הסוכות שמטרתו "צא מדירת קבע ולך לדירת עראי" (סוכה ב.). (הרב עובדיה אבוש שליט"א)

רמז לסוכות

דין ידוע הוא שחולה ומצטער פטורים מהסוכה (ש"ע תר"מ ס' ג- ד). בדרך כלל מבינים שהצער או החולי שמתרבים או שבאים מחמת הסוכה הם הפוטרים את המצטער מלשהות בה. אבל יש פשט על דרך החסידות שלמעשה הופך את המשמעות:

היות שהסוכה היא צילא דמיהמנותא (מגיד מישרים פרשת אמור), כולה מצוה של שמחה ולכן סוכות נקרא "זמן שמחתנו", והישיבה בסוכה היא בעצם סגולה של ריפוי וקבלת התפילות. אם כן בזמן שאדם יושב בסוכה ושוהה בה, הוא מונע מעצמו חולאים ויסורים קשים.

וכך אפשר לפרש "חולה ומצטער" - כיצד יתרפאו ממכתם? – "פטורים מן הסוכה", כלומר שהחולה נפטר מחוליו או מצערו ע"י מצות סוכה. וכעין מה שנאמר בפסוק "כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ" (ישעיהו נה, יב) על ידי השמחה האדם יוצא מכל הצרות. (הבה"ח רונן לוי הי"ו בשם ספר "תפארת שלמה")

רמז בהלכות סוכה

אומר השל"ה הקדוש, שלכל יהודי צריכים להיות ארבע חומות:

תשובה, תפלה, צדקה, וכמובן תורה.

אמנם, ישנם כאלו שלא התברכו בכישרונות גדולים ואינם מסוגלים לשבת וללמוד. אם כן מה עצתם?

אומר הפסוק "בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף" (קהלת ז, יב), וממילא כאשר תורם ללומדי תורה נחשב לו כאילו למד, כמו הסכם "יששכר וזבולון" או "תמכין דאורייתא".

נמצא שמספר החומות הקטן ביותר שיכול להיות הוא שלוש - תשובה, תפלה וצדקה.

אמנם מה יעשה אדם שאין לו כסף לתת לצדקה כגון עני, לכאורה יש לו רק לעשות תשובה ותפלה?

אומר השל"ה שלא כך, שהרי פסק **השלחן ערוך** (יורה דעה הלכות צדקה סי' רמח ס' א):

"כָּל אָדָם חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה, אֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה חַיָּב לִתֵּן מִמַּה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ." והיות והוא עני מספיק שיתן קצת מכספו לצדקה.

וכל זה רמוז בהלכה של בנית הסוכה, "שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח" (ש"ע סי' תרל ס"ב): שני החומות של תשובה ותפילה אין אדם יכול להיפטר מהן. ושלישית - בענין הצדקה לא חייב לתת את כל כספו אלא מספיק אפילו "טפח", אפילו קצת מקיים העני שבישראל מצוה זו. (הרה"ג ר' שלמה לוונשטין שליט"א).

סוכות - עבודת ה' באהבה

יש שאלה ידועה מדוע ניתנה מצות סוכה בחודש תשרי, היה מתאים יותר שתנתן בקיץ שהמזג אויר טוב יותר בשביל שהיה בחוץ?

שאלה נוספת, למה במצוה זו נאמר שאם ירדו גשמים האדם היושב בסוכה פטור מהמצוה ויצא לחוץ, הרי בשאר מצוות אם ניסה ולא הצליח, לא אומרים סימן שהקב"ה לא חפץ במצוה אלא להיפך "לפום צערא אגרא" (פרקי אבות פ"ה, מכ"ג)?

או בנוסח אחר: מאי שנא מצות סוכה משאר מצוות שהמשנה אומרת (כח:) שאם ירדו גשמים, אדם יצא מהסוכה משום שדומה לעבד שבא להגיש למלך כוס יין ושפך אותה בפניו.

התשובה על פי הקדמה קצרה. אנו אומרים בתפילה "אתה בחרתנו" במתן תורה, "רצית בנו" זה ריצוי מיוחד בחג סוכות. ויש בזה רמז.

יש הלכה לגבי דפנות הסוכה שיהיו "שתים כהלכתן והשלישית אפילו טפח" (סוכה ב.), אם עושים שני קוים ועוד קו אחד קצר יוצאת צורה של יד שמחבקת. כך ה' אוהב אותנו, כמו שאמר שלמה המלך "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי" (שיר השירים ב, ו).

זהו היסוד של סוכות. עד הימים של סוכות עבדנו מתוך אימה, מתוך יראה ופחד הדין. אך עם כל המעלה של הימים הנוראים, המעלה הגדולה היא לעבוד את ה' מתוך שמחה. שאדם נהנה בעבודת ה' ובקיום המצוות **בזה חפץ ה' יותר**, (וכמו שרמז בזה **הגאון הגדול הראשון לציון הרב יצחק יוסף** שליט"א בספרו "אגרת לבן תורה" (מהדורת תשע"ד עמ' 50) על מאמר חז"ל (ברכות ח:) "גדול הנהנה מיגיע כפיו יותר

מירא שמים״, שמי שנהנה מיגיע כפיו כלומר נהנה מעבודת ה׳ יותר גדול ממי שעובד את השם מתוך יראה ופחד, משום שעבודה מאהבה יותר גדולה מיראה ולתועלת הדברים נביא כאן את לשונו: ״...וּבָזֶה בֵּאֲרוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּגְּמָרָא, גָּדוֹל הַנֶּהֱנֶה מִיגִיעַ כַּפּוֹ יוֹתֵר מִיְּרֵא שָׁמַיִם. וְצָרִיךְ בֵּאוּר, מִפְּנֵי מַה זֶּה הַנֶּהֱנֶה מִיגִיעַ כַּפּוֹ אֵינוֹ יָרֵא שָׁמַיִם, אִם כֵּן מַה שֶּׁיָּדוּ לוֹמַר עָלָיו שֶׁהוּא גָּדוֹל מִירֵא שָׁמַיִם? וְאִם הוּא יָרֵא שָׁמַיִם אִם כֵּן מַהוּ שֶׁאָמַר יוֹתֵר מִירֵא שָׁמַיִם, חֲרֵי גַּם הוּא יָרֵא שָׁמַיִם. אֶלָּא הַבֵּאוּר הוּא, כִּי הִנֵּה הָאָדָם לְעָמָל יוּלַד, וְכָל מַטְרַת בּוֹאוֹ שֶׁל הָאָדָם לָעוֹלָם הַזֶּה הוּא לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, וְלִיגַע וְלַעֲמֹל בְּעֶסֶק תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְכָל מִי שֶׁנֶּהֱנֶה מִיגִיעַ כָּזֶה, וְעוֹשֶׂה כֵּן מִשֻּׁמָּחָה, זֶה גָּדוֹל יוֹתֵר מִמִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת הַמִּצְוֹת וְיָגֵע בָּהֶם מִתּוֹךְ יִרְאָה וּפַחַד הָעֹנֶשׁ. וְלָכֵן גָּדוֹל יוֹתֵר ״הַנֶּהֱנֶה״ מִיגִיעַ כַּפּוֹ, יוֹתֵר מ״יְרֵא״ ה׳. עֲבוֹדַת ה׳ בְּאַהֲבָה וַהֲנָאָה וְיִרְאַת הָרוֹמְמוּת, חֲשׁוּבָה יוֹתֵר מֵעֲבוֹדַת ה׳ מִיִּרְאַת הָעֹנֶשׁ. וּבָזֶה בֵּאֲרוּ גַּם מַה שֶּׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תְּהִלִּים קכח) אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל ה׳ לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה, הִגְדִּיל ה׳ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים. וְהֵינוּ, שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹמְדִים וּתְמֵהִים, אֵיךְ עִם יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה גַּם לָעוֹלָם הַזֶּה, חֲרֵי עֲשָׂו הוּא זֶה שֶׁזָּכָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְיַעֲקֹב אָבִינוּ וְזַרְעוֹ זָכוּ בָּעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם בָּאִים בְּשַׁאֲלָה: הִגְדִּיל ה׳ לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה? וַיהִי כְּמֻשִּׁיב: הָיִינוּ שְׂמֵחִים. בַּעֲבוּר שֶׁקִּיְּמוּ אֶת הַמִּצְוֹת מִתּוֹךְ שִׂמְחָה וְאַהֲבַת הַבּוֹרֵא, וְלֹא קִיְּמוּהָ כְּמִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה, אוֹ מִיִּרְאַת הָעֹנֶשׁ, בַּעֲבוּר זֶה זָכִינוּ גַּם לָעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵין זֶה שָׂכָר עֲבוּר הַמִּצְוֹת שֶׁמְּקַיְּמִים, אֶלָּא בַּעֲבוּר הַשִּׂמְחָה שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וּבָזֶה עוֹד בֵּאֲרוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ (תְּהִלִּים קמז) הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם, חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ, הַשּׂוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ וְגוֹ׳. וְהֵינוּ, שֶׁבָּאִים אֻמּוֹת הָעוֹלָם וּתְמֵהִים, הֵיאַךְ עִם יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה בְּאֵיזֶה זְמַנִּים, הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם? חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ? וַהֲרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שַׁיָּךְ לְעֵשָׂו וְזַרְעוֹ, וְלֹא לְיַעֲקֹב אָבִינוּ וּלְזַרְעוֹ. וַיהִי כְּמֻשִּׁיב: הַשּׂוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ, וַהֵינוּ שֶׁכְּשֶׁאָנכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב, וְזוֹ מִצְוַת מִילָה, כָּל מִצְוָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה, הֶחָזְקִיהּ בְּיָדָם, וְזוֹ הִיא מִצְוַת מִילָה, וּבְזְכוּת שֶׁעוֹשִׂים מִצְוַת מִילָה בְּשִׂמְחָה, מִצְוָה זוֹ מִתְקַיֶּמֶת בְּיָדָם, וְהַשָּׂכָר בָּא עַל הַשּׂוֹלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ, עַל עֲשַׂיַּת הַבְּרִית בְּשִׂמְחָה [אִמְרָתוֹ הֵינוּ הַבְּרִית], וְעַל זֶה מַגִּיעַ לְעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ בַּגָּדֵר חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ וְגוֹ׳״.).

מסופר על אחיו של הגאון מוילנא שבזקנותו היה מבקר מדי פעם את אחיו הגאון. והיה הולך בדרך עד לביתו, עם כל הקשיים הכרוכים בדבר. שאלוהו תלמידיו: ״למה אינך עובר לגור ליד אחיך?״.

ענה להם: ״בגלל אשתי. לפני מספר שנים חיפשתי אתרוג, ולא מצאתי בשום מקום אתרוג כשר. עד שנודע לי שיש מקום מחוץ לעיר שאפשר להשיג אתרוג במחיר עתק (בזמננו בערך היה שוה כ-800,000 ש״ח). אשתו הציעה רעיון: ״נמכור את הבית שלנו ובסכום הזה נוכל לקנות את האתרוג״ והסכמתי. מכרנו את הבית, קנינו את האתרוג וכל בני העיירה יצאו בו ידי חובה. והשמחה היתה גדולה. ואז הלכנו לגור בדירה שגודלה חצי מהבית הקודם״. ואז אחיו של הגאון מוילנא ענה על השאלה, ״למה לא עברתי לוילנא? משום שכל פעם שאשתי רואה את הבית שהיינו גרים בו קודם, מתמלאת בשמחה ואושר עד אין קץ. וכי אני יכול לקחת ממנה את ההנאה הזו, על הזכות שהיתה לנו במצות אתרוג?״.

מסיפור זה נלמד שאין לאדם הנאה גדולה מזו שעובד את ה׳ באהבה, בצורה הזאת שמשעבד כל גופו לה׳. וזהו הרמז בד׳ המינים שנוטלים בחג סוכות. לשעבד כל אבריו לה׳. הלולב כנגד השדרה, ערבה כנגד הפה, הדס כנגד העינים, האתרוג כנגד הלב (מדרש תנחומא פרשת אמור סי׳ כח).

ולכן חג הסוכות נקרא "זמן שמחתנו" משום שעיקר העבודה היא לעשות את רצון ה' בשמחה. ואנו צריכים להראות לה' שאנו שמחים בו ונכנסים אִתו לדירת עראי, שפעמים נמצאים יתושים ויש שמש ורעש מסביב.

אם אדם יודע שהסוכה כמו משכן ונמצא יחד עם בורא עולם, וכי ירגיש איזה צער? ואם יהיה חייב לישון בסוכה גם בזמן הגשמים, אז לא ירגיש את עצמו בצורה נוחה, לא ירגיש באהבה שהקב"ה אוהבו, ולכן פטרו אותנו מהסוכה בצורה הזאת.

אנו אומרים בימים - נוראים "אם כבנים אם כעבדים". העבד מחכה לציווי מהאדון אך בן לא מחכה שהאבא יבוא מהדרך ויצוה לו, אלא בא לקראתו עם משקה כדי להשיב את נפשו.

יש לקיים את רצון ה' כמו שאבא מבקש ממני, בצורה הטובה ביותר. אם נתנהג כך, אז גשמים לא ירדו בסוכות כיָון שהקב"ה לא ירצה שנצא מהסוכה.

והתירוץ לשאלה השניה הוא, שאם יורד על האדם גשם, אות הוא שאינו מקיים את המצוות מתוך אהבה ומתוך חיבה, ולכן הקב"ה כביכול אומר לו שיצא מהסוכה, שהרי זו היא מטרת החג.

וזה הרמז בדברי חז"ל "כעבד ששפך לו רבו קיתון על פניו", זה הבית של הקב"ה שכביכול מזמין את האדם לבית שלו, ואם ירדו גשמים סימן שהבעל הבית רוצה שנלך ואינו חפץ במצוותינו.

כי עיקר חג סוכות זה עבודת ה' בשמחה ובאהבה.וכשזה חסר זה פגם גדול במצוה. וה' יזכנו לעשות רצונו ולעובדו בלבב שלם. (הרב ליאור תשובה שליט"א)

מספר הקרבנות בחג סוכות

בקרבנות החג ביום הראשון, השני והרביעי אומרת התורה "שעיר עזים אחד לחטאת". אמנם בשאר הימים נאמר "שעיר אחד לחטאת" ונשאלת השאלה מה פשר ההבדל?

אומר **הגר"א** – הגמרא אומרת ששבעים הפרים שמקריבים בחג הסוכות הם כנגד אומות העולם. אומר הזוהר הקדוש– כל העמים מתחלקים לשנים: חצי עולם לישמעאל, חצי עולם לעשיו.

עשיו מלשון שעיר. ישמעאל – קרוי שעיר עזים.

על פי דברים אלו השאלה מתורצת – ביום הראשון שהקריבו שלוש עשרה פרים ובשני שנים עשרה וברביעי עשרה– בסה"כ שלושים וחמישה פרים שזהו כנגד חצי מאומות עולם כנגד ישמעאל, והשאר שלושים וחמישה כנגד עשיו. (שמעתי מהרב שלמה ריינר שליט"א)

הידור מצוה בחג

בזמן שאדם מקיים מצוה יש ביכולתו לקיים עוד מצוה צדדית שהיא חשובה גם כן, והיא הקפדה בהידור מצוה כמו שנאמר "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" (שמות טו, ב). ואין זה לעיכובא, כלומר שאם לא קיים אותה יצא ידי חובתו, אלא שהמצוה יותר שלימה כשנעשית בהידור מצוה.

אך ישנה מצוה אחת שאם לא קיים בה את הידור המצוה לא יצא ידי חובתו כלל, וזו מצות ארבעת המינים. שהרי התורה אומרת "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר" (ויקרא כג, מ) וחכמים ביארו שביום הראשון ארבעת

המינים צריכים להיות נאים. למשל אסור שיהיה באתרוג חסרון כל שהוא, אסור שיהיו באתרוג נקודות שחורות, ההדסים צריכים להיות משולשים ועוד הרבה הלכות שביום הראשון של החג שבו המצוה היא מהתורה הם מעכבות את המצוה.

מה ההסבר שעומד מאחורי דין זה?

התשובה נמצאת בעוד דין שנוהג בימים אלו, והוא ישיבה בסוכה - "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" (סוכה ב.). הלוא כל השנה אדם מחפש לדור במקום הכי נעים והכי נוח, שירגיש טוב ושיהנה, אדם אוהב את עצמו ואוהב את ביתו, ולכן משקיע בו. ולעומת זאת במצוות לא תמיד אדם חפץ במצוה הכי יפה והכי מהודרת אלא העיקר שיצא ידי חובתו.

אבל בסוכות התורה אמרה "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב) שנפנים שהבתים והכסף וכו' הכל דמיון הכל עראי, העולם חולף ומה שנשאר אלו המצוות. אילו רק היה מבין זאת יותר בחוש שיש לפאר ולהדר את המצוה יותר מהמינימום, כמו שאוהב ומפאר את ביתו, היה לוקח ארבעת המינים בהידור אבל אם לוקחם בצורה לא מהודרת התורה אומרת שלא יוצא ידי חובתו, משום שההידור הוא סימן שחביבה המצוה בעיניו, ואם לא מהדר כאשר לוקח אתרוג חסר וכדו' אות הוא שהמסר שהכל עובר ואין להשקיע אלא במצוות וברוחניות לא נכנס בלבו, ונמצא שהפסיד את מטרת החג ולכן דין זה הוא לעיכובא.

זהו היסוד, שעלינו להשקיע בתורה ומצוות ולהדרם ולפארם, וממצוות ארבעת המינים ניקח חיזוק לכל השנה. (הרב יואל קמרי שליט"א)

מה הקשר בין תיבת נח לסוכה?

כתוב באחד הספרים שישנו קשר בין הסוכה לתיבת נח. בשניהם רמוז שם ה' ששומר על האדם וחופף עליו:

על התיבה נאמר - "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ" (בראשית ו, טו).

כאשר מצליבים את שני שמות ה', אדנות עם הוי"ה, אנו מקבלים את מדותיה של התיבה:

[י] מול א, x110 שוה 10

[ה] מול ד x45 שוה 20.

(20 ועוד 10 שוה 30 כנגד 30 אמה קומתה של התיבה).

[ו] מול נ 3006 x50, כנגד אורכה של הסוכה.

[ה] מול י 505 x10, כנגד רוחבה.

וכן "סוכה" גימטריא 91, כנגד שם הוי"ה (26) ואדנות (65) יחד שהם גם כן שוים בסך הכל 91.

טעם נסיון אומות העולם דוקא במצות סוכה

הגמרא במסכת ע"ז (ב.) אומרת שלעתיד לבוא הגויים באים בטענה לקב"ה למה רק לישראל יש תורה ומצוות ולנו אין. הקב"ה שומע טענתם ואומר להם, "אתן לכם מצוה קלה, וכך נבדוק אם טענתכם נכונה".

ואכן באו כל האומות, בנו סוכות וישבו בצלם, אכלו ושתו בתוכם וכו'.

והנה לפתע הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, נהיה חום אימים, מיד יצאו הגויים מהסוכה (שהרי מצטער פטור) בעטו בסוכה והלכו לביתם.

או אז אמר הקב"ה אם מצוה קלה זו לא עמדתם בה, בטח גם בשאר המצוות לא יכולתם לעמוד, ולכן אין לכם זכות לבוא בטענה למה עם ישראל קיבל תורה ואתם לא.

אך שואלים המפרשים למה הגויים קיבלו דוקא את מצות סוכה, להיבחן בה, אם ראויים למצוות אם לאו. הרי ישנם עוד הרבה מצוות שה' יתברך יכול לבודקם.

ישנו תירוץ כזה:

טבע הוא בעולם, שכאשר נמצא אדם בביתו הוא מתנהג בשיא הטבעיות, מה שנקרא "בלי מסכות".

ולכן אם היו הגויים מקבלים מצוות כאלו שקיומם בבית, היות וקשה להם לפרוש מההרגלים ומהטבעים בסביבה כה רגילה להם, לכן אין טענה עליהם למה לא שמרתם את המצוה, לפיכך אמר להם הקב״ה שיצאו מביתם לסוכה, ואז יוכלו להתחיל ״דף חדש״, ואם יקימו מצוה זו תוכלו לקבל אחרי כן עוד מצוות. (ולכן גם כן חג סוכות בא אחרי יום הכיפורים, משום שאחרי ששבנו בתשובה מעוונותינו, ציונו ה׳ להתחיל דף חדש, לצאת לסוכה לעזוב את ״הרגלכם הרע״).

ואחר שהגויים לא עמדו בנסיון זה, אמר להם אם דף חדש אינכם יכולים לקיים, כל שכן שלא יוכלו לקבל מצוות אחרות ולשבור את הרגלם הרע.
(הרב ישראל כהן שליט״א)

עניני ארבעת המינים

רמז במלה ״אתרג״

ישנו רמז יפה שנרמז במילה ״אתרֹג״. הלכה ידועה היא (ש״ע סי׳ תרמ״ח ס׳ ב) שהאתרוג אמור להיות מלא ושלם ללא שום פגימה או חוסר, כדי שיהיה כשר ומהודר.

ויש עוד כמה דברים בודדים שצריכים להיות בשלמות: **א**מונה (שלמה) - **ת**שובה (שלמה) - **ר**פואה (שלמה) - **ג**אולה (שלמה). וסימנם בר״ת- אתרֹג. (הרב ישראל כהן שליט״א)

״הדס שוטה״

בארבעת המינים נאמרה ההלכה שיהיו מהודרים:

אתרוג צריך שלא יהיה חסר, לולב שלא יהיה עקום כמגל. ערבה שלא יקטם ראשה, שלא תהיה יבשה ועוד הלכות רבות. אמנם בהדס גם נאמרה הלכה זו שלא יהיה יבש, שאם הוא יבש, הוא פסול (ש״ע סי׳ תרמ״ז ס״ו). אך ישנו פסול שלא נקרא ״הדס פסול״ אלא ״הדס שוטה״ והוא שבמקום שיצאו מגזעו שלושה עלים ביחד, יוצאים שנים שנים (כלשון הש״ע [סי׳ תרמ״ו ס״ג]: ״עֲנַף עֵץ עָבוֹת הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, הוּא הַהֲדַס שֶׁעָלָיו חוֹפִין אֶת עֵצוֹ; כְּגוֹן שְׁלֹשָׁה עָלִין אוֹ יוֹתֵר, בְּגִבְעוֹל אֶחָד; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי הֶעָלִים בְּשָׁוֶה, זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְהֶעָלֶה הַשְּׁלִישִׁי לְמַעְלָה מֵהֶם, אֵין זֶה עָבוֹת אֲבָל נִקְרָא ״הֲדַס שׁוֹטֶה״).

ולכאורה צריך ביאור למה דוקא בענין זה נאמר ״הדס שוטה״?

אלא מסביר **רבנו בעל ה״אור לציון״** בדרך דרש:

מובא בשם **האר״י הקדוש** שבד׳ המינים רמוזים שבעת האושפיזין. שלושה הדסים כנגד שלושה האבות. שתי ערבות כנגד משה ואהרון. לולב כנגד יוסף

ואתרוג כנגד דוד המלך ע״ה.

ידוע שאברהם התמסר למידת החסד עד כלות כוחותיו כמו הכנסת אורחים. וכן התפלל במסירות נפש על אנשי סדום שינצלו מהמהפכה אף שהם היו הפך החסד. יצחק היה מידת הדין – גבורה כנגד עבודת המקדש, וכמו שרואים הסכים לעקוד אותו על גבי המזבח.

יעקב – עמוד התורה כמו שכתוב ״איש תם יושב אהלים״. כל אחד העמיד את העולם בהנהגתו כדברי המשנה באבות (פ״א מ״ב) ״על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים״.

אנשים רבים חושבים שבחינת יעקב אבינו היא כל היום רק ללמוד וללמוד. ולכן לא עושים חסדים, וטענה בפיהם "ותלמוד תורה כנגד כולם".

יש אחרים שאומרים – "אנו תלמידי חכמים כבר לא נהיה, לפחות בגלגול הזה, אז נעשה חסד ומצוות...".

ויש כאלו שפונים ל"עבודה"– כל היום נמצאים בבית הכנסת עם טלית ותפלין, עושים סיגופים ותעניות...

אומר **הגאון הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל** – אין הנהגות אלו דעת תורה. והרמז הוא בארבעת המינים: אע"פ ששלושה הדסים כנגד אברהם יצחק ויעקב, אך כל אחד צריך להיות משולש– שממנו יוצא שלושה עלים ממקום אחד. אברהם אבינו היה מצטיין בג' המידות תורה, עבודה וגמ"ח, אך במיוחד בחסד. וכן יצחק בג' המידות אך במיוחד בגבורה וכן יעקב התייחד בתורה. לכן אם יוצא עלה אחד מההדס או שנים ולא שלוש מאותה שורה – אין זה כי אם "הדס שוטה" – משום שצריך שכל המידות יהיו באדם. (הרב יהושע אבא שאול שליט"א נכד למרן הגאון בעל האור לציון)

"על נטילת לולב"

בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קנז) נשאל למה מברכים על נטילת לולב ולא על לקיחת לולב, כלשון התורה. והשיב כי המשמעות דומה מאד בשתי המילים ולא דייקו, וכמו שאומרים "על נטילת לולב" ולא "על כפות תמרים" וז"ל: ומה ששאלת מפני מה אנו אומרין על נטילת לולב ואין אנו אומרין על לקיחת לולב כלשון הכתוב ולקחתם לכם? זו אינה שאלה שאין מקפידין בלשון כל שאנו שומרין הענין. שאם כן שאל למה אנו אומרין על נטילת לולב ואין אנו אומרין על נטילת כפות תמרים כלשון הכתוב? וכן בתפילין ובתקיעת שופר ובכל המצות אין ההקפדה רק על שמירת הענין לא בלשון. וכל ברכות המצות והנהנין נאמרות בכל לשון. .

אמנם, אפשר לענות בדרך נוספת:

בגמרא בברכות (לח.) יש מחלוקת האם אומרים "**ה**מוציא לחם מן הארץ" או "**מ**וציא לחם מן הארץ". אומרת הגמרא לכולי עלמא אם אמר "מוציא לחם מן הארץ" יצא אבל אם אמר "המוציא" זה מחלוקת. שואל הרשב"א (שם ד"ה "והלכתא") למה אנחנו לא אומרים באופן שלכולי עלמא זה טוב, מוציא לחם?

התשובה היא, היות ובין המלים אלהינו מלך "העול**ם**" "**מ**וציא" לחם מן הארץ יש מ' בסוף מלה ומיד אח"כ בתחילת מלה, בלא שום ריוח ביניהם אז יכול להיות שאדם היה בולע ואומר אותם באות אחת ולא היתה ניכרת המלה "מוציא לחם" אלא היה אומר "מלך העולמוציא", לכן אמרו שכדאי שיהיה ריוח בין המלים, ואיך עשו את הריוח? על ידי שהוסיפו את האות ה'. "המוציא לחם", ועכשיו יש ריוח בין המלה "מלך העולם" למלה "מוציא" על ידי האות ה'.

אותו דבר אפשר לומר לגבי לולב. למה לא אומרים "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על לקיחת לולב", כדי שיהיה ריוח בין המלה "על" למילה "לקיחת" אז החליפוה כדי שלא יאמר "עלקיחת" לולב לכן אומרים "על נטילת לולב". (הרב נחמיה נוסבכר שליט"א)

במה חטאה הערבה?

מנהג עם ישראל לחטוב ביום השביעי של חג הסכות בערבות חמש פעמים כמובא במחזורים.

אמנם קשה מה עשתה הערבה שכך חובטים בה?

התשובה ע"פ דברי המדרש הידוע (ויקרא רבה פרשת אמור פרשה ל), שכל אחד מארבעת המינים כנגד סוג אחד בעם ישראל. וז"ל:

"פרי עץ הדר", אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. "כפות תמרים", אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. ו"ענף

עץ עבות״, אלו ישראל, מה הדס זה יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. ו״ערבי נחל״, אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה לא טעם ולא ריח כך הן ישראל יש בהן בני אדם שאין בהן לא תורה ולא מעשים טובים״, ע״כ.

לפיכך, הערבה שהיתה מחוברת יחד עם שומרי התורה והמצוות, או לפחות חלקם, היתה אמורה ללמוד מהם ; ובכל זאת נשארה בסורה ללא מצוות וללא תורה, על כן אין לה שום תיקון אלא רק לחובטה בקרקע...״

תשובה נוספת היא, משום שהערבה דומה לשפתים, אנו חובטים בה כדי לרמוז שיסתמו כל המקטרגים, ולא יזכירו עוונותינו לפני ה׳ יתברך. (הרב גרשום אמיתי שליט״א)

שמחת בית השואבה

ערכה של מצוה אחת

עם ישראל נוהג לחגוג כל ערב מימי חג הסוכות את שמחת בית השואבה. ובטעם מצוה זו נחלקו הרש״י והרמב״ם. לפי רש״י (סוכה נ ע״א ד״ה בית השואבה״) טעם השמחה בשביל ניסוך המים כמו שכתוב ושאבתם מים בששון. ולפי הרמב״ם (פרק ח מהלכות סוכה ולולב הלכה יב) טעם המצוה הוא כדי להרבות בשמחה כמו שנאמר על חג הסוכות ׳וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים׳ (ויקרא כג, מ). ונרחיב קצת בענין ניסוך המים. יש מצוה שהיא הלכה למשה מסיני, לנסך מים על גבי המזבח בחג הסוכות. שואבים מים ממעיין השילוח ומביאים לבית המקדש לנסך על המזבח. במזבח היו שני

ספלים מנוקבים, האחד ליין ואחד למים, שמשם ירדו עד לתהום. במהלך הבאת המים היתה שמחה רבה, מחולות וריקודים וזאת היתה "שמחת בית השואבה".

אמנם צריך ביאור למה שמחו כל כך במצוה זו. אין לומר משום שבסוכות נידונים על המים, שהרי גם בט"ו בשבט נידונים על האילנות ולא חוגגים כל כך, וכן בשבועות שהוא יום הדין לפירות אין עושים מסיבה עבור ענין זה.

אלא הסביר ה"**באר יוסף**" ביאור נפלא:

ביום השני לבריאת העולם הבדיל הקב"ה בין המים העליונים למים התחתונים. ואמרו חז"ל שהמים התחתונים באו לה' והתלוננו: "רבונו של עולם המים העליונים זכו להישאר קרוב אליך, אצלם הכל טהור ונקי. ואילו אנו... איפה אנחנו, כאן למטה רוצים להיות שם למעלה!".

ענה להם השי"ת: אתן לכם פיצוי, ממכם המים התחתונים יקיימו עם ישראל את מצות ניסוך המים".

אמנם המים טענו שאין זה מספיק, והקב"ה הוסיף להם את הקרבת המלח שבא מהם "על כל קרבנך תקריב מלח" ויקרא ב, יג), ותוספת זו הספיקה עבורם.

מכל מקום, בעיני הקב"ה שהציע את פיצוי של נסוך המים היה הדבר מספיק אף ללא מלח.

ועתה נחשב, בנסוך המים לוקחים שלושה לוגין, היינו בערך ליטר ושמונה מאות, שהם פחות משתי שקיות חלב. וכמות זו העלו על המזבח שבעה ימים בשנה וגם רק בזמן שבית המקדש היה קיים, ארבע מאות ועשר- מקדש ראשון, ועוד ארבע מאות ועשרים - מקדש שני. ובעיני הקב"ה זהו פיצוי מספיק לכל הימים שבאוקינוסים.

מכאן נלמד מהו ערכה של מצוה אחת!

זו היתה הסיבה לשמחה הגדולה בנסוך המים - להראות כמה שמחה יש במצוה אחת ועד כמה גדול ערכה, רק ליטר שמונה מאות כפול שבעה

ימים למשך מספר שנים הם פיצוי מספיק לכל האוקיונוסים שבעולם!
(הרה"ג ר' שלמה לוונשטין שליט"א, "ומתוק האור" סוכות עמ' של)

מה השגנו בשמחת בית השואבה?

הגמרא בסוכה (נג.) מביאה בריתא, ובה תיאור כיצד נראתה שמחת בית השואבה בזמן המשנה:

"אמר ר' יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו".

מדוע לא ישנו השמחים בשמחת בית השואבה? האם רק מפני קוצר הזמן?

נראה שהיתה כאן סבה יותר עמוקה. אומר **רבי הלל ליכטנשטיין** בספרו "כוונת הלב" על פי המובא בספר "שם הגדולים" (ערך רבי יצחק לוריא) שהאר"י ז"ל השיג לפעמים השגות גדולות בעת שישן יותר ממה שהשיג כאשר היה בהקיץ.

ע"פ דברים אלו נבין את המלים בזמירות של ליל שבת קדש: "והשינה משובחת כדת נפש משיבת". שלכאורה קשה לשם מה נבראה השינה? וכי איזו מצוה אדם עושה שהוא נח? על כך עונה הפיטן "והשנה משובחת" - שיש שבח בשנה ומהו השבח? "כדת נפש משיבת" כלומר שבעת השינה, כשכוחות הגוף מפסיקים מלפעול, הנשמה עולה ומתרוממת ויכולה להשיג השגות גבוהות יותר מאשר בשעה שאדם עירני ונמצא בהכרה, אך כוחות הגוף מונעים בעדו מלהגיע לגבהים כה רמים.

על פי זה אפשר לדרוש גם את הפסוק "תּוֹסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן" (תהלים קד, כט) שהרי אמרו בגמרא ברכות (נז ע"ב) שהשינה היא אחת משישים במיתה. ועל כך אמר הכתוב כי בעת "יגועון" דהיינו בזמן השינה כאשר כלו כל כוחות הגוף אז "תוסף רוחם", כלומר נשמתם ורוחם מוסיפים והולכים,ד כי כשאין השפעה לכוחות הגוף, הרוח חופשית להתעלות כאות נפשה.

כעת דברי ר' יהשע בן חנניא מאירים, "כשהיינו בשמחת בית השואבה", השפיע הקב"ה עלינו שפע עצום של קדושה, והדברים הגיעו לידי כך ש"לא ראינו שינה בעינינו". כי מעלת השינה היא כנ"ל, שאפשר להשיג בה השגות ומדרגות כאלו שכאשר הגוף בעירנותו אינו מאפשר להשיגן. אולם בשמחת בית השואבה אפשר היה להשיג את המעלות האלו גם בהקיץ, ולכן "לא ראינו שינה בעיננו".

וכך גם אפשר לפרש את דברי ר' יהושע בן לוי בירושלמי (סוכה פ"ה ה"א): "למה נקרא שמה שמחת בית השואבה, לפי שמשם שואבים רוח הקודש". כלומר שבשמחת בית השואבה התעלו למעלות כה רמות עד שניתן היה להשיג דברים שלא נתנים להשיג סתם כך ע"י בשר ודם. (הרה"ג ר' שלמה לוונשטיין שליט"א, נדפס גם בספרו "ומתוק האור סוכות עמ' שלח)

הושענא רבא

מה פירוש המילה רבא? הפירוש הפשוט "שרבא" הוא הגדול יותר מהשאר. שהרי כל יום הולכים ומוסיפים במספר ההקפות, ביוסה הראשון הקפה אחת, ביום השני - שתים, וכן על זו הדרך, עד שביום האחרון - היום השביעי יש שבע הקפות ולכן הוא היותר גדול.

אולם ישנו עוד פירוש. יום הושענא רבא, "רבא" פירושו על הקב"ה. ועוד אפשר לומר "רבא" על עם ישראל שהקב"ה מושיע לעם ישראל, בנו בכורו (בנו הגדול - רבא, שהרי הוא הבכור). ועוד "הושענא רבא" היינו ישועה גדולה, שביום זה אפשר לעשות ישועות גדולות ולפעול פלאי פלאות.

אם כן אפשר לנצל יום זה בהתחזקות ולחזור בתשובה ולשפר את מעשינו ולקרוע גזר דיננו, לזכות לשנה טובה ומלאה הצלחה בתורה ויראת שמים

סגולת ליל הושענא רבא

מעשה שהיה בחודש אלול תשע"ג, באחד הכוללים בארץ ישראל. ראש הכולל החליט לתת תוספת מיוחדת לחגים לאברכים. לכן פנה לכמה חנויות ולכמה מאפיות, וביקש מכל אחד שיתן תרומה כפי יכולתו כדי שלאברכים תהיה שמחת חג. וכך בס"ד עשה חיל ואסף כל מיני מאפה, שתיה ועוד. יום אחד פגש ראש הכולל את חברו ושוחח עמו.

בין הדברים נשאל הרב: "רבי, על מה כל טרחה זו שאני רואה אותך כעת?". השיב לו: "אני משתדל לאסוף כמה שיותר מצרכים כדי לשמח את אברכי הכולל. החבר שמע והציע: יש לי רעיון נפלא; תעשה מבחן אצלך בין כל הלומדים, ומי שיזכה במקום הראשון יקבל ממני מתנה גדולה. הרי כידוע לך, יש לי מפעל ענק של צעצועים, ואותו זוכה שיקבל את הציון הגבוה ביותר יוכל להכנס לעשר דקות חלומיות ולקחת ככל אוַת נפשו עבור ילדיו ומשפחתו".

ואכן אחד האברכים קיבל 100% במבחן, הוא הגיע לבעל המפעל, ושמע ממנו כך: "שמע יקירי, במשך עשר הדקות הקרובות, יש לך אפשרות לקחת מכל הבא לידך. יש צעצועים בטור הראשון בשווי של 6,000₪ ובטור השני 5,000₪ וכו' ובסוף יש צעצועים במחירים זולים של מאות ועשרות שקלים. זכור! כל המפעל לרשותך, הנך יכול לעשות כל מה שאתה רוצה, ואל דאגה אף לא אחד ידבר אתך ולא יסיח את דעתך. מוכן?".

האברך שלא ישן כבר לילה שלם בציפיה לרגע זה, אישר בראשו והספירה לאחור החלה...

מיודענו היה רב ממדים, ולכן הספיק לקחת הרבה סחורה, העמיס עוד ועוד צעצועים, וביציאתו יצא עם משחקים בשווי של סכום אדיר -

$60,000. **בא** ראש הכולל לבעל המפעל והתפאר: "אני רואה שתלמידי עבר בהצלחה את המשימה..."

ענה לו בעל החנות: "לא ממש... אם היה לאברך קצת יותר מחשבה, היה שם לב, שאמרתי לו כמה וכמה פעמים: "בעשר דקות הבאות **כל המפעל** הוא שלך", ובצד המחסן היתה מלגזה, אם כן היה יכול להוציא כמויות יותר אדירות פי כמה ממה שלקח בידו. או אז היה יוצא עם ריוח של $600,000 ולא $60,000..."

כן הוא גם בליל הושענא רבא, אדם לפני הגזר דין, מקבל על עצמו דברים "קטנים", אבל את העיקר שיכול להוציאו מצרות גדולות ולהביאו לישועות אדירות, שזה **לימוד התורה** הוא לא מתחזק בו, ואז היצר הרע שמח, שהצליח לבלבלו להזניח את העיקר.

לכן ישמע חכם ויוסף לקח, להתחזק בעבודת ה' בכלל ובתורה הקדושה בפרט. (הרה"ג ר' ליאור גלזר שליט"א)

שמיני עצרת - שמחת תורה

אחד הפסוקים בפרשת ראה הוא "שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לה' אלהיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וגו' וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ" (דברים טז, טו). ואף שהמלים "והיית אך שמח" סמוכים לחג הסוכות הגמרא (סוכה מח.) דורשת את מלים אלו על שמיני עצרת ולא על חג הסוכות.

ידוע שכל פעם המילה "אך" באה למעט (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה דף יד), כלומר יש רק ענין זה ולא עוד ענין או עניינים נוספים.

וקשה אם כן, מה המלה "אך" בפסוק "והיית אך שמח" באה למעט? אומר **הגאון מוילנא** - שבכל המצוות שחגגנו עד כה היו הרבה מצוות, תקיעת שופר, צום, ישיבה בסוכה, ארבעת המינים וכו'.

אך בחג זה של שמיני עצרת, יש רק מצוה אחת - רק לשמוח, חג שכולו מיועד שנהיה שמחים עם ה' עוד יום.

וזו כוונת הפסוק "והיית אך שמח" - שישנה רק מצוה אחת והיא לשמוח עוד ועוד.

אך לכאורה יש מקום לשאול, שאם נצטוינו לשמוח, ואין שמחה אלא בבשר ויין (פסחים קט ע"א), אז מדוע צרפו ליום זה עוד שמחה, יום שמחה וחג לכבודה של תורה?

והתשובה פשוטה כל כך, אומר **הגאון ר' דב דיסקין שליט"א** שהרי השמחה האמיתית היא לא הנאת הגוף, אלא רק מזון הנשמה - התורה הקדושה. כמו שאומר דוד המלך ע"ה - "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" (תהלים יט, ט), ואם כן רק על ידי שמחה של סיומה של תורה אפשר לקיים את מצות היום - מצות השמחה כתיקונה, ולכן צרפו חז"ל את חג זה לחג שמיני עצרת.

מדוע חוגגים את שמחת התורה בסיום קריאתה ולא ביום קבלתה?

אחרי רצף הימים הנוראים והחגים הנפלאים, אנו חותמים בחג שמחת תורה. ושמחים בצורה מיוחדת מאד. ולכאורה היה יותר מתאים לשמוח כל כך עם התורה ביום שקיבלנו אותה - חג שבועות, אם כן למה אנו חוגגים את השמחה המיוחדת של ריקודים ומחולות סביב הספרי התורה, רק אחרי שלמדנו אותה וסיימנוה?

התשובה תבואר על פי משל:

היה מלך אחד, שבתו הגיע לפרקה בשעה טובה ומוצלחת. המלך שהכיר את בתו בחר לה חתן שבעיניו נראה המתאים ביותר, ו... כפה עליו את החתונה. ללא התראה מוקדמת ניגש אליו והודיע לו שבעוד שבועיים תערך החופה... למיודענו לא היתה ברירה, שהרי מי ימרה את פי המלך.

החתונה נערכה כמובן ברוב פאר והדר, האולם היה מלא מפה לפה, עם אוכל משובח וכיבוד הראוי לשמחת בת המלך.

לאחר שבוע בא החתן אל חמיו, ומבקש "הנני חפץ שהוד מלכותו יערוך חתונה נוספת לי ולאשתי כידו הטובה עליו".

המלך התפלא למשמע אזניו, וביקש הסבר לבקשה התמוהה הזו.

וכה הסביר הנסיך החדש: כאשר המלך כפה עלי את בתו, היו לי חששות רבות, מי יודע מה יהיה בעתידי, אולי המלך רצה להפטר במהרה מבתו משום מום שיש בה והטיל זאת עלי... אולי הביא לי אשה שלא בריאה בנפשה... וכך הייתי טרוד עד מאד. והנה אחר החתונה, אורו עיני, איזו זכות יש לי! הנני בעל לאשה בעלת מידות טובות, בעלת דרך ארץ, בריאה וגם צלולה בדעתה, מי היה מאמין שמכל האנשים בממלכה, המלך יבחר דוקא בי להיות לחתן לבתו היקרה.

וכאשר הרגשתי כך גמרתי בדעתי, לעשות שמחה מיוחדת, סעודה מפוארת שהרי עכשיו אני מבין את הזכות אשר נפלה בחלקי, וממילא אבוא בשמחה מושלמת לאשתי כלתי".

כן גם הוא לגבי התורה קדושה, שהרי הגמרא אומרת שעמ"י קבלו את התורה בכפייה שכפה ה' עליהם הר כגיגית (שבת פח.). המלך - הקב"ה בחר בם להיות חתן לתורה בכפייה, אם כן שמחתם לא היתה שלימה...

אך כאשר גמרו לקרוא את התורה, ראו את טיבה, את האושר והשמחה שמביאה, מיד בקשו עוד שמחה עוד חג, כך שישמחו בה באמת שהרי עכשיו מכירים את טיבה.

לכן חוגגים שמחת תורה בגמרה של תורה ולא בעת מתן תורה. (בשם המגיד מדובנא)

"ושמחת בחגך"

ידוע בשם הגאון מוילנא שאמר שהמצוה הכי קשה היא להיות כל החג בשמחה, שמונה ימים של שמחה שאינה נפסקת.

והטעם הוא שטבע האדם בשעת לחץ, לכעוס מכל דבר קטן שאינו מתנהל כרצונו. ובפרט בערב החג שיש הרבה הכנות, ולפעמים נכנסים ליום טוב מתוך מתח.

וכן גם בסעודת החג, מצוי שהילדים הקטנים גורמים לחוסר שקט והפרעות... ולמרות כל זאת מי שמבליג, אשריו וטוב לו, וזוכה לאהבת הקב"ה במיוחד (וכמו שאומרת הגמרא (פסחים קי"ג:) שאחד מאלו שהקב"ה אוהב, הוא מי שאינו מעמיד על מדותיו). וגם זוכה להדבק במדותיו של הקב"ה שמוחל ונותן זמן רב לאדם עד שיחזור אליו בתשובה (וכמו שאומרים בי"ג מידות של רחמים "ארך אפים").

ועוד שהמעביר על מידותיו תפילתו מתקבלת יותר וכמעשה המובא בתענית (דף כה:) שתפילת ר' עקיבא התקבלה על פני רבו ר' אליעזר משום שדרך התנהגותו היתה להעביר על מידותיו.

ועל מעלה זו אמר **מרן הגאון רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן שליט"א:** "על שלושה דברים עומד הבית היהודי - על ויתור ועל ויתור ועל ויתור".

ועוד, מי שבסוכה נשאר רגוע, ואינו כועס אלא שמח, הוא מראה בכך את מידת ביטחונו בה' יתברך, שהוא יודע שהכל ממנו יתברך ולא דואג, הוא יודע שזהו נסיון להפילו בידי היצר הרע ומתגבר ולוקח את הדברים בקלות. וכמו ששמעתי **מהרב יצחק פנגר** שליט"א - "מידת הבטחון של האדם תלויה עד כמה הוא רגוע". כלומר שמי שבמתח וכל רגע דואג, כביכול מרגיש שמשהו יהיה "לא טוב", והרי זה אינו, שהרי ברור לנו שהכל לטובה, ומי מסדר את העניינים אם לא הקב"ה?

אז למה להתרגש מצלחת שנשברה, או מילד שמשתולל, אלא יש להתפלל לה׳ שיאיר עינינו בהנהגה הנכונה שכעת מתאימה, ולפעול מתוך מחשבה ולא להכות את הילד רק בשביל להוציא את רוגזנו עליו.

ולפיכך גם מובנים דברי **הרמב״ם** (הלכות דעות פ״ב ה״ג, וכן הוא בזהר הקדוש פ׳ קרח דף קעט ע״א) שכל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, משום שמי שעובד ע״ז מאמין שיש כח ששולט בעולם חוץ מה׳, ח״ו.

וכך גם הכועס, חושב לדוגמא שאדם יכול לקחת לו את הפרנסה, וכביכול אין הדבר מה׳, והרי גמרא מפורשת היא שאין אדם נוגע במוכן לחברו כמלא נימא (יומא לח:), אף לא אחד יקח מה שמגיע לך בשום פנים ואופן!

הכל מושגח ממנו יתברך, הכל משמים.

ושמעתי רמז בענין זה **מהרה״ג ר׳ זמיר כהן** שליט״א:

המלה ״דאגה״ מורכבת מהאותיות הראשונות מא׳ עד ה׳ חוץ מהאות ב׳, לומר לנו שמי שיש לו דאגה סימן שחסרה לו במידת הבטחון בה׳... וכן אומר דוד המלך ע״ה– ״וְהַבּוֹטֵחַ בה׳ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ״ (תהלים לב, י). וכתב בספר ״ארך אפים״, ״כפי גודל האמונה - כך גודל ההשגחה״. וכן כתב **החזו״א** באגרות (ח״א אגרת ב) וז״ל ״כפי המדרגא שישים בטחונו כן יעלה ויצליח״ בענין מדת הבטחון של מרן הגאון ר׳ חיים קנייבסקי שליט״א סיפר חתנו הרה״ג ר׳ יצחק קולדצקי שליט״א:

״כאשר מו״ח היה הולך לכיון האוטובוס, אף פעם לא מיהר פעמיו. אלא היה אומר אם נגזר עלי שאעלה על האוטובס, אין למה להזדרז, ואם נגזר שלא אעלה, שום ריצה לא תעזור...״.

ובזה חשבתי לפרש ביאור בתפילה, בעזרת החונן לאדם דעת, על המלים ״ברוך אתה ה׳ משען ומבטח לצדיקים״, מה פירוש המילה ״משען״. בהקדם ההלכה שבמקומות שהאדם חייב לעמוד (כגון בתקיעת שופר, וכן בתפילת העמידה ועוד [עי׳ שו״ע סי׳ תקפ״ה ס״א, ובמשנ״ב שם סק״ב]) אסור לו להישען, שאם נשען זה נחשב כאילו ישב, ולא יצא ידי חובה כי צריך דוקא לעמוד.

ומה הגדר של המשענת?

כתבו הפוסקים (שם): שאם אדם אחר יטול אותה ממנו, מיד האדם הנשען יפול לארץ.

ועל פי זה אפשר לומר שזו כוונת המלים "**משען** ומבטח לצדיקים" - לצדיקים יש הרגשת בטחון כה גדולה, עד שמרגישים בחוש, שאם רגע אחד ה' לא מפיח בם נשמת חיים מיד נופלים– "**משען** ומבטח לצדיקים".

עם בטחון כזה אפשר להיות שמחים בכל מצב, וזהו חג הסוכות שממלא אותנו בשמחה ובבטחון, שהרי הסוכה היא זכר לענני הכבוד שהקיפו את ישראל במדבר שמראים לנו שה' דואג לכל צרכיהם של בניו - ללבוש, להגנה מפני אויבים, ולאוכל (מן) ושתייה (באר מרים) וכך יש לנו לנקוט באמונה פשוטה ולהיות בשמחה ולהרגיש שהכל מכוון מלמעלה.

סדר חגי חודש תשרי מדוע?

מראש השנה עד יום הכיפורים נקראים ימים אלו "ימים - נוראים", בהם אנו מתפללים יותר בדביקות, לומדים יותר תורה, מדקדקים במצוות עד שמגיעים לשיא - יום כיפור, ובשיא השיאים - תפילת נעילה.

ברגע זה אנו מגיעים להכרה שלנו מעצמנו אין כלום, הכל שלו, והוא נותן בחסד כמו שאמר דוד המלך ע"ה - "כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ" (דברי הימים א' כט, יד). ובנוסף מרגישים במעט מן המעט את אימת הדין כשם שאנו צריכים לכוון בתפילה - "האל הגדול הגיבור והנורא", "נורא" - שהכל יראים ממנו.

מצד אחד מרגישים שאין לאן לנוס מפני ה' יתברך. ומאידך עד כמה אנו קרובים. ואחר שמגיעים ל"וַאֲנִי קִרְבַת אֱלֹהִים לִי טוֹב" (תהלים ע"ג, כח) אנו מעוררים את הנשמה ומואסים בהבלי עוה"ז, כדברי שלמה המלך בפתיחה לקהלת - "הֲבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֶל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל" (קהלת א, א). הרגשה זאת אנו מבטאים בישיבה בסוכה במשך שבעה ימים, מבנה של דירת עראי עם דפנות מעץ וגג העשוי מעלים.

כמו שאמרו חז"ל (סוכה ב.) - "צא מדינת קבע והיכנס לדירת עראי" - שלא נחשוב שאנו נשאר לעד. וככל שאנו מדגישים שהצד החומרי הוא הטפל - אנו עולים במדרגה הרוחנית. ובשלב האחרון מגיעים לפסגה - חג "שמחת תורה", החג האחרון והחביב מכולם.

וכדברי המשנה שאומרת שיש להסתפק במועט כדי לקנות תורה - "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במסורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה" (אבות פ"ו מ"ד) שקיימנו בסוכות, הגענו לעיקר "ובתורה אתה עמל".

ואם כן מובן למה סדר החגים הוא בתחילה ר"ה ואז יום הכיפורים, ולאחר מכן סוכות ושמחת תורה.

ידועה שאלת גדולי המוסר מדוע ראש השנה קודם ליום הכיפורים - שהרי בר"ה אנו נידונים על פי מעשינו - אם כן קודם כל נתנקה מהעבירות שבידנו ביום הכיפורים ואחר כן - נבוא עם יותר סיכויים לזכות בדין, ולמה קודם יום הדין ורק לאחר מכן יום כפרת העוונות?

התשובה שעונים על פי משלו של הגאון בעל **החפץ חיים**:

משל לכפרי אחד שבא לבית המרזח, מתוך שכרותו החל לדבר שטויות. המצב הלך והחמיר עד שהחל לקלל את כל הממשלה ואת המלך בצורה מאד שפילה ובזויה. בא אחד מהסועדים ולחש באוזנו: "מחילה, אדוני יודע מי זה המלך? הוא זה שמגן עליך מכל מיני לסטים וחיות רעות, המלך הוא זה שבזכותו יש לך פרנסה, הוא דואג לילדיך שיהיו בחינוך טוב...".

אחר ששמע דברים אלו, מיד התפקח האיש והלך לבקש מחילה מהמלך בכוונה יתירה ומעומקא דליבא.

כן הוא גם בשאלתנו, לפני שמבקשים סליחה מה', אנו צריכים לדעת כמה שיותר גדולתו ולהיות יראים מפניו. ואחר שננהג כך בקשת סליחתנו תהיה בצורה שונה לגמרי.

וכמו שאומרים בתפילה: "השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך", ולאחר מכן מתפללים "סלח לנו" - אחר שנהיה קרובים למלכנו אז נבקש סליחה בצורה טובה וראויה, וזו הסיבה למה קודם ראש השנה ליום הכיפורים. (הרה"ג ר' שלום יפרח שליט"א)

חודש חשון

טעם שם החודש חשון

החודש שלאחר חודש תשרי נקרא מר - חשון.

הטעם הנודע לשם זה הוא, היות ואין בו שום חג ומועד, לכן נקרא מר חשון. פירוש נוסף הוא, ש"מר" זה טיפה של מים כמו שאומר הפסוק "הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי" (ישעיה מ, ט"ו), והיות שבחודש חשון מתחילים לרדת גשמים, נקרא "מר חשון".

אמנם ישנו עוד פירוש "מרחשון", לשון מרחשים שפתותינו. כלומר שעדיין אנו ממלמלים את התפילות וקטעי השירה שהיו בימים הנוראים עד עתה. גם אחר כמה שבועות חשים את אוירת החגים שעברו עלינו. (הרב גרשום אמיתי שליט"א)

פטירת הצדיקים בחודש חשון

בחודש מר חשון נפטרו צדיקים רבים מעם ישראל. חלקם אף מהראשונים כגון **רבינו יונה** (ח חשון שנת ה״א כד) **ורבינו אשר** בן יחיאל (הרא״ש) (ט׳ חשון שנת ה״א כח).

חלקם מהאחרונים: **ר׳ ישראל מרוז׳ין** (ג׳), **ר׳ זונדל סלנט**- רבו של ר׳ ישראל סלנטר (ג׳). **המהר״ם שפירא** מייסד הדף היומי (ז). **ר׳ יהודה לייב חסמן**, משגיח ישיבת חברון (יא). **ר׳ שמעון שקאף**, ראש ישיבת גרודנא ומח״ס שערי יושר (ט). **ר׳ בן ציון חזן** מייסד ישיבת פורת יוסף (יב). **מרן מופת הדור החזו״א** (ט״ו). **ר׳ רפאל ברוך טולדנו** הרב הראשי במרוקו שחיבר גם כן ספר קיצור שו״ע לציבור (יח). **ר׳ מרדכי שרעבי** זקן המקובלים בירושלים (כ). **ר׳ יהודה צדקה** ראש ישיבת פורת יוסף (יב). **מרן הרב אליעזר מנחם מן שך** זצ״ל זקן ראשי הישיבות (טז). **הרה״ג ר׳ משה לוי** זצ״ל (יא) מחבר ״מנוחת אהבה״ ועוד.

ואחרון ממש **הראשון לציון פוסק הדור מרן הרב עובדיה יוסף** זצ״ל (ג׳ חשון תשע״ד).

ומכנה משותף אפשר למצוא לאותם צדיקים שנפטרו במר חשון שרובם היו מנהיגים בעמ״י.

ושמעתי שאולי מאחר שיתכן שעמ״י בימים הנוראים קודם לחודש חשון, לא יצאו זכאים בדין, וח״ו היתה אמורה לבוא עליהם פורענות, בא הקב״ה ברוב רחמיו ולוקח את אחד מהצדיקים ששקול כנגד הרבה מעם ישראל כפרה על הדור, ובכך מבטל את הגזירה הקשה רחמנא לצלן.

וכן שמעתי שהתבטא **מרן החזון איש** קודם פטירתו שהיתה אז גזירה על הבנות שומרות תורה ומצוות שיקחו אותם בעל כרחן לצבא, ואמר החזו״א שהדור צריך כפרה בצורת פטירת צדיקים, ובאמת הוא הסתלק אז וכן עוד שנים מגדולי ישראל.

ולכאורה יש מקום לשאול. מה אשם הצדיק שלוקחים אותו כפרה על עם ישראל? וכי משום צדקותו יפסיד שנים של קיום תורה ומצוות?

עונה על כך **הרה״ג הרב זמיר כהן** שליט״א, תשובה פשוטה:

לנו הדברים נראים לא הוגנים, אך כאשר יבוא הצדיק לשמים ויראה כמה יהודים מעם ישראל ניצלו בזכותו, זה ניצל ממות, זה ניצל מיסורים קשים, ויראה את שכרו הגדול עקב ייסוריו שלו ופטירתו, יבין שכל אלו היו לטובתו ולא יצטער על הנעשה לו.

נלמד מכך כמה גדולים צדיקי וגדולי ישראל שמשקיעים מזמנם ואף את כל חייהם עבור כלל ישראל ובכך נתחזק באמונת חכמים, ונדבק במידותיהם, ויתקיים בנו "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם" (משלי יג, כ).

חודש כסלו

יחוד הלב הוא שורש הניסים

בהזכרה של "על הנסים" אנו משבחים את ה' על הנסים ועל הנפלאות. שהיו בימים ההם, ואנו אומרים בנוסח התפלה "מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים וגו' זדים ביד עוסקי תורתך".

לכאורה רבים ביד מעטים וגיבורים ביד חלשים זה נס אבל זדים ביד עוסקי תורתך איזה נס יש בזה?

אם "עוסקי תורתך" גיבורים, אז זה לא נס, ואם הם חלשים כבר אמרנו מקודם גיבורים ביד חלשים?

קושיא נוספת: התורה נקראת "עוז", "כח" "וגבורה" כמו שנאמר "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן" (תהלים כט, א), זו התורה הקדושה, ומאידך נקראת תושיה משום שמתשת כוחו של אדם (סנהדרין כו:).

לכאורה קשה האם היא עוז או היא תושיה?

אומר **הסבא מסלבודקא, ורבי חיים שמואלביץ** זצ"ל מרחיב זאת:

מתי שיעקב אבינו ראה את הרועים שיושבים ליד הבאר ולא משקים צאנם שאל אותם לפשר הדבר: "מדוע אינכם משקים את הצאן?" השיבו לו: "האבן גדולה צריך הרבה אנשים כדי לגלגל אותה".

מיד בא יעקב וגלל את האבן. אומר רש"י (בשם מדרש רבה ע, יב):

"כמי שמעביר את הפקק מעל פי הצלוחית, להודיע שכוחו גדול".

השאלה גדולה היא - איזה ענין יש להודיע שכוחו גדול? וכי יש מעלה לגבורה פיזית?

ועוד יש לשאול, מאיפה היה ליעקב כח לכך?

שאלה נוספת - אנו אומרים בפיוט שלפני הגשמים "יחד לב וגל אבן" מה הקשר בין יחוד הלב לגלילת האבן?

אומרת הגמרא (בבא מציעא פד.) ריש לקיש קפץ בגבורה לעבר רב יוחנן, אמר לו ר' יוחנן "חילך לאורייתא, אם תקבל עליך עול תורה חזקה עליך שתצא אדם גדול, ובתמורה אתן לך את אחותי לאשה". ואכן ריש לקיש הסכים.

ניסה ריש לקיש לחזור לעבר הנהר בקפיצה, ואינו הצליח. ומדוע? כיון שהתורה מתשת כוחו של אדם.

וקשה התורה מתשת כוחו של אדם, אם הוא כבר לומד, והרי ריש לקיש עדיין לא למד, אלא רק קיבל עליו עול תורה, אז למה לא הצליח לקפוץ בחזרה?

אלא אומר הסבא, שאדם מרכז את כל כוחותיו או מתמקד בענין מסוים הוא מקבל כוחות עצומים שאי אפשר לתאר, כמו שמסופר על אותו תלמיד של הגאון מוילנא- **ר׳ וולוול מוולוזי׳ן** (אחיו של ר׳ חיים מוולוזין), שפעם אחת היה צריך ספר אשר היה מונח מאחורי הספריה הגדולה, ולא היה שם אף אחד שיסייע לו להזיז אותה. ובפרט שזאת היתה ספריה גדולה שרק כמה אנשים ביחד יכלו להזיזה.

מה עשה? שינן לעצמו את הפסוק ״לא בשמים היא״ ״לא בשמים היא״, כמה וכמה פעמים, ומיד קיבל כוחות גדולים ועצומים עד שבסוף הזיז את הספריה בכוחות עצמו ולקח הספר.

אחר כך הסביר לבני ביתו כיצד עשה זאת:

״משום שהייתי זקוק כל כך לספר ומאד רציתי לעיין בו, אז קיבלתי כוחות גדולים ועצומים״, כך הסביר תלמיד הגר״א.

יעקב אבינו שראה שרוצים להשקות צאן ולא מצליחים ראה איזה חסד טמון כאן וברגע שאזר את כל כוחותיו וניתב את כל רצונותיו ותשומת לבו לענין של החסד, כך קיבל כח גדול והזיז את האבן כמסיר פקק מהצלוחית, וממילא זהו הפירוש ״יחד לב״, ואז - ״וגל אבן״. מפה רואים כמה כח יש למי שמתמקד בדבר אחד בכל כוחו.

אותו דבר גם רבי יוחנן וריש לקיש, ריש לקיש לפני שקיבל עליו עול תורה יכל לקפוץ מהר להר כי היה מלא בעניני חומר, אך ברגע שקיבל עליו עול תורה היו בו רק עניני רוח של התורה הקדושה ואז לא יכול לקפוץ, לא משום שלא היו לו כוחות אלא שרצונו לא היה בעניינים פיזיים, ממילא לא יכל לקפוץ עם אותם כוחות של הקפיצה הראשונה וכן כתב הגאון הגדול הראשון לציון הרב יצחק יוסף שליט״א בספרו אגרת לבן תורה (מהדורא תשע״ד עמ׳ 79) וז״ל:

וְשָׁמַעְתִּי בֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁאֵין הַפֵּרוּשׁ תּוֹרָה מַתָּשֶׁת כְּפָשׁוּטוֹ, אֶלָּא הַבֵּאוּר הוּא כָּךְ, כִּי הִנֵּה יֵשׁ לָאָדָם כֹּחוֹת פִּיזִיִּים שֶׁלֹּא תָּמִיד הוּא מוּדָע לָהֶם. הַשְׁאֵלָה לְמָה הוּא מְנַצֵּל אֶת אוֹתָם כֹּחוֹת. אֶפְשָׁר לְנַצֵּל הַכֹּחַ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ לַעֲבוֹדָה, אוֹ לְעֵסֶק הַתּוֹרָה. כַּאֲשֶׁר אָדָם מַגִּיעַ לְהַכָּרָה וּמַכִּיר בַּחֲשִׁיבוּתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה, אֲזַי רוֹצֶה לְהַשְׁקִיעַ אֶת כָּל כֹּחוֹ וּמְרָצוֹ לַתּוֹרָה. חֶבֶל לוֹ לְבַזְבֵּז אֶת הַכֹּחַ לִדְבָרִים אֲחֵרִים. לְסַבֵּר אֶת הָאָזֶן יֵשׁ לְהַמְשִׁיל עַל כָּךְ, מָשָׁל לְיֶלֶד שֶׁחוֹזֵר לַבַּיִת בְּיוֹם שָׂרָב, עָיֵף וּמְזִיעַ, וְהוֹלֵךְ לָנוּחַ. וּבְוַדַּאי שֶׁאִם יְבַקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיֵּלֵךְ לִקְנוֹת אֵיזֶה דָּבָר, יִדְחֶה שֶׁצָּרִיךְ קוֹדֶם לָנוּחַ קְצָת. אַךְ אִם יִשְׁמַע בַּחוּץ יְלָלוֹת שֶׁל אַמְבּוּלַנְס, יִקְפֹּץ לִרְאוֹת מַה קָּרָה. וּבֶאֱמֶת הַיֶּלֶד לֹא שִׁקֵּר כְּשֶׁאָמַר שֶׁצָּרִיךְ לָנוּחַ, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יֵשׁ דָּבָר חָשׁוּב שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂת, קוֹפֵץ

וּמִתְגַּבֵּר עַל הָעֲיֵפוּת. וְזוֹ הַכַּוָּנָה תּוֹרָה מַהֶתֶשֶׁת כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם, יֵשׁ לוֹ כֹּחַ, מַשְׁקִיעַ אֶת כָּל כֹּחוֹ בַּתּוֹרָה, וּמְמֵילָא אֵינוֹ מוֹצֵא טַעַם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹחוֹ לִדְבָרִים אֲחֵרִים. וְלָכֵן רֵישׁ לָקִישׁ לֹא רָצָה לִקְפֹּץ, שֶׁהֲרֵי הִכִּיר כְּבָר אֶת עֶרֶךְ הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצָה לְבַזְבֵּז אֶת כֹּחוֹ לַקְפִיצָה. וְלָכֵן רַבִּי אֲבָהוּ וְרַבִּי יוֹחָנָן תָּפְסוּ אֶת ב' הַשַּׁמָּשִׁים בִּידֵיהֶם וְהֵרִימוּם, כִּי יֵשׁ לָהֶם כֹּחַ, כָּאן הִתְגַּלָּה. אַף עַד עַכְשָׁו הִשְׁקִיעוּ בַּתּוֹרָה.

וזו עיקר התשובה למה שפתחנו, ב"על הניסים", "זדים ביד עוסקי תורתך" הכוונה ב"עוסקי תורתך" היא למייחדים ליבם רק לתורה וכל כוחם מושקע רק לכיוון של עוד ביאור סוגיא, עוד ביאור ברש"י והתוספות, ועוד מסירות נפש לתורה, ובכל זאת אף על פי כשהכוחות הללו הופנו למלחמת היצר, בכוח הזה ניצחו את היוונים זה היה הנס, וממילא זה שייך ל"על הנסים".

ויש לנו להרגיש כך גם בחיינו וממילא להגיע ל"בהם נהגה יומם ולילה". לזכור את דברי המשנה "הוי שקוד ללמוד תורה" (אבות פ"ב, מי"ד) שנזכה לעסוק בתורה וממילא נזכה לנסים ונפלאות כמו בימי חנוכה, ונזכה לביאת מלך המשיח במהרה בימינו אמן. (הרה"ג ר' משה פינטו ראש מוסדות פאר משה פתח תקוה)

הלכות חנוכה רמוזים בפרשת הנשיאים

בספר במדבר פרשת נשא מופיע הפסוק הבא שמרומזים בו כל הלכות חנוכה:

"כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת" (ז, יד).

כף- הם ר"ת **פ**חות **כ**ף, פירוש- שמצוה להניח את החנוכיה פחות מכ' אמה.

אחת- ר"ת **א**' **ח**' **ת**'מנה, כלומר שמתחילים להדליק נר אחד ולמחרת מוסיפים לשנים עד שמונה כשיטת בית הלל. ולא כשיטת בית שמאי שמתחילים בשמונה ומורידים לאחד...

עשרה- ר״ת **ע**ד **ש**תכלה **ר**גל **ה**שוק- כלומר שהמצוה לכתחילה להדליק עד זמן שיהיו עוד הולכים ושבים ברחוב.

זהב- ר״ת **ז**מנו **ב**ין **ה**שמשות- כלומר שמלכתחילה זמנו הוא בין השמשות.

מלאה- ר״ת- **מ**צותה **ל**הדליק **א**צל **ה**פתח, כלומר שהמצוה היא להדליק בפתח הבית לכיוון רשות הרבים כדי לפרסם את הנס.

קְטֹרֶת – **ק**רוב **ט**פח **ר**וחב **ת**דליק, כלומר שנדליק בטפח הקרוב לפתח. (בשם ר׳ יהונתן אייבשיץ זצוק״ל ור׳ לוי יצחק מברדיצוב זצוק״ל, שם)

״הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים״

הגמרא במסכת שבת (כג:) אומרת שמי שמקפיד על פרטי ההלכות של הדלקת הנר (לפי רש״י גם של שבת וגם של נרות חנוכה) יזכה לבנים תלמידי חכמים. ובספר **ילקוט יוסף** (חנוכה מהדורה תשע״ג, תחילת סימן תרע״א עמ׳ פח), הקשה למה שכרו ״שבניו״ יהיו תלמידי חכמים, ולא ״שהוא עצמו״ יהיה תלמיד חכם?

והביא שם הרב ג׳ תשובות (ואח״כ מצאתי עוד ביאורים):

[1] מצות הדלקת נרות חנוכה אינה רק על בעל הבית, אלא חיובה משותף לכל אנשי הבית, וכשם שהחיוב על כולם כן השכר הוא ריוח לכולם, וכאשר הבנים תלמידי חכמים, גם הם מרויחים וגם האבא.

[2] גזירת היוונים היתה להשכיח תורת הקב״ה מפי זרעו, והמקפיד במצוה, יזכה מידה כנגד מידה שלא תישכח מפי זרעו, ע״י שבניו יהיו תלמידי חכמים.

[3] **המהר״ל** אומר (נר מצוה ח״ב ענייני חנוכה) וז״ל:

"כי לפעמים אינו ראוי להיות תלמיד חכם, כאשר אין לו חכמה כלל. לכך אמר 'הויין לו בנים תלמידי חכמים', כי הכל ראוי לזה". וכן כתב **הב"ח** (תחילת סימן תרע"א) שהגמרא אמרה שזוכה לבנים תלמידי חכמים באופן שהוא עצמו אינו ראוי לזה. וכאשר שאלתי את הרה"ג ר' יואל פרידמן שליט"א למה האבא זוכה לבנים תלמידי חכמים ולא הוא עצמו, הגיב בחיוך "אולי כבר מאוחר מדי...".

[4] שמעתי הסבר מפי **הרב יניב משה מיכאלי** שליט"א שאכן אם שייך שהאבא יהיה תלמיד חכם אכן יהיה, אלא שהחידוש שאף אם לא שייך משום שהנו עם הארץ, יהודי פשוט אך מקפיד בהדלקת הנר, אז בנו יהיה תלמיד חכם משום שמקבל חשק וחיבוב המצוות על ידי הדוגמא האישית שרואה מאביו, לכן יהיה תלמיד חכם.

תירוץ נוסף מהרב שליט"א, המפרשים אומרים בגמרא שזהיר פירושו גם בהדלקת נר חנוכה וגם נר של שבת, ואשה בדרך כלל מדליקה את הנר של שבת, ולא מצוי אצלה השכר שתזכה להיות תלמיד חכם, לכן השכר המתאים יותר הוא שהבן יהיה תלמיד חכם.

עוד פירש הרב שליט"א, ע"פ מהות הנרות של שבת ונרות חנוכה:

נרות שבת – משום שלום בית, שלא יתקל אדם בחפץ ואז יריב עם אשתו וכו'. נר חנוכה – מהותו ענין פרסום הנס והאמונה בה' יתברך.

יתכן לפרש כך "הרגיל בנר", מי שרגיל במהות שעומדת מאחורי נרות שבת חנוכה - ענייני שלום בית ופרסום הנס בעולם כולו, זוכה לבנים תלמידי חכמים.

[5] שמעתי **מהרב יעקב ממן** שליט"א - שבשביל להיות בעצמו תלמיד חכם, סגולות לא יעזרו, אלא פשוט צריך לשבת ללמוד וללמוד, וכמו שמסופר על **מרן הרב שך זצוק"ל** שאחד בא לבקש ברכה להיות תלמיד חכם, וענה לו הרב, למה אתה רוצה ברכה, פשוט שב ולמד. לכן גם כאן העצה לא מועילה לעצמו להפוך ל תלמיד חכם. וכמו **שמרן הגרי"ש אלייישיב** זצוק"ל אמר שכל החיים הם סגולה לעולם הבא, ואני לא מחפש סגולות כאלה ואחרות להכנס לגן עדן מהכניסה האחורית, אני רוצה להכנס מהכניסה הראשית. על כן כאשר עליו מוטלת החובה

ללמוד, אין לו לסמוך על סגולות, אך היות ועבור בנו אין הוא יכול ללמוד עבורו, יוכל להשתמש בסגולה זו שיזכה בנו להיות ת״ח.

[6] כעין התשובה הנ״ל ענה **הרב ישראל ליוש** שליט״א: אם בזכות הדלקת

הנרות, המדליקים היו ת״ח, כולם היו מפסיקים ללמוד... אלא יש לדעת שתורה קונים רק בעמל, ולא עם קיצורי דרך של ברכות וסגולות.

[7] ובחנוכה תשע״ד, שאלתי את שאלה זו **לזקני הרב מסעוד ועקנין** זצוק״ל, ותירץ כך (וכן ענה באותה הלשון ידידו הרב מרדכי אמיתי שיבדלח״ט): משום שמדובר שהוא עצמו ת״ח, אם כן מה יוסיפו לו? לכן זוכה שבניו יהיו ת״ח. ובאמת כך כתב **הפרי חדש** ועוד תירץ, שאפשר שהאבא לאו בר הכי להיות תלמיד חכם, לכן זוכה שבנו יהיה מ״מ תלמיד חכם כנ״ל בתירוץ 3. (סי׳ תרע״א סק״א, הובא בעץ יוסף שבעין יעקב ע״מ שבת שם).

[8] שנשאל שאלה זו, ענה **הגאון הרב אברהם יוסף** שליט״א רב העיר חולון יע״א: ״אין הכי נמי (אכן כך), כתוצאה מזה שהבן שלו תלמיד חכם, האבא מקנא ונהיה תלמיד חכם״

[9] שמעתי ממו״ר ראש הישיבה **הגאון ר׳ בצלאל אדלשטיין** שליט״א, שהרגיל בנר הכוונה שמקפיד במצות לימוד התורה, כמו שאומר הפסוק ״כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר״ (משלי ו, כג). וכאשר רואים הבנים את אביהם ששמח בלימודו ומנעים בקולו את דברי הגמרא והפוסקים, אזי בדוגמא אישית זו זוכה להשפיע עליהם, שישאפו וירצו גם להיות תלמידי חכמים.

[10] השיב **הרב ליאור תשובה** שליט״א, שהשכר הוא מדה כנגד מדה:

כאשר האב מדליק נר הוא עושה פעולה בדבר מסוים. וכך הקב״ה מדליק את הנר שלו, ״אתה הדלקת את הנר שלי אז אני אדליק את הנר שלך״, הנר של האדם הוא בנו. לכן ה׳ משלם מדה כנגד מדה שבנו יהיה תלמיד חכם. ומנין ידעו חז״ל שהשכר הוא שבנו יהיה תלמיד חכם, ולא דבר אחר? אלא שהחומר בערה שהמהדרין מדליקים ממנו את הנר הוא שמן זית, והבנים נמשלו לזיתים כמו שאומר הפסוק ״בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ״ (תהלים קכח, ב) לכן גם כאן השכר מדה כנגד מדה, שבנו יהיה

תלמיד חכם. (ועיין הסבר נוסף לשאלה זו בספר "שלמי תודה" חנוכה, סי' לג).

עוד בעניין הנ"ל

בספר מאור ושמש כתב למה זוכה לשכר דוקא שקשור לתורה, ועונה- היות והוא המדקדק הדליק בשמן זית שזה מצוה מן המובחר, ותכונת השמן היא שבכל חומר שמערבבים אותו הוא צף למעלה ממנו; כן גם אותו אב זוכה שמידה כנגד מידה יהיה לו בן ת"ח שזוכה לכתר תורה שהוא עולה מעל הכל. (ילקו"י שם)

ריבוי תורה בחנוכה

הגמרא במסכת שבת (כב.) באמצע הסוגיא של נר חנוכה אומרת:

"ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום - מאי דכתיב "וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם" (בראשית לז, כד), ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים? אלא מה ת"ל "אין בו מים" - אבל נחשים ועקרבים יש בו". ע"כ.

ויש לבאר ב' דברים, מה הקשר של הפסוק והדרשה לסוגיא שם שמדברת בענייני נר חנוכה? ועוד, מה אנו לומדים מכאן אלינו לחיי יום - יום? (שהרי כל מאמר חז"ל בא ללמדנו ולהעביר אלינו מסרים).

התשובות על דרך הדרוש:

הגמרא בבבא קמא (פב.) אומרת "אין מים אלא תורה", ואדם שכולו ריקן מתורה, אז ראשו מתמלא בנחשים ועקרבים- בטומאה, תאוות ועבירות. שהרי הנחש הוא סמלו של היצר הרע, שהנחש גרם לחטא הראשון בעולם. לפי זה מובנת הגמרא, מה הקשר בין דרשה זו לחנוכה, משום שחנוכה הוא מסמל את ריבוי התורה, בימים אלו יש ללמוד יותר ויותר,

וכמו שרמזו על הפסוק "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" (משלי ו, כג), כשיש נר מצוה יש אז אור התורה.

ומי שלא מנצל הזדמנות זו של קבלת שפע רוחני, של תוספת בלימוד, לא מכניס לראשו עוד תורה ועוד תורה, אלא נשאר "ריק", אז מתאים עליו מאמר חז"ל- "מים אין בו, אך נחשים ועקרבים..."

וזהו גם המסר אלינו, לא להסיח דעתנו מהתורה הקדושה, אלא ללמוד ולשאוב את אור שבתורה שתחזיר אותנו למוטב, וכל שכן בימים מסוגלים הללו שמי שמנצלם יראה שינוי גדול ויזכה לבחינת "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו" (קהלת ח, א). (מתוך "ימי שמונה")

למה בפורים יש קריאת מגילה ובחנוכה אין?

א. אמר מו"ר ראש הישיבה הגאון רבי בצלאל אדלשטיין שליט"א: הרי מלחמת היוונים בשונה ממלחמת פרס ומדי היתה על הרוחניות, לעקור תורה ומצוות, מה שאין כן מלחמתו של המן היתה להשמיד את עם ישראל, ולכן בפורים קוראים מגילה על דבר שהתחיל ונמשך תקופת מה והסתיים. כלומר בפורים היתה מלחמה על עם ישראל אך תמה ונשכחה.

מה שאין כן המלחמה שהיתה בימי חנוכה, עד היום נמשכת מלחמה זו על הרוחניות שלנו, עד היום יש גורמים מפריעים לנו ללמוד ולכן לא שייך לקרוא מגילה על כך כי אותו סוג מלחמה עדיין נמשך.

ב. **תירוץ נוסף** שמעתי מהרב אברהם ישעיהו פריד שליט"א, שבפורים היה עוד הבדל חוץ מהנ"ל, בפורים לא אירע נס, משהו חריג שיוצא מהכלל, הכל צירוף של מצבים בהשגחה פרטית עצומה עד שעמ"י ניצל, אם כן כשם שהנס היה בהסתר אנו גם כן מודים עליו בהסתר דהיינו דברי הגמרא- שעצם המגילה היא ההלל. אבל בחנוכה נסי פך השמן וניצחון המלחמה היו גלויים, אם כן גם מודים בצורה גלויה- אומרים הלל ומדליקים נרות חנוכה.

נס פך השמן לפי הגר"ח מבריסק

אומר ר' חיים מבריסק שנס פך השמן היה באיכות ולא בכמות. כלומר יש אומרים שסדר הדברים היה כך:

בתחילה מצאו החשמונאים כד מלא ליום אחד. רצו ביום הראשון לשפוך את כולו, אך כבר כששפכו שמינית מהכד כל הכלי קיבול של השמן התמלא, וכן בכל יום. (לכן יוצא שגם ביום א' נעשה נס ולפיכך חוגגים שמונה ימים). אומר ר' חיים מבריסק שלא כך היה, משום שיש דין שבבית המקדש מותר להדליק רק בשמן זית, ואם נאמר שכך היה הנס נמצא שהמנורה דלקה בשמן של נס ודינו הוא כמו שאר שמנים שאין להדליק בו.

לכן צריך לומר ששפכו לכלי קיבול את כל הכד אבל נעשה נס שבאיכות של השמן זה דלק כל הלילה ונחסר בכלי קיבול רק שמינית מהכמות, ומשמן זה

ששפכו ביום הראשון דלקו הנרות במשך כל שמונת הימים. עד כאן דבריו. והנה מקשים על ר' חיים מבריסק שהרי מצינו שהנשיאים במשכן הדליקו את המנורה בשמן שהגיע מגן עדן, אם כן נאמר שיש ראיה שאפשר להדליק בשמן של נס!

אומר **הגאון הרב צבי פסח פראנק** זצוק"ל תשובה:

הרי ראינו בפרשת נח כאשר נח שלח את היונה לראות הקלו המים מעל הארץ, הביאה לו עלי זית מגן עדן, אם כן רואים שיש עץ זית בגן עדן, ומאותו עץ יצא שמן זית שבו הדליקו הנשיאים. יוצא שהנס שקרה התרחש רק בדרך הגעת השמן מגן עדן אליהם, אך לא בגוף השמן, לכן היה מותר להם להדליק בו במשכן.

תירוץ נוסף כתב בספר "**משאת למלך**", כל מה שאסור להדליק בשמן שאינו משמן זית הוא רק אחר הציווי על הדלקת המנורה, אך הנשיאים

הדליקו בשמן של ג״ע לפני ציווי זה לכן לא קשה. (הבה״ח מישיבתנו הקדושה נתנאל בהר נ״ו)

״חנוכה ׳שמח׳ ״

בחנוכה נעשו לנו נסים מיוחדים.

אנו חוגגים ומזכירים את נס פך השמן כל ערב בהדלקת המנורה, ואת ניצחון המלחמה כל תפלה וברכת המזון.

אך את התוצאה החשובה שאנו זכינו לקיים את המצוות שהיתה עליהם הגזירה: שבת, קידוש החודש ומילה, אין אנו מזכירים, מדוע?

אפשר לומר שבדרך רמז אנו כן מזכירים, שהרי נוהגים לברך איש את רעהו ״חנוכה שמח״, שמח ר״ת **ש**׳בת, **מ**׳ילה **ח**׳ודש... (הרב אברהם רוזנר שליט״א)

תירוץ החתם סופר לקושית הבית יוסף

שאלת הבית יוסף ידועה: מדוע אנו חוגגים שמונה ימים של חנוכה הרי הנס של פך השמן נעשה רק שבעה ימים שהרי היה די שמן שיספיק ליום הראשון?

עונה **החתם סופר** בדרשותיו (על פי דברי הרמב״ם, הלכות ביאת מקדש פ״ט ה״ז):

כאשר באו החשמונאים להדליק את המנורה במשכן לא יכלו כי כל המקום היה טמא ומלוכלך ע״י היוונים, לכן בלית ברירה הוציאו את המנורה לחצר המשכן והדליקוה שמה. (וזהו הנאמר ב״על הניסים״- ״והדליקו נרות בחצרות קדשך״). לפיכך המנורה דרשה יותר אנרגיה, יותר חומר בעירה משום שהרוחות מתישות, והנר לא דולק בחוץ כשם שנמצא במקומו הטבעי בתוך ההיכל.

נמצא, שמה שהספיק הכד ליום אחד, הוא דוקא בתוך המקדש אך מחוצה לו זה לא אמור להספיק, ובכל זאת אותו יום נרות המנורה דלקו, יוצא איפה שהנס נעשה בכל שמונת הימים, וממילא מובן למה אנו חוגגים גם ביום הראשון.

ואפשר להסביר שזה הקשר בין פרשיות "וישב- מקץ" לחנוכה שבדרך כלל חנוכה יוצא סמוך אליהן, משום שיוסף גם כן היה במקומו הלא הטבעי, רחוק מאביו ומביתו. ואדרבא הוא היה במקום מועד לעבירות חמורות ובכ"ז נשאר בקדושתו, כמו נס המנורה שנשארה דלוקה אף שהיתה מחוץ למקדש ולמקומה הטבעי.

מה בין חנוכה לפורים?

נתבונן באחד מההבדלים המיוחדים בין חנוכה לפורים:

בחנוכה היתה גזירה על הרוחניות של עמ"י, על התורה ועל המצוות; בפורים היתה גזירה על גופם של עמ"י להשמיד להרוג ולאבד.

וכן בדרך המלחמה היה הבדל: בחנוכה- נלחמו בצורה של מאבק פיזי; בפורים- עשו תעניות והרבו בתפלות.

לכאורה, בחנוכה שהיתה גזירה על עניני רוח, שילחמו באותה הדרך, צומות ותפילות, ובפורים שיש גזירה גשמית שילחמו בכח, בקרבות ומאבקים. למה נהגו בצורה כזו, הפוכה מן ההיגיון?

אלא, מסביר ר' משה הדרשן בעל האלשיך הקדוש שכך הוא סדר הדברים:

"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:), לאדם יש אחריות לדאוג לצד הרוחני השייך לו, והקב"ה צריך לדאוג לעניני הגוף ה"טכניים" כלומר לגשמיות. ממילא, בפורים שהיתה גזירה מבעל הבית, על הגשמיות שלנו, על חיינו, אנו פונים אליו, שיבטלה ואיך פונים לקב"ה? ע"י צומות, תפילות וכדו'.

אך בחנוכה, הגזירה היתה על ענייני הרוח, פה היוזמה צריכה להיות מצידנו. לפיכך, נקטו החשמונאים בצורה של מלחמה.

הדברים יחודדו עפ"י משל: אדם אחד עבר לדור בשכירות בבנין מגורים חדש. והנה קיבל טלפון מוועד בית, שהדיירים רוצים לבנות מעלית, וכל אחד יתן ₪20,000. מיודענו שבקושי גומר את החודש לא ידע מאיפה ישלם סכום עצום זה. הוא התקשר לבעל הבית ואמר כך: "הרי המעלית שייכת לבנין עצמו שכבודו ישלם...".

אחר חודשיים הגיע חשבון של הטלפון, והנה גם כאן התקשר מיודענו השוכר לבעל הבית, ואמר לו- "כבודו ישלם". והתגובה של המשכיר לא היתה לרוחו של הדייר התמים: "מה פתאום, כאן זה כבר עובר כל גבול, את מה ששייך לך באופן פרטי אני לא משלם, זה מוטל עליך!".

כן הוא בפורים, מתפללים ומבקשים מה' שיעזור לנו וזה על חשבונו, זה החלק הגשמי אך לגבי החוב הרוחני שלנו אין לבקש שהכל יבוא על מגש של כסף, אלא צריך להילחם בבחינת "אם אין אני לי- מי לי?" (אבות א, יד), ולכן לוקחים אנו יוזמה ונלחמים על חיי הרוח שלנו. (בשם הרה"ג ר' ירחמיאל קראם שליט"א)

נוסח ברכת ההדלקה

ישנו הבדל בין ברכת הדלקת נרות שבת לברכת הדלקת נרות חנוכה. בהדלקת נרות שבת אנו מברכים "להדליק נר **[של]** שבת" ובנרות חנוכה מברכים (עכ"פ בני ספרד ע"פ הנפסק בש"ע בסי' תרע"ו ס"א) "להדליק נר חנוכה".

למה אין הנוסח הוא "להדליק נר **[של]** חנוכה" כמו שמברכים "להדליק נר של שבת"?

ענה **מרן מאור ישראל רבנו עובדיה יוסף** זצוק"ל באחד משיעוריו בשם **החיד"א** (בספרו מחזיק ברכה):

בשבת יש כמה וכמה מצוות, שלוש סעודות, קידוש, לחם משנה ועוד. בין היתר יש מצות הדלקת נרות שבת.

אבל בחנוכה המצוה היחידה שיש היא הדלקת הנר, שאר הענינים הם מנהג.

אם כן, בערב שבת אנו מברכים "להדליק נר של שבת", משום שאחת ממצוות השבת היא הדלקת הנר, אבל בחנוכה "להדליק נר חנוכה", כי המצוה היחידה היא הדלקת הנר.

טעם נוסף כתב החיד"א בברכי יוסף (שם סק"א) לנוסח זה, כי נר חנוכה אסור בשימוש לאורו, לכן "נר חנוכה" דווקא ולא לשאר שימושים. אך בערב שבת מברכים להדליק נר של שבת והכוונה שהנר הוא להנאתנו, והנר הזה הוא של שבת.

מה יותר חשוב נס נצחון המלחמה או נס פך השמן?

בשמונה ימים הללו של חג החנוכה אנו בוחרים להזכיר במיוחד את נס פך השמן. אותו אנו מבליטים יותר מאשר נס ניצחון המלחמה.

ולכאורה היה אמור להיות להפך, שהרי ניצחון המלחמה היה עניין של הצלת נפשות, שאין לך דבר גדול מזה, ולמה סמל החנוכה הוא דווקא נס ההדלקה? והתשובה תבואר עפ"י משל:

אב אחד ראה את בנו הקטן נוטה ליפול מגג ללא מעקה, ומיד ברגע האחרון התאמץ ביתר שאת וביתר עז והצליח להצילו ממות בטוח.

למרות כל זאת מעשה זה עדיין אינו ראיה שהאב אוהב ומחבב את בנו יותר משאר האבות, משום שכל אבא היה עושה זאת, כיון שמרחם על בנו.

אולם אם האבא נותן לבן **מתנה** מיוחדת, בזה ניכר שאוהב את בנו, יותר מאב ממוצע.

בימי חנוכה נעשו שני נסים: אחד כעין חובה, כמו אחריות של אב לבנו, הקב"ה הציל את עמו ישראל (בניו היקרים כמו שנאמר "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם) (דברים יד, א) והם ניצחו במלחמה, אולם נס פך השמן אינו מוכרח שיקרה שהרי "טומאה הותרה בציבור" (פסחים עז.), ומעיקר הדין היה אפשר להדליק בשמנים הטמאים שנשארו במקדש;

אך הקב"ה בכל זאת ריחם עלינו ומצאנו פך שמן טהור, זו חביבות מיוחדת, ולכן על זה עיקר ההודיה שלנו לה' בחג החנוכה. (הרב דניאל בנדיט הי"ו)

ברכת מעין שלש בחנוכה

בברכת המזון וכן בתפילה בימי החנוכה אנו מזכירים מעין המאורע שקרה, אך בברכת מעין שלש אנו לא מזכירים, מדוע?

כמה תשובות בדבר:

א. כאשר תיקנו להזכיר מאורע (בתפילה ובברכת המזון) תקנו להזכיר את כל המועדים, אך בברכת מעין ג' תקנו להזכיר רק את המועדים שהם מן התורה, שבת, פסח וכו', אך חנוכה ופורים אינם מן התורה ולכן לא מזכירים אותם. ובהמשך יבואר מדוע לא כללו את כל המועדים בברכה זו. (חזו"ע פורים עמ' קפד)

ב. מה שאנו מזכירים הם עניני בקשות, ולא ענייני הודאה, ונוסח על הניסים הוא עניני הודאה. (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סי' ע, וכ"כ הגר"א בביאורו סי' ר"ח ס"ק מא, הובא בחזו"ע שם).

ג. בספר אור לציון ח"ד (עמ' רצב) כתב הסבר וז"ל:

ונראה שיש ליישב בפשיטות בטעם הדבר שאין מזכירין על הניסים בברכת מעין שלש, והוא משום שלא תיקנו הזכרה בברכת מעין שלש רק

במקום הזכרות שבתפילה שאם טעה מחזירין אותו. ולכן לא דמי הזכרת מעין המאורע בחנוכה ופורים לשבת וראש חודש שבהם הזכרת קדושת היום מעכבת בתפלה כמבואר בשו״ע בימן רס״ח סעיף ד׳ לענין שבת, ובסימן תכב ס׳ א׳ לענין ראש חודש מה שאין כן על הניסים אינו מעכב בתפלה וכמבואר בש״ע בסימן תרפב ס׳ א ולכך לא תיקנו להזכיר מעין המאורע בברכת מעין שלש בחנוכה ופורים״.

חודש טבת

דרשה לארבעת הצומות

[א] אומר הנביא זכריה (ח, יט) ״כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ״.

צום הרביעי הוא י״ז תמוז, צום החמישי- תשעה באב צום השביעי- צום גדליה, צום העשירי- עשרה בטבת.

במהרה בימינו כל הצומות יהפכו לששון ולשמחה, יתוַספו לנו חגים חדשים. **הגאון הרב יעקב גלינסקי** זצ״ל אמר בשם **האר״י הקדוש** שעשרה בטבת יהיה יום טוב ראשון, ותשעה באב יהיה יום טוב האחרון. וכל הימים ביניהם יהיו חול המועד אחד ארוך.

נשאלת השאלה, כאשר יבוא משיח נחוג את הגאולה, מה יש לחוג את הימים שבהם, התחיל המצור, נבקעה העיר, התחיל החורבן. הרי הם היו ימים של עצב, ימים שמידת הדין גברה עלינו?

התשובה ע"פ היסוד הבא:

כאשר יוסף מתגלה אל אחיו, בין דבריו אומר להם "וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ" (בראשית מה, ה). אחרי שפתאום מתברר לאחי יוסף שהם טעו ושלמעשה חלומותיו לא היו מהרהורי לבו אלא חלומות נבואיים, אומר להם יוסף "וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם" (שם) - "הקב"ה סובב את הכל כך שאציל את אתכם מהרעב".

יש מדרש בפרשת מקץ (פרשה צא סימן י) כאשר האחים באים אל יוסף, הוא לא מאמין למה שאחיו מספרים לו ולקח את שמעון, ואוסר אותו כבן ארובה, וביקש שיביאו את האח הקטן.

כאשר באו וסיפרו את הנעשה לאביהם, יעקב מתמרמר: "וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח" (בראשית מג)- "למה היה לכם לספר שיש לכם עוד אח?". אומר המדרש: מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה חוץ מכאן. אמר הקב"ה אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר "למה הרעותם לי". (הרי זה חלק מההצלה) הדא הוא דכתיב (ישעיה מ, כז) "לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה' וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר" עכ"ל המדרש. פירוש- למה אתה חושב שמידת הרחמים מסתלקת מעליך, "ומאלהי משפטי יעבור"- למה אתה חושב שמידת הדין פועלת נגדך, למה אתה לא מבין שגם מידת הדין פועלת לטובתך. "מאלוהי"- לדברים שאתה קורא "אלהי" (מידת הדין) "משפטי יעבור", זה עצמו הדרך לישועה.

[ב] יש כאן **יסוד**, שמגדיר אותו **רבנו יונה** בשערי תשובה (שער ב אות ה) וז"ל: "ויש על הבוטח בשם להוחיל במעוף צוקתו, כי יהיה החושך סבת האורה"- צריך לחשוב שהחושך הוא סיבת האור. ממשיך ר' יונה "כמו שכתוב (מיכה ז, ח) "אַל תִּשְׂמְחִי אֹיַבְתִּי לִי כִּי נָפַלְתִּי קָמְתִּי כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ ה'

אוֹר לִי״, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור כב): אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי!״. עכ״ל.

ר׳ יצחק הוטנר זצ״ל מבאר את הדברים:

אנו חשבנו שצריך לבטוח שאחר הנפילה תבוא קימה, אך מעולם לא חשבנו שהנפילה היא סיבה לקימה, ואם כך היא למעשה חלק מהקימה.

בית הלוי (בפ׳ שמות) מפרש ״אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה״ (תהלים קיח, כא), אנו מודים גם על העינוי לא רק על הישועה.

בעל חובות הלבבות כותב (שער הבטחון פ״א ופ״ה) שהבוטח צריך לדעת שגם מידת הדין היא לטובתו.

ביאורם של דברים הוא שהקב״ה לא מעניש, ה׳ ברא את האדם להיטיב אתו אלא לפעמים מיטיבים ע״י יסורים שאז האדם יתעורר לתשובה או יתכפרו לו עוונותיו. היסורים עצמם הם חלק ממידת הרחמים שפועלת לטובת האדם.

אחד מאחרוני רבותינו הראשונים, **הסמ״ג** (ר׳ משה מקוצי׳ זצ״ל) היה גר בצרפת אך פעל בספרד, עבר מקהילה לקהילה והחזיר בתשובה.

ובספרו (סמ״ג מצוה י״ז) כתב שבאו אליו בטענה, מאז שחזרנו בתשובה התחלנו לקבל מכות. כותב הסמ״ג מי שמתלונן על שמקבל מכות מהשמים עובר על מצות עשה מהתורה של ״וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ״ (דברים ח, ה). אדם לא יכול לצפות שאבא רק יחייך אליו, אבא לפעמים מכה. אך צריך לדעת כשאבא נותן מכות זה לטובת הילד, זה טיפול בילד שילך בדרך הישרה. לפעמים הקב״ה מרחק כדי לאותת לאדם.

[ג] הגמרא בע״ז (ד.) מביאה פסוק ״וְאָנֹכִי אֶפְדֵּם וְהֵמָּה דִּבְּרוּ עָלַי כְּזָבִים״ (הושע ז, יג) ״אמר הקב״ה אני נותן להם יסורים בשביל לפדות אותם מעבודה זרה, והם רואים את זה כאילו זה לרעתם״- ״והמה דברו עלי כזבים״.

אומר הסמ״ג צדיק או בעל תשובה שסובל יסורים ויש לו טענות על הקב״ה עובר על מצוות עשה מהתורה. משום שלא מבין שהקב״ה הוא אבא, ושהוא מריע זה חלק מההטבה שלו.

הסטייפלר כותב באגרת (ח״א אגרת ש״ל) על הפסוק ״וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה׳״ (שמות ו, ב).

משה רבינו מתמרמר על ההסתר פנים במצרים, שאחרי שהוא בא לפרעה לבקשו שישלח את עמ״י הוא מכביד את השיעבוד. ואומר משה לקב״ה ״לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי״ (שמות ה, כב).

אומרת התורה ״וידבר אלהים אל משה״, ״וידבר״ זה לשון קשה, ״ויאמר״ לשון רכה, ״אני ה׳״ תדע לך גם שאני מתגלה במידת הדין יש פה למעשה את מידת הרחמים.

[ד] בספר ״**קול אריה**״ שואל למה נהגו לכסות את העינים בקריאת שמע. ועונה תשובה נפלאה:

הרי אלו דברים אומרים בק״ש? ״שמע ישראל״ פירוש תתבונן ״ה׳ אלוהינו״ לפעמים ההנהגה במידת הרחמים ״ה׳״, לפעמים במידת הדין- ״אלהים״. דע לך הכל זו הנהגה אחת ״ה׳ אחד״ של מידת רחמים.

אך אנו לא רואים את זה, רואים אסונות רואים פגעים רחמנא לצלן, דברים קשים... אי לכך מה עושים? עוצמים את העינים, שלא נלך אחר מה שרואים, ומאמינים שהכל לטובה.

ראינו זאת במיוחד אצל יוסף, לקחו לו את הכתונת המיוחדת שקנה לו אביו, מכרו אותו לעבד, עבר גלגולים בדרך, עמד בנסיון של אשת פוטיפר, השליכוהו לכלא שתים עשרה שנה. ולבסוף התברר שהכל היה תכנית אלוהית ומצא עצמו משנה למלך.

מפרש ״קול אריה״, בדרך דרוש על הפסוק ״וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ״ (בראשית מו, ד)- אנו שמים את היד על העינים כדי שלא נלך שולל אחר מה שרואים אלא נאמין ונדע שלמעשה טמונה פה מידת הרחמים, ומה יעזור לנו להאמין בכך? יוסף׳, - ״ויוסף ישית ידו על עיניך״.

הגמרא בברכות (ז.) אומרת שהקב"ה בכל יום זועם רגע, שנאמר "וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם" (תהלים ז, יב). שואל ה"**חכמת מנוח**" הרי "אֵל" זו מידת הרחמים, איך אפשר לומר ששם זה זועם בכל יום?

אלא רואים שגם הזעם של הקב"ה הוא מידת רחמים. האהבה של ה' לא פחתה בכך שמייסרנו.

[ה] החסד לאברהם בפרשת בא מביא משנה ממסכת אבות (ג, טו) שכתוב בה "ובטוב העולם נידון", ולכאורה קשה אמנם יש פעמים טוב, אך יש פעמים רדיפות ומכות?

אלא רואים מהמשנה שהעולם נידון לטוב גם תמיד, וגם כשיש מכה זה בשביל להיטיב.

בתהלים (לז, כג- כד) "מֵה' מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ: כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל כִּי ה' סוֹמֵךְ יָדוֹ". מסביר **המלבי"ם**, קודם כל ה' סולל את הדרך שלנו, דרך לאו דוקא ללכת, כל יוזמה ופעולה שעושה האדם הקב"ה סולל לו את דרכו, אך לפעמים קורה שיש הרבה מניעות בדרך, דברים לא מסתדרים. ואז אדם חושב שזה משום שה' עזב אותו. "כי יפול לא יוטל"- אל תחשוב שאם נפלת זהו משום שה' הפיל אותך או עזב אותך, "כי ה' סומך ידו" תדע לך שגם בנפילה הוא נמצא, רק החליט שלא טוב לך להמשיך בדרך הזו, וכמו שהיו כל המניעות לבלעם לא משום שה' עזב אותו אלא משום שה' אותת לו.

[ו] הגמרא אומרת (נדה לא.) על הפסוק "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי", כיצד אנו מודים להקב"ה על שכועס עלינו? אומרת הגמרא במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לאחד מהם קוץ ומיד התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים התחיל מודה ומשבח. ע"כ.

זו דוגמא שיש לפעמים מניעות שאדם מצטער עליהם והם כל כך לטובתו. וכן מסופר בירושלמי (מסכת הוריות פ"ג, ה"ד) אבא יודן היה עשיר גדול ותומך ביתומים ואלמנות. והפסיד בעסק אחר עסק ומכר כמעט את כל קרקעותיו עד שנשארה לו רק שדה אחת.

הוא הלך פעם ברחוב וראה את ר׳ אליעזר ור׳ עקיבא ור׳ יהושע, שאל אותם לשם מה באו. אמרו לו שעושים מגבית לכלה יתומה. הלך לביתו ואשתו רואה אותו עצב, אמרה לו מה קרה. וסיפר לה שפעם ראשונה בחייו שלא היה לו לתת צדקה. אמרה לו ״מכור שדך וחצי תיתן להם״. עשה כעצתה והביא להם את הכסף וברכוהו ״ה׳ ימלא חסרונך״.

נשארה לו פרה כחושה עם חצי שדה. לפתע נתקעה רגל הפרה באיזו אבן ונשברה. ומה היה צריך לחשוב אז? לא די שהפסיד נכס אחר נכס ואין לועבדים לעבודה, כעת גם את הפרה הפסדתי?

אבל הוא דבר ראשון לקח מוט בשביל להרים את הפרה. ותוך כדי שכרה בור מסביבה כדי להרימה, מצא אוצר ורכוש רב ואמר ״לטובתי נשברה רגל פרתי״. שוב, מתברר שכל ההפסד אשר נעשה לו היה כדי שיחרוש בעצמו. ולכן גם עבדים לא נשארו לו, כי אם אחד העבדים היה מגלה את האוצר היה לוקחו לעצמו. אף אדם לא יודע מה לטובתו ומה לא.

[ז] מעשה באחד מתלמידי ישיבת גרודנא שהיה עילוי, למד ולמד אבל חלה בשחפת. ובאותם ימים לא היה לזה רפואה, לכן שלחוהו לנופש למקום שהאויר צלול. ונח שם במשך כמה חודשים וברוך ה׳ נתרפא מחוליו וחזר לישיבה, אך היה חלש מאד. ובכל זאת למד ולמד בכל הכוח והתעלה מאד. חבריו אחר חודשיים של לימוד החליטו לשולחו לדאצ׳ה. ובאמת הישיבה היתה נותנת נופש לאותם הבחורים הטובים.

אך לישיבה לא היה אז כסף, וקבעה שלא שולחים אף אחד לנופש. באו למזכיר של הישיבה שהיה חתנו של **רבי שמעון שקאף** וגם אחד הרמי״ם שבישיבה. ואמרו לו: ״אנו כולנו מוותרים על הדאצ׳ה אבל אותו (את העילוי) חייבים לשלוח, הוא ממית עצמו באהלה של תורה וחלה בשחפת... ״.

השיב להם המזכיר: ״אין לישיבה כסף״.

אך הבחורים לא ויתרו: ״הרי הישיבה אחראית לשלום הבחורים וזה פיקוח נפש.״ ענה להם: ״אתם צודקים, אבל הישיבה גבתה ממי שכבר אפשר, בחודשים הבאים אני לא יודע איך אשיג כסף. יש אפשרות אחת: לגנוב, ופיקוח נפש דוחה גניבה אז אם תרצו תגנבו אתם...״.

סוף דבר הבחור נשאר בישיבה והתעלה מאד, ומאידך נחלש עוד יותר. בקיץ הבא אמרו למזכיר שהפעם חייבים לשלוח אותו, אחר ששנה שעברה לא שלחתם אותו. אך שוב ענה להם אותה תשובה: "אין כסף, תגנבו אתם..".

עברו עוד כמה חודשים, והציעו את העילוי בתור שידוך לבת אח של **רבי חיים עוזר**. ביררו וביררו וגילו שהיה פעם חולה בשחפת. אך המשפחה אמרה שהחולי עבר. אבל הצד השני לא ידעו האם לסמוך על זה.

האבא הלך לר' חיים עוזר וסיפר לו את הענין, שהציעו עילוי של גרודנא אבל חלה בשחפת פעם ואומרים שהתרפא. שאל הרב: "מתי חלה?" אמר: "לפני שלוש שנים". אמר לו: "תברר אם בשנתיים האחרונות לא שלחו אותו לנופש, סימן שהוא באמת התרפא".

ואכן הלכו וביררו שלא נשלח לנופש והתחתן ונהיה אף מגיד שיעור, והיה לאחד היהודים הגדולים בוילנא שלפני השואה.

אז הוא חשב וחבריו חשבו שזה נורא ואיום שלא שלחו אותו לחופש, אך כל זה התברר שהיה לטובתו.

[ח] אדם נאמן סיפר לי מעשה שקרה לו עצמו:

הוא היה בחור בן שבע עשרה ברומניא וקיבל זימון מהצבא, והאדמו"ר שלו אמר לו לברוח ולעלות לארץ. אחד העסקנים שם שקראו לו ר' חיים מאיר כהנא אירגן עליה באותו שבוע לארץ, שלחו אליו את הבחור וההורים הביאו לבחור את דמי ההפלגה ועוד קצת כסף כדי שיסתדר בארץ וכן את הכתובת שילך למשרדים שם. הוא לקח דברים אלו ושם אותם בכיס הפנימי של החליפה וכך עלה לרכבת. למולו התישב יהודי "נחמד" ששאל אותו להיכן הוא נוסע וכדו' ואף הציע לו קצת שוקולד בהכשר וכך נרדם.

כאשר התעורר לקח את המזוודה וירד. בתחנה עצר אותו חייל ואומר לו "הכיס שלך קרוע", הוא הסתכל ונהיה לו חושך בעינים. אין לו כסף ולא כתובת, ובכיס השני נשאר לו סכום דל. בא סבל ואמר לו "לאן אתה צריך להגיע?" השיב- "איני יודע".

אמר לו הסבל: "אצלנו יש חוק שאף אם אני מרים לך את המזוודה ומניחה במקום, יש לשלם לי". אמר לו היהודי "חכה קצת".

והנה פתאום נכנס אדם ואומר לבחור "אתה פלוני?" הוא ענה לו "כן". אבל לא הבין מהיכן ידע אותו אדם את זהותו ושאל אותו שאלה זאת. סיפר לו אותו אדם: "לפני תשע שנים כשהיית בן שמונה, הייתי בעיירה שלך ושאלתי "מי זה" ואמרו לי זה פלוני אז זכרתי".

סיפר לו הבחור: "הייתי צריך להפליג היום עם הקבוצה של ר' חיים מאיר כהנא, אבל נגנב לי הכסף והכתובת".

אמר לו: "איזה מזל יש לך, טוב שלא הגעת לשם, הבולשת הרומנית עשתה מצוד על הבית וברגע האחרון הם הצליחו לברוח. אם היה לך את הכתובת היו יכולים לעצור אותך, כי כל מי שבא לשם עושים לו מצוד לתופסו". "איפה הם כעת?" שאל הבחור.

ענה החבר: "אצלי בבית". הלך אליו וכך הפליג באותו שבוע, ובארץ ישראל התחתן והקים משפחה.

באותו רגע שראה שנגנב לו הכסף חשב שעולמו חרב עליו. אך דוקא בזכות זה ניצל.

אנו לא יודעים מה לטובתנו ומה לא.

המפרשים אומרים בדרך רמז "ויוסף" הסיפור שקרה עם יוסף, "ישית ידו על עיניך" מראה לך שעיניך מכוסות מה שנראה רע הוא לבסוף טוב.

[ט] סיפור נוסף:

היה יהודי גדול, העילוי של ישיבת טלז **ר' מרדכי פוגמרנסקי** שמו. פעם היה צריך לנסוע לשבת לקובנא. ביום ששי עלה על הרכבת וישב מולו יהודי מוהל ושוחט. הם דיברו דברי תורה עד שנמנמו. כשהתעורו שאלו את היושבים לצידם "מתי מגיעים לקובנא?".

אמרו להם הנוסעים שכבר הרכבת עברה אותה.

השוחט אמר "אוי ווי אנחנו טעינו בדרך". אמר לו ר' מרדכי "יהודי אף פעם לא טועה בדרך". (מה פירוש יהודי "לא טועה"? על הגר נאמר "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וגו' וַיִּתֵּן אֶל הָגָר שָׂם עַל שִׁכְמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ **וַתֵּתַע** בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע" (בראשית כא, יד) אומר רש"י מלמד שחזרה לגילולי אביה. **מאיפה** רש"י ידע זאת, מאיפה ידע המדרש זאת? הרי היתה אשה גדולה שהרי ראתה מלאכים. אלא שכתוב "ותלך ותתע", היא חשבה שטעתה בדרך וחזרה לע"ז, אם לא היתה חוזרת לע"ז לא היה כתוב עליה ותתע אבל יהודי אף פעם לא טועה בדרך).

ירדו בתחנה הקרובה ורואים איזה בית של גוי, שאלוהו אם יש פה יהודי והצביע להם על איזה בית. נגשו לשם ואכן ראו שקבועה שם מזוזה דפקו בדלת ופותח להם יהודי יקר וירא שמים ששמח מאד לארח אותם לשבת. היהודי שאל אותם "אולי מישהו מכם מוהל?".

אמר היהודי "כן, אני מוהל". אומר לו בעל הבית "מן השמים שלחו אותך, שבוע שעבר קבעתי עם המוהל שיבוא היום לעשות ברית, והוא לבסוף לא הגיע. והנה הגעת אתה".

הוסיף עוד בעל הבית: "רק חבל שאין לנו רב שיהיה סנדק".

אמר לו השוחט תוך כדי שמצביע על מי שלצידו: "הנה הבאתי אִתי גם רב חשוב שיהיה סנדק...".

גם אם הכל לא הולך לפי התכנית שלך כנראה משמים קבעו משהו אחר. **המהר"ל** (נצח ישראל פרק א) אומר שבמלים "גלות וגאולה" יש אותם אותיות; אבל בגאולה יש גם אות א' שזה מסמל את הקב"ה אלופו של עולם. אם תראה את הקב"ה בגלות, תיַחס שגם היא חלק מהגאולה. הקב"ה לא מעניש. הגלות זה חלק מהתיקון.

[י] אמרו חז"ל שהמשיח נולד בתשעה באב (אסתר רבה פתיחה אות יא) משום שהגלות יוצרת את הגאולה. כל העונשים כדי שנשלם את החובות שלנו כדי שתבוא גאולה. חוני המעגל ידע את כל התורה אך פסוק אחד לא הבין, כתוב: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים" (תהלים קכו, א), הרי גלות בבל היתה שבעים שנה. איך אפשר לחלום שבעים שנה? לכאורה כוונת הפסוק אחרת "בשוב ה' את שיבת ציון"- כלומר שתהליך הגאולה יהיה כמו חלום. אבל קשה שהרי שיבת ציון היתה שבוע שבועיים חודש חודשים, הגלות היתה שבעים שנה, אז למה חלם חוני המעגל שבעים שנה?

אלא צריך לומר שחוני המעגל ידע שזה חלק מהגאולה, גאולה ארוכה שנמשכת שבעים שנה, המעשה של דניאל ושל חנניא, מישאל ועזריא, עם גזירות המן, הכל חלק מתהליך הגאולה.

הגמרא בסנהדרין (צז.) אומרת שגיל העולם אינו אלא ששת אלפים שנה-אלפיים שנות תוהו אלפיים שנות תורה ואלפיים שנות משיח. לא כתוב אלפיים שנות גלות. כיון שהקב"ה רצה להראות לנו שאף שאנו חושבים שאנו בגלות, אבל שתבוא הגאולה נבין שהתחילה כבר בחורבן, כבר מאז התחילו אלפיים שנות משיח. ושנזכה במהרה לבואו. (הה"ג ר' שלום מאיר וולך שליט"א)

חומרת צום עשרה בטבת

כתב רבינו ירוחם שאם היה חל עשרה בטבת בשבת, היה מוטל עלינו לצום אפילו בשבת, וצום זה דוחה דין עונג שבת. משום שבעשרה בטבת נאמר "בעצם היום הזה" (יחזקאל כד, ב) וגם כשחל יום הכיפורים בשבת מתענים מפני שכתוב שם "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה** וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ" (ויקרא כג, כט). וכמו שיום כיפור דוחה שבת גם עשרה בטבת דוחה שבת.

והטעם שתענית זו כה חמורה, כיון שיום זה הוא התחלה לפורענות שנאמר בו "וַיְהִי בִשְׁנַת הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּא נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְכָל חֵילוֹ עַל יְרוּשָׁלַם וגו' וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר וגו' וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וגו' וַתִּבָּקַע הָעִיר" (ירמיהו נב, ה). אך **רש"י** (מגילה ה.) לא כתב כן אלא סובר שאין תענית עשרה בטבת דוחה את השבת. אמנם למעשה לפי לוח השנה לעולם לא יחול עשירי בטבת בשבת, אבל כשקידשו ע"פ הראיה בודאי היה אפשר שיחול בשבת.

אדם בריא שאינו מתענה נחשב כפורש מן הציבור, וכל הפורש מן הציבור אינו רואה בנחמת הציבור (מדרש שכל טוב שמות יז, יב). כי הנביא מתנבא שכל התענית והצער יחזור ויהפך לשמחה שנאמר "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה

לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ״ (זכריה ח, יט) שתחזור מלכות ישראל ותחזור העטרה ליושנה וזהו נחמת הציבור, והפורש מהתענית לא יזכה לכך, וכל המתענים נחשבים כאבלים ע״י התענית ובמשנה נאמר אבות ״הלל אומר אל תפרוש מן הציבור״ וכו׳ (פ״ב מ״ה).

ואמרו חז״ל בגמרא (תענית יא.) שני מלאכי השרת המלוים את האדם בדרך לשומרו ואם פורש אדם מהציבור הרי אלו המלאכים שמים ידיהם על ראשו ומקללים אותו, ואומרים פלוני זה שפירש מן הציבור אל יראה בנחמת הציבור.

ודין זה שאין לפרוש מן הציבור נאמר אף כשיש לציבור צער ולאותו יחיד אין צער זה, אף על פי כן עליו להשתתף בצערו של הציבור. (מרן הראשון לציון הגאון רבינו עובדיה יוסף זצוק״ל)

דברי הרמב״ם בהלכות תעניות

כותב הרמב״ם (הלכות תעניות פ״ה ה״א):

״יֵשׁ שָׁם יָמִים שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתְעַנִּים בָּהֶם מִפְּנֵי הַצָּרוֹת שֶׁאֵרְעוּ בָּהֶן כְּדֵי לְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת לִפְתֹּחַ דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה, וְיִהְיֶה זֶה זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים וּמַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה כְּמַעֲשֵׂינוּ עַתָּה עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וְלָנוּ אוֹתָן הַצָּרוֹת. שֶׁבְּזִכָּרוֹן דְּבָרִים אֵלּוּ נָשׁוּב לְהֵיטִיב שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו-מ) 'וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתָם'״. עכ״ל.

כלומר שעיקר עבודת יום הענית אינה הצום אלא עשיית התשובה, שנשפר מעשינו ונתקן את אשר עיוַתנו.

ובהלכה ב׳ כותב הרמב״ם מה אירע ביום עשרה בטבת:

״...וַעֲשִׂירִי בְּטֵבֵת שֶׁבּוֹ סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם וֶהֱבִיאָהּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק״.

פירוש שהתחיל המצור על ירושלים, ולכך אנו צמים בו שבזה התחילה הגלות. ובהלכה י״ט כותב את אשר יקרה לעתיד לבוא במהרה בימינו:

״כָּל הַצּוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֲתִידִים לִבָּטֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהֵם עֲתִידִים לִהְיוֹת יוֹם טוֹב וִימֵי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח-יט) 'כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ״. במהרה בימינו.

חודש שבט – טו בשבט

״כי האדם עץ השדה״

החיד״א אומר שיש דמיון רב בין האדם לעץ כפי שאומרת התורה בפסוק ״כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה״ (דברים כ, יט).

[1] ככל שהאילן מטופל טוב יותר, כן מניב פירות טובים ועסיסיים יותר; כך גם האדם ככל שמשקיע יותר בחינוך ילדיו, כך יקבל ילדים טובים יותר. [2] כל חיותו של האילן מן המים, כך האדם כל חיותו מן התורה שנמשלה למים (תענית ז ע״א). . [3] כמו שהאילן צריך לאור השמש כן האדם צריך רב שיאיר לו את הדרך. [4] כמו שהאילן צריך לרוח (אויר), כן האדם צריך את הרוחניות כדי לחיות.

עוד נראה לדמות כתב בספר שלחן מועד ערוך (עמ׳ קנג):

[5] בכל זרע קטן יש את תכונות העץ: טעם פירותיו וצבעיו, גובהו וצורת עליו. גודל זרעו וכדומה.

אם האדם עצמו לא ישקה ויטפח אותו שום דבר לא יצמח ואף יבול. כן גם האדם, טמונות בו הרבה יכולות, אבל אם האדם לא יטפח אותם, שום דבר לא יצא ממנו.

העץ ניזון ממים וזבל אך לעומת זאת מניב פירות טעמים ובריאים, "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה" כמה זה מחייב אותנו "להניב פירות טובים" כלומר מצוות ומעשים טובים, שהרי אנו מקבלים כל כך הרבה שפע מהקב"ה! ולא מים וזבל.

[6] ביאור נוסף להקבלה בן האדם לאילן אומר **החזון איש**:

כשם שהאילן אינו נבחן בגודלו או ביופיו, אלא בכמות הפירות הראויים לאכילה אשר הוא מפיק- כך בדיוק גם האדם... כשם שהאיכר חורץ את גורל האילנות ע"פ מידת התועלת שהם מביאים, כך הקב" ה נוהג ביחס לאדם.

הקב"ה אינו חפץ בבני האדם הגדולים או היפים המעוררים רושם. אלא הקב"ה בוחן את האדם רק ע"פ מידת התועלת אשר ניתן להפיק ממנו, ע"פ הפירות המתוקים שהוא מניב, היינו ע"פ המעשים הטובים שלו- ועל פי זה הוא מחליט האם ראוי הוא להתקיים או לא! (נתיבי אור עמ' רחצ).

רמז ב"ט"ו בשבט"

בספר "שערי ניסים" (הובא בספר שלחן מועד ערוך עמ' קנב) כתב שכל המצוות התלויות בארץ רמוזות בט"ו בשבט (שבע עשרה מצוות כגימטרייא המילה "טוב"):

ח-חלה, חדש.
מ-מעשרות ותרומות.

ש-שכחה **ה**-העומר.	לקט	ופאה.
ע-ערלה, **ש**-שמיטה. **ר**-רבעי.		עוללות.
ב-בכור **ש**-שבע **ב**-ביכורים. **ט**-טבל.	שמיטות-	בהמה. יובל

ההבדל בין שבועות לט״ו בשבט

ט״ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, בו נוהגים לאכול פירות. אבל בחג השבועות אשר בו נידונים על פירות האילן (כמבואר במסכת ר״ה טז.), מנהג ישראל לקשט את בית הכנסת בענפי אילנות.

ולכאורה אמור להיות להפך, שבחג שנידונים על הפירות (שבועות) נאכל פירות, ובזמן שהוא ר״ה (יום דין) לאילנות (ט״ו בשבט) נקשט את בית הכנסת בענפי האילנות?

תירץ **האדמו״ר מסאטמר** זצ״ל שהאילנות מרמזים על ההורים, והפירות מסמלים את הילדים. כאשר דנים את ההורים, יש להביא את הילדים שבהם הם נבחנים אם מילאו את מלאכת החינוך בנאמנות, אם לאו. אם חינכו את הילדים על אדני התורה היראה והטהרה, או התעלמו מתפקיד זה.

משום כך, בט״ו בשבט אשר דנים בו את האילנות, את ההורים, מביאים לשלחן את הפירות. ולהפך, כאשר דנים את הילדים אלו הפירות יש לבדוק באיזה בית גדלו ואיזה חינוך הוענק להם מ״האילנות״, מההורים, לכן מביאים בחג השבועות את הענפים ומקשטים את בתי

הכנסת אדם אחד שלח את בנו ללמוד בבית ספר שאין בו ריח של תורה ויראת שמים. יום אחד פגש האב את רבו. התעניין הרב בשלום בנו ושאל: "היכן לומד הבן?".

השיב האבא, "בני לומד בבית ספר פלוני בכיתה ח".

התעניין הרב: "באיזו כיתה?"

השיב האב: "בכיתה ח'". אמר לו הרב: "כאשר לומדים בבית ספר כזה כבר בכיתה א' זה חטא... אם כן כבר שמונה שנים עוון בידך תראה לתקנו במהרה". (שם). (שלחן מועד ערוך עמ' קמז)

ט"ו בשבט- הדמיון בין העץ לאדם

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות האדם נמשל לעץ שנאמר "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה" (דברים כ, יט). נראה איך ההתחלה של העץ ונלמד מוסר השכל לגבינו. יש שני אנשים עם שתי צורות הסתכלות שונות:

לשניהם יש זרעים והם ניסו לזרוע אותם באדמה בפעם הראשונה בחייהם. והנה, האיש הראשון אחר ששתל את הגרעין, השיג משקפת מיוחדת שדרכה יכול לראות מה נעשה לגרעין. ולהפתעתו עיניו ראו ולא זר, איך הגרעין נרקב ולא נשאר ממנו כלום. תשעים ותשע אחוז ממנו נהרס ובקושי אחוז אחד נשאר. שראה כך מיד התייאש, ואמר בלבו "בטח העץ כבר לא יצמח...". החליט שינסה לשתול את הזרע במקום אחר, ואכן הלך ממקום למקום והעץ שלו לא גדל.

לעומתו השני נטע את הגרעין, השקה, טיפח והשקיע בו. ולבסוף יצא אילן לתפארת.

מה הסוד פה? שדוקא בזמן **הקושי**, הריקבון, בזמן הירידה, זה הזמן שבו צומחים, זה הזמן לקבל את הכוח לגדול אחר כך. לכן זו אחת הסיבות שאדם דומה לעץ, לרמוז לו שלא לפחד מהתמודדות, מקשיים, אלא דוקא מזה נבנים, וכך גם לא להתייאש מהם.

מסופר על גביר אחד שרצה לחלק מאה אלף שקל לאדם הכי מסכן שיש. חיפש וחיפש עד שהגיע לעני שאין לו מה לאכול ושעה לפני שבת הוא מחפש בפח של השוק אוכל, שאל אותו "אתה מסכן?".

ענה העני "לא".

השיב העשיר בפליאה: "אם כן כיצד הנך מסביר את מצבך, איך אפשר לחיות כך, לחפש אוכל בפחים?".

ענה לו העני: "נכון, יש קושי וצער, אבל מסכן פירושו שאני מתייאש ואין מה לעשות. צריך לזכור שאין ייאוש בעולם והכל עוד יכול להתהפך".

אמר העשיר לעני: "אני רוצה לתת כסף לאיזה מסכן איפה אני יכול למצוא אחד כזה?".

אמר לו: "לך ליד נחל הירקון לבית העלמין שם כולם מיואשים..."

אותו אדם אכן עשה כך, חפר קבר והטמין שם את הכסף. לימים התהפך עליו הגלגל, כל נכסיו ירדו לטמיון והפך לעני מרוד המחזר אחר הפתחים. והנה, יום אחד נזכר שהחביא כסף אי שם בירקון, נשא את רגליו והלך לכיוון אותו בית העלמין, אך להפתעתו השכונה היתה שונה קצת, אמר לעצמו "לפחות אחפש על פי סימנים...".

ראה אותו שוטר ואמר לו: "מה קרה לך? לא מספיק שאתה מפריע לחיים, מפריע לי, באת גם להפריע למתים? מה קורה פה?".

לקח אותו השוטר לשופט וביקש תנו לו מאסר עונש חמור. שאל השופט את העני "האם יש לך מה לומר?".

ענה העני:

"אדוני השופט, היה לי הרבה כסף והציעו לי לקוברו בירקון, וכך עשיתי". פתח השופט ואמר, "כבוד השוטר אם כך היא טענתו שחרר אותו, ואל תקח אותו לכלא".

התפלא השוטר- "למה כבוד השופט פסק כך?".

הסביר השופט: "משום שאני נתתי לו את העצה הזו לקבור שם את הכסף...".

מכאן נלמד שאין להתייאש, אפילו שקשה צריך לזכור שזו תקופה חולפת והקשיים בונים את האדם וזה רמוז בעץ שהאדם נמשל אליו. (הרב מנחם וייס שליט"א)

חודש אדר – פורים

"משנכנס אדר מרבים בשמחה" [א]

בכל חודש יש מהות שונה שמשפיע על האדם, וממנה יכול לשאוב השפעה לכל השנה. בחודש אדר הנושא היותר מיוחד בו היא השמחה "מרבים בשמחה", וראוי להתבונן בנושא זה של השמחה בראי היהדות:

כשהאדם שמח פעמים רבות הוא צוחק.

אם נשים לב ניוַכח שהצחוק שייך רק במין האנושי, לא בבעלי החיים, ואף לא במלאכים.

מה זה בעצם צחוק? שאדם שומע בדיחה או רואה דבר מצחיק שיכול להיות אפילו מצער לשני, אנשים צוחקים. מה גורם לכך?

חכמי הקבלה מסבירים- אדם צוחק כי נברא בצלם אלוהים, והפסוק אומר על ה' "יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק" (תהלים ב, ד).

כלומר שעניין זה שייך למימד העל טבעי, לא לעולם הטבע. כגון אם נבקש מאדם שיבוא סתם כך לרקוד, ודאי שיסרב. אך כאשר תחל שירה ברקע, אדרבא הוא מתחבר אליה.

כלומר שענינים אלו, הריקוד, השמחה והצחוק הם שייכים לחוש הרוחני, שאדם שומע מנגינה, נשמתו נזכרת בתענוג הרוחני ששמעה לפני שירדה לעולם, "שירת המלאכים", ולכן בשירה לא רק הנפש מתרחבת אלא גם הגוף מתחיל לזוז, לרקוד, האדם נראה כמו שלהבת, שמנסה להגיע כלפי מעלה רק כח המשיכה מפריע לה ומושכה כלפי מטה, כן גם קורה עם הנשמה שמתגעגעת למקום שהיתה לפני העולם הזה, מתחת לכיסא הכבוד ומשתוקקת לקרבת הקב"ה.

בשביל להבין את מושג הצחוק, נביא דוגמא:

מספרים על יהודי אחד, שהתגורר בחו"ל, ובכל בוקר היה מנהגו לקנות אצל גוי אנטישמי קפה, במחיר של 3$.

הכל היה בהכשר, אך היות ומדובר בגוי אנטישמי שונא יהודים, היהודי זרק לו את השטרות על הרצפה במקום לשלם לו ביד, והמוכר כל פעם התכופף ונטל את כספו.

יום אחד התייעץ הנוכרי עם חברו, וביקש עצה שתיפסק השפלתו.

חברו הציע לו כך: "אם פעם הבאה היהודי ישלם לך בשטר של 5$, תזרוק לו את ה-2$ עודף לפניו- כך שגם הוא יצטרך להתכופף!".

"זה רעיון טוב, איך לא חשבתי על כך" אמר הבן נכר, ואכן למחרת עשה הגוי את התרגיל ליהודי, זרק לפניו את ה-2$ של העודף.

היהודי שראה זאת לא חשב פעמיים, הוציא מכיסו עוד שטר של דולר ואמר:

"תביא עוד כוס...".

כשמעמיקים חקר בבדיחה, למה אדם מרגיש צורך לצחוק, עולה כך: אנשים הולכים עם תכנית מסוימת, ומצפים שיקרה תהליך שאמור

להיות, אך לפתע יש תפנית שלא חושבים עליה, ברגע זה מתחילים לצחוק.

זה קורה אף שהמצב לא נעים, למשל אם אנשים רואים אדם מכובד ולבוש יפה שלפתע נפל לבוץ, כולם צוחקים. למה לצחוק, הרי הוא נפל לבוץ? אלא, ההסבר שראינו דרך מסוימת, צפינו שכך זה ימשיך, וקרתה תפנית לא צפויה, בנקודה זו אנו מתחילים לצחוק.

המסר שמסתתר מאחורי זה, הוא שאדם קולט שאף אם הוא מבין שדברים אמורים להיות בדרך מסוימת, ברגע אחד הכל יכול להתהפך, זה מה שהנשמה מרגישה בתת הכרה בזמן הזה של השמחה שבצחוק, שגם שיש צרות הכל יכול להתהפך לטובה ולברכה.

על הקב״ה נאמר ״יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק״ (תהלים ב, ד), למה הוא צוחק?

למשל, פרעה מצוֶה את כל מצרים ״כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ״ (שמות א, כב), באותו יום שגזר את הגזירה, גם המצריים זרקו את בניהם, כי לפי מה שגילו החוזים בכוכבים אמור היום להיוַלד מושיעם של ישראל, והוא ילקה במים, לכן העצה לכך היא לזרוק את כל תינוקות הזכרים למים.

הקב״ה מסתכל על פרעה ואומר- ״הילד שרצית להרוג יגדל אצלך בבית..״. שהרי בתיה בת פרעה גידלה אותו.

שוב פעם פרעה חשב על מסלול מסוים, ולפתע קרתה תפנית שלא חשב עליה. כך גם עם המן, היה לו ארמון מאד גבוה, ואף על פי כן שבר אותו בשביל שיתלו על העמוד שלו (יסוד הארמון) את מרדכי, אך בסוף נתברר שלא הכין כל זאת אלא לעצמו.

נלמד מכאן, שכל דבר שאדם חושב יכול להתהפך לכל כיוון, וזה גם נותן חיזוק לימים הקשים. וכמו שנאמר ״תשועת ה׳ כהרף עין״, ישועה בשניה אחת יכולה לבוא, או ״מאין יבוא עזרי״ (תהלים קכא, א) משום מקום, מ״אין״ הקב״ה יושיע. שנזכה להפנים ולהתחזק באמונתו יתברך. (הרה״ג ר׳ זמיר כהן שליט״א)

״משנכנס אדר מרבים בשמחה״ [ב]

נביא שתי נקודות שהמתבונן בהם יכול להגיע יותר בקלות לשמחה אמיתית:

א. לפני כמה שנים הגיע **הראשל״צ הרה״ג הרב מרדכי אליהו** זצוק״ל למערת המכפלה. בא אחד השֵייחים הערבים ואמר לו- אתם מגיעים למקום הקדוש הזה, עם הנעלים והולכים עם בוץ על השטיחים, ולעומתכם אנחנו מורידים את הנעלים וזוחלים על אדמת קודש זו. אם כן כיצד אתם נכנסים בצורה כזו מלוכלכת אל הקודש?

קציני המשטרה שנכחו במקום, לא ידעו מה לענות, ואז פתח הרב וענה במשל: אחד מעבדי המלך רצה לדבר עם המלך, והרי לא כל אחד יכול לדבר עם המלך. לכן הוא קבע פגישה, והחל לעשות הכנות. רחץ בבית המרחץ, כדי להכנס למלך נקי, קנה חליפה ונעלים יוקרתיות, בשביל להראות מכובד לפני המלך;

וגם בעת שנכנס בהדרת קודש אל המלך, הוא לא יכול להתקרב יותר מדי, כי הרי זה מלך.

ותוך כדי שהוא משתחוה למלך, פתאום נכנס ילד בריצה וקפץ על המלך יחד עם הבוץ בנעליו, וקורא בקול: ״אבא! אתה לא יודע איזה כייף היה היום לשחק יחד עם החברים בבוץ!!!״.

שאל הרב את השֵייח: ״אמור לי מה היה קורה אם העבד היה עושה כמו הילד?״. ענה לו: ״מיד המלך היה עורף את ראשו״.

שאל הרב: ״למה?״.

עונה השייח: ״כי הוא עבד״.

המשיך הרב מרדכי אליהו זצ״ל: ״אתם בני הגר השפחה- אתם עבדים לפני המלך אז כשאתם באים לפניו, הנכם מורידים את הנעליים והולכים על ארבע, ובכלל עשו לכם טובה שנכנסתם אל המלך.

אבל יהודי הוא בן של מלך, גם אם הוא התלכלך בבוץ, גם אם הוא שקע בעבירה, נכון זה נורא, אבל כאשר ניגש לפני המלך, הוא בא גם לפני האבא– אז יכול להכנס אליו גם מלוכלך!״.

זו סיבה ראשונה שצריכים להיות שמחים. (הרה״ג ר׳ שי פרי שליט״א).

ב. עוד סיפר הרה״ג **ר׳ שי פרי** שליט״א:

הבן שלי לומד בתלמוד תורה בחיפה ברמת ויזניץ.

יום אחד היה יום גשום, נסעתי באחת העליות בחיפה, והבחנתי ביהודי זקן בדרך לשטיבלאך. עצרתי לו, פתחתי קצת את החלון ואמרתי לו: ״ר׳ יהודי אתה רוצה שאקח אותך?״.

הזקן הסתכל עלַי ואמר בתמיהה: ״ושכר פסיעות מה יהא עליו?! הרי כל צעד שאני הולך להתפלל לקב״ה עושה רושם...״.

באותו רגע הרגשתי רע, רציתי להחנות את האוטו בצד וללכת עם אותו ר׳ יהודי. (אלא שמהרתי עם הילד לת״ת שלו).

במשנה נאמר ״עין רואה ואוזן שומעת **וכל מעשיך בספר נכתבים**״ (אבות פ״ב מ״א). יש שחושבים רק שלילי, ״כל מה שעשיתי לא טוב, הקב״ה זוכר״, ומתייאשים. זה נכון אבל הסתכל גם בצד החיובי, כל דבר טוב שעשית ה׳ משלם ואפילו על דברים קטנים.

צריך לזכור שעין רואה ואוזן שומעת וכל **מעשיך** (במיוחד הטובים) נכתבים בספר בשביל שתקבל שכר.

וזו סיבה שניה למה צריך להיות בשמחה.

מעשה באשה אחת שרצתה להגיע באוטובוס מרמת גן לחולון. דא אקא, בטעות עלתה על אוטובוס שהביא אותה לבני ברק; כשהבינה זאת ירדה

בתחנה הקרובה ועברה את הכביש כדי לעלות על האוטובוס לחולון. ולפתע הגיע אוטו ודרסה במקום.

נתאר לעצמנו בבני ברק באמצע הצהרים, כולם יוצאים לראות מה קורה, ומפקד המשטרה בא והורה להעביר את הגופה לאבו- כביר כדי לנתח אותה. היו שם כמה חרדים שחטפו את הגופה, על מנת שלא יעשו ניתוחי מתים, וכך נוצרה מלחמה, כל זאת אף שהאשה היתה צריכה להיות בחולון והגיעה בטעות לבני ברק.

ואז מקבל מפקד המשטרה טלפון, "אין צורך באשה הזו, זו אשה ערירית ובלי משפחה- תשאיר אותה לחרדים".

בהלויה שלה, זכתה אותה אשה שישתתפו קרוב לאלף איש. מסלתה ושמנה של בני ברק והתברר שאם היתה נפטרת בבית, לא היה לה אפילו מנין.

עוד דבר קרה, אנשים התחזקו בתשובה, נשים קבלו לומר עליה תהלים, גברים קבלו לומר עליה קדיש ומשניות...

אחרי חודש הגיעה אשה מבוגרת לביתו של **מרן הגאון ר' חיים קנייבסקי** שליט"א.

והיא סיפרה **לרבנית קנייבסקי** ע"ה, מדוע זכתה אותה אשה שנהרגה להלוויה כל כך גדולה:

"לפני ששים שנה אשה זאת התגוררה סמוך לגבול, והיו אנשים שרצו לברוח ולעוברו, אך לא ידעו ששומרים אורבים להם ויורים בכל אחד שמנסה לברוח. ולאחר מכן היו משליכים את הגופות לשדה.

ובאה אותה אשה בלילה ולוקחת את גופותיהם לקבורה, לבל יאכלום הכלבים. ואת הכל עשתה באמצע הלילה ואף אדם לא ראה זאת".

אבל כתוב "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל" (תהלים קכא, ד), הקב"ה רואה. והקב"ה אומר: את דאגת לילדים שלי, אני אדאג שאלף איש ילוו אותך, אנשים רבים יסיימו מסכתות, יגידו קדיש, נשים תקראנה תהלים, וזה לא שכר על המצוה אלא רק פירות...

סיפור נוסף- היתה אשה אחרי השואה שנשאר לה ילד בן עשר שקראו לו מיכאל. הם והחליטו לטוס לארה״ב והתגוררו שם במחסן. בארה״ב לא מקובל לקרוא לילד ״מיכאל״ ולכן שינו את שמו ל״מייקל״. מייקל הולך לבית הספר ככל הילדים בגיל בית הספר.

פעם באחת ההפסקות מייקל מחפש אוכל בתיקו, ו...לא מוצא., בדק בכל התאים ואין, חוץ מפתק- ״לא השגתי לך אוכל, תחזיק מעמד, כאשר תשוב הביתה בשעה שתים תקבל אוכל...״

קשה למייקל לחכות עד שתים וכבר בשעה שתים עשרה בצהרים, הוא מבקש מהמורה רשות לצאת. והוא מתחיל לחפש ברחוב בבתים חד קומתיים.

והנה, באחד הבתים הוא רואה מזוזה, ויודע שאלו המתגוררים פה הם רחמנים. מייקל התבייש לומר שהוא רעב אז ביקש משהו לשתות, נערה יהודיה היתה בבית והגישה לו כוס חלב וארבע עוגיות. אכל ושתה ובירך והודה לה מקרב לב. ובדרך הוא מחליט שילדיו לא יהיו רעבים והוא ישקיע מאד לפרנסתו.

ואכן הוא נהיה רופא, ולא סתם רופא, אלא קרדיולוג פותח בית חולים עם ארבע קומות, וקומה חמישית שהיא סוויטה עבורו שהרי הוא המנכ״ל.

כשהיה בגיל חמישים, מייקל כבר לא מנתח אלא רק התיקים עוברים לפניו. פעם אחת הגיע תיק עם הרבה בעיות, כל מי שרואה אותו מרגיש תחושת רעב. ד״ר מייקל הולך למטופלת ושואלה: ״באיזו שכונה גרת שהיית צעירה?״. הגברת ענתה, וע״י תשובתה הבין שאכן היא זו אשר הצילה אותו בצעירותו.

גמר בדעתו, שהוא ינתח אותה בעצמו, והתחיל בטיפול. אבל לא עלינו, באמצע היא משיבה נשמתה לבורא עולמים...

אבל מייקל לא מוותר, באו צוות החייאה ו... החזירוה לחיים.

הגברת יוצאת מחדר הניתוח. והמצב יציב ולאט לאט משתפר עד השחרור מבית החולים. לפני השחרור היא יורדת למזכירה לגבי התשלום, והמזכירה אומרת לה: "סלחי לי, את התיק הזה ביקשו לשלם למעלה בקומה החמישית". היא מתפלאת **אבל** היא עולה למעלה עם התיק למנכ"ל, ואז שואל אותה: "ראית מה כתוב פה? את חייבת 194,000$".

הגברת עונה בלית ברירה, "אנחנו עוד כמה ימים מוכרים את הבית".

-"ואיפה תגורי?"

-"במחסן של אחותי".

ומייקל ידע טוב מה פירוש לגור במחסן, הוא מביא לה את התיק ומבקש ממנה שתלך למזכירה שלו.

היא מביאה את התיק למזכירה, והמזכירה אומרת: "אני אזמין לך מונית". שואלת הגברת בתמיהה: "מה אני לא צריכה לשלם?".

ענתה המזכירה: "האם לא קראת מה כתוב במכתב למטה?".

התבוננה האשה וכך היה כתוב- "שולם לפני ארבעים שנה ע"י כוס חלב וארבע עוגיות...".

אם היא היתה יודעת שכוס חלב עם ארבע עוגיות מצילים לה את החיים, ומכל משפחתה נמנע אבל קשה, וחוסכים לה 194,000$, וקורת גג ומצילים את הילדים ושקט נפשי, והילדים יגדלו בלי בעיות נפשיות האם היתה מביאה רק כוס חלב וארבע עוגיות?

או שוחטת לו שלוש פרים ונותנת לו שלוש לשונות בחרדל כמו אברהם אבינו? עכשיו, שאלה אחרונה:

מי משלם טוב יותר, ד"ר מייקל או הקב"ה?

לפי דברים אלו מובן מה הזקן אמר בדרך לשטיבלאך, "ושכר פסיעות מה יהא עליו?"

אם אדם יודע שכך ה' משלם לו יהיה שמח או לא יהיה שמח?

"**משנכנס** אדר מרבין בשמחה" (תענית דף כט ע"א), ואכן תמיד יש להיות בשמחה משום:

א. שגם אם התלכלכנו בבוץ של העבירות אפשר לבוא למלך, לאבא שלנו שתמיד מקבלנו באהבה.

ב. על כל מצוה ופעולה אף בדרך למצוה מקבלים שכר כמה שכר רב שאין לנו אפשרות לשער מכל וכל. וה' יזכנו לעובדו בשמחה. (הרה"ג ר' שי פרי שליט"א)

מחיית עמלק

בפרשה שלפני פורים נוהגים לקרוא את פרשת "זכור" שחיובה מן התורה, שבה מתארים לנו הפסוקים את מעשה עמלק הרשע.

"זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדָּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים" (דברים כה, יח).

מצוה זו מסמלת לא רק שצריך לאבד עם מסוים, אלא גם אישיות מיוחדת אשר לעיתים מקננת בקרבנו הלא הוא היצר הרע.

ונמצאו כמה רמזים בדרכי הלחימה שלו עימנו במילה עמלק, ובפסוקים בפרשה זו.

וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה "כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה" (משלי כד, ו), היינו שצריכים לנצח את המלאך הזה בערמומיות, וכאשר נדע את דרכי פעולתו תקל עלינו העבודה במשימה זו:

1. "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ":

היצר הרע לא בא לאדם בנסיון להחטיאו בבת אחת בעבירות חמורות, שהרי לא יצליח בכך ; אלא הוא מתחיל בדבר קטן זלזול בהנהגה ראויה, זלזול במילי דרבנן, "כולם לא מקפידים..."

ואחר שכבש את החלק הזה הוא עובר לחלק נוסף, עד שרואים את האדם רחוק מאד משמירת תורה ומצוות, רחמנא לצלן.

ולמעשה זו גמרא ערוכה (שבת קה:) : "כך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד..." וכן כתב הארחות צדיקים (שער התשובה) וז"ל : "עבור שבעה דברים יקדים האדם לשוב בבחרותו כשהוא בגודל כוחו וכו' הרביעי – כשיתאחר לתקן נפשו, אז היצר הולך ומתגבר, ומתקשה הלב, וכבר הורגל בעבירות, וכל העבירות הן בעיניו כהיתר, ולא יוכל לטהר עצמו". עכ"ל. . לכן כדי לגבור עליו צריך לנהוג בחכמה, וכמו שאמרו חז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד (תמיד לב.), ולא לתת לו פתח להכנס כלל וכלל.

נלמד מהיצר הרע את אותה שיטה, שאם אנו רוצים להתקדם בעבודת ה', אל לנו לעשות צעדים מאד גדולים, כלומר מעבר חד, קיצוני, וכמו שכתב **הגה"צ ר' שלמה וולבה זצוק"ל** ב"עלי שור", שאחד מכוחות הנפש שבאדם הוא כח המרידה. וכדי להתגבר עליו יש לקבל עלינו קבלות קטנות שבודאי נוכל לעמוד בהם, (כמו שעושים לקראת הימים הנוראים), וע"י כך ההיצר הרע פחות מתנגד לאדם.

וכן עצה זו מאד עוזרת בלימוד, כגון אדם אשר מרגיש קושי בתחילת הסדר (או כאשר יש לו זמן פנוי) לשבת וללמוד, אם יאמר לעצמו "רק חמש דקות אתחיל ללמוד ואחר כך נראה מה יהיה..." – יזכה ללמוד במשך זמן רב, והמשימה של סדר שלם תהיה קלה בעיניו יותר מאשר חשבה.

2. עמלק = ספק :

מספר המלה "עמלק" בגימטריא שוה למלה "ספק" (240).

פעמים שההיצר הרע מטיל לאדם ספיקות באמונה, ספיקות דמיוניים בהלכה וכדומה, ואז אדם לא עושה את הנדרש ממנו. ולעתים אדם רוצה לעשות דבר האסור אבל הוא מפחד לעשותו, ובא ההיצר הרע ומטיל ספק בדבר, "מי אמר שזה אסור, ואולי זה מותר וכו'".

וכמו שרואים במסופר בתורה, שאחר שנעשו נסים רבים לעם ישראל במצרים ועל הים, אף אומה לא העזה להתקרב אליהם, אך עמלק רצה לגרום להם ספק בכוחו של עמ"י וה' יתברך, ו"צינן את האמבטיה", כמו שרש"י אומר על הפסוק "אשר קרך בדרך" (דברים כה, יח) שעמלק צינן את המורא של ישראל על אומות העולם, שהראה להם שאפשר להלחם בישראל.

[וכתב ביתר בירור בספר "והיית אך שמח" (עמוד 290): "...שענייננו של עמלק הוא להטיל ספק בדברים הברורים ביותר, כדי למנוע את ההליכה בדרך לשלמות יעוד העולם"].

3. עמלק = דולר = עצלן (240)

המלים הנ"ל מסמלים את סוגי המידות הרעות, אשר אדם מפסיד רבות בגללן. א. **תאוות ממון** שמוציאה את האדם משני העולמות, מהעולם הזה ומהעולם הבא, (תפארת ישראל אבות פ"ד מכ"א), משום שאם שקוע רק בעניינים אלו זה בא על חשבון הדברים העיקריים בחיים, כמו שכתוב במשנה באבות: "רבי אלעזר הקפר אומר הקנאה, התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם" (שם).

ועוד מידה רעה- מידת העצלות, שבגללה האדם פועל בעבודת ה' בלא חשק ופעמים אף מדלג על מצוה כזו או אחרת.

וכן רמוז עניין זה בראשי תיבות של המילה עמלק: **ע**וד **מ**עט, **ל**א עכשיו, **ק**שה לי. כך אדם דוחה ודוחה עד שלבסוף מפספס את המצוה. וכן נתנו רמז דורשי רשומות על הפסוק "צֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק - מָחָר", שדרך מלחמתו של היצר הרע המשול לעמלק היא הדחייה למועד מאוחר יותר - "מחר".

וכן אמר חתנא דבי נשיאה **הרה"ג ר' יצחק קולדצקי** שליט"א, המשנה באבות אומרת (פ"ד מ"ב)- "הוי רץ למצוה קלה כבחמורה", שאחר מצוה צריך לרוץ משום שהיא בורחת ואם יתמהמה אז כבר לא יוכל לקיימה.

(וכן אנו אומרים ב"אלוהי נצור"- "ואחרי מצוותיך תרדוף נפשי").

וכמאמר הלל (שם פ״א מי״ד) ״ואם לא עכשיו אימתי״, וכן ״הלל אומר... ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תיפנה״ (פ״ב מ״ד).

וכדאי נשתמש בשיטה זו גם לעבוד את ה׳, כאשר ההיצר הרע מפתה ומלהיב אותנו

אחר עבירה, נדחה אותו ״עוד כמה דקות...״, וכן הלאה עד שיעבור זעם

וכן מסופר על הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי [הסטייפלר] זצ״ל, אשר הוכרח לשרת בצבא הרוסי. באחת השבתות היה עליו לשמור על המחנה. בקור העז ששרר שם, היה חשש גדול של סכנת קיפאון, ולכן מטעם הצבא הביאו מעיל פרווה עבה במיוחד, שישמש את מי שנמצא בתפקיד השמירה. כל חייל שהיה מסיים את המשמרת היה צריך להניח את המעיל על העץ, והחייל השני שמחליף אותו מוריד את המעיל מהעץ ולובשו.

כעת בליל שבת הגיע תורו של הרב קנייבסקי לשמור על המחנה, והנה המעיל מחכה לו, תלוי על העץ. אולם - הרי אסור בשבת להוריד בגד שתלוי על העץ! ומצד שני, הקור עז וחודר לעצמות. חשב הרב בדעתו, כי יתכן מאוד שיש בדבר משום פיקוח נפש, שהרי במשך כל זמן השמירה עלול הוא חלילה לקפוא מקור. ואולם, הוא לא מיהר להוריד את המעיל מהעץ, הוא עשה חשבון פשוט, שכרגע אין זה פיקוח נפש, משום שעדיין גופו חמים, ואין הוא קרוב לקיפאון, ולכן יחכה חמש דקות, ואז יראה אם הוא זקוק לזה. כאשר חלפו חמש דקות, שוב החליט שאפשר להמתין חמש דקות נוספות, וכך בכל פעם מחדש החליט שיכול הוא להמתין עוד חמש דקות. כך - ״בחמש דקות״, הצליח לעבור את כל המשמרת, עד הבוקר! והיה מאושר על כך שלא הוצרך לחלל את השבת אף באיסור דרבנן! (השבת בהלכה ובאגדה, מלאכת קוצר). ויהי רצון שנזכה לקיים מצות מחיית עמלק מתוכנו כהלכתו אמן.

״מגילה נקראת...״

המשנה בתחילת מסכת מגילה אומרת באלו ימים בחודש אדר אפשר לקרוא את המגילה:

מגילה נקראת בי״א בי״ב בי״ג בי״ד בט״ו, לא פחות ולא יותר.

והנה לקב״ה יש כמה שמות, אחד מהם שם אדנות מה שאנו מבטאים בתפילה, בברכות ובפסוקים.

סה״כ גימטרייא של אותיות א, ד, נ, י = 65.

שם נוסף הוא שם המפורש, שם הויה, אשר איננו גלוי לנו אלא רק נכתב.
סה״כ גימטרייא של שם זה = 26.

סוד זה נרמז במשנה:

מגילה נקראת בי״א, בי״ב וכו׳, סה״כ יוצא 65 (11+12+13+14+15), זהו שם ה׳ של אדנות, וזו הכוונה מגילה נקראת, שם ה׳ שאנו מגלים הוא א,ד,נ,י. שהוא בגימטרייא׳ 65.

אבל לא פחות ולא יותר, הכוונה, י״א פחות אחד, שזה עשר, וט״ו ועוד אחד שזה 16, סה״כ יוצא עשרים ושש וזהו שם המפורש שלא נקרא.

וזהו הרמז ״מגילה נקראת... לא פחות ולא יותר״. (המגיד מישרים הרב יהודה יוספי שליט״א)

שליחות במשלוח מנות

כתוב במגילה ״וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים״ (ט, כב), וכתב **המשנה ברורה** (סי׳ תרצ״ה, ס״ק יח) לא נאמר נתינת מנות אלא משלוח לשון שליחות, ולכן לכתחילה יש לשלוח דוקא ע״י שליח.

ופירש הרה״צ הרב נתן בוקובזה זצ״ל טעם למה חז״ל הקפידו שהמשלוח יהיה על ידי שליח:

ידועים דברי **האר״י** ז״ל ש״יום כיפורים- כפורים״. המשותף להם הוא שאנו מתקנים את החלק של בין אדם לחברו שלנו. ביום כיפור עבודה זו היא בבחינת סור מרע- מבקשים מחילה על מה שפגענו וכדומה. אך ביום פורים העבודה היא בבחינת ״ועשה טוב״ ע״י ריבוי רעות דרך אכילה, שתייה, ומשלוח מנות. אמנם, ההתקרבות הרבה מסוכנת היא כמו שאמר שלמה המלך ע״ה ״הַקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ״ (משלי כה, יז) ולכן כדי להרבות ידידות ישתמש בפורים על ידי שליח וכך ירויח

את שני הדברים, גם המתנה נשלחה וגם אין חשש פן של שנאה. (זכרון נתן עמוד 127).

ביאור נוסף למה יש לתת בדוקא ע"י שליח את משלוח המנות, כתב בספר פני מנחם ע"פ ספר מנות הלוי (דף רח ע"א) שטעם מצות משלוח מנות היא להרבות אהבה ואחווה. לפיכך קבעו חז"ל שאדם יקיימה ע"י שליח כי ע"י כך נזכרים בהלכה "שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מג.) וכשאחר נותן זה כאילו ממש אני נתתי, ששני יהודים הם כבריה אחת ממש.

טעמים למנהג התחפושות בפורים:

א. כאשר שמע המן שעליו לכבד ולהרכיב את מרדכי על הסוס וללכת כך בחוצות העיר, חשב עצה להיפטר מבושה זו:

הוא יחליף את בגדיו עם מרדכי, שהוא ילבש את בגדי מרדכי ומרדכי ילבש את בגדיו, כך שלרואים מהצד יֵרָאֶה שמרדכי מרכיב את המן.

ואכן מרדכי הסכים להחלפת הבגדים המכובדים, אך את הציצית השאיר עליו, ולא הביאה להמן.

כאשר התחילה התהלוכה והגיע המן למעונו, ראתה בתו את המתרחש למטה וחשבה שהמן על הסוס ומרדכי מרכיבו, ובזריזות הלכה ושפכה את המי שופכין על מי שחשבה שהוא מרדכי, ולמעשה הלא הוא המן, וכשהרים את ראשו והבחינה בו, מיד קפצה מהחלון...

ולזכר החלפת בגדים זו, שהמן ומרדכי התחפשו נהגו ישראל גם כן להתחפש.

ב. בפורים אנו מקיימים כמה וכמה מצוות ומנהגים. יש מצוה של שכרות על ידי שתיית יין וכדו' וכנפסק בהלכה: "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". (ש"ע סי' תרצה, ס"ב).

ויש מנהג נוסף של לבישת מסכות. וחשבתי בעזרת השם לקשר בין דברים אלו: על ידי לבישת פרצופים ומסכות, בגדים שלא לובשים כל השנה, האדם לא מזוהה בעיני חבריו. או על כל פנים לא ניכרת זהותו ברגע הראשון שפוגשים אותו, כלומר זהותו מסתתרת.

אמנם ע"י שתיית יין, האדם מגלה את כל מה שחושב בלבו, כמו שנאמר "נכנס יין יצא סוד" (עירובין סה.). פעמים אלו דברי תורה שיוצאים ממנו, פעמים אלו רגשות ומחשבות על חבריו ומכריו. כלומר הפנימיות מתגלית.

נמצא, שפורים מלמדנו שהעיקר היא הפנימיות ולא החיצוניות. שהרי חיצוניות בקלות אפשר להחליף, יכול להיות שאדם הנו בבחינת 'אין תוכו כברו', ולכן יש לבחון את האדם בפנימיותו.

לכן ישמע חכם ויוסף לקח שלא ישפוט אדם זר או אפילו את חברו ע"פ מראה חיצוני או לפי מעשיו הנעשים בדרך מקרה, אלא יזכור ויקיים את המשנה באבות (פ"ד, מ"כ) "רבי אומר- אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו".

מנהג אכילת אזני המן

בפורים יש מנהג לאכול אזני המן.

ולמה נקבע דוקא שם זה, ולא שם של אבר אחר כגון "ראש המן" או "יד המן"? אפשר לומר על פי הידוע שהמן היה מהצאצאים של עמלק. ולפי זה נבדוק מה נאמר בעמלק:

אחרי שה' נתן למצריים עשר מכות ועמ"י יצא ממצרים ועבר בין גזרי ים סוף, כל האומות פחדו להתקרב אליהם. שהרי נסים רבים ה' עשה לאומה זו. כמו שנאמר "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת" (שמות טו, יד).

והנה, בא עמלק ו"צינן את האמבטיה", הוא לא שמע כמו שאר האומות, כלומר לא קיבל את המצב שעם ישראל הנו עם סגולה.

ועל כך שקירר את השמועה ששמעו העמים באזניהם אנו אוכלים דוקא אזני המן שהיה מצאצאיו של עמלק. (הרב עובדיה אבוש שליט"א)

ביאורים במגילה

מגילת "אסתר"

הטעם למה נקראת המגילה "מגילת '**אסתר**'", למרות שגם מרדכי פעל לביטול גזירת אחשורוש (כמו שאמרו חז"ל [ילקוט שמעוני סי' תתרנז] שאסף עשרים ושתים אלף תינוקות של בית רבן וזעקו לה'), ביאר **מרן הראשל"צ רבנו עובדיה יוסף** זצוק"ל, כיון שהליכת אסתר לאחשורוש היתה כרוכה בסכנת נפשות שהרי לא הוזמנה, ומי שבא כך אחת דתו להמית. וכל זאת עשתה בשביל להציל את כלל ישראל, והיתה מוכנה למסור גופה ונפשה על נס ההצלה, לכך נקראת המגילה על שמה – מגילת אסתר. (מתוך קובץ יתד מאיר תשע"ג שנה יב גיליון מס' 133)

מגילת אסתר - הסתר פנים

ידוע שבמגילה לא מוזכר במפורש שם ה', אלא רק ברמז- כל פעם שכתוב "המלך", ולא "המלך אחשוורוש", הכוונה למלכו של עולם- הקב"ה (אסתר רבה ג, י). וזאת משום שכל המתרחש במגילה נעשה באופן שגרתי, בלי נסים, לא היה ניכר שום שינוי בטבע, הכל מתנהל כשורה, אך ע"פ ההשגחה העליונה.

ללמדנו יסוד חשוב, שכל הנעשה עמנו, הכל מאתו יתברך. אין מושג "טבע", יש מי שעומד ומסדר את כל המתרחש. ואף שאיננו רואים אותו בהקיץ, אך המתבונן יוכל לשים לב לכך שהכל בהשגחה פרטית, הכל

מדויק ומחושב, ובאמת המלה ״טבע״ שוה בערכה המספרי למילה ״אלהים״.

וזהו כל מעשה המגילה, בדיוק מרדכי שמע את שני המתנקשים למלך, וסיפר זאת לאסתר, ואסתר נתמנתה למלכה, כך שבעת הזמן תוכל לבטל את הגזירה, הכל מחושב.

שנזכור ונדע שיש אבא שדואג לנו ומסדר את הכל ואנו צריכים לבטוח בו ולדעת שכל הדאגות אסורות (חוץ מלדאוג למה יש דאגות). ולכן גם במילה ״דאגה״ יש את אותיות האל״ף בי״ת עד ה״א חוץ מאות בי״ת משום שמי שיש לו דאגה סימן הוא שאין לו ״ב״ - בטחון שמעתי מהרה״ג ר׳ זמיר כהן שליט״א . ומשום כך מגילת אסתר חותמת את התנ״ך, שזה המסר מאז ולדורות שהכל מלמעלה ע״פ דרשתו של הרב מיכאל לסרי שליט״א .

בענין השגחה זו שה׳ דואג לכל חסרוננו כותב **הרה״ג הרב זמיר כהן** שליט״א בספרו הצופן (אות ס) :

״לעיני בשר ודם נראה שיש שני שלבים נפילה ואח״כ סמיכה. אך באמת הקב״ה מקדים תרופה למכה. הקב״ה מכין לנו פיתרון מוסתר עוד לפני הנפילה. כמו אבא שמייסר בנו לתועלת, אך לפני כן החביא ודאג לו לפיתרון, לפני שביצע את הקושי. כמו שראינו אצל מרדכי ואסתר שטרם שהמן גזר לאבד ולהרוג את כל היהודים- גזירה שמטרתה היתה לעזור ולקרב את עמ״י לאביהם שבשמים, העלה הקב״ה את אסתר שתהיה מלכה לשלטון הפרסי.

לכן באותיות אל״ף בי״ת, יש נ׳ ואח״כ ס׳ כי כך אנו רואים **נ**פילה ואז **ס**מיכה, אך בסדר תשר״ק שהוא ההיפך והוא סדר התגלות האותיות בעולם האמת, ס׳ לפני נ׳ שהרי הקב״ה מזמן את הסמיכה עוד קודם הנפילה. ולכן ב״אשרי יושבי ביתך״ אומרים ״**ס**ומך ה׳ לכל ה**נ**ופלים״, משום שהקב״ה דואג לנו מראש וממילא מקדים תרופה למכה, ״סומך ה׳״- דואג ומסדר פיתרון, ״לכל הנופלים״, לפני שנותן מכה לאדם״.

שנזכה להפנים ולחיות כך שאין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים.

"אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם"

אמרו חז"ל (אסתר רבה ג, י) שכל פעם שכתוב "המלך" במגילה הכוונה ברמז גם על מלכו של עולם. עוד כתוב שיש כח לעמ"י לבטל גזירה בתנאי שנכתבה בטיט אך לא נכתבה בדם. וזה הרמז בפסוק "אם על המלך הטוב יכתב לאבדם" – אם על מלכו של עולם טוב תכתב הגזירה "לא בדם" אותיות "לא בדם", ואז יוכלו בניו האהובים לבטל.

"לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים"

בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"ב ה"ה) כתוב שיש לקרוא את המגילה לפני נשים וקטנים משום שאף הם היו בספק מיתה משום גזירת המן. ולכאורה קשה, שהרי היו בודאי חייבים מיתה, כמו שאומר הפסוק "וְנִשְׁלוֹחַ סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל כָּל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד" (ג, יג) אז למה כתב הירושלמי לשון "ספק מיתה"?

תירץ מרן הראשל"צ רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל ע"פ דברי **התוספות** (מגילה טז.) שעשרת אלפים כיכר כסף ששקל המן היו כנגד שש מאות אלף יוצאי מצרים ששקלו כל אחד חצי שקל, ונמצא שהמן שקל לאחשורוש רק על הזכרים מבן עשרים שנה ומעלה אך לא על הנשים והקטנים. אם כן לקח המן סיכון, שמא היה מרגיש בכך אחשורוש והיה חוזר בו מהגזירה עליהם כיון שלא שקל עליהם כסף, ולכן מובן לשון הירושלמי "שהיו בספק סכנה". (מתוך קובץ יתד מאיר תשע"ג שנה יב גליון מס' 133)

"המן מן התורה מנין"

בגמרא בחולין)קלט ע"ב) מובאת דרשה "המן מן התורה מנין שנאמר 'הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ' וגו'" (בראשית ג, יא).

ולכאורה אינו מובן; וכי רק משום שאותם אותיות כשמו של המן מוזכרים בפסוק הנ"ל, זה רמז מספיק. מה הקשר בין המן לחטא עץ הדעת?! אלא ביאר בעל "**התורה תמימה**" (על הפסוק שם) ע"פ הגמרא (מגילה יב ע"א) שנתחייבו שונאי ישראל כליה על כך שנהנו בסעודת אחשורוש הרשע. ולכאורה היכן מצינו שעל אכילה בסעודה של גוי חייבים מיתה? ובפרט שהגמרא דורשת שם עה"פ "לעשות כרצון איש ואיש" (א, ז), כרצון מרדכי והמן. וא"כ בודאי האוכל היה כשר שם ג"כ. על כן בא הפסוק של "המן העץ" וגו' לראיה שאכן מצינו על איסור אכילה שבאה מיתה לעולם על ידה.

פירוש נוסף ביאר **הגאון ר' אהרן קוטלר** זצוק"ל שיש מכנה משותף בין המתואר במגילה על המן לחטא עץ הדעת. להמן היה כל טוב, כולם השתחוו לו, הוזמן למשתה יום אחר יום, היה בעל עושר וכבוד. אך דבר אחד הפריע לו – שיהודי אחד לא כורע לפניו. ועל זה אמר "וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי" (ה, יג). ומידה שלילית זו נרמזה כבר בחטא אדם הראשון, שלמרות שהיה בגן עדן וכל הבריאה היתה עבורו, כאשר ראה עץ אחד שנאסר עליו לאוכלו, לא הרגעמד בזה ועבר על הציווי. (מכאן ילמד אדם שלא להתבונן בדברים החסרים לו, אלא אדרבא יראה את נקודותיו הטובות ויודה לה' יתברך עליהם, ויהיה שמח בחלקו). (מתוך קובץ יתד מאיר תשע"ג שנה יב גליון מס' 133)

"אם באים יסורים על אדם יפשפש במעשיו"

במגילה מתואר שאסתר רואה את מרדכי יושב וחוגר שק בשביל שתתבטל הגזירה.

שואלת אותו אסתר "מַה זֶּה וְעַל מַה זֶּה" (ד, ה).

וצריך להבין, וכי כך מדברים? "מה זה ועל מה זה?" שתשאל "על מה זה", או "למה זה". ועוד, מה הסבר הכפל?

אלא, הסביר **המגיד מישרים הרב יהודה יוספי** שליט"א כך:

המלה "זה" מופיע בתורה על שני דברים:

"זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" (שמות טו, ב) - הכוונה לקב"ה.

"וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים" (שם לב, טו)- הכוונה ללוחות הברית.

ממילא כשאסתר רואה את מרדכי יושב מתאבל ובוכה שואלת אותו, "מה זה ועל מה זה", כלומר למה בו הצרות, האם משום שעמ"י כפר בה' חס ושלום "מה זה", או משום שכפרו בתורה חס ושלום "על מה זה"?

ועל כן שאלה אסתר מה זה ועל מה זה.

המסר העולה מכאן: שעם ישראל ידע לדורי דורות שאם רואה אדם שבאים עליו יסורים, זה לא סתם, יבדוק במעשיו, האם ישנם עוונות כאלו או אחרים. לא לחשוב זה סתם כך, במקרה, ההוא אשם, אלא כמו שאסתר הבינה שאין צרות בלא עוונות, כך שנדע גם אנו עניין זה ונפשפש במעשינו, וכמו שהגמרא אומרת אם רואה אדם שיסורים באים אליו יפשפש במעשיו (ברכות ה.).

פורים - אחדות עם ישראל

עם ישראל היה בסכנת שמד בימי אחשורוש. משום קטרוגו של המן- "וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים" (ג, ח). לולא הפירוד לא היה סיכוי שאחשוורוש יקשיב לגזירה גדולה כזו "לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד" (שם, יג).

אמנם, אסתר הבחינה בכך, וביקשה ממרדכי: "לֵךְ כְּנוֹס אֶת **כָּל** הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאַל תֹּאכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וכו' **וּבְכֵן** אָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ" (ד טז)- כלומר ע"י אחדות זו שכולם בפעולה אחת למטרה אחת, תתבטל הגזירה.

וכן אם נתבונן, רוב מצוות היום של פורים קשורות לאחדות בין אדם לחברו, כגון: משלוח מנות, מתנות לאביונים, ואף הסעודה גורמת להשראה של אווירה טובה שכולם ביחד וכדו'.

לכן באותה דרך שבה פגמנו, באותה דרך אנו מתקנים.

עפ״י זה אפשר להבין עוד מאמר חז״ל: ״אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה- כך משנכנס אדר מרבין בשמחה״ (תענית דף כט ע״א) ולכאורה מה פשר ההשוואה בין המועדים ע״י המלה ״כשם״?

אלא, הביאור הוא שבשניהם היתה ניכרת האחדות, או החוסר אחדות: בתשעה באב היה פירוד, הבית נחרב על שנאת חינם. לעומת זאת בפורים היתה אחדות ״ישנו עם אחד״, ועל כן זכו לגאולה וישועה.

יהי רצון שנזכה במהרה לאהבת ישראל, שמעלתה כה נשגבת שהרי בזכותה זכו ישראל למתן תורה במעמד הר סיני- כמו שפרש״י על הפסוק ״וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר״ (שמות יט, ב), ״כאיש אחד בלב אחד״, לכן כתוב ״ויחן״- לשון יחיד ולא לשון רבים, וע״י זכו לתורה, ועל ידה זכו לישועה בזמן המן ולקבלת התורה ברצון. ונזכה לבנין הבית השלישי במהרה אמן ואמן. (הרב ישראל ליוש שליט״א)

״וְהָמָן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ״

המן עבר קרוב למעונו, כשהוא הולך ברגל ומרדכי רוכב על הסוס. ראתה זאת בתו מהחלון וחשבה שמרדכי הוא ההולך, וזרקה עליו מי שופכין. כאשר הבחינה מה עשתה לאביה,קפצה מהחלון ומתה. לכן כתוב שהמן היה גם אבל וגם חפוי ראש.

אמנם קשה, שהרי קודם כל המן התלכלך ואח״כ בתו מתה, אז למה הקדים הפסוק קודם כל אבל ואח״כ חפוי ראש.

יש תשובה יפה, על פי הגמרא במסכת בבא קמא (כו:):

מה הדין אדם זרק כוס של חברו מהמרפסת מקומה רביעית, ותוך כדי שהיא באוויר, חבר אחר ירה חץ ושברה. על מי מוטל לשלם, על הראשון או השני?

עונה הגמרא שהראשון חייב והשני פטור, משום שהכוס ברגע שהיתה באוויר ודאי לא תגיע שלימה לארץ, היא היתה עתידה להישבר, וכבר בין

שמים לארץ נחשבת כשבורה, וכאשר המזיק השני ירה את החץ כאילו ירה בכוס שבורה שודאי פטור מלשלם.

אם כן גם עם המן כך היה, שהבת זרקה עליו את המי שופכין, בזמן שהיו עוד באוויר כבר ראתה שזה אביה וקפצה, וברגע זה כבר יש לה דין של "מתה", ולאחר שקפצה קיבל המן על ראשו את המים המלוכלכים. ולכן אומר הפסוק קודם כל "אבל", ואחר כך "חפוי ראש", שהרי כבר שהיתה באוויר, נחשבה בתו למתה ולאחר מכן נהיה חפוי ראש... (שמעתי מהבחור החשוב אריאל פלס הי"ו)

"הכל לפי התכנית"

בהמשך המגילה מתואר ביזיונו של המן, וכיצד מספר בבושה לבני ביתו את ההשפלה שקרתה לו ואת הכבוד אשר זכה מרדכי. זרש ומשפחתו אמרו לו- "אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו" (ו, יג), כלומר אם מרדכי מזרע יהודי הסוף שלך יהיה לא טוב. ואז מיד מזמינים את המן למשתה, ומיד מגיע, וכמו שכתוב במגילה "וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן" (שם, יד) ופרש"י שלא הספיק לרחוץ היטב את מטינופו.

ונשאלת השאלה:

למה מדגישה המגילה שהכל נעשה בזריזות כה רבה? שהמן מלוכלך ומיד הגיע למשתה?

תשובות:

[1] לומר לנו שברגע אחד הקב"ה יכול להפוך את הכל, בשניה אחת יכול להשפיל את המן ולא צריך תהליכים, וכמו שנאמר אצל יוסף "וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל פַּרְעֹה" (בראשית מא, יד), ברגע שמגיע הזמן אין שום עיכוב.

[2] ברגע שבא מביתו למשתה, לכאורה היה צריך להתכבד, ובאמת נעשה מבוזה יותר משום שכל הרפש והלכלוך היו על בגדיו, והושפל עד מאד בפני המלך, שלא הספיק לרחוץ.

[3] תשובה נוספת על פי עוד שאלה:

מה הדגש שאמרו לו משפחתו של המן להמן "אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי וגו'"? אלא כוונתם לומר שיהודים הם רחמנים, לכן מה העצה?

"נפול תיפול", אם נפלת בפני מרדכי, "תיפול"- כלומר תיפול לפניו, תתחנן על הברכיים, וכך תינָשע. והמן רצה להתנצל בפני מרדכי אך לא עלתה בידו כי **מיד** לקחוהו למשתה.

[4] **עוד** תשובה ע"פ שאלה נוספת:

מדוע עשתה אסתר שתי סעודות בשני ימים?

תשובה: אחת הסיבות שמרדכי לא השתחוה להמן, כי המן תלה על עצמו צלם של עבודה זרה.

והנה כאשר אסתר שהיתה בצום שלושה ימים, הלכה לאחשורוש, דרך מקום של עבודה זרה, ושם נסתלקה ממנה השכינה. (ובמצב זה חובר מזמור התהלים "אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי") (כב) אסתר מזמינה את אחשורוש ואת המן וביום הראשון של המשתה, המן מגיע עם העבודה זרה שנשא, ואסתר מרגישה שאין שם שכינה, (משום העבודה זרה שלצדה), ולפיכך אינה יכולה לעשות כלום. ולכן היא אמרה שיהיה עוד משתה למחרת, והתפללה שפעם הבאה יבוא המן בלא אותה העבודה זרה.

ואכן, תפלתה התקבלה, וביום למחרת כשהמן הוצרך להרכיב את מרדכי, לא לקח את הצלם, משום שאותו לוקחים רק שיש גאוה, ולא כשהוא מושפל. ואחר שהתבזה והתלכלך מאד, שב לביתו להתלבש, ועוד לא הספיק להחליף בגדים ולקחת את הצלם **ומיד** לקחוהו למשתה. (הרב יואל קמרי שליט"א)

כוחה של שמחה

תשובה נוספת יש לשאלה לעיל, מדוע אסתר ביקשה לעשות עוד משתה ביום השני?

אלא, אסתר ידעה כשאדם בשמחה, אף שיהיה רשע אי אפשר לגבור עליו, לכן שראתה את המן שרם לבבו ושש כולו, כמו שאומר הפסוק: "וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב" (ה, ט), אמרה לעצמה שיבוא שוב למחר, כך שאולי מצב רוחו ישתנה עד אז...

ולכן ביקשה מהמלך שוב משתה למחר. ואכן צדקה, המן בא מלוכלך, ואחשורוש אחרי כל מה שקרה שם צעק עליו וגזר דינו לתליה...

אמת תורתנו הקדושה

במגילה בפסוקים האחרונים אסתר אומרת "וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם" (ט, כח).

באומות העולם ואף בעמ"י היו הרבה תרבויות כאלו ואחרות שהחזיקו למשך כמה שנים או אפילו כמה דורות, אבל שום דבר מהם לא נשאר לעולם, הכל אבד ונשכח.

אם כן קשה איך אסתר באה ואומרת שמגילת אסתר לא תישכח לעולם, איך היא יכולה להבטיח דבר כזה?

אלא היסוד ברור, אף לא אחד יכול להבטיח כזו הבטחה אלא רק הקב"ה, וכמו שאמרו על המגילה שברוח הקודש נכתבה (מגילה ז.).

ללמדנו, משה אמת ותורתו אמת. (המגיד מישרים הרב יהודה יוספי שליט"א)

"שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי"

על מה עמ"י שמח כל כך בראותו את הציצית של מרדכי?

אלא, הסביר **מרן הגאון ר' חיים קנייבסקי** שליט"א, כאשר המן נצטוה מאחשוורוש להרכיב את מרדכי על הסוס וללכת עמו בחוצות העיר, חשש מאד לביזיונו, ולכן הלביש את מרדכי בבגדיו שלו ונטל ממנו את בגדיו, לבד מהציצית. ואמנם כאשר עמ"י ראו בתחילה את הרוכב על הסוס חשבו שזה האיש הוא המן, ודאגו "הכיצד עלה לגדולה ולתפארת, מה

יעלה בגורלנו וכדו״י. עד ששמו לב שלא כן הדבר, אלא נראות ממנו ציציות, אם כן ודאי שמרדכי רכוב למעלה! ומיד נתמלאו שמחה על כך שניצלו מהמן. וכל שמחה זו בזכות מה? ״בראותם יחד תכלת מרדכי״- בזכות שראו את הציצית של מרדכי. (המגיד מישרים הרב יהודה יוספי שליט״א)

קבלת התורה מרצון

ידוע ההבדל בין מעמד הר סיני וקבלת התורה שהיתה במדבר, לבין מה שקיבלו ישראל את התורה בזמן אחשורוש בפורים:

בזמן מתן תורה, אומרת הגמרא (שבת פח.) שהקב״ה כפה עליהם הר כגיגית, ואז עם ישראל קיבל את התורה.

אולם בפורים אומר הפסוק ״קִיְּמוּ וקבל וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם״ (ט, כז) – קבלת התורה היתה מרצון.

מה קרה שלפתע התחולל השינוי הזה?

התשובה תבואר על פי מעשה המסופר בנביא (מלכים א, פי״ח):

בהר הכרמל התקבצו עם ישראל לאחר שלוש שנות בצורת, ואליהו הנביא עשה להם מופת: ירדה אש מהשמים ושרפה את הקורבן. ואז זעקו ״ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים, ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים״. (מלכים א, יח, לט). וכך ה׳ קרבם לעבודתו.

לכאורה צריך ביאור, למה כל הטורח של הציבור שצריך הקב״ה להביא עליהם בצורת ג׳ שנים, ואליהו הנביא יזמן אותם להר הכרמל וכו׳ עד שיזעקו ״ה׳ הוא האלוהים״? מדוע אי אפשר להזמין את כולם להר הכרמל ותרד אש מהשמים ואז יזעקו ״ה׳ הוא האלהים״?

עונה על כך מרן **המשגיח הגאון ר׳ יהודה לייב חסמן** זצוק״ל:

אם עם ישראל סתם כך היה הולך להר הכרמל, אכן המעמד היה מרשים, אבל בסופו של דבר אף לא אחד היה חוזר בתשובה.

רק אחר שלוש שנים שהגוף סובל, הגוף נשבר, אז השכל מסכים למה שהפה אומר "ה' הוא האלהים".

סיפר נהג מונית לנוסע שישב לצידו כך:

"באחד המסעות שלי בצבא, הותקף לפתע אחד החיילים ע"י נחש גדול שטיפס

עליו והקיפו סביב הדק היטב.

באותו זמן היו כולם במתח ולא ידעו מה יעלה בגורלו. ובפרט שלא יכלו לעזור, שהרי אילו יירו לכיוונו, יש חשש שיפגעו בחייל. ואם לא יעשו דבר, הנחש עלול להכישו.

בינתים, החייל התאמץ וצעק בקול גדול "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד...", ומיד שצעק זאת ירד הנחש ממנו ועזבו לנפשו.

לאחר מעשה מופלא זה, אותו חייל שב בתשובה והחל לשמור תורה ומצוות. אותו נהג המונית שאל את החייל: "אם אכן ראית מעשה ניסי זה, מפני מה אינך חזרת בתשובה בעצמך?".

אמר לו החייל-" כי הנחש לא עלה עלי...".

מה ההסבר לתשובה זו?

בהתאם למה שנתבאר לעיל מובן, רק ברגע שהנחש עולה על האדם גופו נשבר ואז הוא מקבל עול מלכות שמים, את תורת ה' ומצוותיו.

כך גם היה בפורים- היו גזירות של המן, סכנת שמד על היהודים, וברגע זה הם אכן קיבלו עול מלכות שמים, קבלו תורה מתוך רצון ואהבה.

שנזכה תמיד ל"עבדו את ה' בשמחה..." (הרה"ג ר' זאב קרמר שליט"א)

"יום הכפורים - כפורים"

בכתבי האריז״ל נתגלה לנו סוד גדול, על מעלת יום פורים. כה נשגב יום זה עד שאומרים ״יום כפורים״ כפורים״, הקטן נתלה בגדול. וצריך להבין מה מעלתו הגדולה והעצומה?

[א] אומר **הגאון מוילנא,** כאשר נתבונן במועדי וחגי השנה נמצא שלא כל פעם אנו אומרים הלל שלם:

פסח- רק בלילה וביום הראשון גומרים את הלל, אך בשאר ששת הימים לא. בשבועות גומרים את ההלל, סוכות ושמחת תורה, הנם סה״כ שמונה ימים שבהם גומרים. ר״ה וכיפור לא אומרים.

אם כן מתוך שמונה עשרה ימים, בעשרה גומרים את הלל, ושמונה לא (חוה״מ פסח ור״ה וכיפור), לכן כדי להשלים את החסר אנו גומרים כל יום משמונת ימי החנוכה את הלל. עד כאן נדון א׳.

נדון שני בענין מצות השמחה:

בפסח, שבועות, סוכות ושמחת תורה יש מצוה של שמחה, וכן בר״ה שגם נחשב יו״ט, רק ביום אחד אין מצוה של שמחה- ביום כיפור!

לכן בא פורים, להשלים את השמחה החסרה, וזה הדרש במילים ״יום כפורים- כפורים״.

וכן הוא בהגהות הראב״ד על חידושי בעל המאור במסכת מגילה ״עיקר מצוות פורים היא השמחה״.

וכדי לבדוק אם השמחה היא רצויה, אפשר לראות האם לאחר ימי הפורים היא מביאה תועלת רוחנית או גרמה להיפך ח״ו...

[ב] הסבר נוסף למה גדול יום הפורים, משום שבו אנו עובדים את ה׳ בשמחה חוזרים בתשובה מאהבה, והרי במצב זה הזדונות נהפכות לזכויות, וזו מעלה שאין לשער... (ועיין עוד לעיל בעמ׳ 233 ביאור נוסף בדברי האריז״ל (הרה״ג ר׳ יואל פרידמן שליט״א)

"שני תמידים כהלכתם"

כתוב בספר אור לציון (ח"ד עמ' שמז) :

הנה הרמ"א התחיל בחיבורו על הש"ע במלים "כלל גדול במעלות הצדיקים : "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד" (תהלים טז, ח) (ומקורו מהרמב"ם במורה נבוכים ח"ג פכ"ב). וסיים את הלכות אורח חיים במלים "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָמִיד" (משלי טו, טו). ושני תמידים כהלכתם עיקרים אלו גדולים הם, וקשה לקיימם כמשפטם, ומכל מקום יש לו לאדם להשתדל בכל עוז שלא להסיח דעתו מהם, ובשעה שאדם יושב ועוסק בתורה בודאי מקיים "שויתי ה' לנגדי תמיד", כי קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא (זוהר ויקרא דף עג ע"ב). אולם גם כשעוסק לפרנסתו ונושא ונותן באמונה, ומחשב תמיד בדעתו מה מותר לו ומה אסור לו, הרי מקיים בזה "שויתי ה' לנגדי תמיד". וכן יעשה בכל דבר שמתעסק בו.

וכן יזהר האדם לעבוד את ה' בשמחה, ולא יהא עצב כלל ח"ו. ואף אם נכשל בעבירה, ידאג על שהגיע לידי כך, אבל לא יהא עצב, אלא בכל מצב שנמצא בו יהא תמיד בשמחה. וה' יזכנו לעבדו תמיד בשמחה ובטוב לבב אמן כן יהי רצון.

חודש ניסן

דרשה לשבת הגדול

שבת שלפני פסח, נקראת שבת הגדול, מטעמים רבים ושונים. אחד הטעמים היותר ידועים הוא מפני שהקב״ה ציוה את ישראל שיקחו את הטלה - שהיה האלהים של המצריים לקרבן פסח.

עמ״י הכין את השה וקשר אותו למיטה והשפילו בכך, וכאשר המצריים ראו זאת, שאלו את היהודים למה אתם קושרים את השה. ענו להם היהודים כדי לשוחטו עוד כמה ימים. ואז קהו שיני המצריים ולא יכלו לעשות כלום, וזהו נס גדול וזכר לנס זה, שהיה בשבת שלפני פסח נקראת כל שנה אותה שבת, שבת הגדול טעם נוסף לשם זה:

היות והרב של בית הכנסת מלמד את הלכות פסח המרובות- הלכות הגעלה, בדיקת חמץ, ליל הסדר ועוד, הנו צריך להאריך בדרשתו יותר מהרגיל. ועל שם כך נקראת שבת הגדול, על הדרשה הגדולה שבשבת זו מה שאין כן בשאר שבתות השנה. וע״ע בילקוט יוסף פסח תשע״ד (עמ׳ ריח) שהביא הרב עשרים ושתים טעמים לסיבת קריאת שבת זו ״שבת הגדול״. .

אך יש לשאול, כיצד עמ״י עשה מעשה כזה של התגרות במצריים? הרי אין לך סכנת נפשות גדולה מזו? ואמנם ה׳ ציוה אותם לקחת שה, אבל מדוע היו צריכים לקושרו למטה ולהכניס עצמם לסכנה?

אלא, לפי שהיתה בם מידת אמונה חזקה בה׳, בטחון חזק עד שיכלו לעשות מעשה של מסירות נפש, ורצו להראות בטחונם בה׳ ולכן עשו כך.

לפנינו סיפור הממחיש כמה גדולים בעלי בטחון בקב״ה:

מסופר על חוטב עצים, אשר היה הולך כל יום ליער להתפרנס לעבודתו. והנה יום אחד שם לב שבא רועה צאן לשדה הסמוכה עם מקנהו, ולפתע אחד הכבשים רץ לכיוון מסוים.

החוטב התעלם מהנעשה והמשיך בעבודתו. אחר כמה רגעים שוב ראה כבש נוסף שהולך ובורח לו מן העדר לאותו כיוון.

או אז גמר בלבו: ״אם יקרה מקרה כזה עוד פעם אחת הנני בודק לאן כל הכבשים הולכים״.

ואכן כן קרה. התחיל החוטב לרוץ אחר הכבש השלישי, והנה ראה שאותו כבש רץ הישר לתוך פיו של דב קטוע רגלים. ובנוסף, מונחים לצידו עצמותיהם של הכבשים הקודמים.

אמר לעצמו, זהו מה שנאמר בפסוק: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון".

-הקב"ה דואג לכל יצוריו, אם כן בטח שגם לי ידאג ויזמן את פרנסתי כמו לדב. כאשר שב לביתו, פנה לאשתו והצהיר: "איני הולך יותר לעבודה!". אמרה לו אשתו: "למה? מה אירע היום?".

אותו חוטב עצים סיפר לה מה קרה לכבשי הרועה, והוסיף: "אם כך ה' נתן לדב מזון עד לפיו, אני לא גרוע מהדב, והפרנסה תבוא עד אלי".

אשתו חשבה שבעלה לא חש בטוב והניחה לו, בתקוה שעד למחרת הכל יעבור.

והנה למחרת היום דפקו בביתו של החוטב שני אנשים וביקשו לשכור ממנו את חמורו, שעליו סוחב את העצים לביתו.

כמובן שהסכים להם בשמחה, והראה להם את מקום החמור. אחר שהלכו אמר לאשתו: "את רואה כמו שאמרתי לך, הפרנסה באה עד אלי".

עברו כמה ימים והחמור לא חזר לבעליו. ולמה?

משום ששני אנשים אלו היו שודדים ורוצחים. יום לפני שדפקו בדלת ביתו של חוטב העצים, הרגו אדם וחפרו בור לקוברו. ומה רבה שמחתם כאשר נתגלו בפניהם אוצרות מרהיבי עין. ולכן שכרו חמור כדי שיוכלו לקחת את האבנים טובות והמרגליות עד מקום לשמור ולהתחלק בו שוה בשוה. תוך כדי טעינת השלל, מרגישים השודדים רעב כבד ובינהם עלה רעיון שאחד ילך לקנות שני כריכים, והשני ישמור על הרכוש.

הלך השותף הראשון ובדרכו חשב "וכי אני טיפש שאתחלק עם חברי את כל הזהב והיהלומים חצי- חצי?". מה עשה? קנה סם המות ונתנו באחד הכריכים, כדי שחברו יאכל וימות.

בינתים חברו השומר, חשב לעצמו גם כן אותה מחשבה, אי לכך קם ועשה מעשה: כרה בור ליד החמור כדי שיוכל לדחוף את חברו מתי שיהיה קרוב אליו, והוא ילך עם החמור הטעון.

כאשר נפגשו השנים, השודד ששמר על הבור, דחף את חברו לבור והספיק לקחת ממנו את הסנדוויץ'. אך לרעתו לקח את הכריך הרעיל ומת במקום...

אחר כמה שעות החמור, גם כן נעשה רעב. התאמץ לקרוע את החבל עד שלבסוף הצליח וחזר לביתו של בעל הבית.

בעל הבית התעורר לקול הנעירות של החמור, ומה רבה הפתעתו שראה אבנים טובות ומרגליות, כסף וזהב על גבו.

וזהו שנתקיים בו "וְהַבּוֹטֵחַ בה' חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ" (תהלים לב, י).

כן היה לעמ"י בטחון חזק שה' יעזור וה' יושיע אף לנגד המצריים הרשעים, ובזכות הבטחון והמסירות נפש לא אירע להם כל רע.

ויש לציין, שמסירות נפש זו לא פסקה בקשירת הטלה למטות, אלא המשיכה בשחיטת הקרבן בי"ד בניסן בצלייתו שלם באש ובאכילתו. ואח"כ גם בקריעת ים סוף שנחשון בן עמינדב קפץ ראשון לים, והמים הגיעו עד חוטמו ואז נבקע הים". גם בלכתם במדבר ארבעים שנה בבטחון שה' יפרנס ויכלכל אותם ואת טפם. ואף בזמן יהושע נכנסו לירדן במסירות נפש. ויהי רצון שנלמד ונתחזק במצוות עם עוד מאמץ "ולפום צערא אגרא" (אבות ה, כג). (מפי זקני הרה"צ ר' מסעוד ועקנין זצ"ל)

רמז בהכשרת כלים לפסח

לקראת פסח כולנו מכשירים את הכלים, ומשתמשים בכלל "כבולעו כך פולטו" (ש"ע או"ח סי' תנב ס"ה).

באותו רעיון פועל גם ענין התשובה, אדם עובר עבירה ברותח, עם "גישמאק" (חשק), אז צריך גם כן לעשות הגעלה ברותחין, כדי להוציא ולפלוט את האיסור, את העבירה. כגון שאת ההגעלה- את הרתיחה יעשה בלימוד, "ריתחא דאורייתא", ילמד בחשק ובהתלהבות.

ועוד, שאם עשה עבירה "בקרין", אז די בשטיפה קלה, אדם שנפל בטעות בלא רצון עז, אזי התשובה יותר קלה.

ואם עשאה כדי להכעיס ולמרוד, אזי צריך "ליבון"- הרבה יותר רותח, צריך תשובה עם סיגופים ויסורים וכדומה.

ואם יש לו כמה סוגי עבירות אז הולכים אחר רוב תשמישו...

וכן לגבי **זיכרון הלימוד**, אומר **רבנו האור לציון** (חכמה ומוסר עמ' נח) שאם לומד במהירות אחרי יום או יומים ישכח מה שלמד לגמרי, אבל אם לא מיהר בלימודו יזכור את הדברים זמן ממושך יותר. ועם כל זאת, יזכור רק את הענין בצורה כללית, ולא את הפרטים, וככל שיטרח ויעמול יותר להביו את הדברים כראוי, יזכור גם את הפרטים יותר. משום שדברי תורה נזכרים לאדם לפי האופן שלמד אותם כמו הכלל "כבולעו כך פולטו".

וכן עובד הדבר הפוך- שאם אדם לומד יסודי ומשקיע, אז אף שלומד לאט, לא ישכח לימודו במהרה. (כמאמר חז"ל [עירובין נד:] על הפסוק "קֹבֶץ עַל יָד יַרְבֶּה" [משלי יג, יא], וכן "תפסת מועט תפסת" [יומא פ.]).

ולפי זה מובן למה אחת הדרכים לזכור את הלימוד היא לימוד בעיון ובעמל, משום שאם אדם משקיע ועומל בתורה בכל כוחו אז כמו שלמד יסודי אף אם זה מעט, הלימוד ישאר אצלו בראש ולא במהרה ישכח. (הרב ליאור תשובה שליט"א)

רמז בבדיקת החמץ

איתא בגמרא (פסחים ח.) וגם נפסק להלכה (שו"ע ס' תל"ג ס"ז), שצריך לבדוק בליל י"ד בניסן אף בחורים ובסדקים.

ואף במקרה של שותפים שגרים אחד ליד השני ויש ביניהם קיר עם חור, כל אחד צריך לבדוק חמצו עד היכן שידו מגעת ואת שאר החמץ יבטל.

אומרים **בעלי המוסר**, שהחמץ נמשל ליצר הרע ואדם תמיד רואה רק מה שחברו לא בסדר, ולא רואה את חסרונות עצמו. כמו שאמרו חז"ל "כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו" (מסכת נגעים פ"ב, מ"ה).

אי לכך, מה העצה? "לבדוק עד היכן שידו מגעת", קודם כל שיתקן את עצמו עד כמה שיכול, ומה שקשור לחברו, "יבטל" היינו לא יתייחס אלא יעשה כמו שאומרים בתפלה של מוצאי שבת - "שנראה מעלת חברנוולא חסרונם" שמעתי מהבה"ח רונן לוי הי"ו. וכן נתנו בעלי החסידות רמז על זו הדרך בפרשת שופטים, "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" - קודם כל אדם יוכיח את עצמו- "שופטים ושוטרים תתן לך". ואח"כ "בכל שעריך"- תוכיח לאחרים. .

דרוש בענין ביטול חמץ

אחר בדיקת חמץ אנו אומרים נוסח של ביטול חמץ כך: "כָּל חֲמִירָא דְּאִיכָּא בִּרְשׁוּתִי וכו' **לִבְטִיל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא**". בקשר לכך יש רמז בעבודת השם במועד זה:

חכמי הסוד אומרים שהיצר הרע הוא הנחש הקדמוני, שהחטיא את האדם הראשון, וה' קיללו "וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (בראשית ג, יד) (זוהר בראשית דף לה ע"ב).

בפסח לא כמו כל השנה אנו אוכלים מצה, ובשאר השנה אנו אוכלים לחם. מה ההבדל ביניהם?

החמץ- עשוי מקמח ומים ששהו ביחד שמונה עשרה דקות, והמצה הנה קמח ומים לפני שעברו שמונה עשר דקות.

עיסה זו נהפכת להיות לחמץ מתי שמשאירים אותה בלי שום מגע במשך שמונה עשרה דקות, אז היא מתנפחת ונהפכת לחמץ.

על דרך הרמז אמרו בזה שהחמץ מסמל את הגאוה, והמצה מסמלת ענוה. שורש המידות הטובות היא הענוה, ממנה כל המידות הטובות מתפתחות. לעומתה הגאוה שהיא שורש המידות הרעות, מי שמתגאה, כל דבר קטן מפריע לו, רודף כבוד, מתמלא שנאה כלפי מי שלא עשה רצונו, ומקנא בשני: "למה לו יש ולי אין, הרי אני יותר חשוב ממנו" וכו'.

מה שורש הגאוה והענוה?

אמת ושקר.

אם יש באדם אמת, היא תצמיח ענוה ומידות טובות. הרמח"ל בספרו "**מסילת ישרים**" אומר שאדם יאמר תמיד תודה לה' על המעלות שיש בו,

ולא יתנשא מעל אחרים. הגאותן חי בשקר, מרגיש שהוא מעל כולם. אך למעשה אמור היה להיות, שכמו שהשור לא יתגאה על עוף בזה שיש לו שיש לו שרירים ועוף לא יתגאה על השור שיש לו כנפים, כי כל אחד קיבל חלקו. כך אדם בעל מעלות לא ירגיש יותר מורם מעל חברו, כי כך ה' זיכהו (מסילת ישרים פכ"ב). המצה מראה את האמת לכן מסמלת ענווה, כשם שנתנו בה קצת מים וקמח- מעט דברים ולכך נראית דקה, בלי אוויר ובלי בועות. מה שנתנו בה זה מה שהיא מראה.

לעומתה, החמץ "מתגאה ומתנשא" וזה שקר, שהרי למה הוא נראה כה מלא? משום שיש בו אויר לכן הוא מנופח.

במלים חמץ ומצה ישנם אותם אותיות מ' וצ', רק במצה יש אות ה' ובחמץ יש אות ח'.

הבדל נוסף הוא שבמלה מצה האות ה' היא בסוף המילה, ובחמץ אות ח' בתחילתה. הרמז הוא שכאשר אדם מתנהג בענווה, הנו מכיל בתוכו את האות ה"א שזאת אות משם ה', "**מצה**".

אך בחמץ, שאדם מתגאה הרגל של ה' הקטנה גדילה עד לתקרה ונהיה ח' (מלשון חטא) כלומר, החטיא את מטרתו. וממילא, אינה מסוגלת להיות בסוף המלה אז היא הולכת להתחלה, והמילה שיוצאת- חמץ.

היצר רוצה שלאדם יהיה שקר, אז ממלאו גאוה, ואם מתגאה אין בו מידות טובות ויכול גם לשכוח את ה' כמו שכתוב "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט" (דברים לב, טו). וזו עיקר העבודה של חודש ניסן, לעבוד על הענוה.

על הנחש נאמר "וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (בראשית ג, יד), מתי שהוא בולע דבר הוא לא נהנה ממנו, אלא מרגיש טעם של חול.

אבל יש כאן רמז נוסף: עפר זו מידת ענווה, "ונפשי כעפר לכל תהיה", "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" (שם יח, כז), ולכן נענש הנחש שמרגיש בכל דבר טעם של חול כיון שגאותו היא שגרמה לו לחטוא ולכן מעתה ישפיל עצמו כעפר, ובכל דבר ירגיש טעם עפר.

לכן אומרים אנו בנוסח ביטול החמץ- "כל חמירא... ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא", היינו שנחזור לשורש של המידות הטובות, לענוה.

"אין בן דוד בא עד שיכלו כל גסי הרוח מישראל" (סנהדרין צח ע"א) - כל מי שעניו מזרז את הגאולה.

ה' יזכנו שנזכה לענוה, וממילא לכל המידות הטובות, וממילא נזכה לתורה הקדושה, כמו שאומרת הגמרא (תענית ז.) "מה מים מניחים מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה". (הרה"ג ר' זמיר כהן שליט"א)

חג הפסח – חג המצות

התורה קוראת לחג הפסח "חג המצות", ובלשון בני אדם נקרא חג פסח. מדוע? התשובה על פי דוגמא ממצות תפילין. במצות תפילין אנו מתפארים בקב"ה שרשום בתפילין שלנו "שמע ישראל ה' אלוהינו ה'

אחד״. כך גם הקב״ה מתפאר בנו. רשום על התפילין שלו (כמבואר בגמרא בברכות ו.) ״וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ״ (דברי הימים א, יז, כא).

כן הוא גם בענין פסח. בפסח ה׳ יתברך מתגאה בנו שאפינו את המצות במהירות ולא התמהמהנו כציוויו, ולכן החג נקרא חג המצות. ואנו מתגאים בו שפסח על בתי המצריים והצילנו לכן אנו קוראים ״חג הפסח״ על שם הפסיחה (הדילוג).

חידוש האמונה בפסח

בעשרת הדברות הדיבור הראשון הוא ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים״ (שמות כ, ב) ולכאורה צריך ביאור, למה לא נכתב ״אנכי ה׳ אלהיך אשר בראתי שמים וארץ, את הים וכל אשר בם״?

״אלא, תארו לכם״, אומר **המגיד מישרים הרב יהודה יוספי** שליט״א, ״אני עומד לפני סטודנטים ואומר להם, רבותי! אלהים ברא את העולם בששה ימים״. וקם אחד ומתקיף אותי: ״כבוד הרב! מישהו ראה את זה? לא היו עדים כלל שהרי ביום השישי נברא האדם, מאוחר יותר״. לכן אי אפשר לפתוח את עשרת הדברות במלים ״אנכי ה׳ אלוהיך אשר בראתי שמים וארץ״.

אבל במצרים כל העולם ראה. מיליונים של אנשים ראו שהקב״ה שליט בעולמו. ושליט בבריאה. עושה מה שהוא רוצה. כמו שיש ילדים קטנים משחקים בפלסטלינה עושים מכוניות, חיילים וכו׳, אחר רבע שעה מחריבים את הכל ומתחילים מחדש. הקב״ה הראה שכל העולם אצלו פלסטלינה. הוא בעל הבית.

נראה כמה דוגמאות להרחבת הענין:

מכת דם - המכה ראשונה, אהרן מכה במטהו ביאור וכל המים בארץ מצרים

נהפכים לדם: ביאור, באגמים, בכוסות, באמבטיה ובכל מקום. ולעומת

המצרי ששותה דם, היהודי שותה כוס מים צלולים. בא המצרי הצמא ליהודים ומשלם על כל כוס מים מאה דולר. וממכה זו אומרים חז״ל שעמ״י התעשרו (שמות רבה פרשה ט אות י).

וכעבור שבוע כל הנהרות והאגמים חזרו להיות מים כרגיל.

מי יכול לעשות דבר כזה? מי יכול להפוך מים לדם ודם למים? אם לא השליט בבריאה?

דוגמא נוספת המכה רביעית, מכת ערוב. ״כֹּה אָמַר ה׳ שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֵנִי, כִּי אִם אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָּתֵּי מִצְרַיִם״ וגו׳ (שמות ח, טז- יז).

הטבע בעולם שחיות טורפות אינם נמצאות בערי מגורים. אף לא אחד פגש בחדר מדרגות שבביתו אריה, אם באמת היה פוגש היה מתעלף מיד... בא משה רבנו ואומר לפרעה ״האלהים שלח אותי להתרות בך: דע לך מחר כל החיות הטורפות דובים, אריות, נחשים, נמרים ועוד ימלאו לכם את הבתים...״. מי יכול להביא חיות? מי יכול לדבר אל חיות?

ולא רק זה, לפני שהחיות יוצאות לדרך הקב״ה מזהירן ״אתם עכשיו מתפרצים לבתי המצריים אבל שום חיה לא תכנס לארץ גושן! כי שם נמצאים היהודים. דבר שני: אחר שבוע לחזור ליער, ׳נגמר המבצע...׳״. עד כדי כך יש שליטה שחיות יודעות לאן לבוא ולאן לא לבוא, מתי ללכת ומתי לחזור. אם כן וכי אפשר לומר שיש מקרה?

לפני כמה שנים בימי בין הזמנים, שכרו כמה בחורי ישיבה רכב לטיול. ישבו שנים מקדימה ושלושה מאחורה. הגיע הנהג קרוב לשפת הים בים המלח, והבחור האמצעי אמר שהוא צריך להקיא וביקש מהבחור לימינו שיחליף

אתו את מקומו. הנהג עצר, הבחורים התחלפו בזריזות ואח״כ המשיכו לנסוע. אחרי כמה דקות האוטו התהפך והיחידי שנהרג היה הבחור הימיני. פרוש הסיפור הוא, שבראש השנה נגזר על הבחור האמצעי למות במקום מסוים. ועל הימיני להינצל. אבל הימני היה באמצע והאמצעי

בצד ימין, וסידר הקב״ה שיתחלפו, ואז האוטו התהפך. אין מקרה. אין שום מקרה!

מכה שמינית- ארבה. מתאר הפסוק איך המצב היה נראה ״וַיְכַס אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ **וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ**״ (שם י, ט״ו), נהיה חושך מרוב הארבה, מיליארדים של ארבה.

איך הגיע הארבה? משה רבנו נטה את מטהו ואז באה רוח קדים והביאה את

המזיקים. מי יכול להביא רוח? הרי גם הסתלקה המכה עם רוח. כמו שכתוב ״וַיַּהֲפֹךְ ה׳ רוּחַ יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת הָאַרְבֶּה״ (שם, יט) אגב, יש להתבונן בפרשה הראשונה שבחומש שמות נאמר ״וְאַהֲרֹן בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר״ (ה, א). ששומע זאת פרעה אומר ״מִי ה׳ אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה׳ וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ״ (שם, ב).

אולם בפרשת בֹּא במכת ארבה זועק פרעה ״וְהַעְתִּירוּ לה׳ אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת הַמָּוֶת הַזֶּה״ (שם י, טז). פרעה הכיר את ה׳ לאחר שקיבל מכות. החכם מכיר את ה׳ לפני שחס ושלום הוא מקבל מכה... .

בסיום המכה לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים. והכל בזכות תפלתו של משה והיה גם כאן נס. הם התחילו למלאות בחביות את הארבה לשמור לעצמם לשלוח לחוץ לעשות ייצוא. ובסוף לא נשאר ארבה אחד, היתה פה תחיית המתים.

מכה תשיעית- חֹשך. ״וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים״. (שם, שם כב- כג). באותה תנוחה שהיה כך נשאר שלושה ימים. אולם- ״וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם״ (שם). אפילו בבתים של המצריים ליהודים היה אור.

מכה עשירית מכת בכורות׃ בחצות הלילה מת כל בכור בארץ מצרים. לא היה בית שלא היה שם מת. ומבכורי ישראל לא מת אחד.

הבאנו דוגמאות של חמש מכות, ועתה לגבי השאלה ששאלנו בהתחלה, למה לא כתוב בתחילת עשרת הדברות "אנכי ה' אלהיך אשר בראתי שמים וארץ". משום שאז יאמרו, סליחה, מישהו ראה?

אבל במצרים הכופרים ראו שיש בורא. כי מי שיכול לתת מכה אחת ליאור וכל המים נהפכים לדם, והיהודי שותה מים והמצרי דם, ומי ששליט על החיות ולמחרת ההתראה כל החיות באות. ומי שיכול להביא רוחות ומיליארדים של ארבה, רואים מי שליט על הרוחות ועל הארבה. ומי שיכול להחשיך את הבריאה שהוא שליט על המאורות, והוא גם שליט על בני האדם ובחצות הלילה מת כל בכור, אז הוא שולט על החיים ועל המות ועל כל הבריאה כולה.

ולפי זה מובן "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ושם ראית שאני עושה מה שאני רוצה, עכשיו תבין שאני בראתי שמים וארץ.

"ועשית פסח לה'"

"שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה". (דברים טז, א)

פירש **הגאון הרב שלום משאש** זצוק"ל, את הפסוק בדרך דרוש:

במשך כל ימות השנה, אם אדם רוצה להתעלות, צריך לעשות מעט מאמץ, כדברי המדרש (שיר השירים רבה ה):

פתחו לי פתח כפתחו של מחט ואפתח לכם פתח כפתחו של אולם.

אמנם בחג הפסח, יש מעלה מיוחדת שהאדם מתעלה למדרגה גבוהה גם בלי השתדלותו, "וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח" (שמות יב, כב) "ופסח"- לשון דילוג, כלומר שלא צריך את הפתח הקטן כדי לעלות גבוה, אלא גם בלי זה הקב"ה יתקרב אל האדם. וזהו "וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לה' אֱלֹהֶיךָ", יהיה דילוג

אמירת הלל בליל פסח

(וביאור ענין חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים)

"**הַלְלוּיָהּ** הַלְלוּ עַבְדֵי ה' הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה': יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם ה'" (תהלים קיג, א- ג).

חידוש גדול מצאנו בליל הסדר מה שאין באף אחד מלילות השנה. בחג זה אומרים אנו הלל בלילה (ועוד עם ברכה), מה שלא מצינו בשום ליל חג. והנה קצת קשה, שהרי אומר הפסוק "הללויה הללו עבדי ה'... ממזרח שמש עד מבואו", כלומר שיש לאומרו רק ביום, ולא בלילה, משום שהפסוק אומר שזמנו הוא "ממזרח שמש", היינו מהבוקר "עד מבואו", עד שקיעתה היינו עד ערב ולא עד בכלל. אז למה אנו אומרים בלילה זה את ההלל?

מצאתי תשובה על פי דברי רבנו נסים:

אומר **הר"ן**, חז"ל אמרו "חייב אדם לראות את עצמו בפסח כאילו הוא עצמו יצא ממצרים" (פסחים קטז ע"ב). לכאורה למה שהדין יהא כך, הרי הוא לא יצא, אבותיו הם שיצאו! מה הקשר אליו?

אלא ההסבר הוא, שאלמלא הקב"ה ברחמיו הרבים לא היה גואל אותנו במצרים, עד היום היינו עבדים, לא רק מבחינה גשמית, אלא גרוע יותר מבחינה רוחנית, שהרי אם ישראל היו נשארים עוד מעט זמן במצרים, היו מגיעים לשער החמישים של שערי הטומאה, ואז ממנו כבר אין מנוס, אין תקומה.

ממשיך הר"ן לבאר, הקב"ה בעצמו גאל את ישראל והוציאם משערי טומאה לשערי קדושה, ולא שלח להם מלאך עבור זה, משום שכל מה שהקב"ה פועל בעצמו נשאר לעד ולנצח, לעומת מה שנפעל ע"י מלאך באיזהו שלב זה יגמר. נמצא שעמ"י לא יחזור יותר לדרגת שיעבוד שהיתה להם במצרים.

אם כן מה שהקב״ה הוציא את ישראל, ואנו היום בני חורין, לא בא לידי ביטוי רק מבחינה גשמית, אלא גם מבחינה רוחנית. ועל כך אנו מודים. והודאה זו היא אישית לכל אחד על שהוא לא בשערי טומאה, אלא בשערי קדושה, עובד את ה׳, ועל ההודאה הרוחנית הזו אנו מודים בליל הסדר. ועל הודאה אישית אפשר לומר הלל גם בלילה.

ומה שהפסוק אומר שיש לומר הלל רק ״ממזרח שמש עד מבואו״, מדובר לגבי הודאה כללית, היינו הודאה על היציאה של כל עם ישראל, וזה ההלל שאומרים ביום.

ולפי זה מובן גם למה צריך כל אחד להרגיש כאילו הוא עצמו יצא ממצרים, שהרי לולא כן כל קיומו הרוחני לא היה חל, אלמלא יציאת אבותינו ממצרים מהמ״ט שערים לשערי קדושה, לא היה לנו קיום רוחני ולכן צריך להרגיש כאילו הוא עצמו יצא ממצרים. (הרב יואל קמרי שליט״א)

״נעליכם ברגליכם״

האדמו״ר מבעלז אומר על הפסוק:

״וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַה״׳ (שמות יב, יא).

לכאורה התורה צריכה לכתוב הפוך, ״רגליכם בנעליכם״, ולא להפך? ענה האדמו״ר ע״פ דרך הדרוש:

לעם ישראל במצרים היו הרבה הרגלים רעים מחמת השיעבוד הארוך; לכן צריך לנעול את ההרגלים, היינו לצאת מהם, ובצורה זו הם יצאו ממצרים. וזהו גם כן ציווי ה׳ לדורות.

ואפשר להבין זאת ע״פ הפסוק במשלי ״הַדֶּלֶת תִּסּוֹב עַל צִירָהּ וְעָצֵל עַל מִטָּתוֹ״ (משלי כו, יד).

שאל **הגה"צ הרב שמשון פינקוס** זצ"ל לכאורה מה הדלת עשתה ומה חסרונה, שכך משוים אותה לעצלן שכל היום הוא בטל, הרי על כל פנים היא

מקיימת את תפקידה? אם כן מה החיסרון המשותף לשניהם?

ענה הרב זצ"ל- ניקח לדוגמא דלת בישיבת פונביז שבה יש אלף תלמידים וכל אחד שנכנס לבית המדרש פותח אותה בממוצע עשר פעמים וכל פעם שנפתחת היא נפרסת לשני מטרים. אם כן ביום אחד היא צריכה להתקדם עשרים אלף מטר כלומר עשרים ק"מ, ובשבוע מאה וארבעים ק"מ. אם כן כיצד היא עדיין נשארת במקום? הרי היתה אמורה להיות כבר בירושלים?!

אלא לדלת יש ציר הקובע אותה במקומה, אם כן היא מגבילה את עצמה מראש- "אני לא יכולה יותר", "עד כאן ותו לא".

ממילא זה גם כן העצלן הוא מתייאש מראש, קובע שלא יכול, ואי אפשר לו להתקדם, לעלות ברוחניות.

לכן עם ישראל במצרים התרגלו לכעין עצלות שלילית שבמצרים, ומצרים גם כן לשון "מְצָרים", (שסוגרים אותם, ולא נותנים לצאת מהטומאה).

לכן אומרת התורה "**ונעליכם ברגליכם**"- תנעלו את ההרגלים השליליים ותתחילו להתקדם, ולכן גם המשך הפסוק מענין זה "ומקלכם בידכם"- תפסיקו עם הקוּלות שלכם, כי אתם חושבים שאינכם ברמה- שהרי מי מקל כל הזמן זה נובע מחמת שחושב שלא יכול להחמיר.

ואחר שהעם נוהג כן יכולים לקבל את התורה, אחר שניקו עצמם מההרגלים והמידות השליליות, וכמו **שהרוג'וצבר** אמר, כשם שהכלי המחזיק את הברכה הוא השלום, כן הכלים המחזיקים באדם את התורה הם המידות הטובות. (בשם הרה"ג ר' שלמה לוונשטיין שליט"א)

יחץ

בליל הסדר אנו חוצים את המצה האמצעית מבין שלושת המצות שבקערת הסדר.

למה דוקא את המצה האמצעית ולא העליונה או התחתונה?

הסבירו המפרשים- היות וג' המצות הם כנגד האבות, אברהם יצחק ויעקב חוצים את המצה השניה כנגד יצחק, כפי שראוי לו על פי הגמרא במסכת שבת (פט:): "א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב (ישעיה סג, טז) "כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה' אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ" (ישעיהו סג, טז). בא הקב"ה לאברהם ואמר לו "בניך חטאו", השיב אברהם "ימחו על קדושת שמך". הלך הקב"ה ליעקב ואמר שוב: "בניך חטאו", השיב כסבו "ימחו על קדושת שמך". כעת הלך ה' יתברך ליצחק, אך הפעם לא כמו אברהם ויעקב השיב יצחק לבורא עולם כך:

"כמה בסך הכל עמ"י חטא? אדם חי בממוצע שבעים שנה. מגיל עשרים אתה מעניש, אם כן נשארו חמשים שנה. חצי מזמן זה הוא לילה נשארו עשרים וחמש שנה. חצי מזה אדם עסוק באכילה ושתיה, תפלה וכו'- נמצא שחוטא רק שתים עשרה וחצי שנה. אם הנך רוצה לשאת אותם על עצמך, מה טוב; ואם לא, אתה חצי ואני חצי, ואם גם זה לא, הכל עלי".

אם כן עמ"י זכו למה שאמר יצחק "חצי מעוונות עלי" והעיקר שעמ"י לא יפגע. ולכן חוצים את המצה השניה- בין העליונה והתחתונה שהיא כנגד יצחק. והחלק השני ממנה הוא לאפיקומן שזה כנגד החצי שבורא עולם היה מוכן לקחת על עצמו את עוונות ישראל.

ענין זה גם נרמז בשמו של יצחק הכולל את אותיות יחץ ואת אות ק'. יחץ משום שאת המצה האמצעית כנגד יצחק אנו חוצים לשנים, וק' רמז לקודשא בריך הוא, שבזכות שאמר שיקח על עצמו את עוונות עם ישראל, זה יביא את הגאולה לעתיד לבוא.

ובזה ביארו למה נקרא יצחק לשון עתיד, שהרי "למה צחקה שרה" זה לשון עבר. אלא היות וכל ענין הצחוק הוא דוקא אצל אנשים ולא אצל בעלי חיים. על הקב"ה נאמר "יושב בשמים ישחק" (תהלים ב, ד) עיין עוד בהרחבה לעיל מאמר "משנכנס אדר מרבים בשמחה" (א). . מתי הקב"ה צוחק?

כשרואה שאנשים מתכננים תוכניות, אך לבסוף קורה בכלל דבר אחר. למשל, פרעה מצוֶה את כל מצרים "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ" (שמות א, כב), באותו יום שגזר את הגזירה, גם המצריים זרקו את בניהם, כי לפי מה שגילו החוזים בכוכבים אמור היום להיוַלד מושיעם של ישראל, והוא ילקה במים, לכן העצה לכך היא לזרוק את כל תינוקות הזכרים למים. הקב"ה מסתכל על פרעה ואומר- "הילד שרצית להרוג יגדל אצלך בבית.." שהרי בתיה בת פרעה גידלה אותו.

שוב פעם פרעה חשב על מסלול מסוים, ולפתע קרתה תפנית שלא חשב עליה. כך גם עם המן, היה לו ארמון מאד גבוה, ואף על פי כן שבר אותו בשביל שיתלו על העמוד שלו (יסוד הארמון) את מרדכי, אך בסוף נתברר שלא הכין כל זאת אלא לעצמו.

גם בני אדם, צוחקים שחושבים על מהלך מסוים, ולבסוף הוא הולך לכיוון אחר. לעתיד לבוא "אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ" (תהלים קכו, ב), שיראו את עם ישראל שהיה נרדף ע"י כל האומות, במשך כל הדורות, הופך להיות מנהיג לכל העולם, מקבל את מלך המשיח, אז גם יצחק שבזכותו נגאלים יצחק יחד עם כולם, ולכן נקרא בלשון עתיד ולא לשון צחק. (הרה"ג ר' זמיר כהן שליט"א)

ביאורים וחידושים בהגדה

למה שמו של משה רבנו ע"ה לא מוזכר בהגדה?

תשובה ראשונה- היות וה' לא רצה שהדורות הבאים ייחסו כח למשה שהוא עשה את המכות ולו היכולת והשליטה בטבע. לכן לא הוזכר שמו שלא תהיה אפשרות להיכשל באמונה בכח אחר.

תשובה שניה- אומר **החפץ חיים,** משום שכתוב "רצון יראין יעשה", ולכן לא מוזכר שמו של משה שהרי עניו היה מכל האדם, אף על פי שכל הנס נעשה על ידו ובשליחותו של הקב"ה. (חפץ חיים על השבת והמועדים עמ' צה).

״עֲבָדִים הָיִינוּ...״

בתחילת ההגדה אנו אומרים ״עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם וכו׳ וַאֲפִלּוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. ע״כ.

ולכאורה יש לשאול על מה אנו שמחים בימינו שיצאנו ממצרים, הרי אז היינו עבדים וגם היום אנחנו עבדים?

נסביר ע״פ משל: היה אדם עני, שבנוסף לא ידע ללמוד. לימים התעשר ושכר מישהו שילמדו, כל פעם שהיה מגיע התאריך שבו התעשר, היה עושה סעודה. לימים חזר להיות עני, וכשהגיע תאריך זה שבו התעשר עשה גם אז סעודה. שאלו אותו: ״והרי עני היית ועני נשארת?״.

ענה להם: ״הכסף לא נשאר לי, אבל החכמה כן!״.

והנמשל: באמת חזרנו להיות עבדים, אבל התורה שקבלנו בהר סיני היא זאת שנשארה לנו.

כיצד היסב ר׳ עקיבא בפני רבו?

״**מַעֲשֶׂה** בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי בְרַק״.

לכאורה יש להקשות:

א. איך ר׳ עקיבא הסב בפני רבו ר׳ אליעזר? ב. למה מספרים לנו שישבו בבני ברק?

התשובה, שר׳ עקיבא היה המרא דאתרא של בני ברק, ורב שנמצא בעיר שתלמידו הרב, לתלמיד מותר להסב בפני רבו.

מנין המכות שלקו המצריים

בהגדה מובאת מחלוקת כמה מכות המצריים לקו. שואל **הגאון מוילנא**, למה צריך להוסיף במספר המכות שלקו המצריים?

והשיב ע"פ הכתוב "כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה'

רֹפְאֶךָ". לכן התנאים ניסו להגיד כמה שיותר דברים רעים שקרו למצריים, כדי שלא יהיו בעם ישראל.

"שהקב"ה חישב את הקץ"

אנו אומרים בהגדה בליל הסדר- "בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשֵּׁב אֶת הַקֵּץ וכו'".

ודאי אין הפשט שהשבח הוא על שה' קיים את ההבטחה. שהרי אף אדם בשר ודם צריך לקיים את מוצא פיו. אלא השבח הוא שחישב את הקץ.

מה הפירוש "חישב את הקץ"?

כאשר הקב"ה דיבר עם אברהם אבינו הבטיח לו את כל ארץ ישראל, ולא רק את חלקה הגשמי אלא גם חלקה הרוחני, משום שכל מה שיש בארץ למטה יש לו חלק שמקביל למעלה- כגון ירושלים של מטה מקבילה לירושלים של מעלה (עי' בפרש"י בריש תענית יא ע"ב). ולכן גם מאוחר יותר רצה משה להכנס לארץ כדי לקיים את המצוות שתלויות בה (וממילא לזכות בחלק גדול יותר בארץ ישראל של מעלה). אם כן עיקר הבטחת ה' לאברהם אבינו לתת לו את ארץ ישראל היתה בעיקר ענין רוחני.

שאל אברהם- "בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה" (בראשית טו, ח) - איך כולם יזכו לארץ ישראל הרוחנית וכי כולם יהיו צדיקים?

ענה הקב"ה- "יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וגו' וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל" (בראשית טו, יג-יד), היינו

אומר לו ה׳- ״אתה צודק שעמ״י ידרדרו ויתבוללו בגויים, אך אף על פי כן אני אציל אותם, ע״י ״וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה״ (שם, יג) וע״י יסורים חוזרים בתשובה וזוכים שוב לכל הרוחניות.

והנה, ה׳ אמר שיהיה לעמ״י עינוי של ארבע מאות שנה וגם שיצאו ברכוש גדול, אבל נהיתה סתירה בין ההבטחות שהרי אחרי מאתים ועשר שנה הגיעו

למ״ט שערי טומאה, והרי אם ישארו עוד קצת יתחייבו כלייה, אם כן כיצד יצאו ברכוש גדול?

והשבח הוא שקיים הבטחתו הטובה ו״פסח״ על הבטחתו של ארבע מאות שנה של עינויים, והשלימם בצורה שונה - ע״י שבמשך מאתים ועשר שנה היו יסורים באיכות של ארבע מאות שנה. וזה הפירוש ״שחישב את הקץ״, שהקב״ה הכליל את המאה ותשעים שנה הנותרות במאתים ועשר שנים ששהו במצרים. (הרב יואל קמרי שליט״א)

״ וְהִיא שֶׁעָמְדָה...״

מי זאת שאומרים עליה ״**והיא** שעמדה״?

יש מבארים שזו ההבטחה שה׳ הבטיח לעמ״י את העוה״ב. כמו שאומרת המשנה בסנהדרין (צ.) בתחילת פרק חלק ״כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא״. הבטחה זאת היא שעמדה לנו בכל הדורות.

ומה פירוש ״שלא אחד בלבד עמד עלינו וכו״״?

אומרים המפרשים שזו הדרך לקיום ההבטחה. שהרי כל הזמן הקב״ה רוצה שנחזור בתשובה ולכן העמיד את פרעה ואת נכבוכדנצר והמן והיטלר ועוד... שעל ידם עמ״י יפשפש במעשיו ויתקן את עוונותיו. כמו שכתוב בגמרא במגילה (יד.) גדולה הסרת הטבעת בימי המן יותר ממ״ח נביאים וז׳ נביאות שעמדו להם לישראל.

וכל זה בזכות ההבטחה שהקב״ה דואג שנזכה לעוה״ב. (הרב יואל קמרי שליט״א)

"וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ..."

ישנו פירוש בדרך רמז: "שלא אחד בלבד"- אם עמ"י לא "אחד" מאוחדים, יש ביניהם פירוד, אזי, "עמד עלינו לכלותינו, באים אויבים מבית ומחוץ לעשות בם כליה.

אך שעמ"י מאוחדים אין אחד יכול לגבור עליהם. (שמעתי ממור אבי ר' ניסים דהן הי"ו).

"וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ"

בהגדה של פסח מובאת דרשה על הפסוק "ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך". וקשה מה פשר הכפל הרי אם אמר הקב"ה "אני", פשוט שהוא יהרוג את המצריים ולא מישהו אחר, אז מה הריבוי "ולא מלאך"?

ועוד קשה, נאמר בתורה פסוק נוסף "**וְעָבַר ה'** לִנְגֹּף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח ה' עַל הַפֶּתַח **וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית** לָבֹא אֶל בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף" (שמות יב, כג), וקשה הרי בפסוק הנ"ל רואים שהקב"ה בעצמו יביא מכה על המצריים ולא המשחית, אם כן כיצד אומר הפסוק שהמלאך לא יזיק לישראל, שמשמע שהמלאך יהרוג את הבכורים של המצריים?

אלא, היות שבודדים מעם ישראל היו מן הסתם אמורים להפטר באותו לילה (כדרכו של עולם שבכל יום נולדים אנשים ונפטרים), אם כן המשחית היה אמור לבוא לעשות תפקידו גם בלילה זה. אך אם היה קורה כן, היו המצריים אומרים: "מה שקרה לנו זה לא עונש מיוחד על מעשינו שהרי גם בישראל נפטרו אנשים...".

לפיכך הוצרך הקב"ה להדגיש "אנכי ולא מלאך", שאין לעם ישראל לדאוג אלא שרק "הוא" ימית את המצריים והמשחית לא יבא ובכך יהיה

נס גדול לחיבוב עם ישראל. ואותו מלאך הממונה על המיתה לא יעשה אז את עבודתו בעם ישראל.

תירוץ שני, בכל אחת מהמכות של עשרת הדברות הצטרפה מכה נוספת, "בונוס"- מכת דבר, סוג מסוים של מגיפה.

אך במכה אחת היא לא ביקרה את המצרים כהרגלה ומכה זו היתה מכת בכורות, וזה מה שאומר הפסוק: "אנכי ולא מלאך", הפעם המשחית האחראי לתת עונש זה של דבר לא יהיה.

תירוץ שלישי, חז"ל אומרים (פענח רזא) שבמכה העשירית לא רק הבכורות מתו, אלא גם שאר בני משפחתם נחבלו וניזוקו, משום שירדו מלאכי חבלה, משחיתים, אשר הכו והרביצו בם קשות.

ולפי זה ישראל ניצולו פעמיים, גם ממכת המיתה וגם מהמלאכים המכים, וזהו "ולא יתן המשחית וגו'", שה' יציל את עמ"י מהמשחית שהכה את המצריים.

"וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי"

אנו אומרים בהגדה "וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי" (יחזקאל טז ו), מבארים המפרשים שהקב"ה רצה לגאול את ישראל, אבל היתה בעיה שהמקטרגים אמרו, למה שעם ישראל יגאלו? הרי גם הם עובדי עבודה זרה, אז מה ההבדל בינם לבין המצריים? ענה להם הקב"ה שעמ"י יקבלו שלושה מצוות ובזכותם יוכלו להיגאל.

שלושת המצוות הם:

פסח, מילה וקידוש לבנה.

ואכן עמ"י קיימו את המצוות ונגאלו ממצרים.

נשאלת השאלה, למה בחר ה' דוקא במצוות אלו? הרי יש עוד שש מאות ועשר מצוות אחרות, אם כן מה מיוחד בפסח, מילה וקידוש החודש?

התשובה לכך עפ"י הסבר לעוד שאלה, למה עמ"י נכנס בכלל למצרים, מה היה להם לחפש שם? למה הקב"ה לא הביא את הי"ב שבטים הישר למעמד הר סיני? אלא הקב"ה רצה ללמדם מהותו של עבד ושתהא בהם הרגשה של עבד. ממילא אנו הרגשנו כך במצרים ששם אף לא אחד יכול להגיד משהו לבעל הבית, למה דוקא כך או כך וכדו', אלא עבד פירושו מאה אחוז כניעה לאדון, בין שמבין ובין שלא, לא מתייחס בכלל לשכלו והבנתו אלא כל מה שנאמר לו מפי האדון קדוש, כך יתנהגו עמ"י כלפי הקב"ה.

לשם כך נכנסו עם ישראל למצרים, ולכן גם עמ"י קיבל מצוות מסוימות שהמכנה המשותף שלהם הוא שמקיימים אותם בלי להבין טעם כלל:

[1] **קידוש החודש**- משה רבנו הצטוה שכאשר תהיה הלבנה בצורה מסוימת אז מתחילים לספור את החודש, עמ"י שמע זאת והיה צריך לומר "למה דוקא כך מתחיל החודש? אולי בצורה אחרת של הלבנה יתחיל החודש...".

ואף על פי כן קיבלו מצוה זו בלי להבין.

[2] **דם ברית המילה**- גם כן לא מובן, "עכשיו לחבול בעצמנו? אנו נהיה עייפים ומותשים, איך נקיים ונאכל את הפסח, לא מובן למה עכשיו ולא נדחה את המצוה לזמן אחר...". ולמרות הכל חתכו בבשרם החי ללא שום התמהמהות.

[3] **קרבן פסח**- "לבוא ולהראות לעיני המצרי ששוחטים לו את את האלהים שלו, איזו סכנה... למה לעשות כך...".

על פי עיקרון זה נבין עוד תמיהה:

אברהם אבינו התנסה בהרבה נסיונות ורק בנסיון העשירי אומר לו ה' שיעמוד בו ואחר שעמד בו אמר לו "עתה ידעתי כי ירא אלוהים אתה", וכי רק עכשיו ידע ולא פני כן (אחר כל תשע הנסיונות), שאברהם ירא ה'?

ועוד שאלה, הקב"ה אמר לאברהם "קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק" וגו' (בראשית כב, ב), למה היה אמור לפרט לו "את יצחק", וכי היה לאברהם מקום לחשוב שיקריב לקרבן את ישמעאל?

אלא ידע אברהם שמיצחק ימשיך זרעו כמו שהבטיח לו הקב"ה "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" (בראשית כא, יב) אם כן הכיצד ילך לשחוט את בנו. לכן היה צד לומר שישמעאל ילך לקרבן.

וממילא כאשר בא לעקוד את יצחק בנו, לעשות מצוה נגד ההגיון קיבל את התואר והשכר הכי גדול- "כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה" (בראשית כב, יב).

וכן **הגה"צ הרב דסלר** זצ"ל אומר (בשם הספרים הקדושים. עי' מכתב מאליהו ח"א עמ' 170) שהאמונה מתחילה היכן שהשכל נגמר, שהרי אם אתה מבין בשכל אתה כבר לא מאמין.

לכן בחג הפסח בליל הסדר, אנו שואבים אמונה לכל השנה, ושנתחזק לקיים המצוות תמיד מתוך אמונה תמימה בה' יתברך. (הרה"ג ר' שלום יפרח שליט"א)

חד גדיא חד גדיא...

רואים בחד גדיא, שהחתול לא בסדר שהרי קיבל עונש שאכלו הכלב, ולפי זה הכלב כן בסדר והמקל לא, האש כן המים לא, הפרה כן השוחט לא, מלאך המוות כן וח"ו הקב"ה... איך יתכן?

ענה על כך בנו של הרב מבריסק בצעירותו, למה הכלב מתערב בריב שלא שלו? אז הוא לא בסדר, והמקל בסדר והאש לא, והמים כן והפרה לא, והשוחט כן ומלאך המוות לא, והקב"ה כן... ודו"ק.

מנהג המימונה

במוצאי חג הפסח נהגו בכמה מקהילות ישראל לחגוג "מסיבת המימונה". כלומר הולכים משפחות זה אצל זה להתארח ולאכול מיני מטעמים בטוב לבב. כמה טעמים נאמרו לשמחה זו:

[א] היות ובחג מבקרים אותם משפחות אחד אצל השני וסועדים, אבל לא אוכלים מכל דבר, כי יש שהחמירו על עצמם לא לאכול כמה סוגי מאכל ותבשילים.

אמנם אז המארחים חושבים, שהמוזמנים לא אכלו משום ששונאים אותם, ויש איבה, לכן אנו חוגגים מימונה, ואוכלים אצלם שלא יחשבו כן ולא ישאירו בלבם קפידא זו, וכל מה שלא אכלנו עד עתה הנו משום חומרות שונות שנהגו בפסח.

[ב] מימונה, לשון אמונה, היות ואמרו חז"ל "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל" (ראש השנה יא ע"א), וכיון שעבר רוב החודש ומשיח עוד לא בא, אנו חוגגים לחזק את עצמנו באמונה שאף על פי כן אנו מאמינים שיבוא כמו שאנו אומרים בי"ג עיקרים- "ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא".

ה' יזכנו לאכול מן הזבחים ומן הפסחים במהרה בימינו אמן. (מפי סבי הרה"צ ר' מסעוד ועקנין זצ"ל)

חודש אייר סיון

ימי ספירת העומר

בימים אלו אנו נוהגים מנהגי אבלות על פטירת עשרים וארבעה אלף תלמידי ר׳ עקיבא. וכשנתבונן בסיבת הדבר לפטירתם, ״שלא נהגו כבוד זה לזה״ (יבמות סב ע״ב), תהא על פנינו תמיהה גדולה - איך יתכן דבר כזה? וכי לא ידע אותו ת״ח שלצידו גם כן יושב אחד מתלמידי ר׳ עקיבא? וכי חשב שמדובר בסתם אדם מהשוק? אם כן מה פירוש ״שלא נהגו כבוד זה לזה״?

יתכן להסביר כך - אדרבא, ההפך הוא הנכון, הם ידעו ביניהם שכל אחד הוא תלמיד חכם, הם הכירו את ערכם שהנם גדולים בתורה וכו׳, אך היות והיו בקרבה גדולה מאד, אפשר שדשו בענין ואותה רגישות נחלשה אצלם, שהרי אדם שנמצא זמן רב באותו מצב, הוא מתרגל אליו ומתייחס אליו כמובן מאליו.

ואותם תלמידי ר׳ עקיבא דיברו עם החבר כמו שמדברים אל אדם רגיל וממילא אירע זלזול קל. (כגון שקראו אחד לשני בשמו הפרטי ולא רבי פלוני וכו׳). ולפיכך החומרא כפולה:

א. הקב״ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה (יבמות קכא ע״ב).

ב. והרי שנינו (אבות פ״ב מ״י)- ״הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תיכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש״.

וכמו שמאש אדם נפצע אף ללא כוונה אם התקרב אליה יותר מדי, כן הוא בענייני בין אדם לחברו, העונש גם אם ציערו ולא כיבדו כראוי אף שלא בכוונה.

אגב, אמר **הרה״ג ר׳ ניסים יגן** זצ״ל דוגמא נוספת שמראה לנו עד כמה חומרת הדבר שאדם מתרגל לדבר שבקדושה ומאבד את הרגישות הרוחנית, וכך נאמר בנביא יחזקאל:

כאשר בית המקדש היה קיים, אדם שהגיע משער צפון היה צריך לצאת משער אחר. אסור היה לו לחזור דרך אותו השער שנכנס בו בשובו לביתו, אלא יצא דרך שער דרום או שער אחר. כה חמור הדבר עד שהנביא אומר שחייבים על כך מיתה בידי שמים. כלשון הפסוק: ״וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי

ה' בַּמּוֹעֲדִים, הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בּוֹ כִּי נֹכְחוֹ יֵצֵא" (יחזקאל מו, ט).

ולכאורה מה נורא במעשה זה? סך הכל כניסה ויציאה באותה דרך?

אלא היסוד הוא כנ"ל - שאדם רואה דבר מיוחד באופן חד פעמי הוא מתפעל, מתרגש, מעריך אותו. אך אם יוסיף ויראנו פעם נוספת, הרגשתו תפחת ותחול התקררות.

אם כן אחד שנכנס לכותלי בית המקדש, חווה את הרוחניות באותו שער פלוני, אם יחזור דרכו שוב, הוא יתקרר במשהו מהדרגה הנשגבה של מקודם, ועל כך חייב מיתה...

אותו עיקרון רק במצב הפוך אמרו חז"ל "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר" (יומא פז.), בתחילה אדם מפחד מאיסור, הוא יודע ומכיר אות חומרתו. אך היצר מפתה אותו לאט לאט, בדבר קטן עד שעושה את אותה העבירה עצמה פעם ראשונה. ולאחר מכן אומר לו "רואה זה לא נורא כמו שחשבת...". וכך מושכו פעם שניה ושלישית, ולכן נעשית לו כמותרת, אחר שהרגשתו ואימתו מהעבירה נתקררה (כמו שהזהיר הרה"ג ר' חיים רבי שליט"א בפורים, שהחכם נזהר כבר מהסיגריה הראשונה...).

וכך ראינו גם אצל נחש וחוה, שאחר שאמר לה "אף על פי שה' ציוה לא לגעת לא יקרה לך כלום אם תגעי..." (ואין זה נכון שהרי הקב"ה ציוה רק לא לאכול), ואז דחפה על העץ, וחוה שנשארה כמות שהיא ולא ניזוקה, ראתה שאכן צדקו דבריו והאמינה לו שגם אם תאכל לא יקרה לה כלום, ואכלה בעצמה ואח"כ האכילה גם את אדם... אבות דרבי נתן פ"א. וכל זה התחיל בגלל התקררות קלה, שאמרה "לא קרה כלום אף שנגעתי, אז סימן שאפשר גם לאכול...".

וכן הוא בגמרא (סוכה נב.) - שהיצר הרע דומה בתחילה לחוט העכביש, ובסוף נהיה כעבותות העגלה- כי היצר מתחיל בקטן ומתפתח כל פעם שמקשיבים לו, מתעצם וגדל עד שכבר אין לתאר. כמו שבמחלה רחמנא לצלן חיידק קטן הולך וגדל עד שח"ו שולט בכל הגוף.

ועל פי דברים אלו הסביר **הרה"ג ר' נסים יגן** זצ"ל את המשנה באבות (פ"א מ"ד) "והוי שותה בצמא את דבריהם", שאדם לומד תורה לא ירגיש כבר שיודע הכל אלא ירגיש השתוקקות כמו אדם צמא, ששותה ושותה ולא מרגיש שהוא רווה, שלולא כן כאשר אדם לא מרגיש שחסר לו זו גם סוג של קרירות. והלא פסוק מפורש הוא "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ" (דברים ו, ו) "היום"- בכל יום יהיו בעיניך כחדשים (ספרי ואתחנן פסקא ו, הובא בבית יוסף אורח חיים ריש סימן סא).

(וכן אומר **האדמו"ר מקוצ'ק** שלכן תלמיד חכם נקרא מי שמילא את כריסו בש"ס ופוסקים, הדגש על כריסו ולא ראשו, היות שאדם צריך להרגיש "רעב" לתורה כמו הכרס שמתחדש רעבונה בכל יום [כוכב השחר עמוד 159]).

המוסר שלמדנו מתלמידי ר' עקיבא:

א. שהאבלות אשר אנו נוהגים על פטירתם, נמשכת לכל הדורות כדי שניזהר לבל לא נתרגל למציאות שלילית של חוסר כבוד לחבירו.

ב. ונקודה נוספת שאדם צריך ליזהר שמחמת השיגרה לא לתת פתח לאויבו שלא יכנס כלל ועיקר, שלא תהיה לו אחיזה בשום פנים ואופן.

שזו דרך ההיצר הרע, כמו שכתוב לגבי עמלק "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ" (דברים כה, יח). אלא שנשתמש בסוד זה בכיוון השני, כמו שאנו אומרים בתפילה - "פתח לבי בתורתך". ולי אפשר לפרש ע"פ מאמר חז"ל "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואפתח לכם פתח שיהיו עגלות וקרונות נכנסין בו" (ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפח ד"ה "באתי לגני"), והכוונה שכל התקדמות אפילו הכי קטנה, היא משמעותית וטיפה לטיפה מצטרפת עד שבנהיה כלי מלא.

שנזכה לשפע ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות, ועל ידי זה נכין עצמנו להיות כלי ראוי לקבלת התורה.

ניצול הימים הנעלים בין פסח לעצרת

בימים אלו אנו סופרים את הזמן עד ליום המיוחל מתן תורה. ישנה שאלה שעולה פעמים רבות בעניין זה:

מדוע את ספירת העומר אנו סופרים שלא כדרך הרגילה, למשל כמו אדם שמחכה יום נישואיו, הוא סופר נשארו עוד שלושים יום, עוד עשרים יום וכו', אם כן למה בימי העומר אנו סופרים, היום עשרים יום לעומר, שלושים יום לעומר?

שאלה שניה- סה"כ ישנם ארבעים ותשע יום, ובישיבת קלם בכל יום עבדו על

אחד מקנייני התורה, אך שנספור אותם נראה שיש רק ארבעים ושמונה קניינים, אם כן מה נהגו בישיבה הנ"ל ביום האחרון?

וחשבתי לתרץ בעזר השם ע"פ רעיון יסודי מאד לבני עלייה השוקדים בתורה וחפצים להתעלות בה:

בזמננו יש לוחות זמנים, יומנים ערוכים כך שהכל יהיה מסודר וברור לאדם, הן בעבודה הן בלימודים וכדומה.

ישנם שני סוגים של יומנים- יומן א' שכל יום שעובר, בסופו הוא תולש את הדף ואז נראה היום של מחר.

יומן ב' - שלא תולשים את הדף אלא מסמנים איך היום עבר, אם הכל הולך טוב והיו הספקים מסמנים טוב מאד במשבצת שלו.

כך גם בחיי היום יום שלנו, יש כאלו שלומדים אבל כל הזמן מחכים ליום שלמחרת, כל הזמן בבחינת "בערב מי יתן בוקר, ובבוקר מי יתן ערב" (ע"פ דברים כח, סז), בדרך זו לא מצליחים בתורה. אלא צריך לשמור על כל יום שלומדים, וצריכים לזכור שכל מה שמספיקים עליו נאמר "וכל מעשיך בספר נכתבים" (אבות פ"ב מ"א). וכמו שכתוב שהנשמה נותנת כל לילה דין וחשבון כמה תורה למדה וכמה מצוות קיימה. אם כן מי שרוצה להצליח צריך לנצל את זמנו, ולהתקדם לעבר המטרה שהיא להיות כלי ראוי לקבלת התורה. וכמו שכתוב "זכה נעשית לו סם חיים" (יומא עב ע"ב), היינו

שצריך לזכות - לזכך עצמו בשביל שישיג תורה. וישתדל מאד שלא יאבד את זמנו, שהרי "אין אבידה כאבידת הזמן" (מדרש שמואל, אבות פ"ה מכ"ג).

ממילא אפשר לתרץ את שתי השאלות:

שאלה ראשונה היתה למה סופרים בצורה כזו שכל יום אנו מוסיפים על יום האתמול (היום יום אחד לעומר, היום שני ימים לעומר) לומר לנו שבשביל להיות כלי ראוי לקבל את התורה, צריכים להיות "מוסיף והולך", ולא ח"ו פוחתים מאתמול, היינו שהיום של אתמול לא הלך לאיבוד אלא עליו נבנית הקומה הבאה. כמו שעל אברהם אבינו נאמר "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים" (בראשית כד, א), ופרש בספר "עטרת אליהו" כל יום בא עם תוכן רב ולא בזבז סתם זמנו.

ואולי אפשר לומר שזה **היסוד** של יום הארבעים ותשע שהרי עיקר העליה בימי ספירת העומר היא הגדילה בתורה וניצול הזמן, כמו שכתב **החזו"א** "יהא חביב עליך רגע אחד כשעות רבות" (אגרות ח"ג, ס). וכמו שמספרים על גדולי ישראל שידעו להאריך אפילו דקה אחת.

ולכן 'זאת התורה אדם כי ימות באוהל' דרשה הגמרא אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. והסביר **הרה"ג ר' ראובן קרלנשטיין** זצ"ל (להגיד חומש המגידים פ' חקת) שאם אדם ירגיש תמיד שסופו קרוב, שהולך ממש עוד מעט לעולם שכולו טוב, אז התורה תתקיים בידו. "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה" (ברכות סג ע"ב, שבת פג ע"ב)- כאשר מרגיש את יום המיתה אז לומד התורה יותר טוב. וזה הקנין שאדם צריך מאד לעבוד עליו. מ"ח הימים מלאים בקניינים ויום המ"ט בלא קנין כי עצם זה שבאים לחג השבועות עם ארבעים ושמונה ימים מלאים של הכנה של התכוננות וחיזוק זה הקניין המשלים שבו זוכים לתורה ולקדושה.

שנזכה לבוא עם כלי קיבול ראוי לחג מתן תורה, עם כל המ"ח קניני תורה, שהרי כל זמן שלא לומד הוא שוכח (הרמב"ם בפ"א מהלכות תלמוד תורה הלכה י). ויסוד זה עבדו ביום המ"ט להשריש בקרבם שקבלת התורה נעשית רק אם כל יום עולים ומתקדמים, ויהי רצון שנזכה להתמיד

בענין פטירת תלמידי ר' עקיבא

שתים עשרה אלף זוגות תלמידי ר"ע מתו בזמן אחד "מפני שלא נהגו כבוד זה לזה" (יבמות סב:). חז"ל הדגישו שהעבירה היתה שלא נהגו כבוד, ולא אמרו שביזו בה תלמידי חכמים או זלזלו ח"ו, אלא לא נהגו כבוד. וכי על כך מגיע מות?

ועוד, הרי חז"ל תמיד מדקדקים בלשונם, אם כן קשה, לא מגיע על מעשה זה מיתה אלא שיחת מוסר וכדומה. ובמיוחד שמתו במיתה קשה מכולם- אסכרה תיאור המכה- אדם מרגיש שנגמר לו האוויר ואז נחנק- מיתה קשה של יסורים וקושי, (משום שלא מתרחשת לרגע, אלא מתמשכת זמן ארוך). . ומקשה **המהרש"א** (שם) שהרי יש כלל, שהקב"ה משלם שכר ונותן עונש מידה כנגד מידה. למשל- מרים עשתה מצוה שחיכתה למשה על היאור, כך חיכו לה כל ישראל.

וכאשר שמים לב רואים שהשכר בקנה מידה אדיר - מרים סה"כ שחיכתה לבדה עשרים דקות לדעת מה יארע עם אחיה וזכתה שעמ"י כולו חיכו לה שבעה ימים כמו שנאמר "וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם" (במדבר יב, טו).

כך גם להבדיל כאשר מעניש הקב"ה, עושה זאת בצורה של מדה כנגד מדה כדי שישים לב מה צריך לתקן. אדם שקיבל עונש יכול לשים לב מה צריך לתקן לפי אותו מקום שלקה בו, כדברי הגמרא (ברכות ה.) "אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר 'נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה" ע"כ. ופרש רש"י "פשפש ולא מצא" - "לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראוין יסורין הללו לבא".

הגמרא (שם) מביאה מעשה לדוגמא- לרב הונא היתה כמות גדולה של חביות של יין שהחמיצו, והתברר שקרה לו כן משום שלא שילם לאריס

את חלקו. אף שלמעשה באותו סיפור האריס גם כן לא היה ישר, אך אף על פי כן היה צריך לשלם לו.

הנה דוגמא להנהגת ה׳ במידה כנגד מידה, רב הונא לא שילם לאריס את חלקו- זמורות של גפן, ולקה בכמויות רבות של יין שבאים מהגפן. כך הקב״ה מנהיג בעולמו, כדי שתהיה לאדם יותר אפשרות לדעת מה עליו לתקן.

שאל המהרש״א (יבמות סב: ח״א ד״ה ״מפני״), תלמידי רבי עקיבא מתו כולם אותה מיתה והיא אסכרה, פירוש- מיתת חנק בגרון, דבר שלא קורה כל הזמן, ואם כולם מתו כך אז כיצד זה קשור למה שלא נהגו כבוד זה בזה (שהרי העונש צריך להיות מידה כנגד מידה)?

אפשר לפרש שאותם תלמידי חכמים דיברו זה על זה לשון הרע, וכמו שדיבור הלשון הרע יוצא מהגרון כך הם לקו בגרון, בחנק.

אך לא כתוב כן בגמרא, אלא נאמר שלא נהגו כבוד זה בזה, אז השאלה חוזרת, מה בין שלא נהגו כבוד למיתת חנק?

עוד שאלה- עשרים וארבע אלף תלמידים מתו בשלושים ושלוש יום מפסח עד פרוס עצרת. בחשבון קצר כמעט שבע מאות תלמידים שמתו כל יום. אם כן כאשר הנשארים שומעים כאלו בשורות על שפלוני נפטר ואלמוני שנפטר, וכך עוד המון תלמידים רח״ל, למה הם לא חוזרים מיד בתשובה?

התשובה היא כזו, החטא היה כל כך דק עד כדי כך שהתלמידים לא ידעו על מה לעשות תשובה.

במסכת יומא (פו.) הגמרא אומרת שיש ארבע דרגות של עבירות ודרכים שונות לתקנם.

א. עבר על עשה- כלומר התורה ציוותה לעשות מצוה והוא ישב והתבטל מהמצוה. אם שב בתשובה נמחל לו מיד.

ב. אם עבר על לאו- היינו שעשה בפועל הפך רצון התורה כגון שאכל חיה לא כשרה, יותר חמור וצריך גם לעשות תשובה וגם את כפרת יום

הכיפורים ובאמת, אחד מהטעמים של סעודה בערב יום הכיפורים כתב רבנו יונה (שערי תשובה שער ד אות ח), משום שעד עכשיו היה האדם מלוכלך מהעבירה, והנה עכשיו הוא ממש קרוב ליום שיזכך אותו מהטומאה הזו ולכן עושה סעודה.

ג. עבר אדם על מיתת בית דין- לא מספיק תשובה ויוה"כ, אלא גם צריך יסורים. עד כאן שלוש דרגות ששייכות לשש מאות ושתים עשרה מצוות מתוך שש מאות ושלוש עשרה.

ד. אך יש עבירה נוספת שלא עוזר בה תשובהיום הכפורים וייסורים- שזו חילול השם. "עד תמותון", המיתה היא הגומרת את הכפרה אחר שלושת השלבים שלעיל. הגמרא מביאה דוגמאות לחילול השם של גדולי עולם- ר' יוחנן אמר "אם אני אלך ד' אמות בלא תפילין הרי זה בשבילי חילול השם". דוגמא לקידוש השם אצל בן תורה- הגמרא ממשיכה:

אם קרא ושנה, שימש חכמים, משאו ומתנו באמונה, דיבורו בנחת עם הבריות - אז מה הבריות אומרות עליו? אשרי רבו שלימדו תורה, אשרי אביו שלמדו תורה, ראו כמה מעשיו מתוקנים וכו'. במלים אחרות הוא שגריר של התורה.

אולם אם אדם קרא ושנה ושימש חכמים, ואין משאו ומתנו באמונה עם הבריות ואין דיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אוי לרבו שלמדו תורה, אוי לאביו שלמדו תורה, "אני לא אשלח את הבן שלי לתלמוד תורה" - זהו חילול השם.

אפשר לדייק, לא כתוב שכדי שייחשב שעבר על חילול השם הוא היה אמור לשקר, לא כן, מספיק רק שאין משאו ומתנו באמונה, כלומר לא מדייק במשא ומתן זה כבר חילול השם; ועוד, לא כתוב שרק אם קילל וגידף אז עבר על חילול השם, מספיק שאין דיבורו בנחת עם הבריות כבר חילל שם שמים.

"וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כב, לב), זה לא מעבר מצד אחד קיצוני לצד השני, אלא מספיק שלא תהיה בצד של חילול השם אתה כבר מקדש שם שמים.

הקב״ה נתן תורה בשביל שהאדם יתנהג אחרת, אי אפשר להתגבר על יצרים ומידות רעות בלי תורה. התורה צריכה לעשות את האדם לאדם אחר. מטרת התורה שהאדם יהיה יותר עדין ואם נשאר אותו דבר, הבריות יגידו התורה זה סתם... ח״ו.

בשביל להוציא מלבם, הבן תורה צריך לומר לעצמו, אני אוכיח להם את אמיתות התורה, ואיך אוכיח זאת? ע״י ההתנהגות שלי.

הגר״א בסוף אגרתו מביא את דברי המדרש אוצר המדרשים אייזנשטיין גן עדן ; גיהנם עמוד 93. , שאחת מהשאלות ששואלים את האדם בבואו לעולם הבא היא :

״האם המלכת את חברך בנחת רוח״ כלומר, דיברת אִתו בצורה מכובדת, נתת לו הרגשה של אדם נעלה?

תלמידי רבי עקיבא נענשו על שלא נהגו כבוד זה בזה. מה ההסבר של דבר זה?

עונה התשב״ץ (שאלות ותשובות ח״א סי׳ קע״ח), שאינו יודע בדיוק להגיד אך היתה בעיה של חילול השם.

תלמידי ר׳ עקיבא שימשו את גדול הדור, ואם נהגו אף בדבר כזה שנראה קל שלא כשורה, הם נענשים בחומרא כי אצלם זה חילול השם. שכפרת עבירה זו היא במיתה.

ממילא גם מובנת השאלה, למה הם לא עשו תשובה. והתירוץ שהם אכן עשו תשובה אך תשובה לבדה אינה מועילה כי חסרה מיתה.

אנחנו כולנו בני תורה חייבים להתנהג אחרת. יכולים להיות מצבים ש״אני עשתי והוא עשה, אני חייב והוא פטור״.

אמנם, אין לטעות ולומר שאם יש דקדוק כה רב עם רמי מעלה, אז עדיף להיות בינוני ולא צדיק. נספר סיפור בענין זה :

הגה״צ רבינו לופיאן זצוק״ל סיפר שפעם כשהיה ילד שיחק בביתו על השלחן, ותוך כדי כך נשבר העציץ שהיה שם.

אמו כאשר ראתה זאת צעקה עליו ואף נתנה לו כמה סטירות.

אחר מספר ימים נכנס תרנגול דרך החלון לבית, והנה גם הוא עלה על השלחן ושבר תוך כדי הילוכו עציץ חדש שהיה שם. ר' אליהו ציפה שאמו תעניש את התרנגול, אך כמובן האמא לא עשתה דבר, אלא גירשה את התרנגול. באותה שעה ר' אל'ה הצעיר אמר לעצמו "חבל שאני לא תרנגול...".

לימים תהה ר' אליהו על מחשבה זו ואמר - "עדיף להיות אדם ולקבל סטירות מאשר להיות תרנגול ולא לקבל סטירות...".

כך גם בעבודת ה' נכון שלהיות צדיק גדול זו גם אחריות אך עדיף להיות אדם יותר מרומם עם הדקדוק מלמעלה, מאשר להיות אדם פחות ממה שיכול להגיע.

והדרך להיות אדם יותר גדול היא רק ע"י לימוד תורה.

בימים אלו של ספירת העומר, אנו מתעלים ברוחניות וצריך להעריך מעלת התורה שהיא הדרך ל"אָדָם יִוָּלֵד" (איוב יא, יב). (הרה"ג ר' יונתן דומב שליט"א - משגיח בישיבת "בית מאיר".)

על שום מה האבילות בימי הספירה?

הגמרא (יבמות סב:) אומרת שתים עשרה אלף זוגות תלמידים היו לר' עקיבא, וכולם מתו בין פסח לעצרת. לזכרם אנו נוהגים עד היום, קרוב לאלפיים שנה מקצת דיני אבלות.

ונשאלת השאלה וכי לא היו יותר אסונות בעם ישראל? ואף על פי כן לא נקבעו לדורות. למה רק בפטירת תלמידי ר' עקיבא נהגנו להתאבל?

עוד שאלה, על שום מה השמחה בל"ג לעומר.

אמנם כתוב ש"פסקו מלמות" אך לכאורה קשה סיבה זו שהרי כבר לא היה מי שימות. אם כן לשמחה זו מה היא עושה?

שאלה זאת שואל **הפרי חדש** (סי' תצ"ג סק"ב).

ובאמת שאלה זו כמעט מפורשת בגמרא.

המשנה בסוף מסכת תענית (כו ע"ב) אומרת "לא היו ימים טובים לישראל כמו ט"ו באב ויום הכיפורים".

אחת מהסיבות לשמחת ט"ו באב היא שבו פסקו בני ישראל בדור המדבר מלמות. כלשון הגמרא (שם ל ע"ב) : (אמר) רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה הדבור מתייחד עם משה שנאמר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם : וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר" (דברים ב, טז- יז) "אלי"- היה הדבור", עד כאן.

אומר הפסוק "וידבר ה' אלי". כל עוד לא מת אחרון שבהם, היו בנ"י מנודים לשכינה, ועכשיו "וידבר ה' אלי". ומוסיף רש"י "לפיכך יום טוב הוא". שלכאורה היה קשה, אם לא נשאר יותר מי שימות על מה השמחה? אלא עד שלא פסקו מלמות היו בנידוי ומשמת האחרון בהם, חזרה חבתם לה'. ואפשר לומר שזאת גם היתה סיבת השמחה בל"ג בעומר, שגמר העונש הוא סיבה לשמחה. ובהמשך יתבאר עוד.

והנה למה מתו תלמידי ר' עקיבא? משום שלא נהגו כבוד זה בזה. ומרחיב המדרש יותר "שהיתה כל אחד עינו צרה בשל חברו" (קהלת רבא יא).

ושאלנו וכי חייבים על כך מיתה?

אלא ר' עקיבא היה שורש התורה שבעל פה, משה רבנו שורש התורה שבכתב. ויש להתבונן, אם כל התורה שלנו היום באה מחמשה תלמידים שלימד ר' עקיבא לבסוף, כמה היתה התורה אדירה אם היו עשרים וארבע אלף זוגות תלמידים?

אלא היות ויש סדק במידות, תורה שנמסרת בצורה זו, הקב"ה לא חפץ בה. וכל זמן שהיו נמצאים מתלמידי ר' עקיבא, היתה קיימת מידת הדין, וא"א עדיין להקים דור של תורה שבע"פ, אבל משמתו, אפשר כבר לייסד את התורה שבע"פ. השמחה היתה שפסקה מידת הדין.

רעיון זה מסתדר גם לפי מה שכתוב במקום אחר שבל״ג בעומר העמיד ר׳ עקיבא את חמשת התלמידים.

ומדוע נאמר שמתו ״בין פסח לעצרת״ ולא ״מפסח עד ל״ג בעומר״?

מה הפירוש עד עצרת?

אלא מפסח ועד עצרת זה הוא שם של מועד, של זמן. בעת כה נשגב התלמידים מתו, בזמן שבו מתכוננים לקבלת התורה, לחג השבועות. ולמה אז נפטרו? כי הם היו מעותדים להיות מוסרי התורה, ואי אפשר לקבל ולמסור תורה, בלי מידות, כמובן לרום מעלתם. כשיש סדק קטן במידות הקב״ה לא רוצה בתורה כזו, ובפרט כאשר הוא קורה בזמן כל כך נעלה. (הרה״ג ר׳ אליהו דיסקין שליט״א)

חג שבועות

״לא בשמים היא״

הגמרא במסכת שבת (פח ע״ב) מתארת את הויכוח שהיה למשה רבנו עם המלאכים וכך כתוב שם:

״אמר ר׳ יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא. אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם ״מה אנוש כי תזכרנו ובן

אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה הודך על השמים״. (תהילים ח, ה) אמר לו הקב״ה למשה החזר להן תשובה. אמר לפניו רבש״ע מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה וכו'.

נשאלת השאלה – מדוע בתחילה המלאכים התנגדו שעמ״י יקבלה, ומה היתה הטענה של משה ששינתה את דעתם?

נביא ב״ה כמה ביאורים:

א. שמעתי תשובה על פי המסופר בספר בראשית – כאשר אברהם בא לעקוד את יצחק בנו יחידו, לפתע מגיע מלאך ומונע בעדו ״אל תשלח ידך אל הנער״ הוא אומר. ומוסיף ״עתה ידעתי כי ירא אלוהים אתה״ (בראשית כב, יב). ולכאורה קשה, וכי עד עכשיו אברהם אבינו ע״ה לא היה ירא אלוהים? למה רק בנסיון העשירי אברהם שומע זאת מפורש מפי המלאך?

התשובה לכך היא ע״פ דברי חז״ל (אבות ד, יא) ״ר' אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטגור אחד״. כל פעם שאדם מקיים מצוה הוא בורא לעצמו מלאך טוב – סנגור.

ואם עושה עבירה רח״ל יוצר לעצמו קטגור. ועוד, כאשר אדם עושה מצוה בשלמות, יוצר לעצמו מלאך שלם עם כל האיברים. אך אם עושה מצוה חלקית גורם למלאך להיות בעל מום, חסר בגופו. אחרי שאברהם היה מוכן לעקוד את יצחק, נוצר ממצוה זו מלאך. כאשר הסתכל המלאך על עצמו וראה שאין בו שום חסרון. כל איבריו נמצאים, גופו שלם, או אז אמר המלאך לאברהם ״עתה ידעתי וגו״ – עכשיו שאני מתבונן על גופי השלם סימן שאתה ירא ה'. על פי הקדמה זו מובנת טענת המלאכים שעמ״י לא אמורים לקבל את התורה. ״אם יקבלוה, הם יחטאו בעבירות יבראו מקטרגים. ע״י זלזול במצוות יעשו אותנו מלאכים בעלי מומים. לא כדאי שיקבלו את התורה ויטלו אחריות כה כבדה...״.

אולם הקב״ה שמע דבריהם ואמר למשה ״אמור להם תשובה״. פירוש – ע״י שעם ישראל שבים בתשובה מפשעם הם מתקנים את המלאכים

שיצרו בצורה לא טובה. וגדולה מעלת התשובה כמו שאמרו חז״ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד. וכן גדולה תשובה שמהפכת זדונות לזכויות. אם כן יש למלאכים תקנה אפילו אם ישראל יכשלו בעבירה. לכן אחר ששמעו טענה זו, שתקו ולא מנעו בעד משה ועם ישראל לקבל את התורה, משום שרק עכשיו שמעו על סוד זה של התשובה.

ב. בספר באר יעקב אגדות הש״ס (על הגמרא בשבת שם) כתב הרב המחבר הסבר על פי הגמרא (ב״מ פו.):

נחלקו בני הישיבה מה הדין כאשר יש ספק בנגעים. הקב״ה אמר הדין הוא שטהור וכל בני הישיבה של מעלה אמרו טמא. אמרו בני הישיבה: ״נשאל את רבה בר נחמני, היות והוא בקי בדיני נגעים, והוא יכריע בשאלה זו. מספרת הגמרא שאחר ששאלוהו וענה ״טהור״ נפטר מן העולם ויצאה בת קול ואמרה ״אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהור״. ולכאורה אינו מובן, הרי הקב״ה בעצמו אמר טהור, ומה שייך לחלוק עליו וכי צריך השי״ת ראיה מרבה בר נחמני?

אלא המעשה יובן על פי המסופר בגמרא בבא מציעא (נט:):

היתה מחלוקת בין ר׳ אליעזר וחכמים לגבי תנורו של עכנאי. ר׳ אליעזר מטהר חכמים – מטמאים.

ר׳ אליעזר אמר: ״אם הלכה כמותי החרוב יוכיח!״ – וכך היה החרוב נעקר ממקומו מאה אמה (מרחק רב). אך חכמים לא השתכנעו ממעשה זה שאכן הלכה כמותו.

הוסיף עוד ר׳ אליעזר - ״אם הלכה כמותי אמת המים תוכיח!״ וכך היה – במקום שהנהר באזור ימשיך לזרום כלפי מטה, אירע נס שזרם כלפי מעלה. אמנם למרות כל זאת חכמים לא השתכנעו. משראה שאף מופת זה לא הואיל אמר ר׳ אליעזר – ״אם הלכה כמותי ״כותלי בית המדרש יוכיחו!״ והנה כמעט נפלו הקירות, אך ר׳ יהושע גער בם ואמר להם - ״אם תלמידי חכמים דנים בהלכה מה אתם שייכים לכך?״.

מספרת הגמרא שכותלי בית המדרש לא זזו למצבם הקודם מפני כבודו של ר׳ אליעזר, וכן לא נפלו לגמרי מפני כבודו של ר׳ יהושע.

לבסוף- אמר ר׳ אליעזר אם הלכה כמותי בת קול תוכיח, וכך היה יצאה בת קולו ואמרה – ״מה אתם מתווכחים עם ר׳ אליעזר, והרי הלכה כמותו בכל מקום״.

אך ר׳ יהושע התנגד ואמר ״לא בשמים היא״, התורה נתנה לחכמים לפסוק ולא לבת קול שבשמים.

ר׳ נתן פגש את אליהו הנביא ושאלו מה עשה הקב״ה באותה שעה? השיב לו אליהו הנביא: ״הקב״ה חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני״.

ר׳ יהושע אומר ״לא בשמים היא״ כי כאשר נתנה תורה בהר סיני קיבלו חכמים את כח הפסיקה ומכריעים את ההלכה כדברי הרוב. הקב״ה קבע להעמיד את החכמים בנסיון אם יתפתו אחר נסים ונפלאות שירשימו אותם ויפסקו לפי ר״א ולא לפי הכלל של ״אחרי רבים להטות״, כאשר הקב״ה ראה שפסקו כדין, אמר ״נצחוני בני״.

ולכן גם במחלוקת בדיני נגעים היה צריך לשאול את רבה בר נחמני מה ההלכה מפני שאחרי שהקב״ה נתן את כח הפסיקה לחכמים, צריך בכל דבר לשאול אותם ואפילו הקב״ה בעצמו כביכול צריך ראיה מרבה בר נחמני, שהרי הוא נתן כח של פסיקה לחכמים, א״כ עכשיו זה שלהם.

במתן תורה, המלאכים רצו שכח הפסיקה ישאר אצלם בשמים, ולא ינתן לעם ישראל. אולם, השיב להם משה שאי אפשר להפריד את פסיקת ההלכה מהתוה״ק, ואכן לבסוף הסכימו שתינתן לעמ״י.

ג. ביאור נוסף כתב הרב ״באר יעקב״ למה בתחילה עיכבו המלאכים את התורה ממשה רבנו ועמ״י:

בגמרא חולין (ז ע״א) מסופר על ר׳ פנחס בן יאיר שרכב על חמורו בדרך לפדיון שבויים. והנה בדרך עמד מכשול כנגדו: נהר גינאי זורם וחסם את המעבר. ר׳ פנחס גזר עליו שיחלוק מימיו ואכן כך קרה, הנהר נחצה לשנים, ור׳ פנחס עבר. ומיד לאחר מכן חזר לקדמותו. וכך התרחש עוד פעמים: א) כאשר רצה עני לעבור ועל גבו שק של חטים עבור מצות לפסח ב) כאשר גוי אחד רצה לעבור, ר׳ פנחס גזר שהנהר יבקע לשנים בשביל לקדש שם שמים.

על מעשה זה אמר רב יוסף "כמה גדול ר' פנחס וכו'. ונשאלת השאלה אם אכן כה גדול נס זה, למה אין עושים לו זכר כשם שעושים לנס קריעת ים סוף? הרי כלל לא קוראים או מזכירים נס זה?

אלא, הביאור הוא על פי דברי **אור החיים הקדוש** (שמות יד, כז) שישנו הבדל מהותי בין זמן התרחשות נס קריעת ים סוף לזמן חלוקת נהר גינאי. נס קריעת סוף היה לפני מתן תורה. אולם נס נהר גינאי היה אחריו. בזמן מתן תורה נתחדש כח לעמלים בה, שיוכלו לשנות את הטבע. אם כן ר' פנחס בן יאיר ודאי שהיה עמל בתורה, אז אין חידוש שיכול לחצות נהר לשנים ואפילו מספר פעמים. אבל נס קריעת ים סוף היה לפני מתן תורה אז אם משה הצליח להפוך סדרי בראשית זהו חידוש גדול, נס מיוחד ולכן עושים מכך ענין גדול.

כן גם כלפי בקשת המלאכים– הם רצו שהתורה תינתן לעמ"י אך ללא שיוכלו לשנות את חוקי הטבע, אך משה אמר להם או שכל התורה תינתן עם מה שטמון בה, או שתישאר אצלכם. אך האפשרות השניה לא שייכת שהרי אינכם בעלי בחירה, ואינכם יכולים לקיים מצוות לכן התורה כולה עם כוחותיה תרד ותנתן לנו, ואכן הודו לו.

מעלת ניצול חג מתן תורה

אומרת הגמרא (בפסחים סח:) רב יוסף אמר "אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא". פירוש אני מיוחד בזכות אותו יום שקיבלתנו את התורה. בלי התורה בן אדם היה נשאר בדרגא פחותה, בצורה החומרית "עפר מן האדמה", עכשיו שיש תורה ואדם יש לו חלק בתורה שמיוחד לו, יש לו את האפשרות ללמוד וללמד. לכן אפשר לקרוא לרב יוסף רב יוסף, רק בזכות קבלת התורה. ביום זה של מתן תורה מי שמשקיע יכול לזכות לסיעתא דשמיא לכל השנה גם בלחדש חידושים, גם במניעות שלא יטרידוהו מלימוד התורה ועוד ומפורסם מכתבו של הגה"צ ר' שלמה וולבה זצוק"ל שקיבל מרבותיו שאם אדם לומד בהתמדה גמורה בג' ימי ההגבלה מובטח לו שיצליח כל השנה בתורה. והוסיף שכך גם מבואר בספרים הקדושים .

וחשבתי בס״ד לבאר עוד פירוש בדברי רב יוסף. ״אילולי האי יומא״- אם יום זה לא היה מסוגל ולא הייתי לומד כדבעי ביום זה אז הייתי רק סתם יוסף, מה שזכיתי להיות **רב ת״ח גדול**, ולסיעתא דשמיא והצלחה בתורה ולגדלות בזכות השפעת השבועות. לכן כל אדם בלילה הזה צריך ללמוד ולנצלו. ולכן מובן למה אמרו הפוסקים עי׳ אוצר המכתבים בסי׳ אלף ומ׳ להרה״ג שלום משאש זצוק״ל, ובחזון עובדיה עמ׳ שי ובילקו״י מועדים עמ׳ תמ. שלא יעביר זמנו בשיחה בטלה, כי כמה שיותר משקיעים בלילה הזה זוכים פי כמה וכמה בכל השנה לכן ינצל אדם את חג השבועות וילמד בלילה וביום כמה שיכול ויראה ברכה בלימודו למשך כל השנה.

נקודה נוספת וחשובה יש לזכור. שילמד בצורה שירגיש חשק בלימוד כמו שהזהיר **מרן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אדלשטיין** שליט״א בשיחה לפני שבועות ״יש כאלה שלומדים ומתאמצים הרבה לפני שבועות ואחרי שבועות כבר מתעייפים ואין להם כח ללמוד, וההסבר לזה שלא למדו מתוך אהבת תורה והרגשת נעימות ומתיקות התורה, רק מפני שהרגישו כי בימים אלו חייבים ללמוד יותר מן הרגיל, והתאמצו יותר מכוחותיהם, ולמדו מתוך כפיה עצמית, ולא מפני שהלימוד מושך ומענין ומחמת זה אחרי שבועות מתעייפים מלימוד התורה. והעצה היא ללמוד מתוך אהבת תורה ולא רק מיראה, ועל ידי זה יהיו שקועים בתורה גם אחרי שבועות ולא יסיחו דעת מהתורה״ עכ״ל.

הקשר בין פרשיות השבוע לחג נתן תורה

אנו מתקרבים ליום מתן תורתנו. חג השבועות נמצא בדרך כלל מיד אחרי שתי פרשיות שבהם יש מסר לגבי לימוד התורה א׳ פרשת במדבר ב׳ הפרשה שלפניה פרשת בחוקותי. בחוקותי- אומרת התורה ״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״ (ויקרא כו, ג) ואומר רש״י (וכן הוא בתורת כהנים) - ״שתהיו עמלים בתורה״. מאיפה יודעים לקשר ענין של עמל התורה ל״אם בחוקותי **תלכו**״?

אלא בהליכה אדם הולך ומתמיד באותה דרך, תמיד נמצא באותו כיוון כך, וזהו התנאי להצלחה בתורה- ההתמדה.

כי אדם שלומד פעם בשעה זו ופעם בשעה אחרת אינו יכול כלל ללמוד, להתרכז, להיות שקוע בסוגיתו, יום אחד אם יהיה לו עסק או עניין חשוב ידחה את הלימוד ליום אחר. וכן אם השעה לא קבועה אז ידחה כל הזמן לשעה יותר מאוחרת. הקביעות וההתמדה הם התנאי העיקרי להצלחה בתורה.

בבואו לעולם הבא שואלים את האדם "קבעת עתים לתורה?" (שבת לא.), "קבעת" דוקא ולא "אם למדת תורה", כמו שכתוב "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם" (תהלים, א ג) כמו עץ שאי אפשר שיפרח ויצמח אם כל יום בעל הבית יזיז אותו ממקומו, כך גם התורה שהיא עץ החיים למחזיקים בה, צריכה להיות בקביעות ולכן דוד המלך אמר מי שרוצה להצליח ולפרוח להניב פירות כעץ צריך להיות שתול שמעתי מהרב ליאור תשובה שליט"א .

אם כן "אם בחוקותי תלכו" מרמז על לימוד התורה כי מי שלא לומד בצורה מסודרת וקבועה לא יצליח בלימודו.

ההליכה וההתמדה זה כלל יסודי בלימוד התורה.

מהפסוק "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם" (ישעיהו נה, א), דורשת הגמרא שאין מים אלא תורה (בבא קמא יז.), התורה כותבת לנו תנאי שנזכה לתורה, שנשאף ונשתוקק רק למים של תורה ולא למטרות אחרות ואולי לכן ניתנה התורה במדבר, משום שכאשר אדם נמצא במדבר ע"פ רוב אין לו שום בקשה, הדבר היחיד שמעניין אותו הוא רק לשתות מים להחיות את נפשו. , לא נעשה תורה טפל ומלאכה עיקר, אלא נפנים ונרגיש "כי הם חיינו". אם אדם יודע שיום בלי תורה זה כמו יום בלי אויר לנשימה לא היה מבזבז את זמנו לריק.

צריך לדעת שאכן כך, מזון הנשמה הוא לא הלחם ולא הפיתה אלא "לכו לחמו בלחמי" - התורה, הרוחניות זה מזונה (חגיגה יד.).

אשרינו שזכינו להיות מלומדי התורה שהלימוד נותן לאדם סיעתא דשמיא, נותן לו הרבה מעלות טובות הבה ונתחזק בלימוד ושנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות אמן.

טעמים למנהג אכילת מאכלי חלב בשבועות

נוהגים עם ישראל לאכול בשבועות מאכלי חלב. וכמה טעמים נאמרו למנהג זה:

א. התורה נמשלה לחלב "דדיך אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךְ בְּכָל עֵת" (משלי ה, יט) – חלב יוצא מוכן ולא צריך עוד הכנה כדי שיקבל שם של חלב.

אולם היין עד שמכינים אותו מהענבים עובר תהליכים רבים של דריכה, תסיסה וכו'. החלב נמשל לתורה שבכתב ויין לתורה שבע"פ. כשם שהחלב אינו צריך לעבור תהליכים נוספים אלא טוב כמו שהוא, כך קיבלנו את התורה שבכתב בצורה מושלמת ללא צורך בתהליך נוסף. אבל לגבי התורה שבע"פ א"א לקבלה בקלות, צריך לעמול ולהתייגע כדי לקנותה ולכן נמשלה ליין שעובר כמה שלבים עד לתוצאה הסופית. וכשם שמשה עמל ארבעים יום וארבעים לילה על התורה שבע"פ בשמים עד שהשיגה כך אנחנו צריכים לעמול ולהתייגע עד שנשיג את התורה שבע"פ.

לכן בשבועות שקיבלנו את התורה שבכתב אנו מסמלים זאת ע"י אכילת מאכלי חלב. ובפורים שקבלנו מרצון את התרה שבע"פ שותים יין. (בשם הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצוק"ל).

ג. **במשנה ברורה** (משנה ברורה סימן תצד ס"ק יב) הביא טעם נוסף למנהג אכילת מאכלי חלב בשבועות וז"ל:

"ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה [כי בעשרת הדברות נתגלה להם ע"ז כל חלקי התורה כמו שכתב רב סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה] וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול תיכף כ"א מאכלי חלב כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולנקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעת לעת נאסרו להם. על כן בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה".

ד. **בילקוט יוסף** (סי' תצ"ד ס"ק י"ב) הביא טעם בשם ספר **תורת חיים** (על הגמרא ב"מ פו:) וזה תוכן דבריו:

הטעם שאוכלים מאכלי חלב ביום מתן תורה, על פי האגדה, שכשבא הקב"ה ליתן את התורה לישראל קיטרגו עליהם המלאכים, כי רצו לקבל את התורה לעצמם, אמר להם הקב"ה "בכולהו זמנין מקטרגין עליהון (פי' בכל הפעמים אתם מקטרגים על ישראל), ואתון בשעתא דאתיתו לגבי אברהם אכילתו בשר וחלב (ואתם שאכלתם בשר וחלב אצל אברהם אבינו), שנאמר "וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה" (בראשית יח, ח), ואילו תינוק של ישראל אינו אוכל בשר וחלב ביחד, מיד הלכו להם בפחי נפש. ולכן נוהגים לאכול מאכלי חלב ביום מתן תורה, ואחר קינוח והדחה אוכלים בשר, שיראו המלאכים שאנו נזהרים יפה בדיני בשר וחלב ובכך אין מקום לקטרוגם. וכן כתב בספר בגדי שש.

רמזים במלה "במדבר"

בדרך כלל חג השבועות הוא אחרי פרשת במדבר ואת התורה קיבלנו במדבר (סיני).

יש רמז יפה במילה "במדבר", שכולל כמה עניינים:

א. מתי קיבלנו את התורה, (באיזה דור).
ב. התורה כוללת ב' חלקים גם את התורה שבכתב וגם את התורה שבע"פ.
ג. איך לומדים תורה.
ד. למי ניתנה תורה.

והנה פירוש הדברים:

א. אמרו חז"ל שהתורה נבראת תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם (שבת פז ע"ב), תוסיף על זה עוד עשרה דורות מאדם ועד נח, ועוד עשרה מנח עד אברהם, ועוד שישה דורות מאברהם עד משה, שאז קיבלנו את התורה,

סה"כ (תתקע"ד ועוד עשרים ושישה דורות) יוצא אלף דור. כמו שאומר הפסוק "דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר" (תהלים קה, ח). המלה "במדבר" כוללת בתוכה את המילה "דבר", דומה למלה דור, אם כן יש רמז שקבלנו את התורה אחר אלף דור.

ב. תחילת התורה שבכתב באות ב' "בראשית ברא אלהים וכו'".

ותחילת התורה שבכתב באות מ' "מאימתי קורין את שמע בערבית". "במדבר" אותיות "דבר בם", "בם" הכוונה לתורה שבכתב ובע"פ, שהם מתחילות באותיות אלו.

ג. הגמרא בעירובין (נד:) אומרת שיש ללמוד בעריכת שפתים, משום שנאמר "כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא" (משלי ד, כב), אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאהם בפה.

וזה הרמז במילה "בַּמִּדְבַּר" שהם אותיות "דבר בם", שיש ללמוד לא בהרהור אלא בדיבור.

ד. יש ארבע דרגות בבריאה, דומם צומח חי ומדבר, התורה ניתנה למדבר, ואת המילה "במדבר", אפשר לקרוא "בְּמַדַּבֵּר". (הרב עובדיה אבוש שליט"א)

הריון שבקבלת התורה שבעל פה

האריז"ל אומר שהתורה שבכתב היא בבחינת מידת הדין והתורה שבע"פ בבחינת מידת הרחמים. ועפ"י זה אפשר לבאר בדרך דרוש את הגמרא בשבת (פח.) שאומרת כפה הקב"ה על ישראל את הר סיני כגיגית כדי שיקבלו את התורה. ואמר להם "אם אתם מקבלים מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם". שואלים התוספות (ד"ה כפה עליהן הר כגיגית) הרי עמ"י אמר בקבלת התורה "נעשה ונשמע" אם כן מה הצורך שיכפה עליהם את התורה?

עונים התוספות בשביל שלא יחזרו בם אחר שיראו את האש הגדולה שיצאה נשמתן.

ובמדרש תנחומא (פרשת נח) יש **תירוץ** נוסף, שעמ"י קיבל באמירת נעשה ונשמע רק את התורה שבכתב, אך את התורה שבע"פ לא קיבלו, ועל כן הוצרך הקב"ה לכפות עליהם את ההר כגיגית.

ולפי ההקדמה שלעיל יש לפרש כך את מאמר ה' לישראל "אם אתם מקבלים מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם", אם אתם תקבלו את התורה שבע"פ, "מוטב", תרוויחו כי תמצאו הרבה קולות שחכמים יעשו לכם שהרי היא בחינת חסד, רחמים.

"ואם לאו שם תהא קבורתכם" - היינו שתישאר לכם רק תורה שבכתב שהיא דין, ויהיו לכם קשיים כמו הקבורה שקשה. (הרב הערשל גרוס, שליט"א)

תמוז אב

דרוש לימי בין המצרים

חז"ל מנו כמה סיבות לחורבן הבית. הראשון אחת מהם "על שלא ברכו בתורה תחילה" (נדרים דף פ"א.) ויש לתמוה וכי בגלל עוון כזה מגיע לישראל עונש כל כך חמור?

אומר **הר״ן** בשם **רבנו יונה** (שם בנדרים ד״ה דבר זה נשאל לחכמים) שמפרש ״שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה״.

ואמר המשגיח **הגה״צ רבי דב יפה שליט״א** עלינו ללמוד מכאן שלא מספיק מה שלומדים תורה צריך גם להחשיב את הלימוד תורה.

כלפי מה הדברים אמורים, פעמים שאדם מרגיש קושי בדבר מסוים ורוצה לפרוש ממנו, אך כשיודע מה הערך של מה שהוא עושה אז הוא מתגבר מיד. שמעתי דוגמא לכך ממור אבי שיחיה:

אם מצַוים לאדם: ״תרים את השק הזה עשר קומות״, וזה כל כך כבד, הוא מיד מתייאש ויאמר שהוא לא יכול. בעה״ב רואה זאת ואומר ״אתה רוצה לראות שאתה יכול? השק הזה מלא במטבעות זהב, מה שתשים למעלה בקומה העשירית תקח לעצמך...״. אותו אדם יקפוץ משמחה ויבקש ״תתן לי עוד שק כזה בבקשה...״, הוא קיבל כח רק מעצם כך שהוא יודע את ערך משאו. ברגע שהוא יודע במה הוא מתעסק הוא מקבל הסתכלות שונה. כל מטבע זהב חשוב לו והוא נזהר לא לאבדו, ויותר מזה מעכשיו הוא מזדרז כדי להרוויח כמה שיותר אוצרות. ודוגמאות הללו הם של זהב שעובר וכלה, והרי דוד המלך אומר בתהלים ״טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף״ (קיט, עב) ואמר רבי יוסי בן קסמא ״אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה״ (אבות פ״ו, מ״ט). וכן ״יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ״ (משלי ג, טו).

אם אנו מסתכלים על התורה בהערכה גדולה אנו גם לומדים בהתמדה, לא מפספסים רגע לשוא. מזדרזים להגיע בזמן לבית המדרש, לא מפטפטים עם חבר באמצע סוגיא. וכמובן משתדלים שאיכות הלימוד תעלה. ידוע שהשכר הכי גדול הוא על מצוות תלמוד תורה, ״ותלמוד תורה כנגד כולם״ (פאה א,א) ואמרו חז״ל שכך גם להפך, שעונש המבטל תורה, גדול מכל העבירות (ספרי עקב, הובא בשערי תשובה שער ג אות יד).

ואפשר להסביר שזה היה התהליך עד לגזר הדין של החורבן, בתחילה זלזלו בתוך לבם, שהתורה לא היתה מספיק חשובה בעיניהם, ואז זה בא

לידי ביטוי בברכה שמדלגים עליה, ואז שכבר אין ערך, הלימוד פוחת, לא רק בכמות אלא גם באיכות, ובאיכות זה לא ניכר מאד, משום שכאשר באים לבית המדרש רואים את כולם לומדים וכולם מפלפלים אבל היה חסר באיכות. ואז מובן למה הגמרא אומרת שאלו לנביאים וכו' שאלו לחכמה וכו', ואף לא אחד ידע על מה אבדה הארץ. כי הביטול תורה באיכות שנבע מזלזול לא היה ניכר.

לכן אדם חכם יגרום לעצמו שלא להיות בבחינת "מצות אנשים מלומדה", ובמיוחד לא בלימוד התורה אלא יזכור מעלותיה ויעריך וילמד מה כוחה של התורה כמו שמפורש בספרים הקדושים, ויזכור שברגע שיושב ולומד אין לך דבר גדול מזה. וכמו שאומרים אנו בתפילה "כי הם חיינו ואורך ימינו ובה נהגה יומם ולילה ושנזכה" ונתפלל לה' שנזכה להגות בתורה בכל כוחנו ולזכות בכל הברכות האמורות בתורה.

דרוש שני לימי בין המצרים

בימי בין המצרים אנו מקיימים דיני אבלות זכר לחורבן הבית. הגמרא (יומא ט:) אומרת שבית המקדש השני נחרב על שנאת חינם.

אמר **המגיד מישרים הרב יהודה יוספי** שליט"א: אם בית המקדש השלישי עוד לא נבנה, סימן הוא שעוד לא תיקנו את העוון הזה. כאשר לא תהיה בינינו שנאת חינם ממילא בית הקדש השלישי יבנה.

וחשבתי לרמוז את זה בתפילה בברכה הראשונה- "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה" "ומביא גואל"- מתי הגואל יבוא? דוקא "באהבה" שתהיה אהבה בינינו.

לפנינו מעט ממקורות חז"ל על החשיבות העצומה של בין אדם לחברו:
א. הגמרא בשבת (לא.) מספרת על גר שבא לפני הלל ושמאי, וביקש ללמוד את כל התורה על רגל אחת.

שמאי דחה אותו באמת הבנין. והלל אמר לו: "דעלך סאני לחברך לא תעבידי". הסביר **הגאון הרב רפאל זר** שליט"א שלא היתה כוונתו ללמוד את כל התורה בזמן קצר כל כך. אלא יש ב' חלקים במצוות התורה:

א.בין אדם לחברו.
ב. בין אדם למקום.

בא הגר להלל וביקש רק את ה"רגל" החלק של בין אדם לחברו. שמאי דחה אותו באמת הבנין, רצה לרמוז לו, שאין זה שייך, וכמו שבניין לא יכול לעמוד על רגל אחת, כך תורתנו צריכה את כל הדינים והפרטים ואין קיצורי דרך.

וגם הלל סובר שבלימוד התורה והמצוות צריכים את כל פרטיהם, ואין קיצורי דרך, אבל הלל אמר לו "קח יסוד אחד והוא בין אדם לחברו, מה ששנאוי עליך לחברך לא תעשה, זו כל התורה כולה.

למה זה נקרא כל התורה?

מפרש רש"י (שם) ב' הסברים:

[א] רוב מצוות התורה הם בין אדם לחברו כגון: לא תִקום, לא תגנוב, לא תחמוד וכו'. (ורוב המצוות נחשב ככל המצוות, משום שיש כלל רובו ככולו".)

[ב] אם אדם יכיר טובה לחברו אז גם יכיר טובה לקב"ה, משום שיתרגל שלא לעשות הפך רצון חברו, אז יקיים גם את המצוות של בין אדם למקום שהוא גם יזהר שלא לעשות הפך רצון ה'.

למדנו מכאן שע"י הקפדה בבין אדם לחברו יתחזק בשמירת המצוות אף של בין אדם למקום.

האר"י הקדוש אומר (שער הכוונות, דרושי ברכת השחר, הקדמה אחת קטנה) שלפני שאדם מתפלל לפני בורא עולם, צריך לכוון שהוא מקבל על עצמו את מצות "ואהבת לרעך כמו".

שאם לא יעשה כך, ה' לא ישמע את תפילותיו מפני שחושב רק על עצמו. וכן אמרו חז"ל: "כל המבקש על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה

תחילה״ (ב״ק צב.). וגם לכן בתפילה אנו מבקשים בלשון רבים, כמו חננו, רפאנו, ברכנו וכו׳ כדי להראות שאיכפת לנו מהשני ולתועלת הענין נביא כאן את לשון תלמיד האריז״ל רבינו ר׳ חיים ויטל בשער הכוונות (שם): ״קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה ואילך צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך, ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו כי עי״ז תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי. ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאלו הוא אבר אחד מן האברים שלו. ובפרט אם יש להאדם ידיעה והשגה לדעת ולהכיר לחברו וכו׳ ואם יש איזה חבר מהם בצרה צריכים כולם לשתף עצמם בצערו או מחמת חולי או מחמת בנים ח״ו, ויתפללו עליו. וכן בכל תפילותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חברו עמו ומאד הזהירני מורי ז״ל בענין אהבת החברים שלנו של חברתינו״.

דרוש לתשעה באב- דקדוק בענין בין אדם לחברו

ביום זה כולנו אבלים על כך שחרב מקום שכינתנו, בו היתה השגחה גלויה וניסים גלויים וראו בחוש את נוכחות האלוהים. למה הגענו למצב זה של חורבן המקדש?

עונה הגמרא במסכת יומא (ט:) בגלל שנאת חינם, אם היינו יותר אוהבים אחד את השני וחושבים יותר על כל יהודי היתה כל התמונה נראית אחרת. נסביר את הדברים:

הרי פעמים רבות אדם עושה חסד עם השני ואם נשאל אותו מדוע עשית כך הוא יאמר כי זה חבר טוב שלי, אך פה טמונה בעיה.

יהודי צריך לעשות חסד עם כל יהודי, יהיה אשר יהיה, לא כי זה חבר שלו, כי אם משום כך מטיב לחברו כבר לא שייך לומר שעושה זאת לשם מצות חסד, אלא עושה משום אינטרס אישי, ולא לשם ציווי ה׳.

דומה לכך מסופר על אחד האדמו״רים שבא אליו עני וביקש בדמעות שליש כסף לצרכיו, מיד הוציא הרב מכיסו סכום גדול ונתן לו.

אחרי שהלך העני ביקש הרב לקרוא לו שוב, משבא העני נתן לו עוד פעם כסף ואמר: "אני נותן את זה לשם מצות צדקה. מקודם נתתי את זה כי ריחמתי עליך עכשיו אני נותן לשם צדקה".

וכך נראה לבאר את הפסוק "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי ה'" (ויקרא יט, יח) ויש לשאול במה מיוחדת מצוה זו שמודגש בה "אני ה'"?

וחשבתי לבאר שהרי ברור לכל שאבינו מלכינו לא עושה אפליה בינינו כולנו שוים אצלו אותו דבר, ממילא אומר לנו השם "ואהבת לרעך כמוך"- תאהב את אחיך היהודי את חברך, לא משנה כמה הוא חבר שלך, כל יהודי תאהב אותו תמיד ולמה? משום ש"אני ה'" כמו שאני אוהב את כולם במידה שוה כך אתה תאהב את כולם אותו הדבר.

ומדה זאת אפשר לקנות ע"י שנעשה את המצוות לשם שמים, לשם קיום רצון ה'. ולומדים זאת מפרה אדומה:

כתוב בתחילת הפרשה של פרה אדומה: "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (במדבר יט, ב), שואלים המפרשים למה כתוב "זאת חוקת התורה" היה מתאים יותר לכתוב "זאת חוקת הפרה", שהרי מדובר על עניין פרה אדומה?

אלא אומרים המפרשים כמו שאדם מקיים את המצוה הזאת שהיא חוקה ולא מבין את הטעם שלה, כך את כל התורה צריך לקיים לא בגלל שהוא מבין, אלא כי זה רצון ה'.

וכך גם בין אדם לחברו צריך לקיים כי זה רצון ה' בלי חשבונות אשיים, ואם יעשה כך לא יבוא להבדיל בין אחד למשנהו.

ולפי הבנה זאת מובן גם מדוע התורה אסרה לנו לאכול את החסידה והרי היא נקראת כך משום שהיא עושה חסד עם חברותיה (חולין סג ע"א), ואם נאכל אותה גם אנו נעשה חסד עם חברנו, אם כן למה אסור לאוכלה?

אבל התשובה היא ענה האדמו"ר בעל ה"חידושי הרי"ם" מגור, שההיפך הוא הנכון שהחיסרון של החסידה הוא שהיא עושה חסד רק עם חברותיה, אבל עם הזרים היא לא עושה, וזו לא הדרך הישרה, אלא צריך לעשות חסד עם כולם, לכן היא עוף טמא.

ואם מתחזקים במצוות שבין אדם לחברו, אז גם כן הבין אדם למקום משתפר, שהרי יש קשר ישיר ביניהם וזה חלק בלתי נפרד מזה.

הסבא מנוברדוק אמר שאם הקב״ה היה רוצה רק בין אדם למקום היה משאיר אותנו קרוב אליו ליד כסא הכבוד...

ובין אדם לחברו זה חלק בלתי נפרד מבן אדם למקום וכמו שאמרו חז״ל ״כל הכופר בטובתו של חברו סופו שיכפור בטובתו של הקב״ה״ (מדרש תנחומא שמות ה׳). וכן רש״י כתב (שבת בדף ל״א) שהלל אומר ״דעלך סאני לחברך לא תעביד״, מבאר רש״י שיש פסוק במשלי (כז, י) ״רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב״ וכמו שאתה אינך רוצה שחברך יעבור על דבריך כך גם אתה אל תעבור על דבר ה׳. רואים שה׳ נקרא רענו ואם נכבד את חברינו כדבעי זה יסייע לנו לכבד את ה׳.

לכן כל פעם שעושים חסד יש לעשות אותו לשם מצות חסד שציוה ה׳, וכל שכן שלא תהא שנאה בינינו ויחשוב לעצמו כמו שההורים מצטערים כאשר בניהם רבים מול עיניהם, כן הוא גם לגבי הקב״ה מתי שרואה את בניו האהובים רבים מצטער מאד על זה. ורמזו זאת בדרך מליצה בדברי הגמרא שאומר הקב״ה ״קשה עלי פרידתכם״, מתי שעם ישראל מפורד ולא מאוחד קשה מאד לה׳ יתברך.

וחשבתי לפרש בעזרת ה׳ שרעיון זה של אהבת ישראל כה חשוב ומרומז בתפילה וזאת ע״פ הקדמה קצרה:

שהרי כשעם ישראל קיבל את התורה היו מאוחדים כמו שכתוב בפסוק אומר ״וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר״ (שמות יט, ב) ופירש רש״י (בשם המכילתא) ״ויחן- ״כאיש אחד בלב אחד״.

רואים שאחדות זה התנאי לקבלת התורה ואחר האחדות נבחרנו לעם, וזה מה שאומרים בברכת אהבה רבה לפני קריאת שמע ״הבוחר בעמו ישראל באהבה״, שבגלל זה הקב״ה בחר בנו ״באהבה״ כשכולנו מאוחדים ואוהבים זה את זה. ואז גם התורה יותר באיכות, ויש נחת רוח לה׳.

סיבת חורבן בתי המקדש

יש לנו להתבונן למה בית המקדש לא נבנה בימינו. אם אותם עבירות שעשינו אז לא היו, בית המקדש היה נבנה. אם עוד לא נבנה, כנראה שאותם העבירות שעשינו אז, ממשיכים גם היום.

אומרת הגמרא ביומא (ט:) שבית ראשון נחרב על שעמ"י עברו על ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים. ובית שני שלא היה עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, על מה נחרב? בעל שנאת חינם.

ומצאנו גמרא נוספת במסכת נדרים (פא.) "מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת זֹאת וגו' עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ", דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ו(יש גירסא "אף למלאכי השרת") ולא פרשוה" לא ידעו מה להגיד. עד שפרשה הקב"ה שנאמר "וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי", "אמר רב יהודה אמר רב, מלמד שלא ברכו בתורה תחילה".

פה נאמר טעם חדש על שלא ברכו בתורה תחילה, מהי הברכה הראשונה של ספר תורה? "אשר בחר בנו". וצריך ביאור שבגמרא ביומא כתוב טעם אחר: עבודה זרה גילוי עריות, שפיכות דמים, או שנאת חינם. ועוד קשה שכתוב שחכמים לא ידעו על מה נחרב הבית, וכי לא ידעו גמרא במסכת יומא?

אמנם התירוץ הוא פשוט. הגמרא במסכת נדרים מדברת איך הגיעו עמ"י למצב הזה, לע"ז, לגילוי עריות, לשנאת חינם, מה שורש הדבר. השורש היה שלא ברכו בתורה תחילה שלא החשיבו את התורה תחילה. אנו זכינו ברוך ה' להיות עם ישראל, יש לנו תורה קדושה, אנו משתעשעים בתורה הקדושה. אנו מובדלים מכל אומות העולם, "ברוך אלוהינו שבראנו לכבודו והבדלינו מן התועים וחיי עולם נטע בתוכנו"... את הברכה של אשר בחר בנו מכל העמים, לא היה להם, וכשאין אותה ברכה אפשר להגיע לעבודה זרה, גילוי עריות שפיכות דמים, ובבית שני לשנאת חינם.

וזה הפירוש "שלא בירכו בתורה תחילה", לא הבינו את המעלה של עם ישראל שבחר בם מכל העמים.

אדם צריך לדעת מה ההבדל בינו לשאר העמים ובכך ימנע עצמו מעבירות וייקר את התורה הקדושה. (הראשון לציון הגאון הגדול הרב יצחק יוסף שליט"א)

משמעות בית המקדש

בשיר השירים (ד, ד) כתוב " כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת"- בית המקדש נקרא צוארו של עם ישראל. ומצאנו כעין זה על הפסוק "וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו" (בראשית מה, יד). ופירש רש"י שיוסף בכה "על שני מקדשות שעתידים להיות בחלקו של בנימין וסופן להיחרב". ויוסף בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להחרב.

וכן הגמרא בברכות (ל.) אומרת על הפסוק "כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת" (שיר השירים ד, ד) - שכוונת הפסוק לבית המקדש שהוא "תל שכל פיות פונים אליו", כלומר שכולם מתפללים לכיוון בית המקדש.

וצריך להבין למה בית המקדש נקרא צוואר?

ואפשר לומר משום שכמו שהצוואר מחבר בין הגוף לראש, כך המקדש מחבר בינינו לבין הקב"ה.

וכשם שמהראש עוברת כל החיות לגוף וכאשר הצוואר ח"ו נחתך כל הגוף חרב, כך שהיה לנו את בית המקדש כל השפע עבר דרכו, אבל עכשיו שאין לנו את בית המקדש כל השפע בין הרוחני ובין הגשמי נאבד מאיתנו.

בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ה) כתוב "אמר רבי אבון "בנוי לתלפיות"- תל שכל הפיות מתפללין עליו". ופירוש זה צריך ביאור. מילא הפירוש של התלמוד הבבלי תל שכל פיות פונים אליו, הכוונה למה שכתוב בהלכה שיש לאדם לכוון את גופו כאשר מתפלל לכיוון ירושלים ולכיוון בית המקדש. אך מה פירוש "תל שכל פיות מתפללין עליו"?

אלא טמון כאן יסוד חשוב והוא: שאם אנו רוצים שתהיה לנו שייכות עם בית המקדש, יתכן לקבלה רק עם תפלה עליו. מי שלא מתפלל על בנין בית המקדש לא מרגיש שום שייכות. וזהו "שכל פיות פונים עליו" א.ה.

וכעין זה שמעתי מהמקובל הרה"ג הרב בניהו שמואלי שליט"א שלכן כתוב (תענית ל:) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ולא נאמר "יזכה" בלשון עתיד, משום שכבר עכשיו יש לו הרגשה של קרבה, ושל משכן בלבו ע"י שמתאבל על המקדש.

יש לזה ראיה מנוסח תפילת המוסף, בין של שבת, או ראש חודש ויום טוב, שבכולם אנו מאריכים בתפילה ומבקשים "גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וכו'", "והביאנו ה' אלוהינו לציון עירך ברינה ולירושלים עיר מקדשך בשמחת עולם וכו'", "ושם נעשה לפניך את קרבנות חטאינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם וכו'".

ולא מסתפקים בבקשה פשוטה שיבנה המקדש כמו שאומרים "אלוהינו ואלוהי אבותינו רצה נא במנוחתנו". אלא מגדילים לומר "את מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך" כאילו הקרבנו ממש, יש מעין של עשיית הקרבן. ובזכות שאנו מתפללים על כך יש לנו יותר שייכות לבנין בית המקדש וה' יעזור שנזכה לראות תשועת עולמים בבנין בית מקדשנו במהרה בימינו אמן. (הגאון ר' נפתלי קופשיץ שליט"א)

הציפיה לבית המקדש השלישי

בשנים עברו הכמרים היו בקיאים בתנ"ך-משום שרצו להקשות קושיות על היהודים. יום אחד פגש כומר את הגאון **ר' ישעיה הורוויץ בעל השל"ה הקדוש** וכה היו דבריו:

"כיצד אתם מאחלים ומתפללים לבית מקדש שלישי, הרי כבר נאמר בפסוק "גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן אָמַר ה' צְבָאוֹת" (חגי ב, ט), כלומר שבית המקדש השני יהיה מכובד ומפואר מן בית המקדש הראשון, ונאמר על הבית השני "אחרון" משמע שלא יהיה יותר?".

ענה לו הרב ב' תשובות בדבר:

א.כאשר התורה מתארת כיצד סידר יעקב אבינו את השבטים שיתגוננו מפני עשיו אחיו כותבת כך:

"וַיָּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרֹנִים" (בראשית לג, ב).

ואם נפרש שאחרון, אחרון ממש, קשה כיצד אחר בני לאה שנחשבו אחרונים, סידר יעקב את רחל ויוסף וגם הם נחשבים אחרונים?

אלא מוכרח שכוונת התורה במילה אחרונים היא שניים.

ב. כאשר משה רבנו דיבר עם ה' בסנה שאל, אילו אותות יעשה לעמ"י שיאמינו לו.

נתן לו הקב"ה ג' סימנים:

[1] שישליך מטהו לארץ ויהפוך לנחש שנאמר: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' מַה זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה: וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ" (שמות ד, ב-ג).

[2] שיכניס ידו לחיקו ותהיה מצורעת, כמו שנאמר "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג: וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ: וְהָיָה אִם לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן" (שם ו-ח).

[3] שיהפוך את המים לדם; שנאמר "וְהָיָה אִם לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת" (שם, ט).

נמצא שגם בפסוק זה התורה קוראת לאות השני, האות האחרון. מכאן מוכח שמה שנאמר אחרון הכוונה לשני, וכן במקדש, גדול הבית האחרון פירושו הבית השני, יותר מן הראשון.

בין הקהל היה ילד צורבא מרבנן, שגדל לימים והיה ה"**חתם סופר**". קם ואמר אני רוצה לענות את חלקי בתשובה. כמובן, נתנו לו רשות לדבר, ואמר כך:

מה שאמרנו כעת מרומז בפסוק "וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל **הַבָּתִּים**" (שם יב, יג), הדם שהקב"ה אמר למשה לעשותו ע"י שישפוך את המים לארץ, והתורה כותבת אותו אחר האות של השחין שנקרא אחרון, הוא יהיה לכם ל"אות", היינו לראיה לעניין הבתים- בתי המקדש, שגם על מה שנאמר בו אחרון אין הכוונה אחרון ממש אלא לשני.

וזהו "והיה **הדם** לכם לאת על **הבתים**". (מפי סבי הרה"צ ר' מסעוד ועקנין זצ"ל)

כמה רמזים בפסוק "ואהבת לרעך כמוך"

[א] **שמעתי** פעם פירוש על הפסוק "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי ה'" שיש אפשרות לפסק כך, "ואהבת לרעך" – "כמוך אני ה'", כמו שתתנהג עם חברך, תכבד אותו תתחשב בו וכו', כך הקב"ה גם יתנהג עמך הרה"ג הרב ציון כהן שליט"א, רב העיר "אור יהודה". ר' לוי יצחק מברדיצ'וב תיקן תפלה ובה המילים "שנראה מעלת חברנו", מילים אלו הם ר"ת של המילה "שמחו". ובדרך רמז אמר הרב משה אינשטיין שליט"א שאפשר לומר ע"י שנראה מעלת חברנו זה יביא אותנו להיות אדם שמח, לא מקנא בשני, לא מתחרי עם השני, אלא חי בשלום, בשלווה ובשמחה . .

ואם כן למדנו מעלה נוספת במעלת הבין אדם לחברו, שעל פי התנהגות האדם עם רעיו יקבע איזה יחס הוא עצמו יקבל. דומה למאמר התנא באבות (פ"ג מ"י): "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו".

[ב] "ואהבת לרעך זה כלל גדול בתורה" (ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד).

שמעתי **מהרה"ג הרב ציון כהן** שליט"א, רב העיר "אור יהודה", שיש אפשרות לפסק כך, "ואהבת לרעך זה כלל" של "**גדול בתורה**", אצל מי שהוא גדול באמת אפשר ללמוד מהי רגישות כלפי השני, ומה פירוש

"נושא בעול עם חברו". כמו שיש הרבה סיפורים שגדולי ישראל נזהרו שלא לבייש את השני, או לא לצערו ולא להטריחו.

ונספר מעשה שהיה אשר מראה את כוחו העצום של הויתור:

משפחה אחת רצתה לחגוג בר מצוה לבנה בבית המדרש השכונתי, ולכן קבעה מראש עם גבאי בית הכנסת מראש שבפרשה פלונית, הנער יקרא בה את הפרשה.

ואמנם הם מראש קבעו מאד מוקדם, ובנוסף הגבאי שכח לרשום לעצמו ששבת זו "תפוסה", והוא קבע בטעות עם משפחה אחרת שגם חוגגת בר מצוה באותה פרשה שבנם יקרא את הפרשה.

והבעיה היתה גדולה היות ומדובר במשפחות שמנהגם להתכונן שנה מראש לשבת בר מצוה, ולקרוא את כל הפרשה.

הגיע אותה שבת וכאשר הועלתה הבעיה ניגשו אל רב בית הכנסת, ושאלו אותו איזה נער יקרא את הפרשה.

השיב הרב, שכל אחד מהנערים יקרא חצי ובזה יבוא הכל על מקומו בשלום. שמע אחד הנערים את הפיתרון, והחליט בעֹז ותעצומות לוותר לשני שיקרא את כל הפרשה, משום שכל משפחתו של השני הגיע: סבא, סבתא ועוד. והוא עלה רק למפטיר.

מאז אותו מקרה חלפו להן ארבע שנים, אמו של הבחור שויתר חלתה והופנתה לבית החולים.

באותו זמן **מרן הגאון הרב יוסף שלום אליישיב** זצוק"ל גם התאשפז באותו בית חולים.

והנה הגיע שבת וחיפשו "בעל קורא" שהתכונן לפרשה, אך לא מצאו כי אם את הנער שאמר שהנו מוכן, היות וזו היתה אותה פרשה שהיה אמור לקרוא בשבת הבר מצוה שלו.

הגרי"ש אליישיב זצ"ל האזין לקריאה ונהנה מאד. ולאחר התפילה קרא לנער ושאלו "מדוע באת לבית החולים בשבת זו?"

השיב הבחור: "היות ואמי חלתה באתי עמה לשבות כאן".

שאלו הרב: "מהי מחלתה?".

ענה הבחור: "הרופאים עדיין לא הצליחו לאבחן את המחלה".

אמר הרב לבחור: "במוצאי שבת, בקש מהרופא שבא מלונדון בשביל לטפל בי, שילך לאמך ויעשה כמיטב יכולתו לעזור לה".

ואכן כך היה, והוא אבחן את המחלה, וזכתה אמו לרפואה שלמה.

לכן יש לזכור שמי שמוותר לא יפסיד, כמו שרואים בסיפור, שהבחור זכה שתהיה לאמו רפואה שלמה, ובנוסף גם לקרוא את הפרשה לפני פוסק הדור, מרן הגריי"ש אליישיב זצ"ל.

ומרן הגאון הרב מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל הוסיף, שבאמת נגזר על אמו למות ח"ו. אך בזכות שוויתר לנער הבר מצוה השני לקרוא את הפרשה, נתבטלה הגזרה וזכתה לאריכות ימים ושנים.

ביאורים בהלל

"את עיני מן דמעה"

בהלל אנו אומרים "שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי ה' גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי" (תהלים, קטז ח).

ויש לדייק בשינוי הלשון שבפסוק: לגבי שהציל הקב"ה את נפשו, אומר דוד המלך "כי חלצת נפשי **מ**מות", וכן את רגלו "**מ**דחי", אולם את עינו אמר שהציל "**מן** דמעה", למה לא אמר כמו בשאר "את עיני **מ**דמעה"? התשובה תבואר ע"פ הקדמה קצרה:

בתחילת חומש ויקרא התורה אומרת "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם". ודרשה הגמרא (ב"ק מ ע"ב) את המלים "מן הבהמה" "מן הבקר" וכו': "מן הבהמה"- להוציא את הרובע ואת הנרבע. "מן הבקר" - להוציא את הנעבד. "מן הצאן" - להוציא את המוקצה" וכו'. נמצנו למדים שהמלה "מן" באה למעט.

לפי דברים אלו, מובן שינוי הלשון שבפסוק: "כי הצלת נפשי ממות", מות הוא תמיד לא טוב, אין סוג של מות חיובי. אז הקב"ה הציל את דוד ממות וכן "את רגלי מדחי" - נפילה לא טובה אף פעם לאדם, והקב"ה הציל את דוד מנפילה. אך בדמעות יש ב' סוגים: יש שבאות מצער וכאב, ויש שבאות מתוך רגשות קרבה לה' יתברך, דמעות של אושר. אומר דוד המלך "כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה" מאיזה סוג של דמעה הצלת אותי, רק מאותו סוג של צער ומכאוב, של יסורים וקשיים. אמנם את הסוג של דמעות מקרבת ה' לא מנעת ממני ולכן מדויק הפסוק "מן דמעה". (הרב שלמה ריינר שליט"א)

"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו"

יש מקשין למה לא נאמר בית יראי ה' כמו שנאמר בית אהרן?

והתשובה שכהונה עוברת מדור לדור ושייך בה את המושג של "בית" שרק מי שהוא כהן, יכול להיות כהן, אך ביראת שמים לא כן הדבר אלא כל אחד שרוצה להיות ירא ה' יכול להיות ירא שמים אף שלא בא מבית כזה, בבחינת "כל הרוצה ליטול יבוא ויטול" (עי' אבות דרבי נתן פרק מא ד"ה ר' שמעון) והיות וזו בחירתו האישית לא נאמר "בית ה'" שביד כל אחד לעשות כן.

מסופר על **אחד מתלמידי החפץ חיים** שסיפר לו שהוא נוסע לצדיק **רבי יוסף מאיישישוב**. שמח החפץ חיים על הדבר ובקש ממנו לשאול אותו שאלה, וכן אמר לו שיבקש עבורו ברכה, וכך היה, התלמיד בא לרב והציג לפניו את שאלת החפץ חיים ולאחר שקבל תשובה בקש ברכה לרבו. הרב ברכו כך: "יה"ר שהחפץ חיים יזכה ללכת בלא בית, יחף ועם אבנים על לבו".

התלמיד היה מופתע וכל הדרך דאג איך יאמר ברכה זו לחפץ חיים. כאשר הגיע אמר את התשובה בשם הרב מאיישישוב, והחפץ חיים בקש לדעת גם את ברכתו אך התלמיד ניסה להתחמק.

החפץ חיים לא ויתר ולבסוף שמע את הברכה "שיזכה ללכת יחף, בלא בית ואבנים על לבו" התלמיד היה מופתע מאד שרבו נינוח ושמח שאלו לפשר הדבר. פתח הרב והסביר לו: "בהלל אנו אומרים "יאמרו נא בית אהרן וכו' יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו", ביראי ה' חסרה המילה בית לכן הרב ברכני ביראת ה' שאלך חסר בית. והפירוש יחף שהרי אני כהן ובביהמ"ק הולכים ללא מנעלים, והרב ברכני שאזכה לעבוד עבודת הקודש במהרה, ו"אבנים על לבו" אלו האבנים שהכהן גדול לובש, אבני החושן".

"הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האמים: כי גבר עלינו חסדו"

שאל הרב יהושע ננקנסקי שליט"א למה הפסוק אומר שמשום שגבר על עם ישראל חסדו, הגויים ישבחו את ה', לכאורה זו סיבה שעם ישראל ישבח את ה'? התשובה ע"פ הקדמה קצרה:

הקב"ה מעניש ליהודים רק על המעשים שלהם ולא על המחשבה שלהם, לעומת זאת לגויים הקב"ה מעניש גם על המעשה וגם על המחשבות שלהם. ולפי זה מספיק שתכננו גזירה על עם ישראל, אפילו שמזימתם לא צלחה, הם יקבלו עונש.

והיות שנענשים גם על המחשבה ולא רק על המעשה, לכן יש להם לשבח את ה' שהציל אותנו מעצתן וש"גבר עלינו חסדו", משום שע"י כן הם יקבלו פחות עונש, שהם יענשו רק על מחשבתן הרעה ולא על המעשה משום שלא היה מעשה.

"אנא ה'"

מסופר על **האדמו"ר בעל ה"שפת אמת"** שנצרכו חסידיו לישועה גדולה. הם בקשו סגולה, והרבי ענה להם: "מחר תאמרו הלל ותכוונו באנא ה', ותראו פלאי פלאים".

למחרת אכן הם כוונו ב"אנא ה' הושיעה נא" והיה קול רעש גדול אך לא באה הישועה.

באו לרבם ואמרו באכזבה "כיוונו ולא קרה דבר".

אמר להם הרבי "איפה כיוונתם?".

ענו "ב"אנא ה' הושיעה נא".

השיב הרבי בחיוך, "לא בזה הייתם אמורים לכוון, אלא ב"אנא ה' כי אני עבדך" ובזה תראו ישועות גדולות!"

המסר שנלמד מכאן לחשוב לא רק על צרותינו אלא כמה לשמח באמת את ה', לעשות רצון אבינו שבשמים. לא לחשוב כל הזמן על מה שאין לך, אלא כמו שאומרת המשנה באבות (פ"ב משנה ד') "עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, ברגע שאדם שובר תאוותו לפני ה' יתברך ועושה את מצוות ה' כאילו הוא עושה דבר שהוא מאד רוצה, עם חשק רב ובאותה שמחה, הקב"ה יעשה לו מידה כנגד מידה וימלא רצונו.

אמנם, מה שנעשה כך זה לא בשביל רווחינו, שהרי כבר נאמר "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס", (אבות א, ג) אלא נזכור שהמעלה הגדולה והשאיפה האמיתית תהיה לעבוד את ה' כמו שאמר ר'

יוסי "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" (שם ב,יב) וסוף הכבוד לבוא.

"אנא ה' הושיעה נא"

אפשר לפרש פסוק זה על פי הקדמת הגמרא בסנהדרין (צח.):

"אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב".

כלומר משיח צדקנו שיבוא במהרה בימינו בא או בדור שכולם צדיקים, או בדור שכולם רשעים. מה יהיה כאשר עם ישראל יהיה במצב של חצי צדיקים וחצי רשעים?

ע"ז אנו מבקשים- "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא" מה פירוש המלה "נא"?

תשובה: בחומש שמות התורה מצוה אותנו על קרבן הפסח ואומרת- "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ" (יב, ט).

פירש רש"י "נא" – "שאינו צלוי כל צרכו". כלומר התורה מצוה אותנו שלא נאכל את הבשר חצי צלוי חצי חי אלא רק צלי אש, צלוי לגמרי.

אם כן, זוהי בקשתנו אנא ה' הושיעה, מתי עשה עמנו חסד לגאול אותנו? "נא"- כלומר במצב שנהיה חצי צדיקים חצי רשעים, שהרי אם נהיה דור או שכולו זכאי או שכולו חייב, אין צורך לבקש שניגאל שהרי כבר חז"ל הבטיחו לנו שבן דוד יבוא. אלא "אנא"- לשון בקשה כאשר נהיה במצב של "נא"- חצי חייבים חצי זכאים גם אז תגאלנו במהרה בימינו אמן. (מפי סבי הרה"צ ר' מסעוד ועקנין זצ"ל)